BIBLIOTECA POLIROM

Kazuo Ishiguro

Un artist al lumii trecătoare

„Un roman de excepție." – *Observer*

POLIROM

BIBLIOTECA POLIROM

PROZĂ XX

Seria de literatură universală a BIBLIOTECII POLIROM este coordonată de Denisa Comănescu.

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37 ; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

ISHIGURO, KAZUO

Un artist al lumii trecătoare/Kazuo Ishiguro ; trad. de Rodica Ștefan. – Iași : Polirom, 2005

ISBN : 973-681-876-4

I. Ștefan, Rodica (trad.)

821.111

Printed in ROMANIA

Kazuo Ishiguro

Un artist al lumii trecătoare

Traducere de Rodica Ștefan

POLIROM
2005

Kazuo Ishiguro se naşte la Nagasaki în 1954 şi este adus de familie în Anglia în 1960. Studiază la University of Kent (Canterbury) şi la University of East Anglia, după care se stabileşte la Londra. Debutează la douăzeci şi opt de ani cu *Amintirea palidă a munţilor*, povestea unei japoneze care trăieşte singură în Anglia, străduindu-se să exorcizeze un trecut bântuit de coşmarul celui de-al doilea război mondial. Romanul primeşte The Winifred Holtby Prize of the Royal Society of Literature, fiind tradus ulterior în treisprezece limbi. În 1986 Ishiguro îşi publică al doilea roman, *Un artist al lumii trecătoare*, nominalizat în acelaşi an la Booker Prize, laureat al Whitbread Book of the Year Award şi tradus în peste cincisprezece limbi. 1989 este pentru Ishiguro anul de vârf al carierei sale, romancierul obţinând, cu *Rămăşiţele zilei*, râvnitul Booker Prize din partea unui juriu prezidat de David Lodge. Romanul a apărut în peste treizeci de ţări şi a fost ecranizat, în 1993, de James Ivory, cu Sir Anthony Hopkins, Emma Thompson, James Fox, Hugh Grant şi Christopher Reeve în rolurile principale. În 1995 Ishiguro publică *Nemângâiaţii*, iar în 2000, romanul *Pe când eram orfani*, în care reconstituirea trecutului misterios al familiei personajului principal se împleteşte cu o delicată poveste de dragoste în Shanghai-ul primului război mondial. În 1995 Kazuo Ishiguro a primit distincţia de Officer of The British Empire for Services to Literature, iar în 1998, decoraţia de Chevalier des Arts et des Lettres din partea statului francez.

Aflat la vârsta senectuţii, pictorul şi profesorul de artă Ono Matsuji, eroul romanului *Un artist al lumii trecătoare*, porneşte într-o odisee de recuperare a biografiei personale şi artistice, silit de schimbările radicale dintr-o Japonie abia ieşită din ruinele celui de-al doilea război mondial, care încearcă să-şi exorcizeze trecutul militarist şi să-şi construiască un alt fel de viitor. Rând pe rând pictor manufacturier, artist al lumii trecătoare, al figurilor melancolice de gheişe, apoi maestru influent şi artist militant integrat propagandei expansioniste, Ono Matsuji se vede acum căzut în dizgraţie, respins de generaţia postbelică dornică să uite trecutul indezirabil.

Din opera lui Kazuo Ishiguro, în colecţia „Biblioteca Polirom" au apărut *Rămăşiţele zilei* (2002) şi *Pe când eram orfani* (2003).

Părinţilor mei

Octombrie 1948

Dacă într-o zi cu soare veți urca pe cărarea abruptă ce o ia în sus imediat după micul pod de lemn cunoscut încă pe aici sub numele de „Puntea Șovăielilor", nu va dura mult până veți zări acoperișul casei mele între vârfurile a două trunchiuri de gingko. Și chiar dacă nu ar ocupa o asemenea poziție dominantă în creștetul colinei, casa tot ar ieși în evidență față de toate celelalte din jur, astfel că în timp ce urmați poteca, v-ați putea întreba ce persoană înstărită îi este proprietar.

Dar eu nu sunt și nici nu am fost vreodată un om înstărit. Aspectul impozant al casei cred că se poate explica ușor dacă vă aduc la cunoștință că a fost ridicată de predecesorul meu și că acesta nu a fost altul decât Akira Sugimura. Desigur, poate sunteți venit de curând în oraș și în acest caz numele lui Akira Sugimura nu vă spune nimic. Dar rostiți-l în fața cuiva care a trăit aici înainte de război și veți afla că timp de vreo treizeci de ani Sugimura a fost, fără îndoială, unul dintre cei mai respectați și mai influenți oameni din oraș.

Dacă vă spun toate acestea și dacă, odată ajunși în vârful colinei, vă opriți să admirați minunata poartă de cedru, grădina întinsă dintre ziduri, acoperișul cu olanele sale elegante și coama

sculptată cu măiestrie ce se profilează pe priveliştea din jur, vă veţi întreba, poate, cum am ajuns să dobândesc o asemenea proprietate, dat fiind că sunt, aşa cum pretind, o persoană cu venituri moderate. Adevărul este că am cumpărat casa la valoarea sa nominală – o cifră care la acea dată nu era, probabil, nici la jumătate din valoarea reală a casei. Faptul a fost posibil datorită unei proceduri cât se poate de neobişnuite – unii ar spune absurde – iniţiate de familia Sugimura în timpul vânzării.

Este deja o chestiune veche de vreo cincisprezece ani. În acea perioadă, cum starea mea materială dădea semne că se îmbunătăţeşte cu fiecare lună, soţia mea începuse să mă preseze să găsesc o casă nouă. Cu obişnuita sa prevedere, susţinea cât de important era să avem o casă pe măsura statutului nostru – nu din vanitate, ci de dragul perspectivelor de căsătorie ale copiilor noştri. Eram convins că are multă dreptate, dar pentru că Setsuko, fiica cea mare, avea doar paisprezece sau cincisprezece ani, nu m-am grăbit să mă ocup de această chestiune. Şi totuşi, în următorul an, ori de câte ori auzeam de o casă de vânzare acceptabilă, nu uitam să mă interesez. Astfel, unul dintre elevii mei m-a înştiinţat că urma să fie scoasă la vânzare casa lui Akira Sugimura, la un an după moartea sa. Mi se părea absurd să cumpăr o asemenea casă şi am pus înştiinţarea pe seama respectului exagerat pe care mi l-au arătat mereu elevii mei. Cu toate acestea, m-am interesat, iar răspunsul pe care l-am primit a fost neaşteptat.

Într-o după-amiază am primit vizita a două doamne cu părul cărunt, pline de semeţie. S-a dovedit că erau fiicele lui Akira Sugimura. Când mi-am exprimat surpriza pentru atenţia personală pe care o primeam din partea unei familii atât de distinse, cea mai în vârstă din surori mi-a spus cu răceală că nu veniseră din simplă politeţe. De câteva luni primeau un număr considerabil de oferte pentru casa defunctului lor tată, dar în final familia hotărâse să le respingă pe toate, mai puţin patru. Aceşti patru solicitanţi fuseseră selectaţi cu multă atenţie de către membrii familiei, care au luat în considerare caracterul şi realizările fiecăruia în parte.

— Pentru noi este foarte important, continuă ea, ca locuinţa construită de tata să revină cuiva pe care el l-ar fi agreat şi pe care l-ar fi socotit demn de ea. Fără îndoială, împrejurările ne obligă să luăm în calcul şi aspectul financiar, dar acesta este doar un aspect secundar. De aceea am stabilit noi un preţ.

În acest moment sora cea mică, care abia dacă scosese un cuvânt, mi-a întins un plic şi amândouă m-au urmărit severe în timp ce îl deschideam. Înăuntru se afla o singură coală de hârtie albă, pe care era trecută în tuş o cifră, caligrafiată elegant cu pensula. Eram gata să-mi exprim uimirea în faţa preţului scăzut când, privindu-le, am citit pe chipurile lor că orice discuţie pe teme financiare ar fi fost considerată de prost gust. Sora mai în vârstă mi-a spus doar atât:

— Nu va fi în interesul nici unuia dintre voi să încercaţi să supralicitaţi. Nu ne interesează

să primim mai mult decât prețul stabilit. Din acest moment dorim doar să realizăm o licitație de prestigiu.

Veniseră în persoană, mă lămuri ea, să îmi ceară în mod oficial, în numele familiei Sugimura, să consimt să fiu supus – alături de ceilalți trei solicitanți, firește – unei cercetări mai amănunțite privind familia, educația și diplomele mele. În felul acesta puteau alege cumpărătorul corespunzător.

Era o procedură excentrică, dar n-am găsit nimic de obiectat. La urma urmei, semăna foarte mult cu desfășurarea tratativelor de căsătorie. În același timp, mă simțeam oarecum măgulit să fiu considerat un candidat meritoriu de către această familie veche și intransigentă. Când mi-am dat consimțământul să fiu supus investigațiilor și mi-am exprimat gratitudinea față de ele, sora cea mică mi s-a adresat pentru prima dată, spunând:

— Tatăl nostru a fost o persoană cultivată, domnule Ono. A nutrit mult respect față de artiști, iar creația dumneavoastră îi era bine cunoscută.

În zilele ce au urmat am făcut la rândul meu unele cercetări și am descoperit adevărul din vorbele surorii mai mici. Akira Sugimura fusese un entuziast amator de artă, care organizase în nenumărate rânduri expoziții pe banii lui. Aflasem și unele zvonuri interesante: se pare că o parte însemnată a familiei Sugimura se opusese categoric vânzării casei și între ei avuseseră loc dispute aprinse. În final însă presiunile financiare au făcut ca vânzarea să fie inevitabilă,

iar maniera ciudată de a realiza tranzacția a reprezentat compromisul la care s-a ajuns cu cei care nu doriseră să înstrăineze casa. Din aceste aranjamente transpărea o anume aroganță, ce nu putea fi negată, dar, în ce mă privește, eram pregătit să accept atitudinea unei familii cu o istorie atât de distinsă. Soția mea însă nu s-a împăcat așa ușor cu ideea unei investigații.

— Cine se cred oare? protestă ea. Ar trebui să le spunem că nu vrem să mai avem de-a face cu ei.

— Dar ce-i rău în asta? am remarcat eu. N-avem nimic de ascuns. Sigur, nu m-am născut într-o familie bogată, dar nu mă îndoiesc că familia Sugimura știe deja acest lucru și totuși ne consideră demni de a fi candidați. Să-i lăsăm să cerceteze. Nu vor găsi decât lucruri care sunt în avantajul nostru.

Apoi, pentru a întări cele spuse, am adăugat:

— În orice caz, nu fac mai mult decât dacă am intra cu ei în tratative de căsătorie. Va trebui să ne obișnuim cu astfel de lucruri.

În afară de asta, ideea unei „licitații de prestigiu", așa cum se exprimase sora mai mare, era absolut admirabilă. E chiar de mirare că lucrurile nu se rezolvă mai des prin astfel de mijloace. Mult mai onorabilă este o asemenea întrecere, în care sunt aduse ca martore conduita morală și realizările cuiva, nu grosimea portofelului. Resimt și acum satisfacția adâncă pe care am avut-o când am aflat că familia Sugimura – după investigații foarte amănunțite – m-a considerat pe mine ca fiind cel mai vrednic de casa pe care o prețuiau

atâta. Iar casa merita, neîndoielnic, să suferi unele neplăceri pentru a o dobândi, pentru că, în ciuda exteriorului său masiv și impunător, înăuntru totul este din esențe de lemn moale, alese pentru frumusețea fibrei lor, și toți cei care am locuit în ea am ajuns să apreciem calitățile acestora de a induce relaxare și calm.

Cu toate acestea, aroganța familiei Sugimura a fost evidentă pe tot timpul tranzacțiilor, unii dintre membrii ei nefăcând nici măcar efortul de a-și ascunde ostilitatea față de noi, iar un cumpărător mai puțin înțelegător s-ar fi simțit ofensat și ar fi abandonat întreaga afacere. Chiar și mai târziu, când mă întâlneam din întâmplare cu unii din familie, aceștia, în loc să poarte obișnuitele conversații de conveniență, se opreau în stradă ca să mă interogheze cu privire la starea casei și la modificările pe care le făcusem.

În ultima vreme n-am mai auzit nimic de neamul Sugimura. La scurt timp după capitulare, am primit totuși vizita celei mai mici din surorile care mă abordaseră la vremea vânzării. Anii războiului o transformaseră într-o bătrână slabă și suferindă. În maniera tipică familiei, nu făcu nici un efort să-și ascundă preocuparea pentru felul în care casa – și nu locuitorii ei – trecuse prin război. Își exprimă doar un minimum de compasiune când află despre moartea soției mele și a lui Kenji, înainte de a se lansa în întrebări privind distrugerile provocate de bombardamente. La început asta îmi impuse să fiu distant cu ea, dar apoi am început să observ cum ochii i se roteau involuntar în jurul camerei și

cum, din când în când, se oprea brusc în mijlocul vreuneia dintre frazele ei măsurate și convenționale, și mi-am dat seama că trăia puternice accese de emoție găsindu-se din nou în această casă. Apoi, când m-am gândit că acum foarte mulți membri ai familiei pe care îi avusese la momentul vânzării erau probabil morți, a început să-mi fie milă de ea și m-am oferit să o conduc prin casă.

Casa îndurase partea ei de distrugeri în vremea războiului. Akira Sugimura construise o aripă de est cu trei camere spațioase, legată de corpul principal al clădirii printr-un coridor lung, care se întindea pe toată latura grădinii. Coridorul era atât de neobișnuit ca lungime, încât unii bănuiau că Sugimura îl construise – împreună cu aripa de est – pentru părinții săi, pe care dorea să-i țină cât mai la distanță. În orice caz, coridorul era unul dintre cele mai atrăgătoare elemente ale casei. După-amiaza era cutreierat de luminile și umbrele aruncate de frunzișul de afară, încât aveai impresia că mergeai printr-un tunel din grădină. Greul distrugerilor provocate de bombardamente căzuse pe acest sector al casei și când l-am privit dinspre grădină, am văzut cum domnișoara Sugimura era gata să izbucnească în plâns. Până în acel moment îmi pierdusem deja orice urmă de iritare față de femeia în vârstă și am asigurat-o cât am putut de ferm că stricăciunile vor fi reparate cu prima ocazie, iar casa va arăta din nou așa cum o înălțase tatăl ei.

Când i-am făcut o asemenea promisiune, nu aveam de unde să știu că materialele urmau să se găsească atât de greu. Mult timp după

capitulare, așteptai săptămâni întregi pentru o bucată de lemn sau o mână de cuie. Puținele reparații pe care reușeam să le fac în asemenea condiții trebuia să le concentrez asupra corpului principal al casei, care fusese distrus aproape în întregime, așa că lucrul la coridorul din grădină și la aripa de est înainta greu. Am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să împiedic orice deteriorare serioasă, dar suntem încă departe de a reuși să deschidem din nou acea parte a casei. Altminteri, acum, că doar Noriko și cu mine mai locuim aici, nu mai pare așa de urgent să ne extindem spațiul de locuit.

Astăzi, dacă v-aș conduce în spatele casei și aș da la o parte panoul greoi ca să vă las să priviți în lungul coridorului din grădina lui Sugimura – sau, mai bine zis, a ce-a rămas din el –, tot ați putea să vă faceți o părere despre aspectul lui, cândva atât de pitoresc. Bineînțeles că veți observa și pânzele de păianjen, și mucegaiul, pe care nu am reușit să le îndepărtez, ca și spărturile mari din acoperiș, protejate de intemperii doar prin foi de cort. Uneori, dimineața devreme, dau la o parte panoul pentru a regăsi lumina soarelui, ce se revarsă prin prelată în raze hașurate în care joacă nori de praf, ca și cum tavanul s-ar fi prăbușit chiar în clipa aceea.

Lăsând la o parte coridorul și aripa de est, cel mai serios afectată era veranda. Alor mei – și mai ales celor două fiice ale mele – le plăcuse întotdeauna să-și petreacă timpul stând acolo la taifas și privind grădina, așa că atunci când Setsuko – fiica mea cea mare, care se măritase –

a venit să ne vadă prima dată după capitulare, nu m-a surprins să văd cât de mult s-a întristat descoperind în ce hal era aceasta. Reparasem până atunci stricăciunile cele mai mari, dar veranda era încă îndoită și ruptă la un capăt, acolo unde suflul exploziei împinsese în sus scândurile de dedesubt. Acoperișul verandei avusese și el de suferit, iar în zilele ploioase încă mai eram siliți să înșirăm pe podea vase în care să cadă apa ce picura de sus.

În ultimii ani am reușit totuși un oarecare progres și luna trecută, când Setsuko a venit să ne vadă din nou, veranda era mai mult sau mai puțin refăcută. Noriko își luase liber de la serviciu pentru vizita surorii sale, așa că, vremea fiind în continuare bună, fiicele mele și-au petrecut pe verandă mare parte din timp, ca în vremurile bune. Deseori mă alăturam lor și uneori era aproape ca înainte, când toată familia obișnuia să stea acolo în zilele însorite, pălăvrăgind. La un moment dat, luna trecută – cred că în prima dimineață de la sosirea lui Setsuko –, tocmai ne așezaserăm pe verandă imediat după micul dejun, când Noriko spuse:

— Mă simt ușurată că ai venit în sfârșit, Setsuko. O să-l mai iei pe tata de pe capul meu.

— Noriko, zău așa...

Sora ei mai mare se foi stânjenită pe perna pe care stătea.

— Acum, că s-a pensionat, tata are nevoie de multă îngrijire, continuă cu un zâmbet răutăcios Noriko. Trebuie să-l țin ocupat, altfel începe să-i ningă și să-i plouă.

— Haide, zău...

Noriko zâmbi nervoasă, apoi, cu un oftat, se întoarse spre grădină.

— Arţarul pare să-şi fi revenit complet. Arată minunat.

— Probabil că Setsuko habar nu are cum te porţi în prezent, tată. Îşi aminteşte doar de vremea când te purtai ca un tiran şi ne comandai pe toţi. Acum eşti mult mai paşnic, nu-i aşa?

Am râs, ca să-i arăt lui Setsuko că totul era doar o glumă, dar fiica mea cea mare continua să nu pară în largul ei. Noriko se întoarse din nou spre sora ei şi adăugă:

— Dar aşa este! Acum, că se învârte toată ziua îmbufnat prin casă, trebuie să ai şi mai multă grijă de el.

— Vorbeşte prostii, ca de obicei, am intervenit eu. Dacă spui că lenevesc toată ziua, atunci cine a făcut toate reparaţiile?

— Aşa e, spuse Setsuko, întorcându-se cu un zâmbet spre mine. Acum casa arată splendid. Tata trebuie să fi muncit din greu.

— La părţile mai grele a avut oameni să-l ajute, spuse Noriko. Nu mă crezi, Setsuko, după cât se vede. Tata s-a schimbat mult în ultima vreme. Acum nu mai trebuie să-ţi fie teamă de el. S-a înmuiat şi s-a îmblânzit.

— Noriko, cum poţi...?

— Uneori pregăteşte chiar şi masa. N-ai fi zis, nu-i aşa? Tata face progrese ca bucătar.

— Noriko, cred că am vorbit destul, spuse calmă Setsuko.

— Spune că nu-i aşa, tată. Faci progrese mari.

Am zâmbit iarăşi şi am clătinat din cap plictisit. Îmi amintesc că în acel moment Noriko s-a întors spre grădină şi, închizând ochii din pricina luminii soarelui, a spus:

— Ei bine, după ce mă mărit, să nu se aştepte să vin aici şi să-i gătesc. O să am destule de făcut şi fără să mai am grijă de tata.

La aceste vorbe, sora ei mai mare, care până atunci privise cu sfială într-o parte, îmi aruncă o privire scurtă, întrebătoare. Ochii ei mă părăsiră imediat, pentru că trebui să-i întoarcă zâmbetul lui Noriko. Dar pe Setsuko o cuprinse o stinghereală şi mai adâncă, iar ea păru recunoscătoare când băieţelul ei, alergând pe lângă noi de-a lungul verandei, îi dădu prilejul să schimbe subiectul.

— Ichiro, stai cuminte! strigă după el.

Neîndoielnic, venind din apartamentul modern al părinţilor săi, Ichiro se simţea fascinat de spaţiul imens al casei noastre. Oricum, nu părea să împărtăşească plăcerea noastră de a sta pe verandă, preferând în schimb să o ia la fugă pe verandă de la un capăt la altul şi alunecând uneori pe scândurile lustruite. Nu o dată era cât pe ce să răstoarne tava cu ceai din faţa noastră, dar rugăminţile mamei sale de a sta jos au rămas fără ecou. Şi de data asta, când Setsuko strigă la el să-şi ia o pernă şi să se aşeze lângă noi, el rămase tot bosumflat, la capătul verandei.

— Vino-aici, Ichiro! l-am strigat. M-am săturat să vorbesc numai cu femeile. Vino şi ia loc lângă mine şi o să vorbim de-ale bărbaţilor.

Asta îl făcu să vină imediat. Îşi puse perna lângă mine, apoi se aşeză într-o poziţie cât se

poate de semeață, cu mâinile în șold și umerii trași înapoi.

— Oji[1], îmi spuse el cu asprime, am o întrebare.

— Da, Ichiro, spune.

— Vreau să-mi povestești despre monstru.

— Care monstru?

— Este preistoric?

— Preistoric? Știi deja asemenea cuvinte? Mi se pare că ești un băiat tare deștept.

Auzind asta, demnitatea lui Ichiro păru să se topească. Abandonându-și poza, se lăsă pe spate și începu să dea din picioare.

— Ichiro, îi șopti insistent Setsuko. Cum te porți așa în fața bunicului tău? Ridică-te!

Singura reacție a lui Ichiro a fost să-și lase picioarele să cadă cu zgomot pe scânduri. Apoi își încrucișă brațele pe piept și închise ochii.

— Oji, monstrul este preistoric? întrebă el cu o voce tărăgănată.

— Despre ce monstru vorbești?

— Iartă-l, te rog, spuse Setsuko cu un zâmbet încurcat. Ieri, când am sosit, în fața gării era un afiș mare de film. L-a înnebunit pe șoferul de taxi cu întrebările. Păcat că n-am văzut afișul cu ochii mei.

— Oji! Monstrul e preistoric sau nu? Vreau să-mi răspunzi!

— Ichiro! îi aruncă mama lui o privire îngrozită.

— Nu sunt sigur, Ichiro. Cred că ar trebui să vedem filmul ca să aflăm.

1. *Oji* – bunic (jap.) (n. tr.).

— Atunci când mergem la film?

— Hm. Cel mai bine ar fi să vorbești cu mama ta. Cine știe, poate că e prea înspăimântător pentru copiii mici.

Nu o spusesem ca o remarcă jignitoare, dar efectul asupra nepotului meu a fost năucitor. Reveni în capul oaselor și mă fulgeră cu privirea, strigând:

— Cum îndrăznești? Cum poți să spui una ca asta?

— Ichiro! exclamă disperată Setsuko.

Dar Ichiro continuă să-mi arunce priviri fioroase, așa că mama lui se văzu nevoită să se ridice de pe pernă și să vină la noi.

— Ichiro! șopti ea, scuturându-l de braț. Nu te mai uita așa la bunicul.

Ichiro răspunse lăsându-se din nou pe spate și dând din picioare. Mama lui îmi zâmbi din nou cu nervozitate.

— Ce maniere proaste, spuse ea, apoi zâmbi iarăși, părând că nu-și mai găsește cuvintele.

— Ichiro-san, interveni Noriko, sculându-se de jos, n-ai vrea să vii cu mine să mă ajuți să strâng masa?

— Asta-i treabă de femei, răspunse Ichiro, dând în continuare din picioare.

— Așa deci, Ichiro nu vrea să mă ajute? Atunci am o altă problemă. Masa asta e prea grea ca s-o mut singură. Mă întreb cine poate să mă ajute?

Aceste cuvinte avură darul să-l readucă urgent pe Ichiro în picioare și el intră țanțoș în casă, fără să ne mai arunce nici o privire. Noriko râse și îl urmă.

Setsuko privi în urma lor, apoi, luând ceainicul, începu să îmi umple din nou ceaşca.

— N-am ştiut că lucrurile sunt atât de avansate, spuse ea, coborând glasul. Mă refer la tratativele pentru căsătoria lui Noriko.

— Lucrurile nu au ajuns prea departe, i-am spus, clătinând din cap. De fapt, până acum n-am stabilit nimic concret. Suntem încă la început.

— Iartă-mă, dar din ce a spus Noriko acum câteva momente, am dedus că lucrurile sunt mai mult sau mai puţin...

Setsuko lăsă fraza neterminată.

— Iartă-mă, repetă ea, dar cu aşa o intonaţie, încât întrebarea rămase plutind în aer.

— Mi-e teamă că nu e prima dată când Noriko vorbeşte aşa, i-am spus. De fapt, se poartă foarte ciudat din clipa când au început tratativele astea. Săptămâna trecută a primit vizita domnului Mori. Ţi-l aminteşti?

— Cum să nu? Ce mai face?

— Destul de bine. A fost doar în trecere, ca să-şi prezinte omagiile. Problema e că Noriko a început să vorbească despre tratative de faţă cu el. S-a comportat cam ca acum, de parcă totul e aranjat. A fost cât se poate de jenant. Domnul Mori chiar m-a felicitat şi m-a întrebat cu ce se ocupă ginerele.

— Într-adevăr, spuse Setsuko, pusă pe gânduri. Sunt sigură că a fost foarte jenant.

— Dar nu a fost vina domnului Mori. Ai auzit-o chiar tu pe Noriko. Ce să mai creadă atunci un străin?

Fiica mea nu răspunse şi rămaserăm tăcuţi câteva clipe. Când m-am uitat pe furiş la ea, Setsuko privea grădina, ţinându-şi ceaşca în mâini, de parcă uitase că se află acolo. A fost unul dintre momentele din timpul vizitei de luna trecută când – poate din pricina felului în care lumina cădea peste ea sau altceva asemănător – m-am trezit că îi contemplu înfăţişarea. Căci nu încape nici o îndoială, Setsuko înfloreşte pe măsură ce trece timpul. În tinereţe, mama ei şi cu mine ne făceam griji că era prea urâţică pentru a încheia o căsătorie bună. Chiar copil fiind, Setsuko avea trăsături cam băieţoase, care în adolescenţă păreau că se accentuează şi mai mult, până într-atâta încât, de fiecare dată când se certau, Noriko reuşea să o domine pe sora ei mai mare strigând-o „Băieţoiu'! Băieţoiu'!“ Cine poate şti ce efecte au asemenea lucruri asupra personalităţii cuiva? Nu e o coincidenţă, sunt sigur, că Noriko a crescut încăpăţânată la culme, iar Setsuko prea timidă şi retrasă. Dar acum, după cum se vede, pe măsură ce se apropie de treizeci de ani, înfăţişarea lui Setsuko capătă o distincţie nouă, care nu poate fi trecută cu vederea. Mi-o amintesc pe mama ei, care a prezis că „Setsuko a noastră va înflori în vara vieţii“, cum repeta ea deseori. Crezusem că era doar felul soţiei mele de a se consola, dar luna trecută am fost surprins în câteva rânduri să văd cât de multă dreptate avusese.

Setsuko se trezi din reverie şi aruncă din nou o privire înăuntrul casei. Apoi spuse:

— Aş zice că toate cele întâmplate anul trecut au tulburat-o pe Noriko mai mult decât am bănuit vreunul din noi.

Am oftat şi am dat din cap, încuviinţând.

— Într-adevăr, s-ar putea ca în momentele acelea să nu-i fi acordat prea multă atenţie.

— Sunt convinsă că tata a făcut tot ce trebuia. Dar e normal ca lucrurile astea să fie o lovitură teribilă pentru o femeie.

— Am crezut, recunosc, că sora ta juca puţin teatru, aşa cum face uneori. Insistase că era „o legătură din dragoste“ şi atunci când treaba a căzut, s-a văzut obligată să se comporte ca atare. Dar poate că n-a fost doar teatru.

— Ce-am mai râs atunci amândouă! spuse Setsuko. Poate că a fost cu adevărat „o legătură din dragoste“.

Am rămas din nou tăcuţi. Din casă se auzi vocea lui Ichiro, care striga întruna ceva.

— Iartă-mă, spuse Setsuko cu glas schimbat, dar mai sunt şi alte motive pentru care a căzut înţelegerea anul trecut? A fost ceva atât de neaşteptat.

— Habar n-am. Dar, oricum, nu mai contează, nu crezi?

— Sigur că nu. Iartă-mă.

Setsuko rămase pe gânduri o clipă, apoi continuă:

— Doar că Suichi mă întreabă mereu ce s-a întâmplat anul trecut, ce i-a făcut pe membrii familiei Miyake să se retragă.

Râse uşor, mai mult pentru sine.

— Este convins că eu ştiu secretul şi că îl ţinem ascuns de el. Trebuie să-l asigur de fiecare dată că nici eu nu ştiu nimic.

— Te asigur, i-am spus puţin mai rece, că şi pentru mine e un mister. Dacă aş şti, nu l-aş ascunde de tine şi de Suichi.

— Fireşte. Te rog să mă ierţi. N-am vrut să dau de înţeles că... lăsă ea din nou propoziţia neterminată.

Poate vi se pare că am fost cam aspru cu fiica mea în dimineaţa aceea, dar nu era prima dată când Setsuko mă descosea în felul ăsta cu privire la retragerea familiei Miyake de anul trecut. Zău că nu ştiu de ce îşi închipuie că îi ascund ceva. Iar dacă au avut un motiv anume, atunci este de la sine înţeles că nu mi l-au împărtăşit.

Bănuiala mea este că nu a fost nimic deosebit în toată tărăşenia. Este adevărat, retragerea lor în ultimul moment a fost absolut neaşteptată, dar de ce să deduci de aici că era neapărat un fapt neobişnuit? Am senzaţia că a fost o simplă chestiune de statut. Soţii Miyake, după cum i-am văzut, sunt oameni demni şi oneşti, care nu s-ar simţi în largul lor dacă fiul lor s-ar căsători mult peste rangul lui. Este adevărat, acum câţiva ani s-ar fi retras mai repede, dar soţii Miyake sunt genul de oameni care, când cei doi tineri susţin că este „o legătură din dragoste“ şi mai intervine şi toată discuţia asta despre noul stil de viaţă de azi, nu mai ştiu cum să procedeze. Negreşit că explicaţia nu poate fi mai complicată de atât.

Este la fel de posibil ca şi ei să fi fost induşi în eroare de aparentul meu acord faţă de căsătorie. Am fost foarte îngăduitor în privinţa chestiunii de statut, nefiind în firea mea să-mi fac probleme cu lucruri de felul acesta. Într-adevăr, în nici un moment al vieţii mele nu am fost conştient de propria mea poziţie socială şi chiar şi acum sunt de fiecare dată surprins când vreun

eveniment sau vorbele cuiva îmi aduc aminte de stima considerabilă pe care o au alții față de mine. Nu mai departe de seara trecută, de pildă, mă aflam în vechiul nostru cartier de distracții, stând la un pahar în localul doamnei Kawakami, unde – așa cum se întâmplă tot mai des în ultima vreme – Shintaro și cu mine eram singurii clienți. Ca de obicei, stăteam la taifas cu doamna Kawakami pe scaunele noastre înalte de la bar și, cum orele treceau și nimeni altcineva nu intra acolo, discuția noastră a devenit mai intimă. La un moment dat doamna Kawakami vorbea despre o rudă de-a ei, plângându-se că tânărul nu fusese în stare să-și găsească un post pe măsura calităților sale, când Shintaro exclamă deodată:

— Bine, dar de ce nu-l trimiți aici, la Sensei, Obasan[1]? Cu o vorbă pusă de Sensei unde trebuie, ruda dumitale poate să găsească un post bun.

— Ce spui, Shintaro? am protestat eu. Acum am ieșit la pensie, nu mai țin legătura cu oamenii.

— O recomandare venită din partea unei persoane cu renumele lui Sensei impune respect oricui, insistase Shintaro. Trimite-l pe tânăr la Sensei, Obasan!

Am fost luat puțin prin surprindere de convingerea ce răzbătea din cuvintele lui Shintaro. Dar apoi mi-am dat seama că își reamintise de neînsemnata intervenție pe care o făcusem pentru fratele lui mai mic cu mulți ani în urmă.

Trebuie să fi fost prin 1935 sau 1936. O chestiune de rutină, după câte țin minte – o scrisoare

1. *Obasan* – mătușă; formulă de adresare către o femeie în vârstă (jap.) (n. tr.).

de recomandare către o cunoștință din Departamentul de Stat sau ceva asemănător. N-aș fi dat prea multă atenție acelui fapt dacă într-o după-amiază soția nu m-ar fi anunțat, în timp ce mă odihneam acasă, că la intrare mă așteaptă niște vizitatori.

— Poftește-i înăuntru, te rog, i-am spus.

— Insistă că nu vor să intre, ca să nu te deranjeze.

M-am dus la intrare, unde i-am găsit pe Shintaro și pe fratele lui mai mic, pe atunci foarte tânăr. De cum m-au văzut, au început să facă plecăciuni și să râdă nervos.

— Vă rog, încetați, le-am spus, dar ei continuau să stea înclinați și să chicotească. Vă rog, Shintaro, veniți aici, pe tatami.

— Nu, Sensei, spuse Shintaro, zâmbind și înclinându-se întruna. Este culmea impertinenței să venim în casa dumneavoastră neinvitați. Culmea impertinenței. Dar nu puteam să mai rămânem acasă fără să vă mulțumim.

— Veniți înăuntru. Cred că Setsuko tocmai a pregătit ceaiul.

— Nu, Sensei, este culmea impertinenței, vă rog.

Apoi, întorcându-se spre fratele său, Shintaro șopti repede:

— Yoshio! Yoshio!

În sfârșit, tânărul se opri din plecăciuni și mă privi în față emoționat, apoi spuse:

— Vă sunt recunoscător pentru tot restul vieții. Îmi voi da toată silința să fiu vrednic de recomandarea dumneavoastră. Vă asigur că nu o să

vă dezamăgesc. Voi munci din răsputeri şi mă voi strădui să îi mulţumesc pe superiorii mei. Şi, indiferent cât de mult voi fi promovat pe viitor, nu-l voi uita niciodată pe omul care m-a ajutat să-mi încep cariera.

— Ei, nu a fost nimic. Este ceea ce meritai.

Aceste cuvinte au adus un val de proteste frenetice din partea amândurora.

— Yoshio, l-am sâcâit destul pe Sensei, dar, înainte de a pleca, uită-te încă o dată bine la omul care te-a ajutat. Este o imensă onoare pentru noi să avem un binefăcător atât de influent şi generos.

— Adevărat, murmură tânărul şi îşi ridică ochii spre mine.

— Shintaro, te rog, este jenant. Vă rog, intraţi să bem puţin saké în cinstea evenimentului.

— Nu, Sensei, acum trebuie să vă lăsăm. A fost cea mai mare impertinenţă să venim aici aşa, pe neanunţate, şi să vă tulburăm după-amiaza. Dar nu puteam să mai întârziem nici o clipă să vă mulţumim.

Vizita lor – trebuie să recunosc – mi-a dat un sentiment de satisfacţie. A fost unul dintre acele momente care îţi arată brusc cât de departe ai ajuns după o carieră tumultuoasă, ce îţi lasă prea puţin timp să te opreşti şi să priveşti în urmă. Căci este cât se poate de adevărat: am ajutat un tânăr să înceapă o carieră bună fără să mă gândesc prea mult. Câţiva ani mai devreme, acest lucru ar fi fost de neconceput. Şi totuşi iată-mă ajuns în această situaţie aproape fără să-mi dau seama.

— Multe s-au schimbat de atunci, Shintaro, i-am atras atenţia seara trecută în localul doamnei Kawakami. Acum sunt pensionar, nu mai am atâtea relaţii.

Dar, în ce mă priveşte, poate că Shintaro nu s-a înşelat prea mult în presupunerile sale. Dacă aş face o încercare, s-ar putea să fiu din nou surprins de puterea influenţei mele. După cum spuneam, n-am avut niciodată conştiinţa acută a statutului meu.

Oricum, chiar dacă în anumite situaţii Shintaro dă uneori dovadă de naivitate, nu este de condamnat, căci nu-i aşa de uşor să mai găseşti pe cineva ca el, neatins de cinismul şi blazarea din zilele noastre. Este un sentiment reconfortant să mergi la localul doamnei Kawakami şi să-l găseşti acolo pe Shintaro cocoţat la bar, ca în fiecare seară din ultimii şaptesprezece ani, răsucindu-şi întruna şapca pe tejghea cu un aer absent, după vechiul lui obicei, de parcă pentru el nimic nu s-a schimbat. Obişnuieşte să mă salute foarte politicos, ca şi cum ar fi încă elevul meu, şi toată seara, oricât de beat ar fi, continuă să mi se adreseze cu titlul de „Sensei“ şi îşi păstrează purtarea cea mai respectuoasă faţă de mine. Uneori îmi pune întrebări legate de tehnică sau de stil cu toată râvna unui învăţăcel, deşi realitatea este că Shintaro a încetat de mult să se mai ocupe de arta adevărată. De câţiva ani îşi ocupă timpul cu ilustraţiile de carte şi specialitatea lui actuală cred că sunt maşinile de pompieri. Lucrează zi de zi în cămăruţa lui din pod, desenând maşină după maşină. Serile însă, după câteva pahare, îmi imaginez că lui Shintaro îi place să creadă

că este iarăși tânărul artist plin de idealuri pe care l-am luat primul sub oblăduirea mea.

Această pornire copilărească a lui Shintaro este adesea o sursă de amuzament pentru doamna Kawakami, care dă uneori dovadă de o latură răutăcioasă. Bunăoară, de curând, într-o seară cu furtună, Shintaro intrase în micul bar alergând și începuse să-și stoarcă șapca pe covorașul de la intrare.

— Vai, Shintaro! strigase doamna Kawakami la el. Ce lipsă de maniere!

Auzind-o, Shintaro se uită la ea cu un aer foarte abătut, de parcă ar fi comis cine știe ce crimă îngrozitoare. Începu apoi să-și ceară mii de scuze, ceea ce o făcu pe doamna Kawakami să-și bată joc de el în continuare, foarte serioasă:

— N-am mai văzut așa maniere proaste, Shintaro-san! Te porți de parcă n-ai avea nici un pic de respect pentru mine.

— Ajunge, Obasan, am intervenit eu după un timp. Destul. Spune-i că vorbești în glumă.

— Glumă? Nu glumesc deloc. Asta-i culmea proastelor maniere.

Și a continuat tot așa, de ți-era și milă să te uiți la Shintaro. Dar dacă mă gândesc bine, în alte ocazii Shintaro credea că este luat peste picior, când de fapt i se vorbea cu toată seriozitatea. Așa a fost când a pus-o pe doamna Kawakami în dificultate vorbind degajat despre un general care tocmai fusese executat, fiind considerat criminal de război:

— Întotdeauna l-am admirat pe omul acesta. De când eram copil. Mă întreb ce mai face acum. S-a pensionat, fără-ndoială.

În seara aceea erau de față câțiva clienți noi, care s-au uitat la el dezaprobator. Când doamna Kawakami, preocupată de negoțul ei, s-a dus la el și i-a spus încet despre soarta generalului, Shintaro a izbucnit în râs.

— Fugi de-aici, Obasan! a zis el în gura mare. Uneori faci niște glume cam prea deplasate.

Nepriceperea lui Shintaro în asemenea chestiuni este adesea ieșită din comun, dar, așa cum spuneam, nu este de condamnat. Ar trebui să fim recunoscători că mai există oameni pe care cinismul actual nu i-a atins. De fapt, poate că tocmai această calitate a lui Shintaro – de a fi rămas cumva neatins de lucruri – m-a făcut să mă bucur tot mai mult de compania lui în anii din urmă.

În ceea ce o privește pe doamna Kawakami, deși își dă silința să nu se lase copleșită de starea de spirit actuală, nu se poate nega că anii de război au îmbătrânit-o considerabil. Înainte de război încă mai putea trece drept „o femeie tânără", dar de atunci ceva pare să se fi rupt în ea și a făcut-o să se ofilească. Nu e de mirare, dacă te gândești la cei pe care i-a pierdut în timpul războiului. Și afacerile îi merg tot mai prost. Firește, îi vine greu să creadă că este același cartier în care și-a deschis micul ei local acum șaisprezece sau șaptesprezece ani. Acum nu a mai rămas nimic din vechiul nostru cartier de distracții. Aproape toți concurenții ei au închis și au plecat, iar doamna Kawakami trebuie să se fi gândit nu o dată să facă și ea la fel.

Dar când s-a deschis prima dată, barul era practic strivit printre atâtea alte birturi și bodegi,

încât îmi amintesc că mulți s-au îndoit că va rezista mult timp. Într-adevăr, nu făceai câțiva pași pe străduțele acelea fără să te lovești de nenumăratele reclame de la intrare, care te asaltau din toate părțile, fiecare lăudând atracțiile localului cu caractere țipătoare înscrise pe fâșii de pânză. Pe atunci în cartier erau destui mușterii care să țină pe picioare oricâte asemenea localuri. Mai ales în serile calde, locul se umplea de oameni care se plimbau agale de la un bar la altul ori pur și simplu stăteau de vorbă în mijlocul străzii. Mașinile renunțaseră de mult să se aventureze printre ei și chiar și bicicleta o împingeai cu greu pe lângă mulțimea de trecători care nu se grăbeau.

Spun „cartierul de distracții", dar cred că era mai degrabă doar un loc unde să bei, să mănânci și să stai la taifas. Pentru adevăratele cartiere ale plăcerii – unde se găseau casele cu gheișe sau teatrele – trebuia să mergi în centrul orașului. Însă eu preferam cartierul nostru. Atrăgea nenumărați oameni plini de viață și totuși respectabili, mulți dintre ei făcând parte din tagma noastră – artiști și scriitori ademeniți de promisiunea unor conversații animate, care să se prelungească până noaptea târziu. Localul frecventat de grupul nostru se numea „Migi-Hidari" și se afla la intersecția a trei străzi laterale, care formau o împrejmuire pavată. Spre deosebire de restaurantele învecinate, Migi-Hidari era un local mare, întins pe două niveluri, cu o mulțime de chelnerițe îmbrăcate atât după moda occidentală, cât și în costume tradiționale. Avusesem și

eu micul meu rol în faptul că Migi-Hidari își punea în umbră rivalii și, drept răsplată, grupul nostru avea într-un colț o masă rezervată în exclusivitate. Cei care beau alături de mine făceau într-adevăr parte din elita școlii mele: Kuroda, Murasaki, Tanaka – tineri străluciți, ce se bucurau deja de o reputație crescândă. Cu toții gustau arta conversației și îmi amintesc de multe dezbateri pasionate desfășurate în jurul mesei noastre.

Shintaro – trebuie s-o spun – nu a făcut niciodată parte din acel grup select. Eu, unul, n-aș fi avut nimic împotrivă să ni se alăture, dar în rândul elevilor mei exista un puternic simț al ierarhiei, iar Shintaro cu siguranță nu era privit ca fiind printre cei mai buni. Îmi vine în minte o seară, puțin după ce Shintaro și fratele său îmi făcuseră acea vizită, când am povestit episodul respectiv la masa noastră. Țin minte cât de mult au râs Kuroda și ceilalți de recunoștința deplasată a celor doi frați pentru „o banală numire de funcționăraș"; după care însă au ascultat foarte serioși când le-am expus părerea mea despre cum îți sporesc pe nesimțite influența și poziția socială când muncești mult, fără să urmărești acele lucruri, ci doar pentru mulțumirea de a-ți îndeplini îndatoririle cât mai bine cu putință. În acest moment unul dintre ei – Kuroda trebuie să fi fost, negreșit – s-a aplecat în față și a spus:

— De mult timp îl suspectez pe Sensei că nu e conștient de prețuirea pe care i-o poartă oamenii acestui oraș. Așa cum ne-o dovedește cu prisosință întâmplarea pe care tocmai ne-a povestit-o,

reputaţia lui a depăşit graniţele lumii artistice, pătrunzând cu adevărat în rândul întregii societăţi. Dar faptul că nu-şi dă seama de asta e atât de tipic pentru natura modestă a lui Sensei! La fel de tipic e şi faptul că el e primul pe care îl uimeşte stima ce i se acordă! Pentru noi toţi, cei de faţă, nu este însă o surpriză. Mai bine spus, în ciuda respectului enorm pe care i-l poartă publicul larg, doar noi, cei de aici, de la masă, ştim că această stimă nu este încă pe măsura valorii sale. În ce mă priveşte însă, n-am nici o îndoială. Reputaţia sa va creşte pe zi ce trece, iar în anii ce vor veni mândria noastră cea mai mare va fi să le spunem celorlalţi că am fost cândva elevii lui Masuji Ono.

Până aici nimic neobişnuit: protejaţii mei îşi făcuseră un obicei ca pe seară, după ce băuserăm ceva, să se apuce de ţinut discursuri pentru a da glas loialităţii lor faţă de mine. În bună parte, ele erau rostite de Kuroda, mai ales pentru că, într-un fel, el era considerat ca purtătorul lor de cuvânt. De cele mai multe ori le ignoram, fireşte, dar în seara aceea, la fel ca şi în ziua când Shintaro şi fratele său stătuseră în pragul uşii mele, făcând plecăciuni şi râzând nervos, am simţit un val cald de satisfacţie.

Dar n-ar fi totuşi corect să dau de înţeles că ieşeam doar cu studenţii mei cei mai buni. De fapt, prima dată când am pus piciorul în localul doamnei Kawakami, cred că am făcut-o pentru că doream să-mi petrec seara stând de vorbă cu Shintaro. Astăzi, când mă străduiesc să evoc momentul, constat că peste această amintire se

suprapun sunete şi imagini din toate celelalte seri: lampioanele atârnate deasupra intrării, râsetele oamenilor adunaţi în faţă la Migi-Hidari, mirosul de mâncare friptă, barmaniţa care încerca să-l convingă pe unul dintre muşterii să se întoarcă acasă, la nevastă, şi, ca un ecou răsunând din toate direcţiile, pocnetul nenumăratelor sandale de lemn pe ciment. Îmi amintesc că era o seară caldă de vară şi, negăsindu-l pe Shintaro în localurile sale obişnuite, am colindat un timp prin băruleţele de acolo. Căci, cu toată concurenţa care trebuie să fi existat între ele, domnea totuşi un spirit al bunei vecinătăţi, aşa că era firesc ca, întrebând de Shintaro într-unul dintre acele localuri, să mi se spună de către barmaniţă, fără nici o urmă de resentiment, să încerc să dau de el la „localul cel nou".

Neîndoielnic, doamna Kawakami este în măsură să descrie numeroasele schimbări – micile ei „îmbunătăţiri" – pe care le-a făcut de-a lungul anilor. Impresia mea este însă că micul ei local arată la fel ca în seara de deschidere. La intrare, de regulă te izbeşte contrastul dintre tejgheaua barului, scăldată într-o lumină caldă de lămpile joase, şi restul încăperii, aflat în umbră. Majoritatea clienţilor preferă să stea la bar, în cercul de lumină, ceea ce dă locului o senzaţie de intimitate tihnită. Îmi amintesc că în acea primă seară m-am uitat aprobator în jurul meu şi chiar şi astăzi, în pofida transformărilor care au schimbat lumea din jur, localul doamnei Kawakami rămâne la fel de plăcut ca şi înainte.

Puţine alte lucruri au mai rămas însă la locul lor. Acum, când ieşi din localul doamnei Kawakami,

stai în prag şi crezi că tocmai ai băut în vreun avanpost al civilizaţiei. De jur împrejur, nu vezi decât un deşert de moloz. Doar calcanele câtorva clădiri din depărtare îţi reamintesc că eşti destul de aproape de centru. „Pagube de război", aşa le numeşte doamna Kawakami. Dar îmi amintesc bine că, imediat după capitulare, m-am plimbat prin cartier şi multe dintre clădiri erau încă în picioare. Migi-Hidari era încă acolo, cu toate ferestrele sparte şi o parte din acoperiş surpat. Şi îmi amintesc că, plimbându-mă pe lângă acele clădiri distruse, mă întrebam dacă vor reveni din nou la viaţă. Dar într-o dimineaţă, când am trecut pe acolo, buldozerele făcuseră totul una cu pământul.

Aşa că acum pe acea parte a străzii vezi numai moloz. Autorităţile îşi au, fără îndoială, planul lor, dar treaba asta durează deja de trei ani de zile. Printre sfărâmăturile de cărămidă bălteşte apa de ploaie şi, drept urmare, doamna Kawakami s-a văzut silită să pună la ferestre plase de ţânţari – un detaliu care nu crede că va atrage clienţii.

Clădirile de pe aceeaşi parte cu localul doamnei Kawakami au rămas încă în picioare, dar multe sunt goale. De pildă, de-o parte şi de alta sunt nişte case părăsite de ceva vreme, o situaţie care o face să nu se simtă în largul ei. Dacă s-ar îmbogăţi peste noapte, ne spune ea deseori, ar cumpăra casele şi s-ar extinde. Între timp, aşteaptă să se mute careva în ele. N-ar deranja-o dacă s-ar deschide acolo nişte baruri ca al ei, orice, numai să nu mai fie nevoită să trăiască în mijlocul unui cimitir.

Dacă aţi veni cumva la localul doamnei Kawakami pe înserat, s-ar putea să simţiţi nevoia de a vă opri o clipă pentru a privi pustietatea ce se întinde în faţa voastră. S-ar putea să mai distingeţi în lumina slabă grămezile de cărămidă spartă şi frânturile de lemn, ba chiar şi bucăţile de ţevi ieşite din pământ ca nişte buruieni. Apoi, după ce aţi trece de alte mormane de moloz, o mulţime de băltoace ar luci o clipă în lumina felinarelor.

Iar dacă, odată ajunşi la poalele colinei care urcă spre casa mea, vă opriţi la Puntea Şovăielilor şi priviţi în urmă, spre rămăşiţele vechiului nostru cartier de distracţii, şi dacă soarele nu a apus încă de tot, poate veţi zări şirul vechilor stâlpi de telegraf, fără sârme, pierzându-se în întunecime, de-a lungul drumului pe care tocmai aţi venit. Poate veţi reuşi să vedeţi şi stolurile întunecate de păsări, cocoţate cu greu pe vârful stâlpilor, parcă în aşteptarea firelor pe care se rânduiau cândva până departe în zare.

Într-o seară, nu demult, stăteam pe acel podeţ de lemn şi priveam în depărtare două coloane de fum înălţându-se dintre dărâmături. Poate erau lucrătorii municipalităţii, care îşi vedeau alene de treaba lor fără de sfârşit, sau poate erau nişte copii prinşi în vreun joc nepermis. Oricum, imaginea celor două coloane de fum mă aruncă într-o stare de melancolie. Arătau ca rugurile de la nişte funeralii abandonate. Un cimitir, aşa îi spune doamna Kawakami şi, când te gândeşti la toţi oamenii care umpleau cândva cartierul, nu poţi să nu vezi lucrurile în felul ăsta.

Dar am divagat. Încercam să-mi amintesc detaliile vizitei lui Setsuko de luna trecută.

Cum poate am mai spus, Setsuko și-a petrecut prima zi stând aproape tot timpul pe verandă și vorbind cu sora ei. La un moment dat, spre seară, când fiicele mele erau foarte prinse într-o discuție ca între femei, țin minte că le-am lăsat și am plecat în căutarea nepotului meu, care cu câteva minute mai devreme fugise în casă.

Când am intrat pe coridor, o bufnitură grozavă făcu să se cutremure toată casa. Alarmat, m-am grăbit spre sufragerie. La acea oră din zi, sufrageria noastră este în umbră și, venind de la lumina puternică de pe verandă, mi-au trebuit câteva clipe să mă obișnuiesc cu întunericul și să văd că Ichiro nu era acolo. Se mai auzi o izbitură, apoi altele și glasul nepotului meu strigând „Ia! Ia!" Zgomotul venea dinspre salonul alăturat, unde se afla pianul. M-am dus până la intrare, am tras cu urechea o clipă, apoi am împins încet la loc peretele despărțitor.

Spre deosebire de sufragerie, salonul este inundat de soare de dimineața până seara. Se umple de o lumină intensă, strălucitoare, și, dacă era ceva mai mare, ar fi fost un loc ideal de luat masa. La un moment dat îl folosisem ca depozit pentru picturile și ustensilele mele, dar astăzi, lăsând la o parte pianina nemțească, camera este practic goală. Nu am nici o îndoială că lipsa oricărui mobilier îl inspirase pe nepotul meu la fel de mult ca și veranda mai devreme. L-am găsit traversând camera într-o ciudată tropăială, pe care am luat-o drept întruchiparea unui călăreț care galopează pe câmp. Pentru că era cu spatele la ușă, i-au trebuit câteva secunde până să-și dea seama că este privit.

— Oji, făcu el, întorcându-se supărat. Nu vezi că am treabă?

— Îmi pare rău, Ichiro, nu mi-am dat seama.

— Acum nu pot să mă joc cu tine!

— Îmi pare tare rău. Dar de afară se auzea așa de interesant, că m-am întrebat dacă pot să intru să mă uit și eu.

O clipă, nepotul meu mă privi la fel de încruntat, apoi spuse îmbufnat:

— Bine. Dar trebuie să stai jos și să nu faci gălăgie. Am treabă.

— Foarte bine, am spus râzând. Mulțumesc, Ichiro.

Nepotul meu continuă să-mi arunce priviri crunte în timp ce traversam camera ca să mă așez lângă fereastră. Cu o seară înainte, la sosire, îi dăruisem lui Ichiro un caiet de desen și un set de creioane colorate. Caietul stătea acum aruncat pe tatami, lângă mine, cu trei sau patru creioane împrăștiate în jur. Am văzut că primele foi fuseseră desenate și eram gata să mă aplec ca să mă uit mai bine, când Ichiro își reluă jocul pe care îl întrerupsesem.

— Ia! Ia!

L-am urmărit o vreme, dar nu mi-am dat seama de-a ce se juca. La anumite intervale repeta mișcarea de galop; alteori părea să se lupte cu nenumărați dușmani nevăzuți. În tot acest timp murmura frânturi de dialog. M-am

străduit să prind ceva, dar, pe cât am înțeles, nu rostea cuvinte, ci doar plescăia din limbă.

Era clar: deși încerca să mă ignore, prezența mea îl stânjenea. De mai multe ori încremeni la mijlocul mișcării, de parcă inspirația îl părăsise brusc, înainte de a se arunca din nou în luptă. Nu trecu mult timp și renunță, trântindu-se pe podea. M-am întrebat dacă nu ar trebui să aplaud, dar apoi m-am răzgândit.

— Foarte frumos, Ichiro. Dar, spune-mi, de-a cine te jucai?

— Ghicește, Oji!

— Hm. Nobilul Yoshitsune, poate? Nu? Atunci un samurai? Hm! Sau un ninja? Ninja Vânt.

— Oji a luat-o pe un drum greșit.

— Atunci spune-mi tu. Cine erai?

— Lone Ranger[1]!

— Poftim?

— Lone Ranger! Hi yo, Silver!

— Lone Ranger? Cine e ăsta, un cowboy?

— Hi yo, Silver!

Ichiro începu să galopeze din nou, scoțând de data asta un nechezat.

L-am urmărit câteva clipe pe nepotul meu.

— Unde ai învățat să te joci de-a cowboy-ul, Ichiro? l-am întrebat în cele din urmă.

Dar el continuă să alerge în galop și să necheze.

— Ichiro! l-am strigat mai tare. Oprește-te o clipă și ascultă-mă. Este mult, mult mai interesant

1. *Lone Ranger* – Călărețul singuratic sau călărețul cu mască, erou american de serial radio și desene animate; *Silver* – numele calului său alb (engl.) (n. tr.).

să fii cineva ca nobilul Yoshitsune, de pildă. Vrei să-ți spun și de ce? Ichiro, ascultă, Oji o să-ți explice. Ichiro, ascultă-l pe Oji-san. Ichiro!

Cred că am ridicat glasul prea tare, fără să vreau, pentru că Ichiro se opri pe loc și mă privi cu ochi speriați. M-am uitat la el o clipă, apoi am oftat.

— Îmi pare rău, Ichiro. Nu trebuia să te întrerup. Firește, poți să fii ce vrei tu. Chiar și cowboy. Trebuie să-l ierți pe Oji-san al tău, nu și-a dat seama.

Nepotul meu mă privi mai departe cu ochi mari și atunci mi-a trecut prin minte că era gata să izbucnească în lacrimi sau să plece în fugă din cameră.

— Ichiro, te rog să-ți vezi mai departe de jocul tău.

Ichiro se mai uită la mine o clipă, nemișcat, apoi se auzi un nou strigăt de „Lone Ranger! Hi yo, Silver!“ și galopul reîncepu. Izbi cu picioarele în podea și mai tare, zguduind totul în jurul nostru. L-am urmărit încă un moment, apoi m-am aplecat și am luat de jos caietul lui de desen.

Ichiro consumase cam neglijent primele patru sau cinci foi. Tehnica lui nu era rea deloc, dar desenele – tramvaie și trenuri – fuseseră abandonate într-o fază foarte timpurie. Ichiro mă văzu uitându-mă la desene și veni în fugă la mine.

— Oji! Cine ți-a dat voie să te uiți la ele?

Încercă să-mi smulgă caietul, dar l-am ferit repede, ridicându-l în sus.

— Hei, Ichiro, nu fi rău! Oji vrea să vadă ce ai făcut cu creioanele pe care ți le-a dat. Așa e cinstit.

Am coborât caietul şi l-am deschis la primul desen.

— Foarte frumos, Ichiro. Hm. Dar ştii, ai putea şi mai mult dacă ai vrea.

— Oji n-are voie să le vadă!

Nepotul meu făcu o nouă încercare să înşface caietul, silindu-mă să-l ţin la distanţă cu braţul.

— Oji! Dă-mi caietul înapoi!

— Ichiro, încetează! Lasă-l pe Oji să se uite. Uite, Ichiro, adu-mi creioanele de acolo. Adu-mi-le şi o să desenăm ceva împreună. Oji o să-ţi arate.

Cuvintele mele avură un efect neaşteptat. Nepotul meu încetă imediat să se zbată, apoi se duse să-şi adune creioanele împrăştiate pe podea. Când se întoarse, în purtările lui se strecurase ceva nou – un soi de încântare. Se aşeză lângă mine şi-mi întinse creioanele, privindu-mă atent, dar fără să scoată un cuvânt.

Am întors o foaie nouă şi am aşezat caietul pe podea, în faţa lui.

— Hai să te văd întâi cum desenezi tu, Ichiro, apoi Oji o să vadă dacă te poate ajuta să faci ceva şi mai frumos. Ce-ai vrea să desenezi?

Nepotul meu amuţise. Se uita preocupat în jos, la foaia albă, fără să se apuce de desenat.

— De ce nu-ncerci să desenezi ce-ai văzut ieri? i-am sugerat. Un lucru pe care l-ai văzut când ai sosit aici, în oraş.

Ichiro nu-şi dezlipea ochii de pe caiet. În cele din urmă se uită la mine şi mă întrebă:

— Oji a fost cândva un artist mare?

— Un artist mare? am râs eu. Cred că poţi să zici şi aşa. Aşa spune mama ta?

— Tata spune că ai fost un artist mare. Dar a trebuit să te opreşti.

— Am ieşit la pensie, Ichiro. Toată lumea se pensionează când ajunge la o anumită vârstă. Merită să se odihnească. Aşa e corect.

— Tata zice că a trebuit să te opreşti pentru că Japonia a pierdut războiul.

Am râs din nou, apoi m-am întins după caietul din faţa mea. Am dat înapoi foile, privind la desenele cu tramvaie ale nepotului meu, şi am ţinut unul la o lungime de braţ, ca să-l privesc mai bine.

— Când ajungi la o anumită vârstă, Ichiro, vrei să te odihneşti. Într-o bună zi, când va fi de vârsta mea, şi tatăl tău se va opri din lucru. Şi într-o zi şi tu vei fi de vârsta mea şi-o să vrei să te odihneşti. Ei, şi-acum -- am întors din nou foaia albă şi i-am pus caietul în faţă – ce-ai vrea tu să desenezi pentru mine, Ichiro?

— Oji a făcut tabloul din sufragerie?

— Nu, acela este de un artist numit Urayama. De ce mă-ntrebi, îţi place?

— Oji l-a pictat pe ăla din coridor?

— Acela este al altui mare artist, un vechi prieten de-al lui Oji.

— Atunci unde sunt picturile lui Oji?

— Am făcut curat şi le-am pus deoparte. Dar acum, Ichiro, hai să ne-ntoarcem la lucruri importante. Ce-o să desenezi pentru mine? Ce-ţi aminteşti din ziua de ieri? Care-i treaba, Ichiro? Dintr-o dată eşti aşa de tăcut. Ai amuţit brusc.

— Vreau să văd picturile lui Oji.

— Sunt sigur că un băiat deştept ca tine îşi aminteşte tot felul de lucruri. Ce zici de afişul pe care l-ai văzut? Cu monstrul preistoric. Cineva aşa ca tine sigur l-ar desena foarte bine. Poate chiar mai bine decât afişul adevărat.

Ichiro păru să cântărească propunerea. Apoi se răsuci pe burtă şi, cu faţa aproape lipită de hârtie, începu să deseneze.

Cu un creion cafeniu închis desenă în partea de jos a foii un şir de pătrăţele, care curând se dovediră a fi conturul unor clădiri profilate pe cer. Apoi, dominând ameninţător oraşul, se contură o creatură uriaşă, ca o şopârlă ridicată pe picioarele din spate. În acest moment nepotul meu schimbă creionul cafeniu cu unul roşu şi începu să tragă linii strălucitoare în jurul şopârlei.

— Ce este asta, Ichiro? Foc?

Fără să răspundă, Ichiro îşi văzu mai departe de treabă, desenând alte linii roşii.

— De ce e foc, Ichiro? Are legătură cu apariţia monstrului?

— Sunt cabluri electrice, răspunse Ichiro cu un oftat plictisit.

— Cabluri electrice? Asta zic şi eu că-i interesant. Dar mă întreb de ce iese foc de la cabluri? Tu ştii?

Ichiro scoase un nou oftat şi îşi văzu mai departe de desen. Luă iarăşi creionul cafeniu şi începu să deseneze în josul foii oameni fugind în toate direcţiile, cuprinşi de panică.

— Asta ţi-a reuşit foarte bine, Ichiro, am remarcat. Drept răsplată, să zicem, poate că Oji o să te ducă mâine la film. Ţi-ar plăcea?

Nepotul meu se opri din desenat şi îşi ridică privirile spre mine.

— S-ar putea să fie prea înspăimântător pentru Oji, spuse el.

— Nu cred, am spus râzând. Dar s-ar putea să le sperie pe mama şi pe mătuşa ta.

Auzind asta, Ichiro izbucni într-un râs zgomotos. Se rostogoli pe spate şi râse şi mai tare.

— Mama şi mătuşa Noriko or să se sperie foarte tare! strigă el în sus, spre tavan.

— Dar noi, bărbaţii, o să ne distrăm, aşa-i, Ichiro? O să mergem mâine. Vrei? O să luăm femeile cu noi şi o să le privim cum se sperie.

Ichiro continuă să râdă tare.

— Mătuşa Noriko o să se sperie imediat!

— Mai mult ca sigur, am spus, râzând din nou. S-a făcut, mâine mergem cu toţii. Acum, Ichiro, vezi-ţi mai departe de desen.

— Mătuşa Noriko o să se sperie! O să vrea să plece!

— Bine, Ichiro, hai acum să ne vedem de treaba noastră. Te descurci foarte bine.

Ichiro se răsuci din nou pe burtă şi se întoarse la desenul lui. Concentrarea de dinainte păru totuşi să-l fi părăsit; începu să adauge şi mai multe siluete de oameni fugind, până când conturrurile se amestecară şi nu mai avură nici o noimă. În cele din urmă abandonă orice urmă de atenţie, începând să mâzgălească furios marginea de jos a foii.

— Ichiro, ce faci? Nu mai mergem la film dacă faci asta! Ichiro, încetează!

Nepotul meu sări în picioare şi răcni:

— Hi yo, Silver!

— Ichiro, stai jos! Încă n-ai terminat!

— Unde e mătuşa Noriko?

— Stă de vorbă cu mama ta. Vino, Ichiro, n-ai terminat încă desenul! Ichiro!

Nepotul meu ieşi însă în fugă din cameră, strigând „Lone Ranger! Hi yo, Silver!"

Nu ţin minte exact ce am făcut în minutele care au urmat. E foarte posibil să fi rămas aşezat în salon, privind desenele lui Ichiro, fără să mă gândesc la ceva anume, aşa cum mi se întâmplă tot mai des în ultima vreme. În cele din urmă m-am ridicat totuşi în picioare şi m-am dus să îi caut pe ai mei.

Am găsit-o pe Setsuko singură pe verandă, privind grădina. Soarele strălucea încă puternic, dar începuse să se răcorească şi când am venit lângă ea, Setsuko s-a întors şi a mutat o pernă la soare pentru mine.

— Am făcut ceai proaspăt, spuse ea. Vrei şi tu, tată?

I-am mulţumit şi, în timp ce îmi turna în ceaşcă, mi-am aruncat privirea spre grădină.

Deşi avusese de suferit în timpul războiului, grădina noastră îşi revenise destul de bine, aşa că încă se pot recunoaşte planurile lui Akira Sugimura de acum patruzeci de ani. Lângă zidul din fund îi vedeam pe Noriko şi pe Ichiro examinând o tufă de bambus. Ca aproape toţi ceilalţi arbuşti şi copaci din grădină, fusese adusă de Sugimura, cu rădăcini cu tot, dintr-alt colţ al oraşului. De fapt, se zvoneşte că Sugimura a colindat oraşul singur, uitându-se peste garduri şi

oferind sume mari de bani proprietarilor arbuştilor sau copacilor pe care dorea să-i transplanteze la el. Dacă e adevărat, atunci a dat dovadă de o pricepere admirabilă: rezultatul a fost – şi este încă, până astăzi – de o armonie perfectă. Grădina are un aer natural, dezordonat, fără nici o urmă de plan artificial.

— Noriko a ştiut întotdeauna cum să se poarte cu copiii, remarcă Setsuko, cu ochii ţintă la ei. Ichiro a îndrăgit-o foarte mult.

— Ichiro este un băiat grozav, am spus. Nu e deloc timid, ca atâţia alţii de vârsta lui.

— Sper că mai devreme nu te-a supărat prea tare. Uneori poate fi destul de încăpăţânat. Te rog, nu ezita să-l cerţi dacă devine nesuferit.

— Câtuşi de puţin. Ne înţelegem minunat. De fapt, tocmai am făcut câteva desene împreună.

— Aşa? Sunt sigură că i-a făcut plăcere.

— A mai jucat şi un rol pentru mine, am adăugat. Mimează acţiunile foarte bine.

— O, da! Îşi petrece mult timp în felul ăsta.

— Îşi inventează singur cuvintele? Am încercat să ascult, dar n-am înţeles nimic din ce spunea.

Fiica mea îşi puse o mână la gură ca să-şi înăbuşe râsul.

— Înseamnă că s-a jucat de-a cowboy-ii. Când se joacă aşa, încearcă să vorbească englezeşte.

— Englezeşte? Extraordinar! Deci asta era!

— L-am dus o dată la cinema să vadă un western american. De atunci îi plac cowboy-ii la nebunie. A trebuit chiar să-i cumpărăm o pălărie ca în filme. Este convins că eroii lui preferaţi scot sunetele caraghioase pe care le face el. Trebuie să ţi se fi părut foarte ciudat.

— Aha, deci asta era! am spus râzând. Nepotul meu s-a făcut cowboy.

În fundul grădinii, o adiere legăna frunzişul. Noriko stătea îngenuncheată în faţa vechiului felinar de piatră de lângă zidul din spate, arătându-i ceva lui Ichiro.

— Şi totuşi, am spus cu un oftat, nu mai departe de acum doi sau trei ani, Ichiro n-ar fi avut voie să vadă un film american.

Setsuko, încă întoarsă cu faţa spre grădină, spuse:

— Suichi crede că este mai bine să-i placă cowboy-ii decât să venereze oameni ca Miyamoto Musashi. Suichi este de părere că în acest moment eroii americani sunt nişte modele mai bune pentru copii.

— Într-adevăr? Deci aşa gândeşte Suichi.

Ichiro nu păru impresionat de felinarul de piatră, pentru că l-am văzut trăgând cu putere de braţul mătuşii lui. Lângă mine, Setsuko râse stânjenită.

— E atât de năzuros. Trage de oameni în toate părţile. Ce maniere proaste!

— Apropo, i-am spus, Ichiro şi cu mine am hotărât să mergem mâine la cinema.

— Serios?

Am surprins imediat nesiguranţa din purtările lui Setsuko.

— Da, am continuat. E mort după monstrul ăsta preistoric. Nu-ţi face griji, am verificat în ziar. Filmul este absolut potrivit pentru un băiat de vârsta lui.

— Da, sunt sigură.

— De fapt, m-am gândit să mergem cu toţii. O ieşire în familie, cu alte cuvinte.

Setsuko îşi drese nervoasă glasul.

— Ar fi cât se poate de plăcut. Doar că Noriko şi cu mine s-ar putea să avem alte planuri pentru mâine.

— Oh! Ce planuri?

— Cred că voia să mergem împreună la parcul cu căprioare. Dar sunt sigură că o putem lăsa pe altă dată.

— N-am ştiut că Noriko are alte planuri. În mod sigur nu mi-a cerut părerea. În afară de asta, i-am promis deja lui Ichiro că mergem mâine la film. De-acum e cu gândul la asta.

— Aşa e, spuse Setsuko. Sunt convinsă că şi-ar dori să meargă la cinema.

Noriko venea înspre noi pe poteca din grădină, dusă de mână de Ichiro. Nu încape îndoială că puteam să discut cu ea programul pentru a doua zi chiar atunci, pe loc, dar ea şi Ichiro nu rămaseră pe verandă, ci intrară să se spele pe mâini. S-a întâmplat că n-am reuşit să ridic problema decât la cină.

Cu toate că peste zi sufrageria este un loc destul de întunecos, din pricină că soarele intră rareori acolo, după lăsarea întunericului, când lampa este lăsată în jos, deasupra mesei se instalează în ea o atmosferă plăcută. Ne aşezaserăm în jurul mesei de câteva minute, citind fiecare ziarele şi revistele preferate, când l-am întrebat pe nepotul meu:

— Ei, Ichiro, i-ai spus mătuşii de ziua de mâine?

Ichiro își ridică ochii din cartea lui, cu o expresie întrebătoare.

— Să le luăm și pe femei cu noi sau nu? l-am întrebat. Adu-ți aminte ce-am vorbit. S-ar putea să li se pară prea înfricoșător.

De data asta nepotul meu pricepu și zâmbi larg.

— Poate că e prea înfricoșător pentru mătușa Noriko, spuse el. Vrei să vii și tu, mătușă Noriko?

— Să vin unde, Ichiro-san? întrebă Noriko.

— La filmul cu monstrul.

— M-am gândit să mergem mâine cu toții la cinema, am explicat eu. O ieșire în familie, ca să zic așa.

— Mâine?

Noriko se uită la mine, apoi se întoarse spre nepotul meu.

— Păi, nu putem să mergem mâine, nu-i așa, Ichiro? Ne ducem la parcul cu căprioare, ai uitat?

— Parcul cu căprioare poate să mai aștepte, am spus. Băiatul se gândește cu nerăbdare la film.

— Nici vorbă, spuse Noriko. Totul e aranjat. La întoarcere trecem pe la doamna Watanabe, care dorește să-l cunoască pe Ichiro. Oricum, am stabilit asta de mult timp. Nu-i așa, Ichiro?

— Este foarte frumos din partea tatei, interveni Setsuko, dar înțeleg că doamna Watanabe ne așteaptă. Poate că ar fi bine să lăsăm filmul pe poimâine.

— Bine, dar acum Ichiro e nerăbdător, am protestat. Spune tu că nu-i așa, Ichiro. Ce pacoste sunt și femeile astea!

Ichiro nu se uită la mine, absorbit, se pare, din nou de cartea lui.

— Haide, spune-le femeilor, Ichiro! l-am îndemnat.

Nepotul meu rămase mai departe cu ochii țintă în carte.

— Ichiro!

Brusc, băiatul trânti cartea pe masă, apoi se sculă în picioare și ieși din cameră, fugind în salonul cu pian.

Am râs ușor.

— Poftim, i-am spus lui Noriko, l-ai dezamăgit. Trebuia să lași lucrurile așa cum erau.

— Nu fi ridicol, tată! Am stabilit vizita la doamna Watanabe cu mult timp înainte. În plus, e ridicol să-l duci pe Ichiro să vadă un film ca ăsta. N-o să-i placă un astfel de film, nu-i așa, Setsuko?

Fiica mea cea mare zâmbi stingherită.

— E foarte frumos din partea tatei, spuse ea încet. Poate că poimâine...

Am oftat, clătinând din cap, apoi m-am întors la ziarul meu. După câteva minute însă, când era clar că nici una din fiicele mele nu avea să se ducă după Ichiro, m-am ridicat și m-am îndreptat spre salon.

Ichiro, care nu ajungea la șnurul de la aplică, aprinsese lampa de pe pian. L-am găsit stând pe taburet, cu obrazul rezemat de capacul pianului. Turtite de lemnul negru, trăsăturile feței lui aveau un aer nefericit.

— Îmi pare rău, Ichiro, i-am spus. Dar nu fi dezamăgit. O să mergem poimâine.

Ichiro nu dădu nici un semn, aşa că am spus:
— Haide, Ichiro, n-ai de ce să fii dezamăgit.
M-am dus la fereastră. Afară se întunecase de-a binelea şi nu vedeam decât imaginea mea şi a camerei din spatele meu, reflectată în geam. Din cealaltă încăpere le auzeam pe femei vorbind cu glas scăzut.
— Ichiro, hai, zâmbeşte, l-am îndemnat. N-ai de ce să fii supărat. O să mergem poimâine, îţi promit.
Când m-am întors din nou spre Ichiro, îşi odihnea capul pe pian, ca mai înainte, dar îşi plimba degetele de-a lungul capacului, ca pe nişte clape nevăzute.
Am râs uşor.
— Ei, Ichiro, o să mergem poimâine. Nu putem să le lăsăm pe femei să ne conducă, nu-i aşa?
Am râs încă o dată.
— Cred că s-au gândit că o să fie prea înfricoşător. Ei, Ichiro, ce zici?
Nepotul meu nu răspunse, dar continuă să-şi mişte degetele pe capacul pianului. Am hotărât că e mai bine să-l las singur câteva clipe şi, râzând din nou, m-am întors în sufragerie.
Le-am găsit pe fiicele mele aşezate pe scaun şi citindu-şi revistele, fără să vorbească. Când m-am lăsat în scaunul meu, am oftat greu, dar nici una din ele nu reacţionă. Îmi aşezasem din nou ochelarii de citit pe nas şi eram gata să încep să citesc din ziar, când Noriko spuse cu glas scăzut:
— Tată, vrei să facem nişte ceai?
— Eşti tare drăguţă, Noriko, însă nu vreau acum.

— Dar tu, Setsuko?
— Mulţumesc, Noriko, dar nici eu nu cred că vreau.
Am continuat să citim în tăcere câteva clipe. Apoi Setsuko întrebă:
— Tata vine mâine cu noi? Aşa o să avem totuşi o ieşire în familie.
— Mi-ar face plăcere, dar mă tem că mâine am nişte treburi de rezolvat.
— Ce vrei să spui? interveni Noriko. Ce fel de treburi?
Apoi, întorcându-se spre Setsuko, adăugă:
— Nu-l lua în seamă pe tata. În ultima vreme nu face nimic. Pur şi simplu o să-şi piardă timpul prin casă, ca de obicei.
— Ar fi o mare plăcere dacă tata ne va însoţi, mi se adresă Setsuko.
— Regret, am răspuns, privind din nou în jos, la ziar. Dar am de rezolvat nişte treburi.
— Aşa deci, ai de gând să stai acasă singur-singurel? întrebă Noriko.
— Dacă o să plecaţi cu toţii, atunci se vede că n-am încotro.
Setsuko tuşi politicos. Apoi spuse:
— Atunci poate că o să rămân şi eu acasă. Tata şi cu mine am avut aşa de puţine ocazii să stăm de vorbă.
Noriko se uită lung la sora ei.
— Nu-i nevoie să renunţi. Ai făcut atâta drum. Doar nu vrei să-ţi petreci tot timpul în casă!
— Dar îmi face o deosebită plăcere să stau şi să-i ţin companie tatei. Cred că sunt destule noutăţi pe care să le împărtăşim.

— Tată, uite ce-ai făcut! izbucni Noriko.

Apoi se întoarse spre sora sa:

— Așadar, am rămas doar eu și cu Ichiro.

— Ichiro o să fie bucuros să-și petreacă ziua cu tine, Noriko, spuse Setsuko, zâmbind. Zilele astea ești preferata lui.

M-a bucurat hotărârea lui Setsuko de a rămâne acasă, pentru că, într-adevăr, avusesem prea puține prilejuri de a sta de vorbă fără să fim întrerupți. Firește, sunt multe lucruri pe care un tată dorește să le afle despre viața fiicei sale măritate și despre care nu poate întreba de-a dreptul. Dar ceea ce nu-mi trecuse prin minte în seara aceea era că și Setsuko își avea propriile ei motive de a dori să rămână acasă cu mine.

Poate că un semn al vârstei mele înaintate e faptul că am început să rătăcesc prin încăperi fără un rost anume. În după-amiaza aceea, în a doua zi a vizitei sale, când Setsuko a deschis panoul camerei de primire, cred că stăteam deja acolo, pierdut în gânduri, de ceva timp.

— Îmi pare rău, se scuză ea. Am să revin mai târziu.

M-am întors cu o ușoară tresărire și-am zărit-o pe fiica mea îngenuncheată în prag, ținând în mână un vas cu flori și mlădițe.

— Nu, intră, te rog, am invitat-o. Nu făceam nimic deosebit.

Când ești pensionar, ai mult timp la dispoziție. Asta este într-adevăr una dintre plăcerile ieșirii la pensie – să-ți permiți să pierzi ziua

după bunul plac, cu conștiința liniștită că ai lăsat în urmă toată truda și toate reușitele. Cu toate acestea, sunt probabil tot mai distrat, din moment ce, din toate locurile, am ajuns să mă plimb fără țintă în camera de primire. Căci am păstrat peste ani credința insuflată de tatăl meu că, într-o casă, camera de primire trebuie ținută departe de lucrurile mărunte de fiecare zi, fiind rezervată doar primirii oaspeților de vază sau venerării altarului budist. Drept urmare, în casa mea camera de primire a avut întotdeauna o atmosferă mai solemnă decât în majoritatea căminelor și chiar dacă nu am făcut o regulă din asta, așa cum făcuse tata, i-am descurajat pe copiii mei încă de când erau mici să intre în cameră, afară de cazul când erau poftiți acolo.

Veți găsi, poate, prea exagerat respectul meu pentru camerele de primire, dar trebuie să înțelegeți că în casa în care am crescut – în satul Tsuruoka, la o jumătate de zi de mers cu trenul – mi s-a interzis să intru în camera de primire până la vârsta de doisprezece ani. Acea încăpere fiind în multe sensuri inima casei, curiozitatea m-a împins să-mi construiesc o imagine a ei din privirile furișe pe care izbuteam să le arunc în ea din când în când. Mai târziu aveam să-mi uimesc de-atâtea ori colegii cu capacitatea mea de-a așterne pe pânză o scenă doar după câteva priviri fugare; poate că tatei îi datorez această pricepere, ca și exersarea ochiului meu de artist, săvârșită pe nesimțite în vremea acelor ani de formare. Mă rog, când am ajuns la vârsta de doisprezece ani, au început „ședințele de afaceri"

şi de atunci am intrat în acea încăpere la fiecare două săptămâni.

„În seara asta Masuji şi cu mine avem de discutat afaceri", ne vestea tata în timpul cinei. Anunţul avea atât rolul de a mă chema să mă înfăţişez după masă, cât şi de a-i avertiza pe ceilalţi să nu facă zgomot în seara respectivă în apropierea camerei de primire.

După cină, tatăl meu dispărea în cameră şi mă chema un sfert de oră mai târziu. Când intram, încăperea era luminată de o singură lumânare înaltă, aşezată pe podea, în mijloc. În interiorul cercului de lumină pe care îl arunca, tatăl meu stătea cu picioarele încrucişate pe tatami, având în faţă o cutie de lemn – „caseta de afaceri". Îmi făcea semn cu mâna să iau loc în faţa lui, în lumină, şi când mă aşezam, strălucirea lumânării arunca restul încăperii în întuneric. Cu greu reuşeam să disting în spatele tatei altarul budist de lângă perete sau puţinele caligrafii ce împodobeau nişele din faţa mea.

Tatăl meu începea apoi să vorbească. Scotea din „caseta de afaceri" nişte carneţele groase şi deschidea câteva pentru a-mi arăta coloane de cifre înghesuite, scrise mărunt. În tot acest timp continua să-mi vorbească pe un ton grav, măsurat, oprindu-se doar când şi când pentru a se uita la mine, aşteptând parcă o confirmare. Atunci mă repezeam să rostesc un grăbit „Da, aşa e".

Fireşte, îmi era aproape imposibil să urmăresc spusele tatei. Folosea cuvinte de jargon în timp ce-şi refăcea calculele complicate şi nu ţinea deloc cont că se adresa unui băieţel. Dar mi se

părea la fel de imposibil să-l rog să facă o pauză ca să-mi explice. Din câte pricepeam eu, eram îngăduit în camera de primire doar pentru că mă socotea destul de mare ca să înţeleg asemenea cuvinte. Sentimentul meu de ruşine era egalat doar de groaza că, în orice clipă, îmi va cere să spun mai mult decât „Da, aşa e" şi că jocul meu va lua sfârşit. Deşi lunile treceau una după alta fără să mi se ceară să spun ceva în plus, aşteptam cu teamă următoarea „şedinţă de afaceri".

Acum, desigur, îmi este limpede că tata nu se aştepta nici o clipă să-i urmăresc vorbele, dar nu am înţeles totuşi de ce mă supunea la acele chinuri. Dorea, pesemne, să-mi inculce încă de la acea vârstă fragedă aşteptările lui : că în cele din urmă voi prelua afacerea familiei. Sau poate simţea că, în viitoarea mea calitate de cap de familie, era corect să fiu consultat în toate acele hotărâri, ale căror urmări probabil s-ar fi prelungit în anii mei de maturitate. În felul acesta, tata s-o fi gândit că aş avea mai puţine motive să mă plâng în eventualitatea că aş fi moştenit o afacere neprofitabilă.

Mai târziu, când am împlinit cincisprezece ani, ţin minte că am fost chemat în camera de primire pentru o cu totul altfel de şedinţă. Ca de obicei, încăperea era luminată de o lumânare înaltă şi tata era aşezat în lumină. În seara aceea însă, în locul casetei de afaceri, în faţa lui se afla un vas imens de ceramică. Eram uimit, pentru că vasul pentru cenuşă – cel mai mare din casă – era folosit doar când aveam musafiri.

— Le-ai adus pe toate? m-a întrebat.

— Așa cum mi-ai spus.

Am așezat lângă tatăl meu teancul de picturi și schițe pe care îl țineam în brațe. Era un vraf de coli de mărimi și calități diferite, cele mai multe răsucite sau zbârcite din cauza vopselei.

Cât timp tata s-a uitat la lucrările mele, n-am scos o vorbă. Privea fiecare lucrare câteva clipe, după care o punea deoparte. Când a ajuns pe la jumătatea colecției mele, mi-a spus fără să mă privească:

— Masuji, ești sigur că aici sunt toate lucrările tale? N-au mai rămas cumva vreuna sau două pe care nu mi le-ai adus?

Nu m-am grăbit să-i răspund. Și-a ridicat privirile spre mine și m-a întrebat scurt:

— Ei?

— S-ar putea să mai fie una sau două pe care nu le-am adus.

— Aha... Și, fără doar și poate, picturile care lipsesc sunt tocmai cele de care ești foarte mândru. Așa-i?

Își întorsese iarăși privirile în jos, către picturi, așa că nu i-am răspuns. L-am urmărit un timp cum parcurge teancul. La un moment dat a apropiat una dintre lucrări de flacăra lumânării, spunând:

— Asta-i cărarea care coboară de pe dealul Nishiyama, nu-i așa? Seamănă foarte mult, fără discuție. Exact așa arată când vii în jos pe deal. Foarte reușită.

— Mulțumesc.

— Știi, Masuji – ochii tatei erau fixați tot asupra picturii –, am aflat de la mama ta un

lucru ciudat. Ea pare să aibă impresia că vrei să-ți faci o profesie din pictură.

Nu formulase această propoziție ca pe o întrebare, așa că la început n-am răspuns. Dar apoi el se uită la mine și repetă:

— Mama ta, Masuji, pare să aibă impresia că vrei să-ți faci o profesie din pictură. Desigur, se înșală în această privință.

— Desigur, am spus încet.

— Vrei să spui că a înțeles, probabil, greșit.

— Fără îndoială.

— Pricep.

Tata continuă să studieze picturile alte câteva minute, iar eu stăteam acolo, privindu-l în tăcere. Apoi el spuse, fără să mă privească:

— De fapt, cred că mama ta tocmai a trecut prin fața ușii. Ai auzit-o?

— Îmi pare rău, n-am auzit pe nimeni.

— Eu cred că mama ta era. Poftește-o să intre, dacă tot trece pe aici.

M-am sculat în picioare și m-am dus la ușă. Coridorul era întunecos și gol, așa cum îmi închipuisem că trebuie să fie. În spatele meu am auzit glasul tatei:

— Dacă tot te duci după ea, Masuji, adună și restul de lucrări și vino cu ele la mine.

Poate că fabulez, dar eu îmi amintesc că după câteva minute, când m-am întors în cameră însoțit de mama, am avut impresia că vasul de lut fusese mutat mai aproape de lumânare – dar poate doar îmi închipuiam eu asta. Mi s-a părut și că mirosea a ars, însă când m-am uitat în vas, n-am văzut semne să fi fost folosit.

Când am aşezat şi ultimele mele creaţii lângă teancul de pe podea, tata dădu din cap maşinal. Părea să fie preocupat mai departe de lucrările mele şi, pentru un timp, ne ignoră atât pe mama, cât şi pe mine, aşa cum eram aşezaţi în faţa lui, în tăcere. În cele din urmă scoase un oftat şi îşi întoarse privirea spre mine:

— Masuji, nu cred că ai prea mult timp pentru călugării rătăcitori, nu-i aşa?

— Călugării rătăcitori?! Cred că nu.

— Ei ştiu foarte multe despre această lume. De obicei nu le dau ascultare. Dar se cade să fii cuviincios cu oamenii sfinţi, chiar dacă uneori ţi se par nişte cerşetori.

Tăcu preţ de o clipă, aşa că am încuviinţat:

— Da, într-adevăr.

Apoi tatăl meu se întoarse spre mama şi o întrebă:

— Îţi aduci aminte, Sachiko, de călugării rătăcitori care veneau mai demult la noi în sat? A fost unul care a poposit chiar aici la foarte scurt timp după ce s-a născut fiul nostru. Un bătrânel uscăţiv, fără o mână. Dar, cu toate astea, un ins foarte vânjos. Ţi-l aminteşti?

— Cum să nu? răspunse mama. Dar poate că n-ar trebui să punem la inimă tot ce spun unii călugări.

— Numai că, ţi-aminteşti, spuse tata, călugărul era văzător cu duhul şi a citit în sufletul lui Masuji. La plecare ne-a prevenit. Îţi aduci aminte, Sachiko?

— Bine, dar pe atunci fiul nostru era doar un prunc, spuse mama.

Glasul ei era foarte scăzut, de parcă spera cumva să n-o pot auzi. În schimb, tata ridicase vocea fără rost, ca şi cum se adresa unor spectatori.

— Ne-a lăsat un avertisment. Mădularele lui sunt întregi, ne-a spus el, dar s-a născut cu un cusur. O fire slabă, cu înclinaţie spre lenevie şi amăgire. Îţi aminteşti, Sachiko?

— Dar călugărul cred că a avut şi multe lucruri bune de spus despre fiul nostru.

— E adevărat. Fiul nostru are şi o mulţime de calităţi, a ţinut să ne spună călugărul. Dar îţi aminteşti avertismentul lui, Sachiko? A spus că părţile lui bune or să predomine, dar că noi, părinţii lui, va trebui să fim vigilenţi şi să împiedicăm de fiecare dată ca acel cusur să iasă la iveală. Altfel, după cum ne-a spus bătrânul călugăr, Masuji va ajunge un neisprăvit.

— Totuşi, spuse mama cu prudenţă, poate că nu e înţelept să pui la suflet vorbele unor călugări.

Tata păru puţin încurcat de remarcă. După o clipă, dădu din cap gânditor, de parcă mama făcuse o observaţie uluitoare.

— Şi eu am şovăit atunci dacă să-l iau în serios sau nu, continuă el. Dar mai târziu, pe măsură ce Masuji creştea, a trebuit să recunosc adevărul celor spuse de bătrân. E cât se poate de limpede: caracterul fiului nostru are un punct slab. În el zace prea puţină răutate, dar trebuie să ne luptăm fără încetare cu lenea sa, cu dezgustul lui faţă de munca folositoare şi cu voinţa lui slabă.

Apoi, cu o încetineală studiată, tata ridică trei sau patru dintre picturile mele și păru să le cântărească în amândouă mâinile. Își întoarse privirea spre mine și spuse:

— Masuji, mama ta avea impresia că dorești să devii pictor profesionist. A înțeles ea oare greșit?

Mi-am coborât privirea și am rămas tăcut. Apoi am auzit lângă mine vocea mamei, care spunea aproape șoptit:

— Este încă foarte tânăr. Sunt sigură că e doar o toană copilărească de-a lui.

După câteva clipe de tăcere, tata mă întrebă:

— Spune-mi, Masuji, ai idee cum trăiesc artiștii?

Am păstrat tăcerea și am privit în jos, la podeaua din fața mea.

— Artiștii, continuă glasul tatei, trăiesc în mizerie și sărăcie. Trăiesc într-o lume plină de tentații care îi fac lipsiți de voință și depravați. N-am dreptate, Sachiko?

— Firește. Cu toate că mai sunt și dintre cei care urmează o carieră în artă fără să cadă în asemenea capcane. Unul sau doi, poate.

— Sigur, mai sunt și excepții, admise tata.

Țineam ochii plecați în continuare, dar din vocea tatei îmi dădeam seama că iarăși clătina din cap în felul lui nedumerit.

— Doar o mână de oameni au voință și caracter extraordinare. Dar mă tem că fiul nostru, aici de față, este departe de a fi o aștfel de persoană. Ba chiar dimpotrivă. Este de datoria noastră să-l ținem departe de asemenea primejdii. La urma

urmei, dorim foarte tare să ajungă cineva de care să fim mândri, așa e?

— Desigur.

Mi-am ridicat repede privirile. Lumânarea arsese până la jumătate și flacăra ei lumina puternic obrazul tatei. Lăsase acum picturile pe genunchi și am văzut că-și mișca degetele nerăbdător pe marginile lor.

— Masuji, spuse el, acum poți să pleci. Vreau să vorbesc cu mama ta.

Îmi amintesc că în seara aceea, puțin mai târziu, am dat peste mama în întunericul casei. Trebuie să fi fost pe unul din coridoare, deși nu-mi amintesc exact. Nu îmi amintesc nici de ce umblam prin casă pe întuneric. Cu siguranță însă nu pentru a trage cu urechea la discuția dintre părinții mei, căci țin minte totuși că eram hotărât să nu iau în seamă ce se petrecea în camera de primire după plecarea mea. În acele vremuri casele erau foarte prost luminate, așa că nu era nimic neobișnuit în faptul că am stat de vorbă pe întuneric. Distingeam silueta mamei, dar nu-i vedeam și chipul.

— În casă miroase a ars, am observat.

— A ars?

Mama rămase tăcută o clipă, apoi continuă:

— Nu, nu cred. Sigur ți se pare, Masuji.

— Am simțit mirosul de ars, am insistat. Poftim, se simte din nou. Tata e tot în camera de primire?

— Da. Are ceva de lucru.

— Orice-ar fi, nu mă interesează, am spus.

Mama rămase tăcută, așa că am adăugat:

— Tata nu a reuşit decât să-mi stârnească ambiţia.

— Mă bucur să aud asta, Masuji.

— Nu cred că ai înţeles bine, mamă. Nu am nici cea mai mică dorinţă să mă văd stând peste ani acolo unde e tata acum şi vorbindu-i fiului meu despre conturi şi bani. Ai fi mândră de mine dacă aş ajunge aşa?

— Da, aş fi, Masuji. O viaţă ca a tatălui tău are mult mai multe de oferit decât îţi închipui tu la vârsta asta.

— N-aş fi niciodată mândru de mine. Când am spus că sunt ambiţios, m-am gândit că vreau să mă ridic deasupra unei astfel de vieţi.

Mama rămase pe gânduri câteva clipe, apoi spuse:

— Când eşti tânăr, multe lucruri ţi se par serbede şi plictisitoare. Dar pe măsură ce o să îmbătrâneşti, tocmai aceste lucruri ţi se vor părea importante în viaţă.

N-am răspuns. În schimb, cred că am spus:

— Într-o vreme eram îngrozit de întâlnirile „de afaceri" ale tatei. Dar de câtva timp pur şi simplu mă plictisesc. Mai mult, mi-e silă de ele. Ce rost au întâlnirile astea, la care am privilegiul să particip? Să numeri restul. Să pipăi monedele ceas de ceas. Dacă viaţa mea ar arăta aşa, nu mi-aş ierta-o niciodată.

Am făcut o pauză, aşteptând să văd dacă mama avea ceva de zis. Preţ de o clipă, am avut senzaţia ciudată că se îndepărtase încet în timp ce vorbeam şi că acum eram singur. Dar am auzit-o mişcându-se în faţa mea, aşa că am repetat:

— Nu mă interesează deloc ce face tata în camera de primire. Nu a făcut decât să-mi stârnească ambiţia.

Văd însă că iar divaghez. Gândul meu era să redau aici conversaţia pe care am avut-o cu Setsuko luna trecută, când a venit în camera de primire să schimbe florile.

Din câte îmi amintesc, Setsuko îngenunchease în faţa altarului budist şi începuse să îndepărteze florile mai ofilite din buchetele care îl împodobeau. Mă aşezasem puţin mai în spate, urmărind-o cum scutură cu grijă fiecare lujer înainte de a-l lăsa în poală, şi cred că în tot acest timp discutam foarte lejer ceva. La un moment dat însă, fără să se întoarcă de la florile ei, spuse:

— Iartă-mă, tată, dacă îţi vorbesc despre asta. Dar cred că te-ai gândit deja.

— La ce să mă gândesc, Setsuko?

— Îţi spun pentru că bănuiesc că tratativele de căsătorie ale lui Noriko vor avansa.

Setsuko începuse să mute pe rând florile proaspăt tăiate din vasul ei în vazele ce înconjurau altarul. Îndeplinea această treabă cu multă grijă, oprindu-se după fiecare floare ca să contemple efectul.

— Voiam doar să spun, continuă ea, că imediat ce încep tratativele, ar fi bine dacă tata şi-ar lua unele măsuri de precauţie.

— Măsuri de precauţie? Sigur că o să avem grijă. Dar la ce anume te-ai gândit?

— Iartă-mă. Mă gândeam mai ales la investigaţii.

— Ei, fireşte, or să fie atât de amănunţite cât e nevoie. O să angajăm acelaşi detectiv ca şi

anul trecut. A fost o persoană de încredere, după cum îţi aminteşti, cred.

Setsuko îndreptă o tulpină cu infinită grijă.

— Iartă-mă. Nu m-am exprimat prea clar. Mă refeream de fapt la investigaţiile *lor*.

— Scuză-mă, cred că nu înţeleg bine. Nu ştiam că avem ceva de ascuns.

Setsuko râse nervos.

— Tata trebuie să mă ierte. După cum ştii, n-am avut niciodată darul conversaţiei. Suichi mă ceartă mereu că mă exprim prost. El se pricepe să vorbească atât de bine... Ar trebui să mă străduiesc să învăţ de la el, negreşit.

— Conversaţia ta este minunată, sunt sigur, dar mi-e teamă că nu înţeleg ce vrei să spui.

Deodată, Setsuko ridică mâinile cu un gest de disperare.

— Vântul ăsta, spuse ea cu un oftat şi se aplecă din nou asupra florilor. Mie îmi plac aşa, dar vântul e de altă părere.

Se concentră câteva clipe asupra florilor, după care continuă:

— Iartă-mă, tată. În locul meu, Suichi ar explica lucrurile mai bine. Dar, bineînţeles, el nu e aici. Am vrut doar să spun că poate ar fi înţelept ca tata să-şi ia anumite măsuri de precauţie. Ca să se asigure că nu apar neînţelegeri. Să nu uităm, Noriko are aproape douăzeci şi şase de ani. Nu ne putem permite încă un eşec, ca acela de anul trecut.

— Neînţelegeri legate de ce, Setsuko?

— De trecut. Dar iartă-mă, ştiu că vorbesc fără rost. Sunt sigură că tata s-a gândit deja la lucrurile astea şi va face tot ce trebuie.

Se lăsă puţin pe spate, privind cu un ochi critic efectul muncii sale, apoi se întoarse spre mine, zâmbind.

— Mă pricep aşa de puţin la lucrurile astea! spuse ea, arătând spre flori.

— Arată minunat.

Setsuko aruncă o privire neîncrezătoare spre altar şi râse ruşinată.

Ieri, în timp ce mă bucuram de călătoria cu tramvaiul spre liniştitul cartier Arakawa, amintirea schimbului de replici din camera de primire mi-a venit din nou în minte şi mi-a stârnit un val de iritare. Uitându-mă afară, pe fereastră, la peisajul care devenea tot mai puţin aglomerat pe măsură ce ne îndreptam spre sud, mi-a apărut în minte imaginea fiicei mele îngenuncheate în faţa altarului şi sfătuindu-mă să iau unele „măsuri de precauţie". Mi-am amintit de felul în care şi-a întors uşor faţa spre mine, spunându-mi: „La urma urmei, nu ne putem permite încă un eşec, ca acela de anul trecut". Şi mi-am adus aminte din nou de cuvintele ei cu subînţeles de pe verandă, în prima zi a vizitei sale, când a insinuat că aş cunoaşte vreun secret legat de retragerea familiei Miyake de acum un an. Asemenea rememorări îmi tulburaseră deja starea de spirit toată luna trecută, dar abia ieri, în timp ce călătoream singur şi destins spre împrejurimile liniştite ale oraşului şi am fost în stare să-mi analizez mai limpede sentimentele, mi-am dat seama că iritarea mea nu era îndreptată direct împotriva lui Setsuko, ci împotriva soţului ei.

Mi se pare destul de firesc ca o soţie să fie influenţată de ideile soţului – chiar dacă sunt iraţionale, ca în cazul lui Suichi. Dar când un bărbat îi insuflă soţiei unele suspiciuni la adresa tatălui ei, atunci este cazul să fii indignat. În trecut, ţinând cont de câte trebuie să fi suferit Suichi în Manciuria, am încercat să adopt o atitudine îngăduitoare faţă de unele laturi ale comportamentului său. De pildă, nu i-am luat în nume de rău numeroasele semne de ostilitate pe care le afişează faţă de generaţia mea. Am presupus că astfel de sentimente dispar cu timpul. În ce-l priveşte pe Suichi însă, dimpotrivă, ele par să se amplifice, să fie mai tranşante şi mai lipsite de sens.

Toate astea nu m-ar supăra acum – la urma urmei, Setsuko şi Suichi locuiesc departe şi nu îi văd decât o dată pe an – dacă n-ar fi faptul că Noriko s-a molipsit şi ea de aceleaşi idei nesocotite după vizita lui Setsuko de luna trecută. Asta m-a iritat la culme şi în ultimele zile am fost tentat de mai multe ori să-i scriu o scrisoare furioasă lui Setsuko. N-am nimic împotrivă ca un soţ şi o soţie să-şi piardă timpul cu speculaţii ridicole, dar ar trebui să le ţină pentru ei. Desigur că un tată sever ar fi trecut de mult la fapte.

Luna trecută le-am surprins de mai multe ori pe fiicele mele adâncite în discuţie şi am observat că se opreau vinovate înainte de a deschide cu stângăcie un nou subiect. Îmi amintesc că asta s-a repetat de cel puţin trei ori în decursul celor cinci zile pe care Setsuko le-a petrecut aici. Şi iată că nu mai departe de zilele trecute, când

Noriko şi cu mine terminam micul dejun, fiica mea mi-a spus:

— Treceam ieri pe lângă magazinul universal Shimizu şi ghici cine aştepta în staţia de tramvai? Jiro Miyake!

— Miyake?

Am ridicat privirea din bol, surprins să o aud pe Noriko pomenindu-i numele cu atâta nonşalanţă.

— Ce ghinion!

— Ghinion? De fapt, tată, chiar mi-a făcut plăcere să-l văd. Părea însă un pic stingherit, aşa că n-am stat prea mult de vorbă cu el. Oricum, trebuia să mă întorc la birou; ieşisem numai să fac un comision, înţelegi. Dar ştiai că deja s-a logodit?

— Ţi-a spus el asta? Ce tupeu !

— Nu s-a oferit el să-mi spună, bineînţeles. Eu l-am întrebat. I-am spus că sunt în toiul unor noi tratative şi l-am întrebat care sunt perspectivele lui de căsătorie. L-am întrebat aşa, direct. Se făcuse roşu la faţă. Dar pe urmă şi-a dat drumul şi mi-a spus că acum e logodit. Practic, totul este aranjat.

— Zău, Noriko ! Nu trebuia să fii atât de indiscretă. De ce ai avut nevoie să vorbeşti despre căsătorie ?

— Eram curioasă. Mi-a trecut supărarea, iar cum în prezent tratativele merg atât de bine, mă gândeam că ar fi păcat ca Jiro Miyake să fie încă deprimat pentru povestea de anul trecut. Aşa că-ţi imaginezi ce mulţumită am fost să aflu că s-a logodit deja.

— Înţeleg.

— Sper s-ajung s-o cunosc pe mireasă cât de curând. Sunt sigură că e foarte drăguţă. Tu ce crezi, tată?

— Sunt convins.

Am continuat să mâncăm, dar după câteva clipe Noriko spuse:

— Altceva eram gata să-l întreb. Dar m-am răzgândit.

Se aplecă spre mine şi şopti:

— Era cât pe ce să-l întreb de treaba de anul trecut. De motivele pentru care s-au retras.

— Mai bine că nu l-ai întrebat. În afară de asta, la momentul respectiv şi-au prezentat destul de clar motivele. Au considerat că băiatul nu era de nasul tău.

— Dar ştii bine că asta a fost doar de formă, tată. Noi n-am aflat niciodată adevăratul motiv. Cel puţin eu nu l-am auzit.

În acest moment ceva din vocea ei m-a făcut s-o privesc din nou pe deasupra bolului. Noriko îşi ţinea beţişoarele în aer, de parcă aştepta să spun ceva. Apoi, văzând că mănânc mai departe, mă întrebă:

— De ce crezi că s-au retras? Ai aflat ceva despre asta?

— N-am aflat nimic. Dar, după cum ţi-am mai spus, au susţinut că tânărul nu are o poziţie socială demnă de tine. E un răspuns foarte bun.

— Mă întreb, tată, dacă nu cumva pur şi simplu eu n-am corespuns cerinţelor lor. Poate că n-am fost destul de drăguţă. Crezi că asta a fost?

— N-a avut nici o legătură cu tine, ştii bine. Sunt tot felul de motive pentru care o familie renunţă la tratative.

— Bine, tată, dacă n-a fost din cauza mea, atunci mă întreb ce i-a determinat să se retragă în felul ăsta.

Mi s-a părut că fiica mea a rostit aceste cuvinte într-un mod nefiresc, cu o intenţie vădită. Poate că eram eu prea bănuitor, dar un tată ajunge să remarce micile inflexiuni din glasul fiicei sale.

Oricum, conversaţia cu Noriko mi-a readus în minte întâlnirea pe care eu însumi am avut-o cu Jiro Miyake, când am sfârşit prin a sta de vorbă într-o staţie de tramvai. Asta se întâmpla acum mai bine de un an – tratativele cu familia Miyake erau încă în curs în acel moment –, într-o după-amiază târzie, când oraşul era plin de lume care se întorcea acasă după o zi de muncă. Dintr-un motiv oarecare, mă plimbasem prin cartierul Yokote şi mă îndreptam spre staţia de tramvai din faţa clădirii companiei Kimura. Dacă ştiţi zona, vă sunt familiare numeroasele agenţii mici şi destul de dubioase care se înşiră la etajele superioare ale magazinelor de acolo. În acea zi, când l-am întâlnit pe Jiro Miyake, tocmai ieşea dintr-un astfel de birou, după ce coborâse o scară îngustă, înghesuită între două vitrine.

Până atunci îl mai văzusem de două ori, dar numai la întâlniri de familie protocolare, când apăruse îmbrăcat în hainele lui cele mai bune. De data asta arăta cu totul altfel: îmbrăcat într-un fulgarin ponosit, puţin prea larg pentru el, şi cu o servietă pe care o ţinea strâns sub braţ. Avea

înfățișarea unui tânăr obișnuit să i se comande și adevărul e că întreaga lui ținută părea să se fi fixat în punctul de plecăciune. Când l-am întrebat dacă biroul din care tocmai ieșise era locul lui de muncă, a început să râdă nervos, ca și cum îl surprinsesem ieșind dintr-o casă rău famată.

Mi-a trecut prin minte că stângăcia lui era prea mare pentru a se explica doar prin întâlnirea noastră întâmplătoare, dar în acele clipe am pus-o pe seama stânjenelii pe care o resimțea din pricina aspectului dărăpănat al clădirii unde își avea biroul, precum și al clădirilor învecinate. Abia după vreo două săptămâni, când am aflat cu surprindere că familia Miyake a întrerupt tratativele, am rememorat acea întâlnire, căutându-i semnificația.

— Mă întreb, i-am spus lui Setsuko, aflată atunci în vizită la noi, dacă în momentul când ne-am întâlnit familia lui nu hotărâse deja să renunțe.

— Asta cu siguranță ar explica nervozitatea pe care a observat-o tata, spusese Setsuko. N-a dat de înțeles care erau intențiile lor?

Dar chiar și atunci, la doar o săptămână după întâlnire, abia dacă îmi mai aminteam conversația pe care o avusesem cu tânărul Miyake. Desigur, în după-amiaza aceea încă mai presupuneam că logodna lui cu Noriko va fi anunțată dintr-o clipă în alta și că aveam de-a face cu un viitor membru al familiei. Prin urmare, m-am străduit să-l fac pe Miyake să se simtă în largul lui și nu am dat atenția cuvenită celor spuse pe

drumul până la stația de tramvai din apropiere și apoi în minutele cât am stat acolo, așteptând împreună.

Însă pe când meditam asupra întregii chestiuni, într-una dintre zilele care au urmat, m-a fulgerat o altă idee: dacă nu cumva tocmai acea întâlnire a fost pricina retragerii lor.

— E foarte probabil, i-am împărtășit ideea mea lui Setsuko, ca Miyake să fi fost extrem de rușinat că i-am văzut locul de muncă. Poate că l-a izbit din nou faptul că între familiile noastre există o distanță atât de mare. De fapt, au invocat prea des această chestiune ca să fie doar una de formă.

Cred însă că teoria mea nu a convins-o pe Setsuko. Din câte se pare, s-a întors acasă, la soțul ei, încercând să facă presupuneri privind eșecul cererii în căsătorie a surorii sale. Anul acesta am impresia că s-a întors cu propriile ei teorii – sau, mă rog, ale lui Suichi. Și atunci mă simt obligat să mă gândesc încă o dată la întâlnirea cu Miyake, s-o privesc dintr-o altă perspectivă. Dar, după cum am mai spus, la doar o săptămână după întâlnire nu mi-am mai amintit mare lucru din cele discutate, darămite după un an.

Totuși mi-a revenit în memorie un schimb de replici căruia înainte îi acordasem prea puțină atenție. Miyake și cu mine ieșisem în strada principală și acum stăteam în fața clădirii companiei Kimura, așteptând fiecare să-i vină tramvaiul. Și mi-l amintesc pe Miyake spunând:

— Azi am primit o veste proastă la birou. Președintele firmei noastre a murit.

— Îmi pare foarte rău. Era în vârstă?

— Avea doar vreo șaizeci și ceva de ani. N-am avut niciodată ocazia să-l văd personal, dar i-am văzut fotografiile în publicațiile noastre. A fost un om deosebit și ne simțim cu toții ca niște orfani.

— Trebuie să fie o lovitură grea pentru voi.

— Într-adevăr, este, a întărit Miyake.

Făcu o pauză, după care continuă:

— Cu toate astea, noi, cei din biroul nostru, suntem în încurcătură. Nu știm care este felul cel mai potrivit de a ne arăta respectul. Știți, ca să vă spun cinstit, președintele nostru s-a sinucis.

— Serios?

— Da. A murit din cauza gazului. Dar se pare că mai întâi a încercat să-și facă harakiri, pentru că i s-au găsit mici zgârieturi în jurul stomacului.

Miyake își coborî privirile în pământ, cu un aer solemn.

— A fost felul lui de a-și cere iertare în numele companiilor pe care le-a condus.

— Iertare?

— În mod evident, președintele nostru s-a simțit răspunzător pentru anumite acțiuni în care am fost implicați în timpul războiului. Doi directori cu funcții mari au fost deja destituiți de către americani, dar, din câte se vede, președintele nostru a simțit că nu era de-ajuns. Prin fapta lui și-a cerut iertare în numele nostru, al tuturor, de la familiile celor uciși în război.

— Bine, dar mi se pare un gest cam exagerat, am spus. Parcă a înnebunit lumea. Nu trece o zi

fără să auzi despre încă unul care s-a omorât în semn de iertare. Spune-mi, domnule Miyake, nu ți se pare că este o mare pierdere? La urma urmei, când țara ta este în război, faci tot ce-ți stă în putință să ajuți. Nu e nici o rușine în asta. Ce nevoie este să-ți ceri iertare prin moarte?

— Aveți dreptate, domnule, fără doar și poate. Dar, sincer vorbind, în cadrul companiei există un imens sentiment de ușurare. Acum simțim că putem uita acele greșeli și putem privi spre viitor. Președintele nostru a făcut un lucru extraordinar.

— Și totuși este o mare pierdere. În felul ăsta dispar cei mai buni dintre noi.

— Într-adevăr, domnule. Uneori mă gândesc că mulți dintre cei care ar trebui să-și ia viața în semn de iertare sunt prea lași ca să se confrunte cu răspunderea ce le revine. Atunci rămâne pe seama unora ca președintele nostru să săvârșească gestul de onoare. Sunt o mulțime de oameni care și-au reluat funcțiile pe care le-au avut în timpul războiului. Unii nu sunt altceva decât niște criminali de război. Ei sunt aceia care ar trebui să-și ceară iertare.

— Îți înțeleg punctul de vedere, am spus, dar cei care au luptat și au muncit cu credință pentru țara asta în timpul războiului nu pot fi numiți criminali de război. Mă tem că această expresie este folosită astăzi cu prea multă ușurință.

— Sunt totuși aceiași oameni care au condus țara pe un drum greșit, domnule. Se cade să-și recunoască partea lor de vină. Și atunci este un semn de lașitate când acești oameni refuză să-și

admită greşelile. Iar când greşelile au fost făcute în numele întregii ţări, atunci mi se pare cea mai mare dovadă de laşitate.

A vorbit oare Miyake chiar aşa în după-amiaza aceea? Cred că încep să-i amestec cuvintele cu genul de lucruri pe care Suichi este mereu gata să le spună. Tot ce se poate. De fapt, ajunsesem să-l privesc pe Miyake ca pe viitorul meu ginere şi era cumva firesc să-l asociez în minte cu actualul meu ginere. Nu încape îndoială: fraze cum ar fi „cea mai mare dovadă de laşitate" par rostite mai degrabă de Suichi decât de blajinul Miyake. Sunt însă aproape sigur că o asemenea conversaţie a avut loc în acea zi în staţia de tramvai şi, recunosc, mi se pare destul de ciudat că Miyake a adus în discuţie tocmai un asemenea subiect. Cât priveşte fraza „cea mai mare dovadă de laşitate", sunt sigur că îi aparţine lui Suichi. Acum, când mă gândesc la ea, sunt chiar sigur că Suichi a rostit-o în seara de după ceremonia de înhumare a cenuşii lui Kenji.

Durase mai mult de un an până când cenuşa fiului meu a sosit din Manciuria. Comuniştii, după cum ni s-a spus tot timpul, ne creaseră foarte multe greutăţi acolo. Apoi, când cenuşa a fost repatriată, alături de a altor douăzeci şi trei de tineri care muriseră în încercarea disperată de a trece prin câmpul minat, nu am primit nici o asigurare că era cenuşa lui Kenji şi doar a lui. „Dacă totuşi cenuşa fratelui meu este amestecată", îmi scrisese Setsuko la momentul respectiv, „nu poate fi decât laolaltă cu cea a camarazilor săi şi nu ne putem plânge de asta". Aşa că am

acceptat că era cenuşa lui Kenji şi luna trecută s-au împlinit doi ani de când am organizat ceremonia întârziată.

Pe la mijlocul ceremoniei de la cimitir, l-am văzut pe Suichi îndepărtându-se supărat, cu paşi mari. Când am întrebat-o pe Setsuko ce se întâmplase cu soţul ei, mi-a şoptit grăbită:

— Te rog să-l ierţi, nu se simte prea bine. O criză de malnutriţie. Sunt câteva luni de când nu mai reuşeşte să scape de ea.

Mai târziu însă, în timp ce invitaţii la ceremonie se adunau la mine acasă, Setsuko mi-a spus:

— Te rog să fii înţelegător, tată. Ceremoniile astea îl afectează profund pe Suichi.

— Ce emoţionant! i-am spus. N-am ştiut că era atât de apropiat de fratele tău.

— S-au înţeles foarte bine de fiecare dată când s-au întâlnit, spuse Setsuko. În afară de asta, Suichi se identifică foarte mult cu cei de seama lui Kenji. Spune mereu că putea să fie unul dintre ei.

— Dar atunci nu avea un motiv în plus să nu plece de la ceremonie?

— Îmi pare rău, tată! Suichi n-a vrut să pară lipsit de respect. Dar anul trecut am asistat la atât de multe ceremonii pentru prietenii şi camarazii lui Suichi... Şi de fiecare dată s-a înfuriat.

— S-a înfuriat? De ce e furios?

În acel moment însă au sosit mai mulţi invitaţi şi am fost nevoit să întrerup conversaţia. Abia spre seară am prins un moment mai liber să stau de vorbă cu Suichi. O mare parte din

invitaţi erau încă la noi, adunaţi în camera de primire. Am zărit silueta înaltă a ginerelui meu, care stătea singur. Deschisese panourile glisante care dădeau spre grădină şi privea înainte, în întuneric, cu spatele întors spre zumzetul conversaţiei. M-am dus la el şi i-am zis:

— Suichi, Setsuko mi-a spus că astfel de ceremonii te înfurie.

El se întoarse spre mine şi zâmbi:

— Cred că da. Mă înfurii când mă gândesc la asemenea lucruri. La vieţile pierdute.

— Da. Este groaznic să te gândeşti la pierderile de vieţi. Dar Kenji, ca mulţi alţii, a murit cu vitejie.

O clipă, ginerele meu mă privi cu un chip imobil, fără expresie, lucru care i se întâmplă din când în când şi cu care nu m-am obişnuit încă. Privirea îi este, fără îndoială, paşnică, dar pentru că Suichi are o statură impunătoare şi trăsături aspre, îţi vine uşor să citeşti în ele o ameninţare sau o acuzaţie.

— Morţile eroice par să nu se mai sfârşească, spuse el în cele din urmă. Jumătate din colegii mei de liceu au avut o moarte eroică. Şi pentru nişte cauze stupide, deşi ei nu o vor şti niciodată. Ştii, tată, ce mă înfurie cu adevărat?

— Ce anume, Suichi?

— Cei care i-au trimis pe Kenji şi pe ceilalţi pe câmpul de luptă, ca să moară de o moarte vitejească, ce fac ei acum? Îşi văd mai departe de vieţile lor, aşa cum se întâmplă mereu, ca şi cum nimic nu s-a schimbat. Mulţi, adică tocmai cei care ne-au dus la dezastru, au încă şi mai

mult succes ca înainte purtându-se frumos în faţa americanilor. Şi totuşi îi plângem pe cei asemenea lui Kenji. Asta mă înfurie. Tinerii curajoşi mor pentru o cauză stupidă, iar adevăraţii vinovaţi sunt încă printre noi. Se tem să se arate aşa cum sunt, să-şi recunoască vinovăţia.

Atunci a spus, sunt sigur, în timp ce se întorcea spre întunericul nopţii:

— După mine, asta este cea mai mare dovadă de laşitate.

Dacă nu m-aş fi simţit atât de epuizat după ceremonie, aş fi putut să-i contrazic unele afirmaţii. Dar m-am gândit că urma să avem şi alte prilejuri pentru astfel de discuţii, aşa că am schimbat subiectul. Ţin minte că stăteam acolo, lângă el, privind în întuneric şi interesându-mă de serviciul lui şi de Ichiro. La acea dată abia dacă mă văzusem cu Suichi după întoarcerea lui din război şi atunci am avut prima mea întâlnire cu ginerele meu aşa cum era acum, puţin înrăit, dar cu care am început încet-încet să mă obişnuiesc. În seara aceea însă m-a surprins să-l aud vorbind aşa, fără vreo urmă din manierele rigide pe care le avusese înainte de război, dar am pus-o pe seama efectului emoţional al ceremoniei de înhumare şi, în general, a impactului enorm provocat de experienţele sale din război – care, după cum lăsase Setsuko să se înţeleagă, fuseseră îngrozitoare.

Starea în care l-am văzut în seara aceea s-a dovedit însă tipică stării lui actuale. Transformarea suferită de tânărul politicos şi timid care se căsătorise cu Setsuko cu doi ani înainte de război

este absolut remarcabilă. Fireşte, este o tragedie că atâţia din generaţia lui au pierit, dar de ce trebuie să simtă o aşa furie împotriva celor mai în vârstă? Părerile lui Suichi au acum o duritate – chiar o răutate – care mi se pare îngrijorătoare, cu atât mai mult cu cât pare să o influenţeze şi pe Setsuko.

Dar o atare transformare, ca a ginerelui meu, nu este deloc singulară. În prezent o văd pretutindeni în jur. Felul în care s-a schimbat caracterul tinerei generaţii este de neînţeles pentru mine şi unele aspecte ale acestei schimbări sunt, fără îndoială, neliniştitoare. De pildă, nu mai departe de alaltăieri seară, în localul din centru al doamnei Kawakami, am auzit fără să vreau un bărbat ce stătea mai încolo la bar şi spunea:

— Am auzit că l-au dus pe idiotul ăla la spital. Are nişte coaste rupte şi comoţie cerebrală.

— Te referi la puştiul Hirayama? întrebă doamna Kawakami cu o privire îngrijorată.

— Aşa-l cheamă? Cel care umblă tot timpul pe aici şi strigă tot felul de lucruri? Cineva ar trebui să-l facă să tacă, zău aşa. După câte se pare, azi-noapte a luat-o iar pe coajă. Ce ruşine! Să te iei aşa de un idiot! Indiferent ce strigă.

M-am întors atunci spre bărbat şi l-am întrebat:

— Scuzaţi-mă, aţi spus că puştiul Hirayama a fost bătut? Din ce motiv?

— Din câte se pare, cânta întruna cântecele alea militare vechi şi îngâna lozinci reacţionare.

— Dar aşa se poartă puştiul Hirayama mereu, l-am lămurit. Ştie doar vreo două cântece. Aşa l-au învăţat.

Bărbatul ridică din umeri.

— Sunt de acord. Ce sens are să cotonogeşti un idiot ca el? Trebuie să fii de-a dreptul lipsit de inimă. Adevărul e că stătea pe podul Kayabashi şi ştiţi ce lucruri dubioase se petrec pe acolo după lăsarea întunericului. Se cocoţase pe stâlpul podului, cântând şi îngânând vreme de o oră. Se auzea din barul de peste drum şi se pare că i-a călcat pe unii pe nervi.

— Dar ce rost are? întrebă doamna Kawakami. Puştiul Hirayama nu face nici un rău.

— Ei, cineva ar trebui să-l înveţe şi nişte cântece noi, spuse bărbatul, sorbind din pahar. O s-o mai încaseze şi altă dată dacă mai umblă cântându-le pe alea vechi.

Lumea îl strigă tot „puştiul Hirayama", chiar dacă acum trebuie să aibă mai mult de cincizeci de ani. Numele nu este cu totul deplasat, pentru că are vârsta mentală a unui copil. De când îl ştiu, a fost în grija călugăriţelor de la misiunea catolică, dar se presupune că s-a născut într-o familie pe nume Hirayama. Demult, când cartierul nostru de distracţii era înfloritor, îl vedeai mereu pe puştiul Hirayama aşezat pe jos, lângă intrarea de la Migi-Hidari sau de la alte stabilimente din apropiere. Era, după cum spunea doamna Kawakami, complet inofensiv şi, într-adevăr, înainte şi în timpul războiului, cu cântecele şi maimuţărelile sale după discursuri patriotice, era o figură populară în cartier.

Cine îl învăţase acele cântece, nu ştiu. Avea în repertoriu doar două sau trei şi din fiecare ştia numai câte un vers. Dar le intona cu o voce

deosebit de puternică, iar între cântece își amuza spectatorii stând în mijlocul lor, rânjind spre cer cu mâinile în șolduri și strigând: „Acest sat trebuie să-și aducă partea lui de sacrificii pentru împărat! Unii dintre voi o să vă dați viața! Alții o să vă întoarceți triumfători spre noii zori!" Sau cam așa ceva. Iar oamenii spuneau: „Poate că puștiul Hirayama nu are mintea întreagă, dar are atitudinea corectă. Este japonez". Am văzut deseori oameni oprindu-se să-i dea bani sau cumpărându-i de mâncare și în acele ocazii fața idiotului se lumina toată de zâmbet. Fără doar și poate, puștiul Hirayama făcuse o fixație pentru cântecele acelea patriotice, ca urmare a atenției și popularității pe care i-o aduceau.

În vremurile de atunci nimeni nu se lua de acești nefericiți. Ce i-a apucat acum pe oameni de simt nevoia să-l bată pe „puști"? Poate că nu le mai plac cântecele și discursurile lui, dar este foarte probabil să fie aceiași oameni care înainte îl mângâiau pe creștet și îl încurajau, până când acele câteva frânturi i s-au întipărit în creier.

Dar, așa cum spuneam, în țară e acum o stare de spirit diferită, iar atitudinea lui Suichi nu este, probabil, o excepție. Poate că sunt nedrept dacă îi atribui și tânărului Miyake resentimente asemănătoare, dar așa cum stau lucrurile în prezent, dacă ești atent la ce ți se spune din toate părțile, vei găsi acolo o fărâmă din același sentiment de ostilitate. Din câte știu, Miyake a rostit cu adevărat acele cuvinte. Se prea poate ca toți tinerii din generația lui Miyake și a lui Suichi să fi ajuns să gândească și să vorbească la fel.

Am amintit deja, cred, că ieri am făcut un drum în cartierul Arakawa, în sudul orașului. Arakawa este la capătul liniei de tramvai care merge spre sud și multă lume își exprimă surprinderea că linia pătrunde atât de mult în suburbii. Este într-adevăr greu să te gândești că Arakawa, cu străzile sale măturate și curate, cu șirurile de arțari de pe trotuare, cu vilele impunătoare și aerul acela propriu locurilor înconjurate de spații libere, face parte din orașul nostru. Dar, după părerea mea, municipalitatea a procedat corect prelungind linia de tramvai până la Arakawa: pentru locuitorii orașului nu poate fi decât un avantaj faptul că ajung așa de ușor la niște zone mai liniștite, mai puțin aglomerate. Nu am beneficiat dintotdeauna de așa ceva și încă îmi amintesc că senzația de sufocare pe care o ai în oraș – mai ales în timpul săptămânilor toride de vară – era simțitor mai apăsătoare în vremea când liniile de tramvai nu fuseseră montate.

Cred că era prin 1933 când au început să funcționeze actualele tramvaie, înlocuind liniile necorespunzătoare, care nemulțumiseră atât de mult pasagerii timp de aproape treizeci de ani. Dacă nu locuiți în zonă, este greu să vă imaginați impactul pe care aceste linii noi îl au asupra multor aspecte din viața citadină. Cartiere întregi și-au schimbat înfățișarea peste noapte. Parcuri care fuseseră întotdeauna pline de lume s-au golit, iar afaceri cu tradiție au suferit pierderi masive.

Au fost, firește, și cartiere care au avut de câștigat într-un mod neașteptat, iar printre ele

s-a numărat și zona de dincolo de Puntea Șovăielilor, care avea să devină curând cartierul nostru de distracții. Înainte să apară noile linii de tramvai, găseai acolo doar câteva străduțe dosnice, sărăcăcioase, cu șiruri de case acoperite cu șindrilă. La vremea aceea nu era considerat un cartier de sine stătător și era localizat doar ca fiind „la răsărit de Furukawa". Dar cu noul traseu al tramvaiului, pasagerii ce coborau la capăt, în Furukawa, puteau ajunge pe jos în centrul orașului mai repede decât dacă luau un al doilea tramvai, care ocolea foarte mult, urmarea fiind că un mare număr de oameni s-au pornit brusc să circule prin zonă. Cele câteva baruri aflate acolo au început să înflorească spectaculos după ani buni de lâncezeală, iar barurile noi se deschideau unul după altul.

Localului ce urma să devină Migi-Hidari i se spunea simplu „La Yamagata" – după numele proprietarului, un bătrân veteran de război – și era cel mai vechi bar din cartier. Pe atunci era mai degrabă un local anodin, dar îl frecventasem regulat în anii de după venirea mea în oraș. Din câte îmi amintesc, au trecut câteva luni de la instalarea noilor linii de tramvai până când Yamagata și-a dat seama de ce se întâmplă în jur și au început să-i vină ideile. Cum zona era destinată să devină un cartier al băuturii în toată regula, localul său – situat la intersecția a trei străzi și fiind cel mai vechi din zonă – era sortit în mod natural să devină un fel de patriarh printre celelalte localuri. În acest scop, după cum vedea el lucrurile, îi revenea misiunea de a se extinde și

de a face o nouă inaugurare cu fast. Negustorul ce locuia deasupra era de acord să vândă, iar capitalul necesar putea fi obținut cu ușurință. Principalul obstacol, atât în ce privea localul, cât și cartierul în ansamblu, era atitudinea municipalității.

Aici Yamagata avea, neîndoielnic, dreptate. Nu uitați că vorbim de anii 1933 sau 1934, o perioadă nepotrivită pentru nașterea unui nou cartier de distracții. Autoritățile aplicaseră cu zel politica de a ține sub control latura mai frivolă a vieții orașului și, într-adevăr, multe dintre localurile mai deocheate din centru erau pe cale să fie închise. La început nu am aplecat urechea cu prea multă înțelegere la ideile lui Yamagata. Abia după ce mi-a spus ce avea de gând să facă acolo, am fost suficient de impresionat și i-am promis că o să fac tot ce pot ca să-l ajut.

Cred că v-am spus deja că am avut un oarecare rol în înființarea localului Migi-Hidari. Desigur, nefiind un om avut, nu puteam să-l ajut financiar. Dar în acel moment renumele meu în oraș ajunsese destul de mare. Din câte îmi amintesc, nu lucram încă la Comisia de Artă a Departamentului de Stat, dar aveam multe relații personale acolo și eram deja consultat frecvent în chestiuni de cultură. Așa că intervenția mea pe lângă autorități, în numele lui Yamagata, a avut greutate.

„Intenția proprietarului", am explicat eu, „este ca localul propus să fie o celebrare a noului spirit patriotic ce ia naștere în Japonia de azi. Decorul va reflecta noul spirit și orice patron

care se dovedește incompatibil cu acest spirit va fi încurajat ferm să plece. În plus, intenția proprietarului este ca localul să fie un spațiu unde artiștii și scriitorii din oraș, cei ale căror lucrări reflectă fidel noul spirit, să se poată aduna și bea împreună. În ce privește acest ultim aspect, m-am asigurat de sprijinul diverșilor mei colegi, printre care pictorul Masayuki Harada, dramaturgul Misumi, jurnaliștii Shigeo Otsuji și Eiji Nastuki – toți fiind, după cum știți, autorii unor opere pătrunse de loialitate neabătută față de Majestatea Sa Imperială Împăratul".

Am continuat subliniind că, dată fiind ponderea unui asemenea local în zonă, acesta va fi un mijloc ideal pentru autorități de a se asigura că în cartier va prevala o atitudine corectă.

„Altfel", i-am avertizat eu, „mă tem că vom asista la dezvoltarea a încă unui cartier dominat de tipul de decadență pe care ne străduim să-l combatem și care știm că slăbește atât de mult fibra culturii noastre".

Autoritățile au răspuns nu doar cu un aviz favorabil, ci și cu un entuziasm care m-a surprins. Cred că a fost unul dintre acele momente când înțelegi brusc că ești mult mai apreciat decât bănuiești. Dar nici eu nu am fost niciodată genul care se preocupă de faima personală. De aceea, motivul pentru care deschiderea localului Migi-Hidari mi-a adus atâta satisfacție a fost altul : eram mândru să văd cum se naște un lucru pentru care luptasem atâta timp – și anume ideea că noul spirit al Japoniei nu era incompatibil cu plăcerea personală. Adică nu exista

nici un motiv pentru care distracția trebuia să meargă mână în mână cu dezmățul.

Așa că Migi-Hidari a fost deschis după doi ani și jumătate de la apariția noilor linii de tramvai. Lucrările ample de renovare fuseseră făcute cu pricepere, așa că oricine se plimba pe acolo după lăsarea serii nu putea să nu observe fațada puternic luminată cu nenumărate lampioane, mari și mici, care se întindeau de-a lungul frontonului, pe sub streșini, în șiruri ordonate, pe pervaz și deasupra intrării principale. Apoi mai era și enormul afiș, puternic luminat, atârnat de coama acoperișului, ce avea înscris pe el noul nume al localului, pe fundalul unor cizme soldățești care mărșăluiau în formație.

Într-o seară, la scurt timp după inaugurare, Yamagata m-a poftit înăuntru, mi-a spus să-mi aleg o masă și a declarat că de atunci încolo avea să fie rezervată doar pentru mine. A fost în primul rând, cred, un gest de recunoaștere a micului serviciu pe care i-l făcusem. Dar, firește, eu fusesem dintotdeauna unul dintre cei mai fideli clienți ai lui.

Într-adevăr, înainte să se transforme în Migi-Hidari, mergeam la localul lui Yamagata de mai bine de douăzeci de ani. Nu pentru că mi-aș fi propus asta în mod special – după cum am spus, era un local oarecare –, ci pentru că în tinerețe, după venirea mea în oraș, locuiam în Furukawa și barul lui Yamagata s-a nimerit să fie foarte aproape.

Poate că vă vine greu să vă închipuiți cât de urât era Furukawa în vremea tinereții mele.

Dacă sunteți cumva nou-venit în oraș, probabil că vorbele mele despre cartierul cu acest nume vă aduc în minte imaginea parcului aflat azi acolo și a piersicilor pentru care este renumit. Dar în 1913, când am ajuns eu în oraș, locul era împânzit de fabrici și depozite ale unor firme mai mici, multe dintre ele abandonate sau ruinate. Casele erau vechi și părăginite, iar locuitorii din Furukawa, puțini la număr, erau dintre cei care își permiteau doar chiriile cele mai mici.

Locuința mea era de fapt un pod de deasupra odăilor în care stăteau o bătrână cu fiul ei necăsătorit și era cât se poate de nepotrivită pentru nevoile mele. Casa nu avea curent electric și eram nevoit să pictez la lumina lămpii cu petrol; abia dacă era loc să-mi montez șevaletul și nu aveam cum să nu stropesc pereții și rogojinile cu vopsea; deseori se întâmpla să îi trezesc pe bătrână sau pe fiul ei în timp ce lucram noaptea. Dar cel mai tare mă supăra faptul că acoperișul podului era atât de jos, încât nu puteam sta drept în picioare, așa că de multe ori lucram ore întregi cocoșat, lovindu-mă întruna cu capul de bârne. Este tot atât de adevărat că pe atunci eram atât de încântat că fusesem primit la firma lui Takeda și că îmi câștigam existența ca artist, încât nu băgam prea mult în seamă acele condiții mizere.

Peste zi, bineînțeles, nu lucram în odaia mea, ci în „studioul“ maestrului Takeda, care se afla tot în Furukawa – o încăpere situată deasupra unui restaurant, lungă cât să încapă toate cele cincisprezece șevalete pe care le aranjam în șir.

Tavanul, deși puțin mai înalt decât în odaia mea, era foarte lăsat în jos la mijloc și de aceea, de fiecare dată când intram acolo, glumeam că se mai lăsase cu câțiva centimetri față de ziua de dinainte. De-a lungul întregii încăperi existau ferestre care ne dădeau o lumină bună pentru lucru, numai că razele soarelui, care intrau pe geam, erau întotdeauna prea puternice, dând locului înfățișarea unei cabine de vapor. Un alt neajuns al încăperii era faptul că restauratorul de dedesubt nu ne lăsa să stăm acolo după șase seara, ora când începeau să-i sosească mușteriii. „Parcă sunteți o cireadă de vite acolo sus“, ne spunea el. Așadar, nu aveam de ales: trebuia să ne continuăm lucrul la noi acasă.

S-ar cuveni, poate, să explic că nu aveam nici o șansă să ne terminăm treaba dacă nu lucram și nopțile. Atelierul Takeda se lăuda cu capacitatea sa de a furniza un număr mare de picturi într-un timp foarte scurt. Maestrul Takeda ne da de înțeles că dacă nu reușeam să terminăm la termen, înainte ca vaporul să plece din port, urma să pierdem rapid comenzile în favoarea firmelor concurente. Rezultatul era că trăgeam tare ore întregi, până noaptea târziu, și a doua zi tot ne simțeam vinovați pentru că rămăseserăm în urmă. De multe ori, pe măsură ce se apropia termenul de predare, devenise un lucru obișnuit să dormim doar două sau trei ore pe noapte, pentru a picta apoi cât era ziua de lungă. Uneori, când soseau mai multe comenzi în șir, ne târam de la o zi la alta, năuci de oboseală. Cu toate acestea, nu îmi amintesc să nu fi onorat

vreo comandă la timp, iar asta cred că spune multe despre autoritatea pe care o avea maestrul Takeda asupra noastră.

La un an după venirea mea la maestrul Takeda, la firmă s-a angajat un nou artist – Yasunari Nakahara, un nume de care mă îndoiesc că aţi auzit. De fapt, nici n-aţi avea de ce, întrucât nu s-a făcut cunoscut în nici un fel. Cu câţiva ani înainte de război, abia a izbutit să obţină un post de profesor la un liceu din cartierul Yuyama, un post pe care mi s-a spus că îl ocupă şi astăzi, autorităţile negăsind nici un motiv pentru a-l schimba, aşa cum au făcut cu mulţi dintre colegii săi. Eu, unul, mi-l amintesc numai sub numele de „Melcul", poreclă ce i-a fost dată în anii petrecuţi la firma Takeda şi pe care am ajuns să o folosesc cu afecţiune în decursul prieteniei noastre.

Mai am şi acum un tablou de-al Melcului – un autoportret pe care l-a pictat la scurt timp după perioada Takeda. Înfăţişează un tânăr slăbuţ, cu ochelari, în cămaşă, aşezat printre şevalete şi mobile şubrede într-o cămăruţă întunecoasă, cu lumina de la fereastră căzându-i pe faţă dintr-o parte. Seriozitatea şi timiditatea întipărite pe chipul său sunt în mod cert reale, după cum îmi amintesc eu, şi în această privinţă Melcul a rămas un om remarcabil de onest. Privindu-i portretul, probabil v-ar veni foarte uşor să vi-l imaginaţi printre cei pe care i-aţi înghionti liniştit cu cotul pentru a ajunge primii la locul liber din tramvai. Şi totuşi fiecare dintre noi avem orgoliile noastre. Dacă modestia Melcului l-a împiedicat să-şi

ascundă firea timidă, în schimb nu l-a oprit să-şi atribuie un aer de superioritate intelectuală – de care eu, unul, nu-mi amintesc. Dar, la drept vorbind, nu-mi amintesc de nici un alt coleg care să-şi picteze autoportretul cu absolută onestitate. Oricât de corect ai reda detaliile superficiale ale reflexiei tale în oglindă, rareori personalitatea reprezentată se apropie de adevăr, aşa cum îl văd ceilalţi.

Melcul şi-a dobândit porecla pentru că, venind la firmă în mijlocul unei comenzi deosebit de mari, a terminat numai două sau trei pânze în răstimpul cât noi, ceilalţi, făcuserăm şase sau şapte. La început, când încetineala lui a fost pusă pe seama lipsei de experienţă, porecla a fost folosită doar în lipsa lui. Dar cum săptămânile treceau şi ritmul lui nu se îmbunătăţise, resentimentele faţă de el s-au adâncit. Curând toată lumea îl striga în faţă „Melcule" şi chiar dacă era perfect conştient că numele nu era folosit în nici un caz cu afecţiune, îmi amintesc că se străduia să-l accepte ca şi cum aşa era. De pildă, dacă îi striga cineva tocmai din celălalt capăt al lungii încăperi „Hei, Melcule, eşti tot la petala pe care ai început-o săptămâna trecută!", făcea un efort să râdă, ca şi cum ar fi gustat gluma. Îmi amintesc că unii colegi puneau aparenta lui incapacitate de a se apăra cu demnitate pe seama faptului că Melcul era din cartierul Negishi. În vremea de atunci – ca şi astăzi, de fapt – domnea convingerea – destul de nedreaptă – că locuitorii din acea parte a oraşului ajungeau invariabil nişte oameni laşi, fără şira spinării.

Țin minte că într-o dimineață, când maestrul Takeda ieșise din încăpere pentru câteva clipe, doi dintre colegii mei s-au dus la șevaletul Melcului și l-au luat peste picior pentru ritmul său lent. Șevaletul meu nu era departe de al lui, așa că am văzut bine expresia nervoasă de pe fața sa când le-a răspuns:

— Vă rog din suflet să aveți răbdare cu mine. Cea mai mare dorință a mea e să învăț de la voi, colegii mei mult mai pricepuți, cum să fac lucrări așa de bune într-un timp atât de scurt. Săptămânile astea m-am întrecut pe mine însumi ca să pictez mai repede, dar, din păcate, a trebuit să renunț la câteva lucrări, pentru că m-am grăbit și calitatea lor lăsa mult de dorit și atunci aș fi făcut de râs prestigiul firmei noastre. Dar o să încerc din răsputeri să mă ridic în ochii voștri. Vă rog din suflet să mă iertați și să aveți răbdare încă o vreme.

Melcul și-a repetat rugămintea de încă vreo două-trei ori, pe când călăii săi îl chinuiau mai departe, acuzându-l de indolență și de faptul că se baza pe noi, ceilalți, ca să-i terminăm și partea lui. Între timp, încetaserăm să lucrăm și ne strânseserăm în jurul lor. Mi se pare că, după ce inchizitorii lui începură să-i vorbească foarte urât, văzând eu că toți ceilalți nu făceau decât să urmărească scena cu un soi de fascinație, am ieșit în față și le-am spus:

— Destul. Nu vedeți că aveți de-a face cu o persoană care dă dovadă de cinste profesională? Dacă un artist refuză să sacrifice calitatea de dragul vitezei, atunci ar trebui să-i respectăm cu

toții părerea. Sunteți niște proști dacă nu vă dați seama de atâta lucru.

Desigur, toate aparțin acum trecutului și nu pot garanta că exact acestea au fost cuvintele pe care le-am rostit în acea dimineață. Dar sunt sigur că am vorbit în favoarea Melcului și cam în acest fel, pentru că îmi amintesc clar recunoștința și ușurarea ce se citeau pe fața lui când s-a întors spre mine, precum și privirile uluite ale celor de față. Mă bucuram de un respect considerabil printre colegi – lucrările ce îmi ieșeau din mână fiind mai presus de orice critică în ce privește calitatea ori cantitatea –, de aceea cred că intervenția mea a pus capăt chinurilor Melcului, cel puțin în dimineața aceea.

Veți crede, poate, că îmi atribui un merit prea mare într-un asemenea episod mărunt. La urma urmei, chestiunea pe care am adus-o în discuție în apărarea Melcului pare de bun-simț – pentru că vă imaginați că îi vine instantaneu în minte oricui dovedește respect pentru adevărata artă. Este nevoie însă să amintesc atmosfera ce domnea în acele zile în atelierul maestrului Takeda, sentimentul ce ne stăpânea pe toți – că duceam o adevărată bătălie cu timpul pentru a păstra reputația greu câștigată a firmei. Eram, de asemenea, conștienți că în ceea ce privește subiectele pentru care eram plătiți – gheișe, cireși în floare, crapi înotând, temple –, în ochii străinilor care le comandaseră conta doar faptul că erau, în esență, niște „japonezării“, în timp ce chestiunile de stil mai rafinate probabil că aveau să treacă neobservate. Așa că nu cred că îmi arog vreun merit necuvenit

pentru tânărul care eram atunci dacă sugerez că intervenţia mea din ziua aceea a fost o manifestare a calităţii pentru care mai târziu am ajuns să fiu foarte respectat – capacitatea de a gândi şi acţiona independent, chiar dacă asta însemna să merg contra curentului. Cert este însă că am fost singurul care a sărit în apărarea Melcului în dimineaţa despre care am vorbit.

Cu toate că Melcul a reuşit să-mi mulţumească pentru acea mică intervenţie, ca şi pentru gesturile de susţinere care au urmat, ritmul din acele zile era aşa de intens, încât a trecut ceva timp până când am reuşit să stau de vorbă cu el pe îndelete, între patru ochi. Cred că abia la vreo două luni după incidentul pe care tocmai l-am povestit a apărut în sfârşit o perioadă de acalmie în programul nostru frenetic. Mă plimbam prin parcul templului Tamagawa, ca de fiecare dată când aveam puţin timp liber, când l-am observat pe Melc aşezat pe o bancă, în soare, părând că doarme.

Am rămas un admirator al parcului Tamagawa şi pot să recunosc că şirurile de copaci şi tufişuri care îl înconjoară azi creează o atmosferă mai potrivită cu un loc de reculegere. Totuşi, când merg acum acolo, simt aceeaşi nostalgie pentru înfăţişarea de demult a locului. Pe atunci, înainte să se planteze gardurile vii şi copacii, terenul părea mult mai întins şi mai plin de viaţă. Pretutindeni pe pajişte vedeai tarabe care vindeau dulciuri şi baloane, iar ici şi colo observai mici spectacole cu jongleri şi scamatori. Parcul Tamagawa era şi locul unde îmi amintesc că te

duceai dacă voiai să-ţi faci poze, căci nu apucai să faci câţiva paşi fără să dai peste un fotograf instalat în cabina lui, cu trepiedul şi pânza lui neagră cu tot. Când l-am întâlnit pe Melc, era într-o duminică după-amiază, la începutul primăverii, şi locul era plin de părinţi şi copii. M-am dus la el şi m-am aşezat alături, pe bancă, iar el s-a trezit brusc.

— Ia te uită! Ono-san! exclamă, luminându-se la faţă. Ce întâmplare fericită să te văd azi! Chiar acum câteva clipe îmi spuneam că de-aş avea nişte bănuţi în plus, aş cumpăra ceva pentru Ono-san, în semn de recunoştinţă pentru bunătatea sa faţă de mine. Dar deocamdată nu-mi pot permite decât ceva ieftin şi asta ar fi o insultă. Aşa că, până una-alta, Ono-san, dă-mi voie să-ţi mulţumesc din adâncul inimii pentru câte ai făcut pentru mine.

— N-ai pentru ce, m-am apărat eu. Mi-am spus doar părerea în câteva rânduri, asta-i tot.

— Dar zău, Ono-san, bărbaţii ca tine sunt mult prea rari. Este o mare cinste pentru mine să fiu coleg cu un asemenea om. Oricât de mult se vor despărţi drumurile noastre în anii ce vor veni, îmi voi aminti veşnic de bunătatea ta.

Ţin minte că a trebuit să-i mai ascult câteva clipe bune laudele la adresa curajului şi caracterului meu. Apoi i-am spus:

— Voiam de mult timp să-ţi vorbesc. Ştii, m-am tot gândit... Vreau să plec cât de curând de la maestrul Takeda.

Melcul mă privi uluit. Apoi se uită în jur într-un mod comic, parcă temându-se să nu mă fi auzit cineva.

— Am avut mare noroc. Lucrările mele i-au atras atenția pictorului și gravorului Seiji Moriyama. Ai auzit de el, nu?

Încă holbându-se buimac la mine, Melcul clătină din cap, nerevenindu-și din uluială.

— Domnul Moriyama, am continuat eu, este un artist *adevărat*. Și, după toate aparențele, un artist mare. Am avut șansa extraordinară să mă bucur de atenția și sfaturile sale. După părerea lui, dacă mai rămân la maestrul Takeda, talentul meu va avea de suferit în mod iremediabil. Și atunci mi-a propus să-i devin elev.

— Chiar așa? remarcă neîncrezător tovarășul meu.

— Și, știi, chiar acum, în timp ce mă plimbam prin parc, mă gândeam: „Hotărât lucru, domnul Moriyama are absolută dreptate. Bun, toți cei care trudesc ca niște gloabe la maestrul Takeda o fac ca să câștige un ban. Dar aceia dintre noi care nutrim ambiții serioase trebuie să căutăm în altă parte".

În acel moment m-am uitat la Melc cu subînțeles. El continua să mă privească speriat, dar și cu o expresie de perplexitate întipărită pe chip.

— Mă tem că mi-am îngăduit să-i pomenesc domnului Moriyama de tine, i-am spus. De fapt, mi-am exprimat părerea că ești o excepție printre colegii mei de-acum. Singurul într-adevăr talentat dintre toți. Și cu aspirații serioase.

— Zău, Ono-san, izbucni el în râs, cum poți să spui așa ceva? Știu că vrei să fii bun cu mine, dar asta e prea de tot.

— M-am hotărât să primesc generoasa ofertă a domnului Moriyama, am continuat eu. Și te rog stăruitor să mă lași să-i arăt lucrările tale. Cu puțin noroc, poate că te invită și pe tine să-i fii elev.

Melcul mă privi cu neîncredere.

— Ce tot spui, Ono-san!? întrebă el cu glas scăzut. Maestrul Takeda m-a primit la recomandarea unei foarte onorabile cunoștințe de-a tatălui meu. Și, într-adevăr, mi-a arătat multă îngăduință, în ciuda tuturor neajunsurilor mele. Cum aș putea să fiu atât de nerecunoscător încât să-l părăsesc după doar câteva luni?

Apoi, brusc, Melcul păru să înțeleagă importanța cuvintelor sale și adăugă grăbit:

— Bineînțeles, Ono-san, nu vreau să spun că și tu ești nerecunoscător. În cazul tău sunt alte împrejurări. N-aș îndrăzni...

Râse nervos, lăsând fraza suspendată în aer. Apoi făcu un efort să se adune și mă întrebă:

— Ești hotărât să-l părăsești pe maestrul Takeda, Ono-san?

— După părerea mea, am răspuns, maestrul Takeda nu merită să-i fim loiali. Loialitatea trebuie câștigată. Se și pune prea mult preț pe ea. Mult prea des oamenii vorbesc de loialitate și ascultă orbește. Eu, unul, n-am nici cea mai mică dorință să-mi duc viața în felul ăsta.

Nu știu dacă acestea au fost întocmai cuvintele pe care le-am folosit în după-amiaza aceea la templul Tamagawa, pentru că am avut ocazia să povestesc scena de multe ori și când repeți un lucru, fiecare relatare capătă inevitabil propria

sa existență. Dar chiar dacă nu m-am exprimat atât de succint față de Melc în ziua aceea, cred că se poate considera că vorbele pe care mi le-am atribuit redau cu destulă precizie atitudinea și hotărârea mea din acel moment al vieții.

Întâmplător, unul dintre locurile unde m-am văzut silit să povestesc și să răspovestesc întâmplări din zilele petrecute în atelierul Takeda a fost masa noastră de la Migi-Hidari. Elevii mei păreau cu toții dornici să cunoască mai multe despre această perioadă timpurie a carierei mele – poate pentru că, în mod firesc, erau curioși să afle ce făcea profesorul la vârsta lor. În orice caz, zilele pe care le petrecusem la maestrul Takeda erau un subiect ce revenea foarte des în cursul acelor seri. Țin minte că am spus o dată:

— N-a fost o experiență chiar așa de rea. M-a învățat unele lucruri importante.

— Iertați-mă, Sensei – Kuroda, cred, a fost cel care a vorbit, aplecându-se deasupra mesei –, dar mi-e greu să cred că un artist poate învăța ceva folositor într-un loc cum e cel pe care l-ați descris.

— Într-adevăr, Sensei, se auzi o altă voce. Spuneți-ne, vă rugăm, ce se putea învăța într-un loc ca acela. Pare mai degrabă un atelier de făcut cutii de carton.

Așa decurgeau întâlnirile de la Migi-Hidari. Discutam cu unul dintre elevi, în timp ce restul stăteau de vorbă între ei, dar de îndată ce mi se punea o întrebare interesantă, toți se opreau din conversație și în jurul meu se forma un cerc de chipuri dornice să-mi audă răspunsul. Ca și cum,

în timp ce vorbeau între ei, trăgeau cu urechea să mai afle ceva nou și folositor de la mine. Asta nu înseamnă că erau lipsiți de spirit critic. Dimpotrivă, erau un grup de tineri străluciți, în fața cărora n-ai fi îndrăznit să vorbești fără să cugeți bine înainte.

— Anii petrecuți la atelierul lui Takeda, le-am zis eu, m-au învățat de timpuriu o lecție importantă și anume că dacă pe profesori se cuvine să-i privești cu admirație, e la fel de necesar să le pui autoritatea sub semnul întrebării. Experiența cu Takeda m-a învățat să nu urmez niciodată mulțimea orbește, ci să analizez cu grijă direcția în care sunt împins. Și dacă există vreun lucru pe care v-am încurajat să-l faceți, este acela de a vă înălța deasupra tiraniei lucrurilor. Să vă ridicați deasupra influențelor indezirabile și nesănătoase care ne-au copleșit și au slăbit într-atât fibra națiunii noastre în acești zece, cincisprezece ani.

Fără îndoială, eram cam amețit de băutură și vorbele mele sunau foarte pompos, dar așa se desfășurau întâlnirile noastre la masa din colț.

— Într-adevăr, Sensei, spuse careva, nu trebuie să uităm acest lucru. Trebuie să ne străduim să ne ridicăm deasupra influențelor trecătoare.

— Și mai cred, am continuat, că noi, cei de la această masă, avem dreptul să fim mândri de noi înșine. Grotescul și frivolitatea ne asaltează din toate părțile. Dar acum în Japonia se naște în sfârșit un spirit mai bun, mai bărbătesc, iar voi, cei de aici, sunteți o părticică din el. Dorința mea, de fapt, este să continuați să vă faceți cunoscuți

drept nici mai mult, nici mai puţin decât vârful de lance al noului spirit. Adevărul e – şi mă adresam deja nu doar celor de la masă, ci tuturor celor din jur care ascultau – că acest loc al nostru unde ne adunăm cu toţii este o mărturie a noului spirit care se naşte, iar toţi cei de faţă avem dreptul să fim mândri.

De multe ori, pe măsură ce beam şi deveneam mai veseli, ceilalţi clienţi se strângeau în jurul mesei noastre din dorinţa de a interveni în discuţiile şi discursurile noastre sau pur şi simplu ca să asculte şi să se bucure de atmosferă. În general, elevii mei erau dispuşi să-i asculte şi pe necunoscuţi, cu toate că dacă vreunul ne plictisea sau avea păreri dezagreabile, desigur că era imediat redus la tăcere. Totuşi, în ciuda discursurilor şi discuţiilor pe un ton ridicat, care continuau toată noaptea, la Migi-Hidari altercaţiile erau rare, toţi cei care frecventam acel local fiind uniţi de acelaşi spirit. Cu alte cuvinte, locul se dovedea a fi întocmai ce-şi dorise Yamagata : un local de calitate, unde te puteai îmbăta cu un sentiment de mândrie şi demnitate.

Undeva prin casă mai păstrez o pictură de-a lui Kuroda, elevul meu cel mai talentat, care înfăţişează o astfel de seară la Migi-Hidari. Se intitulează „Spiritul patriotic", un titlu care vă poate duce cu gândul la o lucrare cu soldaţi în pas de marş sau altceva asemănător. Însă punctul de vedere al lui Kuroda era tocmai acela că spiritul patriotic se naşte cu mult timp înainte, în rutina existenţei noastre de zi cu zi, în lucruri cum ar fi unde bem şi cu cine ne adunăm. Era

tributul lui – căci pe atunci credea în astfel de lucruri – adus spiritului ce domnea la Migi-Hidari. Tabloul în ulei cuprinde câteva mese şi preia mult din culorile şi decorul localului. În prim-plan sunt flamurile şi lozincile patriotice atârnate la balconul de deasupra. Sub drapele, participanţii sunt adunaţi în jurul mesei, prinşi într-o conversaţie, în timp ce în fundal o chelneriţă în chimonou se grăbeşte cu o tavă cu băuturi. Este un tablou reuşit, care surprinde cu mare precizie atmosfera gălăgioasă şi, în acelaşi timp, demnă şi respectabilă de la Migi-Hidari. Astăzi, de fiecare dată când îl privesc, simt încă satisfacţia de a-mi reaminti că eu, cu influenţa – multă, puţină – pe care mi-o dobândisem în oraş, pusesem umărul la înfiinţarea acelui local.

În serile pe care le petrec acum de multe ori în centru, în localul doamnei Kawakami, mă surprind amintindu-mi de Migi-Hidari şi de vremurile de mult apuse. Poate pentru că în localul doamnei Kawakami, când Shintaro şi cu mine suntem singurii clienţi, felul în care stăm la bar, sub acele lumini joase, ne trezeşte nostalgii. Începem să vorbim despre câte un personaj din trecut, despre cât de mult era în stare să bea sau, poate, despre vreun obicei caraghios pe care-l avea. Apoi, în scurt timp, încercăm să o facem pe doamna Kawakami să-şi amintească numele respectivului şi, în încercările noastre de a-i împrospăta memoria, ne pomenim că ne vin în minte alte şi alte amănunte amuzante despre el. Seara trecută, după ce râseserăm de asemenea amintiri, doamna Kawakami spuse, cum îi era obiceiul în astfel de situaţii :

— Nu-mi amintesc numele lui, dar cred că l-aş recunoaşte după chip.

— Nu cred, Obasan, i-am spus, căutând în memorie. N-a fost un client de-al casei. Se ducea întotdeauna să bea peste drum.

— A, da, la birt. Şi totuşi, dacă l-aş vedea, poate că l-aş recunoaşte. Sau poate că nu, cine ştie? Oamenii se schimbă atât de mult. Uneori, pe stradă, văd pe cineva şi mi se pare că-l cunosc şi dau să-l salut, dar apoi mă uit mai bine şi nu mai sunt aşa de sigură.

— Aşa e, Obasan, interveni Shintaro. Zilele trecute am salutat un ins pe stradă, gândindu-mă că este cineva cunoscut. Dar, evident, omul m-a crezut nebun. S-a îndepărtat în grabă, fără să-mi răspundă!

Lui Shintaro i se păru o întâmplare amuzantă şi râse cu poftă. Doamna Kawakami schiţă doar un zâmbet, fără să-i ţină companie, apoi se întoarse spre mine şi îmi spuse:

— Sensei, trebuie să încerci să-ţi convingi prietenii să se întoarcă aici. De fiecare dată când întâlnim un vechi amic, ar trebui să-l oprim şi să-l poftim aici, în micul nostru local. În felul ăsta am putea reînvia vremurile trecute.

— Iată o idee minunată, Obasan, i-am spus. O să încerc să ţin minte. O să opresc oamenii pe stradă şi-o să le spun: „Vă cunosc de mai demult. Eraţi un vechi client de-al cartierului nostru. Dacă vă închipuiţi că nu a mai rămas nimic din el, vă înşelaţi. Doamna Kawakami este încă acolo, neschimbată, şi lucrurile încep să se pună iar pe picioare".

— Că bine ziceţi, Sensei, aprobă doamna Kawakami. Să le spuneţi că vor avea de pierdut. Atunci afacerile or să înceapă să meargă tot mai bine. La urma urmei, este de datoria lui Sensei să aducă înapoi vechea ceată. Toată lumea de pe aici îl socoteşte pe Sensei şeful nostru de drept.

— Corect, Obasan, interveni Shintaro. Odinioară, când shogunul îşi vedea războinicii risipiţi după vreo bătălie, pornea de îndată să-i adune din nou. Sensei este într-o situaţie asemănătoare.

— Ce prostie! am râs eu.

— Ba nu, Sensei, continuă doamna Kawakami. Găsiţi-i pe toţi foştii amici şi spuneţi-le să se întoarcă. Apoi, după o vreme, o să cumpăr localul de alături şi o să deschidem unul foarte mare. Întocmai ca pe vremuri.

— Aşa e, Sensei, repetă Shintaro, un shogun trebuie să-şi adune din nou oamenii.

— Într-adevăr, e o idee interesantă, Obasan, am spus, încuviinţând din cap. După cum ştii, şi Migi-Hidari a fost la început un local mic. Nu mai mare decât ăsta. Dar cu timpul am reuşit să-l facem să ajungă cunoscut. Ei bine, poate că va trebui să facem acelaşi lucru şi cu localul dumitale. Lucrurile încep de-acum să se aşeze puţin câte puţin şi clientela ar trebui să se întoarcă.

— Ai putea să-ţi aduci din nou prietenii artişti, Sensei, spuse doamna Kawakami. Şi, în scurtă vreme, vor fi urmaţi şi de jurnalişti.

— Bună idee. Poate că o să avem sorţi de izbândă. Mă întreb doar, Obasan, dacă o să reuşeşti

să te descurci cu un local atât de mare. Nu vrem să te vedem că nu faci față.

— Prostii, răspunse doamna Kawakami, luându-și o expresie jignită. Dacă Sensei se va grăbi să-și facă partea sa, o să vedeți că lucrurile vor merge ca pe roate.

De un timp purtăm mereu și mereu aceeași conversație. Cine poate spune că vechiul nostru cartier nu-și va reveni? Cei ca doamna Kawakami și ca mine avem obiceiul să glumim, dar dincolo de hazul nostru se întrevede o geană de optimism realist. „Shogunul trebuie să-și adune oamenii." Și poate chiar ar trebui. După ce viitorul lui Noriko se va decide odată pentru totdeauna, cred că mă voi gândi serios la planurile doamnei Kawakami.

Presupun că s-ar cuveni să amintesc aici că pe fostul meu protejat, Kuroda, l-am mai întâlnit o singură dată de la sfârșitul războiului. A fost o pură întâmplare – într-o zi ploioasă, în primul an de ocupație, înainte ca Migi-Hidari și celelalte localuri să fie demolate. Mă grăbeam undeva și am luat-o prin vechiul nostru cartier de distracții – sau ce mai rămăsese din el –, uitându-mă de sub umbrelă la acele ruine scheletice. Îmi amintesc că în ziua aceea erau mulți lucrători care trebăluiau pe acolo, așa că la început nu am dat atenție bărbatului care privea nemișcat una dintre clădirile mistuite de incendiu. Abia când m-am apropiat, am realizat că se întorsese și că mă urmărea cu privirea. M-am oprit, m-am uitat în jur și, printre stropii de ploaie care picurau

de pe umbrelă, am fost foarte șocat să-l văd pe Kuroda fixându-mă cu o privire inexpresivă.

Era fără pălărie sub umbrelă și se îmbrăcase într-un fulgarin de culoare închisă. De pe clădirile carbonizate aflate în spatele lui se prelingea ploaia și, nu departe de el, apa scursă din ciotul unui jgheab se strânsese într-o baltă. Îmi vine în minte și imaginea unui camion plin cu muncitori de pe șantier care a trecut printre noi. Și mai țin minte că una dintre spițele umbrelei sale se stricase, lăsând apa de ploaie să cadă chiar lângă piciorul lui.

Chipul lui Kuroda, destul de plin înainte de război, avea acum obrajii supți și cute adânci, căzute spre bărbie și obraji. Și, stând acolo, m-am gândit: „Ce mult a îmbătrânit".

Și-a înclinat ușor capul. Nu eram sigur dacă era începutul unui salut sau doar faptul că se ferea de picăturile de ploaie prelinse de pe umbrela lui ruptă. Apoi s-a întors și a pornit-o în direcția opusă.

Nu am avut însă intenția să mă opresc asupra lui Kuroda. De fapt, nu mi-ar fi venit deloc în minte dacă numele lui n-ar fi fost rostit pe neașteptate în cursul unei întâlniri întâmplătoare cu profesorul Saito, luna trecută, în tramvai.

Era în după-amiaza zilei când l-am dus în cele din urmă pe Ichiro să vadă filmul lui cu monștri – o ieșire care îi fusese refuzată cu o zi înainte de încăpățânarea lui Noriko. Până la urmă, nepotul meu și cu mine am mers singuri, pentru că Noriko a refuzat să vină cu noi, iar Setsuko s-a oferit iarăși să rămână acasă. Era,

bineînţeles, o copilărie din partea lui Noriko, dar Ichiro avea propria lui explicaţie pentru comportamentul femeilor. În ziua aceea, când ne-am aşezat să luăm masa de prânz, mi-a repetat:

— Mătuşa Noriko şi mama nu vin cu noi. E prea înspăimântător pentru femei. S-ar speria prea tare, nu-i aşa, Oji?

— Da, cred că aşa e, Ichiro.

— S-ar speria prea tare. Mătuşă Noriko, ţi-ar fi foarte frică să vezi filmul, nu-i aşa?

— O, da! răspunse Noriko, prefăcându-se îngrozită.

— Chiar şi Oji e speriat. Uite, vezi că şi Oji e speriat. Şi el e bărbat.

În după-amiaza aceea, în timp ce stăteam la capătul culoarului, aşteptând să plecăm la cinematograf, am fost martorul unei scene curioase între Ichiro şi mama sa. În timp ce Setsuko îi încheia sandalele, îl vedeam pe nepotul meu încercând întruna să-i spună ceva. Dar când Setsuko îl întreba „Ce vrei, Ichiro? N-aud", el o fulgera cu privirea, apoi se uita repede spre mine, să vadă dacă auzisem. Până la urmă, după ce îi puse sandalele în picioare, Setsuko se aplecă şi Ichiro îi şopti ceva la ureche. Ea dădu din cap, încuviinţând, şi dispăru în casă, de unde se întoarse câteva clipe mai târziu cu o pelerină de ploaie, pe care o împături şi i-o dădu.

— E puţin probabil să plouă, am remarcat, uitându-mă afară.

Era într-adevăr o zi frumoasă.

— N-are importanţă, spuse Setsuko. Ichiro ar vrea s-o ia cu el.

Eram uimit de insistenţa lui legată de pelerina de ploaie. Mai târziu, când am ieşit în lumina soarelui şi am început să coborâm dealul spre staţia de tramvai, am băgat de seamă cât de ţanţoş mergea Ichiro – de parcă pelerina vârâtă sub braţ îl transformase în vreun personaj aidoma lui Humphrey Bogart – şi am tras concluzia că imita iar vreun erou de-al lui din benzile desenate americane.

Cred că eram aproape de poalele dealului când Ichiro a declarat sus şi tare:

— Oji, ai fost un pictor mare, nu-i aşa?

— Cred că da, Ichiro.

— I-am spus mătuşii Noriko să-mi arate tablourile lui Oji. Dar n-a vrut să mi le arate.

— Hm. Acum sunt strânse toate într-un loc.

— Mătuşa Noriko e neascultătoare, nu-i aşa, Oji? I-am spus să-mi arate picturile lui Oji. De ce n-a vrut să mi le arate?

Am râs şi i-am spus:

— Nu ştiu, Ichiro. Poate că avea altă treabă.

— E neascultătoare.

I-am spus, râzând din nou:

— Aşa cred şi eu, Ichiro.

Staţia de tramvai este la zece minute de casa noastră; o iei spre râu pe deal în jos, apoi puţin de-a lungul noului mal de beton, iar linia de tramvai care merge spre nord intersectează şoseaua chiar în spatele şantierului pentru noile locuinţe. Acolo ne-am urcat în tramvai, nepotul meu şi cu mine, ca să mergem în centru în acea după-amiază însorită de luna trecută şi în acea călătorie l-am întâlnit pe profesorul Saito.

Îmi dau seama că până acum am vorbit prea puţin despre familia Saito, al cărei fiu mai mare este în clipa de faţă în tratative de căsătorie cu Noriko. Din toate punctele de vedere, membrii familiei Saito sunt foarte diferiţi de familia Miyake, de anul trecut. Aceştia din urmă erau, fireşte, nişte persoane destul de decente, dar – o spun cu toată sinceritatea – nu puteau fi socotiţi o familie bună, pe când cei din familia Saito pot fi consideraţi, fără nici o exagerare, o familie de vază. Cu toate că profesorul Saito şi cu mine nu ne cunoşteam bine înainte, eram la curent cu activităţile noastre din mediul artei şi de mulţi ani, când ne întâlneam pe stradă, ne salutam politicos, într-un gest de respect reciproc. Fireşte însă că lucrurile au stat altfel la întâlnirea noastră de luna trecută.

Tramvaiul începe să se aglomereze abia după ce traversează râul pe podul de oţel din faţa gării Tanibashi, de aceea, când profesorul Saito s-a urcat la o staţie după noi, a reuşit să găsească repede un loc liber lângă mine. Inevitabil, conversaţia noastră a demarat destul de greoi, pentru că tratativele erau într-o fază de început, una delicată, şi nu se cuvenea să le discutăm pe faţă. Dar, pe de altă parte, ar fi fost absurd să ne prefacem că ele nu aveau loc. În cele din urmă, amândoi am lăudat meritele „prietenului nostru comun, domnul Kyo" – mijlocitorul în această posibilă căsătorie –, şi profesorul Saito a remarcat, zâmbind:

— Să sperăm că în scurtă vreme eforturile sale ne vor apropia.

Ne-am oprit aici cu discuţia privind această chestiune. N-am putut să nu remarc contrastul evident între siguranţa cu care profesorul Saito făcuse faţă situaţiei uşor stânjenitoare şi maniera timorată, stângace, în care familia Miyake condusese anul trecut tratativele de la început până la sfârşit. Oricare va fi rezultatul final, nu poţi decât să te simţi mulţumit să ai de-a face cu o familie ca a profesorului Saito.

Altfel, am vorbit mai ales despre lucruri mărunte. Profesorul Saito se arătă cald şi prietenos şi, când s-a aplecat spre Ichiro să-l întrebe dacă îi place excursia, dar şi despre filmul pe care urma să-l vedem, nepotul meu n-a avut nici o reţinere în a sta de vorbă cu el.

— E un băiat grozav, comentă aprobator profesorul Saito.

Abia cu puţin timp înainte de a coborî – îşi pusese deja pălăria pe cap –, profesorul Saito remarcă:

— Mai avem o cunoştinţă comună. Un anume domn Kuroda.

L-am privit cu o uşoară surprindere.

— Domnul Kuroda, am repetat. Ah, trebuie să fie aceeaşi persoană, cea pe care am îndrumat-o cândva.

— Chiar el. L-am întâlnit recent şi v-a menţionat numele în trecere.

— Într-adevăr? Nu l-am mai văzut de ceva timp. De dinainte de război, în mod sigur. Cum o mai duce domnul Kuroda? Ce mai face?

— Cred că urmează să fie numit la noul Colegiu Uemachi, unde o să predea desenul. Aşa ne-am şi întâlnit. Conducerea colegiului m-a rugat să fiu consultant în comitetul de selecţie.

— A, aşadar nu-l cunoaşteţi foarte bine pe domnul Kuroda.

— Nu, dar sper să-l revăd mai des în viitor.

— Aşa deci, domnul Kuroda încă îşi mai aminteşte de mine. Ce frumos din partea lui!

— Da, e-adevărat. A pomenit numele dumneavoastră într-o discuţie oarecare. N-am avut răgazul să vorbesc cu el mai pe larg. Dar dacă îl mai văd, îi voi spune că v-am întâlnit.

— Ah, vă rog!

Tramvaiul traversa podul de oţel şi roţile clănţăneau puternic. Ichiro, care stătuse în genunchi pe scaun ca să se uite pe fereastră, arătă cu mâna ceva în jos, pe râu. Profesorul Saito se întoarse să privească, mai schimbă vreo două vorbe cu Ichiro, apoi, când se apropie staţia lui, se ridică în picioare. Înainte de a se înclina şi a-şi croi drum spre uşă, mai făcu o aluzie la „eforturile domnului Kyo".

Ca de obicei, la staţia de după pod se urcă multă lume şi tot restul drumului am călătorit înghesuiţi. Când am coborât în faţa cinematografului, am văzut afişul cel mare expus la intrare. În desenul făcut cu două zile în urmă nepotul meu ajunsese la o asemănare destul de mare, doar că pe afiş nu apărea nici un foc. Ceea ce îşi amintise Ichiro erau liniile de impact – ca nişte fulgere – pe care artistul le pictase pentru a scoate în relief ferocitatea uriaşei şopârle.

Ichiro se duse la afiş şi izbucni într-un râs zgomotos.

— Se vede că este un monstru născocit, spuse el, arătând cu degetul. Oricine poate s-o vadă. Este o făcătură, râse el din nou.

— Ichiro, te rog, nu mai râde aşa de tare. Se uită toată lumea la tine.

— Dar nu mă pot abţine. Monstrul arată atât de caraghios! Cum să-ţi fie frică de aşa ceva?

Abia când ne-am ocupat locurile în sală şi a început filmul, am aflat care era adevăratul rost al pelerinei lui de ploaie. La zece minute după începerea filmului, se auzi o muzică rău prevestitoare şi pe ecran apăru o peşteră întunecoasă, din care ieşeau vârtejuri de pâclă. Ichiro şopti:

— Ce plictiseală! Vrei să-mi spui când apare ceva interesant?

Şi, zicând acestea, îşi aruncă pelerina peste cap. Câteva clipe mai târziu, se auzi un răget şi şopârla uriaşă ieşi din peşteră. Mâna lui Ichiro se încleştă de braţul meu şi, când m-am uitat la el, am văzut că îşi ţinea pelerina cu cealaltă mână cât putea de strâns.

Pelerina a rămas să-i acopere capul aproape tot filmul. Din când în când îmi simţeam braţul scuturat şi de sub pelerină se auzea un glas: „E ceva interesant?" Trebuia să-i povestesc în şoaptă ce se întâmpla pe ecran până când în pelerină apărea o mică deschizătură. După câteva minute însă, la cel mai mic semn că monstrul urma să apară din nou, deschizătura se închidea la loc şi se auzea doar glasul lui: „Ce plictisitor. Nu uita să-mi spui când apare ceva interesant".

Când am ajuns acasă, Ichiro se arătă foarte entuziasmat de film. „Cel mai bun film pe care l-am văzut până acuma", repeta el întruna şi, când ne-am aşezat la cină, încă ne mai povestea versiunea lui.

— Mătuşă Noriko, vrei să-ţi povestesc ce s-a întâmplat mai departe? Este şi mai înspăimântător. Să-ţi povestesc?

— Mi se face atât de frică, Ichiro, că nu mai pot să mănânc, îi răspunse Noriko.

— Să știi că este încă și mai înfiorător. Să-ți povestesc mai departe?

— O, nu, nu cred, Ichiro. Deja m-ai speriat foarte tare.

Nu avusesem de gând să vorbesc lucruri serioase la cină, aducându-l în discuție pe profesorul Saito, dar – în același timp – dacă tot povesteam întâmplările de peste zi, ar fi fost nefiresc să nu amintesc de întâlnirea noastră. Așadar, am profitat de faptul că Ichiro a tăcut câteva clipe și am spus:

— În tramvai ne-am întâlnit din întâmplare cu profesorul Saito. Mergea în vizită la cineva.

La auzul acestor cuvinte, fiicele mele se opriră amândouă din mâncat și mă priviră cu uimire.

— Dar n-am discutat nimic important, am adăugat, râzând ușor. Pe cuvânt. Am schimbat doar amabilități, atâta tot.

Fiicele mele nu părură convinse, dar au început să mănânce din nou. Noriko întoarse capul spre sora ei mai mare și atunci Setsuko întrebă:

— Profesorul Saito e bine?

— Așa părea.

O vreme am continuat să mâncăm în tăcere. E posibil ca Ichiro să fi început să vorbească din nou despre film. Oricum, ceva mai târziu am spus:

— Ce ciudat! Profesorul Saito a cunoscut un fost elev de-al meu. Mai exact, pe Kuroda. După toate aparențele, Kuroda e pe cale să ocupe un post la noul colegiu.

Mi-am ridicat privirea din bol și am văzut că fiicele mele se opriseră iarăși din mâncat. Era clar că tocmai schimbaseră priviri între ele și retrăiam aceeași impresie ca luna trecută: că, la un moment dat, discutaseră anumite lucruri despre mine.

În aceeași seară, după cină, fiicele mele și cu mine stăteam din nou așezați în jurul mesei, citind fiecare ziarul sau revista sa, când am fost tulburați de un zgomot înfundat, care se auzea ritmic de undeva din casă. Noriko privi în sus speriată, dar Setsuko o liniști:

— E Ichiro. Așa face când nu poate dormi.

— Bietul Ichiro, spuse Noriko. Presupun că visează monstrul acela al lui. N-a fost bine că tata l-a dus la un asemenea film.

— Prostii, am răspuns. I-a plăcut mult.

— Cred că mai degrabă tata a vrut să-l vadă, se adresă Noriko, zâmbind, surorii sale. Bietul Ichiro! Cum a fost el târât la un film nepotrivit ca ăsta!

Setsuko se întoarse spre mine cu o expresie stânjenită.

— A fost un lucru atât de bun că tata l-a luat pe Ichiro! murmură ea.

— Da, dar acum nu poate să doarmă, insistă Noriko. Ce ridicol să fie dus la un film ca ăsta! Setsuko, nu! Rămâi aici. Mă duc eu.

Setsuko o urmări cu privirea pe sora ei, care ieși din cameră, apoi îmi spuse:

— Noriko se pricepe atât de bine la copii! Ichiro o să-i simtă lipsa după ce ne întoarcem acasă.

— Da, ai dreptate.

— Întotdeauna a știut cum să se poarte cu copiii. Ții minte, tată, când se juca cu băieţeii familiei Kinoshita?

— Da, mi-aduc aminte, am râs eu, apoi am adăugat: Băieţii sunt acum mari și nu cred că mai doresc să vină pe aici.

— Noriko se pricepe atât de bine la copii, repetă Setsuko. Ce păcat să vezi că a ajuns la vârsta asta și încă nu s-a măritat!

— Așa e. Pentru ea, războiul a picat într-un moment prost.

Am continuat să citim câteva minute. Apoi Setsuko spuse:

— Ce întâmplare fericită să te întâlnești cu profesorul Saito în tramvai! Pare un domn admirabil.

— Așa este, într-adevăr. Și, din câte am auzit, fiul este demn de tatăl său.

— Oare chiar așa să fie? se întrebă Setsuko gânditoare.

Ne-am întors la lecturile noastre. După câteva clipe, fiica mea rupse iar tăcerea.

— Profesorul Saito îl cunoaște bine pe Kuroda?

— Destul de puţin, am răspuns, fără să-mi ridic ochii din ziar. Se pare că s-au întâlnit undeva.

— Mă întreb ce mai face acum domnul Kuroda. Țin minte că venea des pe la noi, iar voi doi stăteați de vorbă ore în șir în camera de primire.

— Habar n-am cum o mai duce acum Kuroda.

— Iartă-mă, dar mă întreb dacă n-ar fi înțelept ca tata să-i facă o vizită cât de curând.

— Să-i fac o vizită?

— Da, domnului Kuroda. Și poate și altor asemenea cunoscuţi din trecut.

— Nu mi-e clar ce vrei să spui, Setsuko.

— Iartă-mă. Am vrut doar să sugerez că tata ar putea să stea de vorbă cu unii cunoscuți din trecut. Adică înainte s-o facă detectivii angajaţi de familia Saito. La urma urmei, nu vrem să apară neînţelegeri nedorite.

— Nu, cred că nu, am răspuns, întorcându-mă la ziarul meu.

Din câte îmi amintesc, nu am mai vorbit despre chestiunea aceea și nici Setsuko n-a mai adus-o în discuție cât a mai stat la noi luna trecută.

Ieri, în timp ce luam tramvaiul spre Arakawa, vagonul s-a umplut de lumina strălucitoare a soarelui de toamnă. Nu mai fusesem în Arakawa de ceva vreme – mai exact, de la sfârșitul războiului – și, în timp ce priveam pe fereastră, am remarcat schimbările din peisajul ce-mi fusese cândva familiar. Trecând prin Tozaka-cho și Sakaemachi, am zărit blocurile de locuinţe din cărămidă înălțându-se în spatele căsuţelor de lemn pe care le știam de dinainte. Apoi, când am trecut prin spatele fabricilor din Minamimachi, am băgat de seamă în ce hal de degradare ajunseseră multe dintre ele. Curţile atelierelor defilau una după alta, sufocate de mormane de scânduri rupte și foi de tablă ruginite, aruncate în neorânduială, sau pur și simplu de moloz.

Dar după ce linia de tramvai traversează râul pe podul THK Corporation, atmosfera se schimbă spectaculos. Călătorești printre câmpuri și copaci

şi, în scurt timp, suburbia Arakawa se vede la poalele coamei abrupte de deal, unde se sfârşeşte linia de tramvai. Tramvaiul va merge foarte încet la vale, apoi va frâna, se va opri şi, de cum păşeşti pe trotuarele proaspăt măturate, vei fi copleşit de senzaţia foarte clară că ai lăsat oraşul în urmă.

După cum am auzit, Arakawa a scăpat neatinsă de bombardamente şi ieri, într-adevăr, locul arăta de parcă tocmai fusese construit. O plimbare scurtă în susul dealului, pe sub umbra plăcută a cireşilor, m-a dus la casa lui Chishu Matsuda, care arăta şi ea tot neschimbată.

Casa lui Matsuda, una nu atât de mare sau de neobişnuită ca a mea, este tipică pentru genul de locuinţe solide şi respectabile din Arakawa. Se află în mijlocul terenului propriu, înconjurată de un gard de scânduri, la o distanţă rezonabilă de proprietăţile învecinate. La intrare te întâmpină o tufă de azalee şi un stâlp gros, înfipt în pământ, pe care se află inscripţiile familiei. Am sunat şi mi-a deschis o femeie de vreo patruzeci de ani, pe care nu am recunoscut-o. M-a poftit înăuntru, în camera de primire, unde a tras deoparte panoul dinspre verandă, lăsând soarele să intre în casă şi oferindu-mi o perspectivă spre grădina de afară. Apoi m-a lăsat singur, spunându-mi:

— Domnul Matsuda întârzie un moment.

L-am cunoscut pe Matsuda pe când stăteam la vila lui Seiji Moriyama, unde Melcul şi cu mine ne-am dus de îndată ce am plecat de la firma lui Takeda. Mai precis, când Matsuda a venit prima dată la vilă, eu probabil că locuiam

acolo de vreo şase ani. Plouase toată dimineaţa şi unii dintre noi ne treceam timpul bând şi jucând cărţi într-una dintre încăperi. Apoi, imediat după prânz, tocmai când deschisesem încă o sticlă mare, am auzit vocea unui necunoscut strigând afară, în curte.

Vocea era puternică şi sigură şi am amuţit cu toţii, cuprinşi de panică şi uitându-ne unii la alţii. Pentru că pe toţi ne-a fulgerat acelaşi gând: venise poliţia să ne muştruluiască. Era o idee iraţională, bineînţeles, căci nu comiseserăm nici o faptă reprobabilă. Şi dacă, să spunem, cineva s-ar fi luat de stilul nostru de viaţă într-o discuţie la bar, eram cu toţii în stare să-l apărăm cu multă vigoare. Vocea aceea însă, care striga „E cineva acasă?“, ne luase prin surprindere, făcându-ne să ne trădăm sentimentul de vinovăţie pe care îl aveam din cauza nopţilor noastre pierdute cu băutura, a dimineţilor pierdute dormind şi a vieţii dezordonate pe care o duceam într-o vilă căzută în paragină.

Au trecut câteva clipe până când unul dintre tovarăşii mei, aflat lângă uşă, a deschis-o, a schimbat câteva cuvinte cu vizitatorul neaşteptat, apoi s-a întors să-mi spună:

— Ono, te caută un domn.

Am ieşit pe verandă şi am văzut un tânăr slab, cam de vârsta mea, stând în mijlocul acelei curţi mari. Am păstrat vie în memorie imaginea acelei prime întâlniri cu Matsuda. Ploaia încetase şi ieşise soarele. În jurul lui Matsuda erau băltoace de apă şi frunze ude, căzute din cedrii ce străjuiau vila. El era îmbrăcat prea rafinat

pentru un polițist: pardesiul avea o croială elegantă, cu guler înalt, răsfrânt, și Matsuda își ținea pălăria trasă pe ochi, oarecum în bătaie de joc. Când am ieșit în curte, începuse să studieze cu interes împrejurimile, într-un fel care mi-a sugerat, de prima dată când l-am văzut, firea arogantă a lui Matsuda. M-a observat și a început să vină agale spre verandă.

— Domnul Ono?

L-am întrebat cu ce pot să-l ajut. S-a întors, și-a aruncat din nou privirile de jur împrejur, apoi mi-a zâmbit.

— Un loc foarte interesant. Se vede că a fost cândva o clădire de seamă. În stăpânirea vreunui shogun.

— Într-adevăr.

— Domnule Ono, numele meu este Chishu Matsuda. De fapt, noi am corespondat. Lucrez pentru Societatea Okada-Shingen.

Societatea Okada-Shingen nu mai există azi – e una dintre nenumăratele asemenea victime ale forțelor de ocupație –, dar este posibil să fi auzit de ea sau cel puțin de expoziția pe care o organiza în fiecare an înainte de război. Expozițiile Okada-Shingen au fost multă vreme principalul eveniment artistic prin care pictorii și gravorii în ascensiune din oraș ajungeau să dobândească recunoaștere publică. Atât de mare era reputația acelor expoziții în ultimii ani, încât majoritatea artiștilor de seamă din oraș își expuneau ultimele lucrări alături de încercările noilor talente. Tocmai în legătură cu aceste expoziții mi se adresase Societatea Okada-Shingen cu câteva săptămâni înainte de vizita lui Matsuda.

— Răspunsul dumneavoastră m-a făcut curios, domnule Ono, spuse Matsuda. Așa că m-am gândit să trec pe aici și să aflu ce înseamnă.

L-am privit cu răceală și i-am spus:

— Cred că am atins toate elementele necesare în scrisoarea mea de răspuns. Cu toate acestea, ați fost foarte amabil că ați venit să mă căutați.

Un zâmbet ușor îi apăru în ochi.

— Domnule Ono, îmi spuse el, se pare că refuzați o ocazie deosebită de a vă spori reputația. Spuneți-mi, vă rog, așadar, când subliniați că nu doriți să aveți de-a face cu noi, vă exprimați opinia dumneavoastră personală? Sau așa a decretat profesorul dumneavoastră?

— Firește că am cerut sfatul profesorului meu. Sunt absolut convins că decizia pe care v-am comunicat-o în recenta mea scrisoare este cea corectă. E foarte amabil din partea dumneavoastră că ați venit până aici, dar în acest moment, din păcate, sunt foarte ocupat și nu vă pot invita să urcați. De aceea vă doresc o zi bună.

— O secundă, domnule Ono, spuse Matsuda, cu un zâmbet ce părea încă și mai batjocoritor.

Sui câteva trepte, venind pe verandă, apoi mă privi în ochi:

— Sincer să fiu, puțin îmi pasă de expoziție. Sunt mulți alții demni de ea. Am venit aici, domnule Ono, pentru că doream să vă cunosc.

— Nu mai spuneți! Ce frumos din partea dumneavoastră!

— E adevărat. Voiam să vă spun că sunt foarte impresionat de lucrările dumneavoastră – cele pe care le-am văzut. Cred că aveți mult talent!

— Sunteţi foarte amabil. Negreşit, datorez mult îndrumării excelente a profesorului meu.

— Negreşit. Acum, domnule Ono, să uităm de expoziţie. Trebuie să fiţi conştient că nu lucrez pentru Societatea Okada-Shingen doar ca simplu funcţionar. Sunt un amator de artă veritabil. Am propriile mele păreri şi preferinţe. Şi rareori, când dau peste un talent care mă emoţionează cu adevărat, mă simt obligat să acţionez. Aş dori foarte mult să discut cu dumneavoastră unele idei, domnule Ono. Idei care poate nu v-au trecut prin minte înainte, dar care îndrăznesc să sugerez cu modestie că vor fi benefice pentru dezvoltarea dumneavoastră ca artist. Dar pentru moment nu vă mai reţin. Permiteţi-mi cel puţin să vă las cartea mea de vizită.

Scoase o carte de vizită din portofel, o lăsă pe marginea verandei, apoi, cu o înclinare scurtă, îşi luă rămas-bun. Înainte de a ajunge în mijlocul curţii, se întoarse totuşi şi îmi strigă:

— Vă rog să vă gândiţi serios la rugămintea mea, domnule Ono. Doresc numai să discut unele idei cu dumneavoastră. Atâta tot.

Asta s-a întâmplat acum aproape treizeci de ani, pe vremea când eram amândoi tineri şi ambiţioşi. Ieri Matsuda părea un cu totul alt om. Acum trupul îi e măcinat de boli şi chipul lui frumos, arogant, este desfigurat de maxilarul de jos, care pare că nu mai este în stare să se alinieze cu cel de sus. Femeia care mi-a deschis uşa l-a sprijinit să intre în cameră şi apoi l-a ajutat să se aşeze. Când am rămas singuri, Matsuda m-a studiat şi apoi mi-a spus:

— După cât se pare, te-ai păstrat sănătos. Cât despre mine, vezi foarte bine că starea mea s-a înrăutăţit şi mai mult de la ultima noastră întâlnire.

Mi-am exprimat toată compasiunea, dar am adăugat că nu arăta chiar aşa de rău.

— Nu încerca să mă prosteşti, Ono, spuse el, zâmbind. Ştiu exact cât de repede îmi pierd vlaga pe zi ce trece. Din câte se pare, nu mai e nimic de făcut. Aştept numai să văd dacă organismul meu îşi revine sau merge din rău în mai rău. Dar gata cu subiectele astea triste. Este o adevărată surpriză că mă vizitezi din nou. Nu cred că ultima dată ne-am despărţit în cei mai buni termeni.

— Oare? Nici n-am ştiut că ne-am certat.

— Fireşte că nu. De ce ne-am certa? Sunt bucuros că ai venit din nou să mă vezi. Cred c-au trecut trei ani de când ne-am văzut ultima oară.

— Aşa cred şi eu. Nu te-am ocolit cu intenţie. De mult timp aveam de gând să ies şi să-ţi fac o vizită. Dar m-am luat cu una, cu alta...

— E de înţeles, ai atâtea pe cap. Trebuie să mă ierţi, desigur, că nu am luat parte la funeraliile lui Michiko-san. Am vrut să-ţi scriu şi să-mi cer iertare. Adevărul este că nu am aflat de necazul tău decât după câteva zile. Şi, în afară de asta, sănătatea mea...

— Fireşte, fireşte. Sunt sigur că ei nu i-ar fi plăcut o ceremonie prea ostentativă. Oricum, a ştiut că te-ai gândit la ea.

— Îmi amintesc când v-aţi întâlnit voi doi, tu şi Michiko-san, râse el, dând din cap ca pentru

sine. Am fost foarte fericit pentru tine în ziua aceea, Ono.

— Cred şi eu, am spus, râzând la rândul meu. Ai fost în toate privinţele adevăratul nostru peţitor. Unchiul acela al tău n-a prea făcut faţă situaţiei.

— Aşa e, spuse Matsuda, zâmbind. Acum îmi amintesc. Era atât de fâstâcit, că nu era în stare să spună sau să mişte ceva fără să se facă roşu la faţă ca racul. Ţii minte întâlnirea de la hotelul Yanagimachi?

Am râs amândoi. Apoi am continuat:

— Ai făcut atâtea pentru noi... Mă întreb cum am fi scos-o la capăt dacă nu erai tu. Michiko s-a gândit mereu la tine cu recunoştinţă.

— Ce îngrozitor, spuse Matsuda, oftând. Mai ales că războiul aproape se terminase. Am auzit că a fost un raid neobişnuit.

— Într-adevăr, nimeni altcineva n-a fost rănit. După cum ai spus, a fost îngrozitor.

— Dar iartă-mă. Nu fac decât să-ţi aduc aminte de nişte lucruri teribile.

— Deloc. Este chiar o mângâiere să o evoc împreună cu tine. Aşa mi-o amintesc în zilele ei din tinereţe.

— Înţeleg.

Femeia aduse ceaiul. Pe când aşeza tava, Matsuda i se adresă:

— Domnişoară Suzuki, îţi prezint un vechi coleg de-al meu. Mai demult am fost foarte apropiaţi.

Femeia se întoarse spre mine şi se înclină.

— Domnişoara Suzuki are dublul rol de menajeră şi infirmieră, spuse Matsuda. Dumneaei este răspunzătoare pentru faptul că încă mai respir.

Domnişoara Suzuki râse, se înclină din nou şi se retrase.

După plecarea ei, Matsuda şi cu mine rămaserăm o vreme tăcuţi, privind afară prin panourile pe care domnişoara Suzuki le deschisese mai devreme. De unde stăteam eu, se vedeau o pereche de sandale de pai lăsate pe verandă, în soare. Numai că nu reuşeam să văd mai mult din grădină şi, pentru o clipă, am fost tentat să mă ridic în picioare şi să ies pe verandă. Dar, dându-mi seama că Matsuda ar fi dorit să mă însoţească şi că i-ar fi fost greu s-o facă, am rămas aşezat, întrebându-mă dacă grădina era la fel cum o ştiam. După cum îmi aminteam, grădina lui Matsuda, deşi mică, era aranjată cu mult gust: un covor de muşchi neted, câţiva copăcei frumos proporţionaţi şi un heleşteu adânc. În timp ce stăteam cu Matsuda, am auzit venind de afară un zgomot ca un plescăit. Eram gata să-l întreb dacă mai creştea crapi când l-am auzit spunând:

— N-am exagerat cu nimic când ţi-am spus că domnişoarei Suzuki îi datorez viaţa. A avut un rol vital în mai multe ocazii. Ştii, Ono, în ciuda tuturor greutăţilor, am reuşit să-mi salvez unele economii şi bunuri. Drept urmare, am fost în stare să o angajez. Nu-s atât de norocos în alte privinţe. Nu sunt chiar un om avut, dar de câte ori am aflat că vreun fost coleg e în impas, am făcut tot ce am putut ca să-l ajut. La urma urmei, n-am copii şi n-am cui să-i las banii.

Am râs.

— Ai rămas neschimbat, Matsuda. Foarte direct. E foarte frumos din partea ta, dar nu

asta m-a adus la tine. Şi eu am reuşit să-mi păstrez avutul.

— Ah, mă bucur să aflu asta. Îl ţii minte pe Nakane, directorul Colegiului Imperial Minami? Îl mai văd din când în când. A ajuns aproape cerşetor. Fireşte, încearcă să salveze aparenţele, dar adevărul e că trăieşte doar din bani împrumutaţi.

— Îngrozitor!

— S-au întâmplat atâtea lucruri complet nedrepte! spuse Matsuda. Totuşi, noi doi am putut să ne păstrăm bunurile. Iar tu ai şi mai multe motive să fii recunoscător, Ono. Din câte văd, ţi-ai menţinut sănătatea.

— Aşa e, am spus. Trebuie să fiu recunoscător pentru multe.

Din nou se auzi plescăitul dinspre heleşteu şi m-am gândit că erau nişte păsări care se scaldă pe marginea apei.

— Grădina ta sună cu totul altfel, am remarcat. E destul să-i aud zgomotele şi ştiu că suntem în afara oraşului.

— Chiar aşa? Nu mai ţin minte cum se aud zgomotele oraşului. De câţiva ani încoace, acestea au fost graniţele lumii mele. Casa şi grădina.

— De fapt, am venit într-adevăr să-ţi cer ajutorul. Dar nu aşa cum ai sugerat mai devreme.

— Văd că te-ai simţit jignit. La fel ca întotdeauna.

Am râs amândoi. Apoi el mă întrebă:

— Spune-mi, aşadar, cu ce te pot ajuta?

— Problema este, i-am explicat, că Noriko, fiica mea mai mică, este acum în tratative în vederea căsătoriei.

— Într-adevăr?

— Să fiu sincer, sunt puţin îngrijorat pentru ea. Are deja douăzeci şi şase de ani. Războiul a complicat lucrurile în ceea ce o priveşte. Altfel, nu încape îndoială că s-ar fi măritat deja.

— Cred că mi-o amintesc pe domnişoara Noriko. Dar pe atunci era o copiliţă. Şi acum are deja douăzeci şi şase de ani! Cum spuneai, războiul a încurcat socotelile chiar şi pentru cele mai bune partide.

— Anul trecut era gata să se mărite, am spus, dar discuţiile s-au întrerupt în ultimul moment. Mă întreb, fiindcă tot am deschis subiectul, dacă nu cumva te-a căutat cineva anul trecut să-ţi pună întrebări în legătură cu Noriko? Nu vreau să fiu lipsit de delicateţe, dar...

— Câtuşi de puţin. Te înţeleg foarte bine. Dar nu, n-am vorbit cu nimeni. Oricum, atunci eram grav bolnav. Dacă şi-o fi făcut totuşi apariţia vreun detectiv, domnişoara Suzuki l-a trimis în mod sigur la plimbare.

Am încuviinţat cu o înclinare a capului, apoi am adăugat:

— Este totuşi posibil să te caute anul acesta.

— Oh? Foarte bine. Am de spus numai lucruri bune despre tine. Doar înainte am fost colegi atât de apropiaţi!

— Îţi sunt recunoscător.

— E bine că aşa ai mai venit şi tu în vizită. Dar în ce priveşte căsătoria domnişoarei Noriko, nu era nevoie. Poate că nu ne-am despărţit în cei mai buni termeni, dar asemenea lucruri nu trebuie să stea între noi. Fireşte, aş spune doar cuvinte de laudă despre tine.

— Nu mă îndoiesc, i-am spus. Ai fost întotdeauna un om generos.

— Şi totuşi mă bucur că asta ne-a adus din nou împreună.

Nu fără efort, Matsuda se aplecă în faţă şi începu să umple iar ceştile de ceai.

— Iartă-mă, Ono, spuse el în cele din urmă, dar pare să te mai preocupe ceva.

— Oare?

— Iartă-mă că ţi-o spun de-a dreptul, dar domnişoara Suzuki va veni foarte curând să mă înştiinţeze că trebuie să mă retrag iar. Mi-e teamă că nu mă simt în stare să mă întreţin mult timp cu musafirii. Nici măcar cu vechii colegi.

— Fireşte. Îmi cer scuze. E o lipsă de consideraţie din partea mea.

— Nu fi ridicol, Ono. Poţi să mai rămâi o vreme. Încă nu e momentul să pleci. Îţi spuneam asta pentru că, dacă ai venit cu un scop anume, ar fi bine să-i dai drumul mai repede.

Deodată izbucni într-un râs zgomotos şi-mi spuse:

— Ah, te-au îngrozit proastele mele maniere.

— Nici vorbă. Mă simt stânjenit de lipsa mea de consideraţie. Adevărul e că am venit pur şi simplu să discut despre perspectivele de căsătorie ale fiicei mele.

— Înţeleg.

— Totuşi, am continuat, e adevărat că intenţia mea a fost să aduc în discuţie unele eventualităţi. Vezi tu, actualele tratative pot fi foarte delicate. Ţi-aş fi extrem de îndatorat dacă ai răspunde cu multă atenţie la eventualele întrebări ce ţi s-ar pune.

— Nu încape discuţie.

Mă privi atent şi în ochi i se citi o umbră de amuzament.

— Cu cea mai mare atenţie.

— Adică mai ales în ce priveşte trecutul.

— Dar ţi-am spus-o deja, zise Matsuda, iar tonul i se răci puţin. N-am de spus decât cuvinte de laudă despre trecutul tău.

— Desigur.

Matsuda continuă să mă privească o vreme, apoi oftă.

— De trei ani aproape că n-am ieşit din casă, spuse el. Dar mă interesează în continuare ce se întâmplă acum în ţara asta a noastră. Sunt perfect conştient că există inşi care ar dori să ne condamne pe toţi exact pentru lucrurile de care am fost atât de mândri cândva. Şi presupun că de asta eşti îngrijorat, Ono. Poate îţi închipui că te-aş lăuda pentru lucruri care de fapt ar trebui să rămână uitate.

— Nu, nu de asta, m-am grăbit eu să-i răspund. Amândoi avem de ce să fim mândri. Doar că în cazul discuţiilor legate de căsătorie trebuie să ţinem cont de caracterul delicat al situaţiei. Dar acum m-ai liniştit. Ştiu că o să-ţi foloseşti puterea de discernământ, aşa cum ai făcut-o de fiecare dată.

— O să fac tot ce-mi stă în putinţă, mă asigură Matsuda. Totuşi, Ono, sunt lucruri de care ar trebui să fim mândri. Nu asculta ce spune lumea azi. Nu va trece multă vreme şi, în câţiva ani, ai noştri vor fi iarăşi în stare să-şi ţină capul sus pentru tot ce am încercat noi să facem. Dorinţa

— Frumos din partea dumneavoastră să mă primiți așa. Sensei a fost atât de bun cu mine în toți acești ani, că nici nu pot să mă apuc să socotesc câte ați făcut pentru persoana mea.

— N-ai de ce, Shintaro. De fapt, mă gândesc uneori că te-am cam neglijat în tinerețe. Așa că dacă pot să-mi răscumpăr neglijența în vreun fel, chiar și acum, după atâta timp, sunt încântat să te ascult.

Shintaro izbucni în râs și își frecă mai departe mâinile.

— Zău așa, Sensei, e absurd ce spuneți! Nici nu pot să mă apuc să socotesc vreodată câte ați făcut pentru mine.

L-am privit lung câteva clipe, apoi l-am îndemnat:

— Spune-mi, Shintaro, ce pot face pentru tine?

Surprins, și-a ridicat ochii spre mine și a râs din nou.

— Iertați-mă, Sensei. Începusem să mă simt atât de bine aici, că aproape am uitat pentru ce am venit să vă deranjez.

Din ce mi-a relatat, am înțeles că era foarte optimist în legătură cu cererea pe care o depusese la liceul Higashimachi. Surse de încredere îi dăduseră de înțeles că era privită favorabil.

— Cu toate astea, Sensei, se pare că au mai rămas unele chestiuni minore asupra cărora comitetul de selecție nu este încă foarte edificat.

— Chiar așa?

— Da, Sensei. Cred că ar trebui să fiu foarte sincer cu dumneavoastră. Sunt niște amănunte legate de trecut.

— De trecut?

— Întocmai, Sensei.

Rostind aceste cuvinte, Shintaro râse nervos. Continuă apoi, cu un oarecare efort:

— Sensei, probabil știți că nutresc față de dumneavoastră cel mai profund respect. Am avut atât de multe de învățat de la Sensei și voi continua să fiu mândru de asocierea noastră.

Am mulțumit cu o înclinare a capului și l-am așteptat să continue.

— V-aș rămâne însă nespus de îndatorat, Sensei, dacă ați binevoi să vă adresați în scris comitetului ca să adeveriți anumite afirmații pe care le-am făcut.

— Ce fel de afirmații, Shintaro?

Shintaro râse din nou și își întinse iar mâinile deasupra sobiței.

— E o simplă formalitate cerută de comitet, Sensei. Atât și nimic mai mult. Poate vă mai amintiți, Sensei, că n-am fost de acord cu dumneavoastră pe tema lucrărilor pe care le-am făcut în timpul crizei din China.

— Criza din China? Nu țin minte să fi fost vreo dispută între noi, Shintaro.

— Iertați-mă, Sensei, poate că exagerez puțin. Nu a fost chiar o dispută în adevăratul sens al cuvântului. Am avut totuși îndrăzneala să-mi exprim dezacordul. Mai bine zis, am respins sugestiile pe care le-ați făcut în privința lucrărilor mele.

— Iartă-mă, Shintaro, dar nu înțeleg la ce te referi.

— Sunt convins că o chestiune atât de neînsemnată nu avea cum să vă rămână în memorie,

Sensei. Dar, după cum stau lucrurile, pentru mine este foarte importantă în împrejurarea de față. Poate că vă amintiți mai bine dacă vă pomenesc de petrecerea de logodnă a domnului Ogawa. Ei bine, s-a întâmplat chiar în seara aceea – la hotelul Hamabara, dacă nu mă înșel. Băusem puțin cam mult și am avut necuviința de a vă face cunoscute părerile mele.

— Mi-amintesc vag de seara despre care vorbești, dar nu în toate amănuntele. Și totuși, Shintaro, ce legătură are mica noastră neînțelegere de atunci cu ce se întâmplă acum?

— Iertați-mă, Sensei, dar chestiunea nu este lipsită de importanță. Comitetul este obligat să verifice unele lucruri. Apoi, mai sunt și autoritățile americane, care trebuie să se convingă...

Shintaro se întrerupse nervos, apoi continuă:

— Vă implor, Sensei, încercați să vă amintiți mica noastră controversă! Oricât de recunoscător am fost – și încă sunt – pentru nenumăratele lucruri pe care le-am învățat sub îndrumarea dumneavoastră, nu v-am împărtășit întotdeauna ideile. Poate că nu e o exagerare să vă spun că am avut mari rezerve față de direcția pe care o urma școala noastră în acele vremuri. Poate vă amintiți că, deși am ținut seama până la urmă de sfaturile dumneavoastră legate de afișele crizei din China, am avut unele îndoieli și chiar am mers atât de departe încât să vă împărtășesc vederile mele.

— Afișele crizei din China... am repetat, căutând în gând. A, da, acum îmi aduc aminte! Acela a fost un moment crucial pentru națiune.

Venise timpul să nu mai șovăim și să ne hotărâm ce vrem. Din câte țin minte, te-ai descurcat bine și toți am fost mândri de lucrarea ta.

— Dar nu se poate să nu vă amintiți, Sensei, că am avut serioase rezerve față de lucrarea pe care doreați să o execut. Dacă sunteți bun să vă reamintiți, în seara aceea, la hotel, v-am comunicat deschis dezaprobarea mea. Iertați-mă, Sensei, dacă vă necăjesc cu un lucru atât de neînsemnat.

Cred că am rămas tăcut câteva clipe. Între timp, probabil că m-am sculat în picioare. Știu doar că mă găseam lângă panourile glisante ce dădeau spre verandă, în celălalt capăt al încăperii, când i-am spus în cele din urmă:

— Vrei să-ți scriu o scrisoare către comitetul acela al tău, în care să mă desolidarizez de tine. Asta-mi ceri.

— Nicidecum, Sensei. M-ați înțeles greșit. Simt aceeași mândrie la gândul că sunt asociat cu numele dumneavoastră. Doar că, în ceea ce privește campania afișelor pentru China, ar fi bine dacă s-ar da unele asigurări comitetului cum că...

Se opri din nou. Am tras puțin panoul. Aerul rece năvăli în încăpere, dar nu asta mă deranja. M-am uitat prin deschizătură dincolo de verandă, spre grădină. Fulgii mari de zăpadă cădeau alene.

— Shintaro, l-am întrebat, de ce nu vrei să privești pur și simplu trecutul în față? Pe vremea campaniei te-ai bucurat de multă prețuire pentru afișele tale. Multă prețuire și nenumărate laude. Astăzi lumea poate că are o altă

părere despre creația ta, dar asta nu te obligă să minți în legătură cu tine.

— Da, așa e, Sensei, răspunse Shintaro. Înțeleg punctul dumneavoastră de vedere. Dar, ca să revenim la chestiunea de fond, v-aș fi îndatorat dacă ați dori să vă adresați în scris comitetului în chestiunea afișelor. De fapt, am numele și adresa președintelui la mine.

— Shintaro, ascultă-mă cu atenție, te rog.

— Sensei, cu tot respectul, vă sunt pe veci și profund recunoscător pentru sfaturile și învățătura dumneavoastră. În acest moment însă mă aflu la mijlocul carierei. E firesc să judeci și să chibzuiești când ești la pensie, dar, întâmplător, eu sunt în plină activitate și mai am de lămurit câteva chestiuni dacă vreau să obțin acest post care, după toate probabilitățile, este ca și al meu. Vă implor, Sensei, gândiți-vă la situația mea.

Nu i-am mai răspuns, ci am continuat să privesc zăpada ce cădea peste grădină. În spatele meu l-am auzit pe Shintaro sculându-se în picioare.

— Poftim numele și adresa, Sensei. Le las aici, cu permisiunea dumneavoastră. V-aș fi mai mult decât îndatorat dacă o să găsiți timp să vă aplecați asupra acestei probleme.

Făcu o pauză, așteptând – cred – să mă întorc ca să-i îngădui să-și ia rămas-bun măcar cu o urmă de demnitate. Am rămas mai departe cu privirile ațintite spre grădină. Deși ningea întruna, zăpada se așternuse foarte puțin peste tufe și copaci. Chiar în timp ce priveam, o pală de vânt clătină o creangă de arțar, scuturând-o de nea.

Doar felinarul de piatră din fundul grădinii avea o cușmă înaltă de zăpadă.

L-am auzit pe Shintaro cerând permisiunea să plece și ieșind din încăpere.

Poate vi se pare că am fost excesiv de dur cu Shintaro în acea zi. Dar dacă țineți seama de cele întâmplate în săptămâna de dinaintea vizitei sale, sigur veți înțelege cum de a fost posibil să am atât de puțină înțelegere pentru eforturile lui de a se lepăda de orice răspundere. Pentru că vizita lui Shintaro avusese loc la doar câteva zile după întâlnirea de *miai*[1] a lui Noriko.

Tratativele în jurul posibilei căsătorii a lui Noriko cu Taro Saito avansaseră cu destul succes în cursul toamnei trecute. În octombrie a avut loc schimbul de fotografii și ulterior am primit prin domnul Kyo, mijlocitorul nostru, înștiințarea că tânărul era dornic de o întrevedere cu Noriko. Firește, Noriko se purta ca și cum considera chestiunea încă în suspensie, dar la acel moment era evident că fiica mea, care împlinise deja douăzeci și șase de ani, nu putea trece așa ușor peste o partidă ca Taro Saito.

Așadar, l-am informat pe domnul Kyo că eram dispuși să participăm la *miai* și, în cele din urmă, am convenit să ne întâlnim într-o zi de noiembrie, în hotelul Kasuga Park. Sunteți, cred, de acord că hotelul Kasuga Park are azi un aer cam

1. *Miai* – conform tradiției, întrevedere oficială aranjată de către un intermediar în vederea unei posibile căsătorii (jap.) (n. tr.).

vulgar, aşa că n-am fost prea încântat de alegere. Domnul Kyo îmi dăduse însă asigurări că ni se va rezerva un salon privat. Sugerase apoi că familia Saito aprecia foarte mult mâncarea de acolo, aşa că în final mi-am dat consimţământul, deşi fără entuziasm.

Domnul Kyo făcu în continuare observaţia că întâlnirea de *miai* se bucura de o puternică reprezentare din partea familiei posibilului ginere – fratele lui mai mic îşi exprimase intenţia de a fi şi el de faţă, alături de părinţi. Mi-a dat de înţeles că era indicat să invităm şi noi încă o rudă sau o prietenă apropiată pentru a o susţine pe Noriko. Însă în lipsa lui Setsuko, aflată departe de noi, nu aveam la cine să apelăm pentru a-l invita să participe la o astfel de ocazie. S-ar putea ca sentimentul că urma să fim într-un uşor dezavantaj, adăugat la neplăcerea legată de locul de desfăşurare, s-o fi făcut pe Noriko să se simtă mai tensionată decât ar fi fost în mod normal la gândul acestei întâlniri. În orice caz, săptămânile de dinainte de *miai* au fost dificile.

Se întâmpla deseori să vină acasă de la serviciu şi să facă imediat o remarcă de genul „Ce-ai făcut toată ziua acasă, tată? Presupun că ai lenevit, ca de obicei". Departe de „a lenevi", eram de fapt foarte activ în strădaniile mele de a asigura o încheiere fericită a tratativelor de căsătorie. Dar pentru că în acele zile mi s-a părut mai important să nu o tulbur cu amănuntele legate de pregătiri, îi vorbeam destul de vag despre ce făcusem peste zi, lăsând-o astfel să-şi continue insinuările. Privind în urmă, îmi dau

seama că s-ar putea ca lipsa unei discuţii deschise despre anumite lucruri să o fi neliniştit şi mai mult pe Noriko şi că, printr-o abordare mai sinceră din partea mea, aş fi evitat multe din schimburile nefericite de replici care au avut loc între noi în toată acea perioadă.

Îmi răsare în amintire mai ales o după-amiază în care Noriko a sosit acasă în timp ce eu altoiam nişte tufe în grădină. Înainte să dispară în casă, mă salutase din verandă într-un mod cât se poate de cuviincios. Câteva minute mai târziu, când stăteam în verandă şi contemplam grădina, savurând efectul muncii mele, Noriko, îmbrăcată acum în chimonou, aduse ceaiul. Puse tava jos, între noi, şi se aşeză. Era, după câte îmi amintesc, una dintre ultimele după-amieze splendide de toamnă de care ne-am bucurat anul trecut şi o lumină blândă cădea peste frunziş. Urmărindu-mi privirea, Noriko îmi spuse:

— Tată, de ce ai tăiat bambusul aşa? Acum pare disproporţionat.

— Disproporţionat? Aşa crezi? Eu cred că arată destul de armonios. Ştii, trebuie să ai în vedere partea unde sunt cei mai mulţi lăstari.

— Tata tinde să-şi facă prea mult de lucru. Cred că o să strice şi lăstărişul acela.

— Să stric şi lăstărişul? am repetat, întorcându-mă spre fiica mea. Ce vrei să spui? Că am distrus şi altele?

— Azaleele, de pildă, nu şi-au mai revenit nici până în ziua de azi. Uite ce se întâmplă când tata are atât de mult timp la dispoziţie: sfârşeşte prin a interveni şi acolo unde nu este cazul.

— Scuză-mă, Noriko, nu înţeleg prea bine ce vrei să spui. Crezi că nici azaleele nu sunt proporţionate?

Noriko se uită din nou la grădină şi oftă:

— Trebuia să laşi lucrurile aşa cum erau.

— Îmi pare rău, Noriko, dar în ochii mei şi bambusul, şi azaleele arată acum mult mai bine. Mă tem că nu înţeleg ce vrei să spui prin „disproporţionat".

— Atunci tata probabil că orbeşte. Sau poate că e doar o chestie de prost gust.

— Prost gust?! Asta chiar că e prea de tot. Ştii, Noriko, nimeni nu a legat prostul gust de numele meu.

— Da, tată, dar pentru mine bambusul este disproporţionat, răspunse ea obosită. Şi ai stricat şi felul în care copacul se apleacă peste el.

Am rămas o clipă tăcut, privind grădina.

— Da, am spus în cele din urmă, încuviinţând din cap, cred că poţi privi lucrurile şi în felul acesta, Noriko. N-ai avut niciodată instinct artistic. Nici tu, nici Setsuko. Cu Kenji lucrurile au stat altfel, dar voi, fetele, semănaţi cu mama voastră. Dacă mă gândesc bine, mama voastră obişnuia să facă exact genul acesta de comentarii deplasate.

— Este tata cumva o autoritate în tăiatul tufelor? Dacă nu mi-am dat seama de asta, îmi cer iertare.

— N-am pretins că sunt o autoritate. Pur şi simplu mă surprinde puţin să fiu acuzat de prost gust. În cazul meu, este o acuzaţie neobişnuită, atâta tot.

— Foarte bine, tată. Sunt sigură că este doar o chestiune de gust.

— Mama ta era cam ca tine, Noriko. N-avea nici o reţinere în a spune tot ce-i trecea prin cap. E un lucru ce ţine de sinceritate, cred.

— Sunt convinsă că tata ştie cel mai bine despre lucrurile de soiul acesta. E în afară de orice îndoială, fără discuţie.

— Noriko, îmi amintesc că mama ta se apuca uneori să comenteze în timp ce eu pictam. Încerca să-şi dea cu părerea şi mă făcea să râd. Apoi râdea şi ea şi recunoştea că habar n-avea de pictură.

— Adică tata a avut întotdeauna dreptate în privinţa lucrărilor lui, aşa-i?

— Noriko, asta e o discuţie fără rost. În plus, dacă nu-ţi place cum am lucrat în grădină, eşti liberă să te duci şi să faci ce vrei tu ca să îndrepţi lucrurile.

— Foarte drăguţ din partea tatei. Dar când propui să mă ocup de aşa ceva? Eu n-am toată ziua la dispoziţie, ca tata.

— Cum adică, Noriko? Am fost ocupat toată ziua.

I-am aruncat o privire mânioasă, dar ea îşi ţinea în continuare privirile aţintite spre grădină, cu o expresie obosită pe chip. M-am întors cu un oftat.

— Discuţia asta e fără rost. Cel puţin mama ta spunea prostii şi apoi râdeam împreună.

În asemenea momente eram într-adevăr tentat să-i arăt cât de mult mă agitam de fapt pentru ea. Dacă i-aş fi spus, fără îndoială că ar fi fost

surprinsă şi chiar – îndrăznesc s-o spun – ruşinată de atitudinea ei faţă de mine. Chiar în ziua aceea, bunăoară, fusesem în cartierul Yanagawa, unde aflasem că locuieşte Kuroda.

Până la urmă nu a fost prea greu să descopăr adresa unde stătea Kuroda. Şeful catedrei de arte de la Colegiul Uemachi, după ce îl asigurasem de bunele mele intenţii, mi-a dat adresa, ba mai mult, m-a pus la curent cu ce i se întâmplase fostului meu elev în toţi aceşti ani. Din câte se pare, Kuroda nu a dus-o prea rău după ce i se dăduse drumul, la sfârşitul războiului. Astfel sunt căile acestei lumi, că anii petrecuţi de el în închisoare i-au deschis numeroase uşi, anumite grupuri făcându-şi un punct de onoare din a-l primi şi a se îngriji de nevoile sale. Întâmpinase, aşadar, puţine dificultăţi când a fost să-şi găsească de lucru – mai ales lecţii de desen – sau să-şi facă rost de materiale ca să se apuce din nou de pictură. Apoi, la începutul verii trecute, a primit postul de profesor de artă la Colegiul Uemachi.

Acum, poate părea un lucru cam pervers din partea mea că spun asta, dar am fost încântat – şi chiar destul de onorat – să aud că lui Kuroda îi mergea bine în carieră. Dar, la urma urmei, este absolut firesc ca un fost profesor să se mândrească în continuare cu asemenea lucruri, chiar dacă împrejurările au dus la un moment dat la înstrăinarea dintre profesor şi elevul său.

Kuroda nu locuia într-un cartier prea bun. A trebuit să mă învârt destul de mult pe nişte

străduţe cu case dărăpănate înainte de a ajunge la o piaţă betonată, ce semăna cu o curte de fabrică. Ba chiar am zărit dincolo de piaţă câteva camioane parcate şi mai încolo, în spatele unui gard de sârmă, un buldozer scormonind pământul. Mi-amintesc că mi-au trebuit câteva clipe după ce am privit buldozerul până să realizez că blocul ce se înălţa în faţa mea, nou şi impunător, era chiar cel în care se afla apartamentul lui Kuroda.

Am urcat la etajul al doilea, unde doi băieţi se plimbau cu tricicleta de la un capăt la altul al coridorului, şi am căutat uşa lui Kuroda. Am sunat şi nu mi-a răspuns nimeni, dar, pentru că eram hotărât să nu renunţ la întâlnire, am sunat din nou.

Mi-a deschis uşa un tânăr pe la douăzeci de ani, cu chip de adolescent.

— Îmi pare extrem de rău, mi-a spus el foarte serios, dar pentru moment domnul Kuroda nu este acasă. Sunteţi cumva un coleg de-al lui, domnule?

— Oarecum. Sunt câteva lucruri pe care doream să le discut cu domnul Kuroda.

— În cazul acesta, vă rog să poftiţi înăuntru şi să-l aşteptaţi. Sunt sigur că domnul Kuroda nu va lipsi mult şi că ar regreta să nu vă întâlnească.

— Dar n-aş vrea să deranjez...

— Nu este nici un deranj, domnule. Vă rog mult să poftiţi.

Apartamentul era mic şi nu avea hol, ca multe din chestiile astea moderne, rogojinile de tatami întinzându-se aproape imediat în spatele uşii de

la intrare, pe un mic podium de doar o treaptă. Locuinţa degaja un aer de curăţenie, iar pereţii erau decoraţi cu nenumărate tablouri şi stampe. Soarele intra în voie în casă prin ferestrele mari, care, după cum am văzut, dădeau într-un balcon îngust. De afară răzbătea zgomotul buldozerului.

— Sper că nu vă grăbiţi, domnule, spuse tânărul, aşezând o pernă pentru mine. Dar domnul Kuroda nu m-ar ierta niciodată dacă s-ar întoarce şi ar afla că v-am lăsat să plecaţi. Vă rog, permiteţi-mi să vă fac nişte ceai.

— Eşti foarte amabil, am spus, aşezându-mă. Eşti unul dintre studenţii domnului Kuroda?

Tânărul râse uşor.

— Domnul Kuroda este atât de amabil încât mă numeşte protejatul său, deşi mă îndoiesc că merit un aşa titlu. Numele meu este Enchi. Domnul Kuroda obişnuia să-mi dea lecţii, iar acum, în ciuda obligaţiilor sale serioase de la colegiu, continuă să se intereseze cu generozitate de munca mea.

— Într-adevăr?

De afară se auzea zgomotul buldozerului lucrând. Preţ de câteva clipe, tânărul rămase indecis, apoi se scuză:

— Mă scuzaţi. Voi pregăti nişte ceai.

Când se întoarse, câteva minute mai târziu, am arătat spre un tablou de pe perete, spunând:

— Stilul domnului Kuroda este inconfundabil.

Auzind aceasta, tânărul râse şi privi stingherit spre tablou, cu tava de ceai încă în mâini. Apoi spuse:

— Mă tem că tabloul este departe de standardele domnului Kuroda.

— Nu este opera domnului Kuroda?

— Mă tem, domnule, că reprezintă unul dintre eforturile mele. Profesorul meu a fost atât de bun încât să-l considere demn de a fi expus.

— Chiar aşa? Ia te uită!

Am continuat să privesc tabloul. Tânărul puse tava pe o masă scundă de lângă mine şi se aşeză.

— Chiar este opera ta? Trebuie să recunosc că ai mult talent. Mult talent, într-adevăr.

El râse din nou, sfios.

— Sunt foarte norocos să-l am profesor pe domnul Kuroda. Dar mă tem că am încă multe de învăţat.

— Şi eu, care eram sigur că este un exemplu din opera lui Kuroda... Tuşele de pensulă au aceeaşi calitate.

Tânărul îşi făcea de lucru destul de stângaci cu ceainicul, ca şi când nu ar fi ştiut cum să procedeze. L-am privit cum a ridicat capacul şi a privit înăuntru.

— Domnul Kuroda îmi repetă de fiecare dată că ar trebui să încerc să pictez într-un stil mai diferit, spuse el. Dar admir atât de mult stilul domnului Kuroda, că nu mă pot abţine să nu-l imit.

— Nu este nimic rău în a-ţi imita profesorul pentru o vreme. Astfel înveţi multe. Dar în timp îţi vei dezvolta propriile idei şi tehnici, pentru că eşti, fără îndoială, un tânăr foarte talentat. Da, sunt sigur că te aşteaptă un viitor promiţător. Nu e de mirare că domnul Kuroda se interesează de tine.

— Nu pot să vă spun, domnule, cât îi datorez domnului Kuroda. După cum vedeţi, locuiesc chiar

în apartamentul lui. Sunt aici de aproape două săptămâni. Am fost dat afară din locuința de dinainte, iar domnul Kuroda mi-a sărit în ajutor. Îmi este imposibil să vă spun, domnule, câte a făcut pentru mine.

— Spui că ai fost dat afară din locuință?

— Vă asigur, domnule, spuse tânărul cu un mic surâs, că mi-am plătit chiria. Dar, vedeți, oricât m-am străduit, nu am reușit să nu dau cu vopsea pe tatami și, în cele din urmă, proprietarul meu m-a dat afară.

Am râs amândoi. Apoi am spus:

— Îmi cer scuze. Nu vreau să par că nu-ți înțeleg problemele, dar îmi aduc aminte că și eu am avut asemenea probleme la început. În curând însă te asigur că, dacă ești perseverent, vei avea condițiile potrivite de lucru.

Am râs din nou împreună.

— Sunteți foarte înțelegător, domnule, spuse tânărul și începu să toarne ceaiul. Nu cred că domnul Kuroda va mai întârzia mult. Vă implor, nu vă grăbiți să plecați. Domnul Kuroda va fi foarte încântat să vă poată mulțumi pentru tot ce ați făcut.

M-am uitat la el surprins.

— Crezi că domnul Kuroda vrea să-mi mulțumească?

— Mă scuzați, domnule, dar am presupus că sunteți de la Societatea Cordon.

— Societatea Cordon? Îmi cer scuze, dar nu știu ce este asta.

Tânărul se uită la mine, iar stinghereala de mai devreme îi reveni.

— Îmi cer scuze, domnule, este greșeala mea Am presupus că sunteți de la Societatea Cordon.

— Mă tem că nu. Sunt doar o veche cunoștință de-a domnului Kuroda.

— Înțeleg. Un vechi coleg?

— Într-adevăr. Cred că se poate spune și așa.

M-am uitat din nou la tabloul tânărului de pe perete.

— Da, într-adevăr, am spus. Foarte talentat. Chiar foarte talentat.

Mi-am dat seama că tânărul se uita acum atent la mine. În cele din urmă întrebă:

— Îmi cer scuze, domnule, dar pot să aflu care este numele dumneavoastră?

— Cred că mă consideri tare nepoliticos. Scuză-mă. Numele meu este Ono.

— Așa...

Tânărul se ridică în picioare și se duse la fereastră. Am privit câteva momente cum se ridică aburul din cele două cești de pe masă.

— Domnul Kuroda mai întârzie mult? am întrebat în cele din urmă.

La început n-am crezut că tânărul o să-mi răspundă. Dar apoi îmi spuse, fără să-și întoarcă fața de la fereastră:

— Dacă tot nu s-a întors până acum, nu doresc să vă rețin de la treburile dumneavoastră.

— Dacă nu te superi, o să mai aștept acum un pic, dacă tot am făcut drumul până aici.

— O să-i comunic domnului Kuroda despre vizita dumneavoastră. Poate că o să vă scrie.

Afară, pe coridor, copiii păreau că se lovesc cu tricicletele de perete și țipau unul la altul. M-a

izbit atunci cât de mult semăna tânărul de la fereastră cu un copil îmbufnat.

— Iartă-mă că-ţi spun asta, domnule Enchi, am zis. Dar eşti foarte tânăr. Erai doar un copil pe vremea când ne-am cunoscut, domnul Kuroda şi cu mine. Te-aş ruga să nu tragi concluzii pripite despre probleme pe care nu le cunoşti în toate detaliile.

— Toate detaliile? Scuzaţi-mă, domnule, spuse el, întorcându-se spre mine, dar cunoaşteţi într-adevăr toate detaliile? Ştiţi cât a suferit?

— Majoritatea lucrurilor sunt mai complicate decât par, domnule Enchi. Tinerii din generaţia dumitale tind să vadă lucrurile mult mai simplu. În orice caz, nu prea are sens ca noi doi să discutăm acum asemenea probleme. O să îl aştept pe domnul Kuroda, dacă nu te superi.

— Vă sugerez, domnule, să nu întârziaţi de la treburile dumneavoastră. O să-i comunic domnului Kuroda când se va întoarce.

Până în acel moment tânărul reuşise să-şi păstreze un ton politicos în voce, dar acum părea că-şi pierde controlul.

— Sincer, domnule, sunt surprins de curajul dumneavoastră. Să veniţi aici ca şi cum aţi fi doar un prieten.

— Dar sunt un prieten. Şi, dacă îmi dai voie, cred că e la latitudinea domnului Kuroda să hotărască dacă o să mă primească sau nu în această calitate.

— Domnule, am ajuns să-l cunosc bine pe domnul Kuroda şi, după părerea mea, este mai bine să plecaţi. Ştiu că nu va dori să vă vadă.

Am oftat şi m-am ridicat în picioare. Tânărul privea din nou pe fereastră. Dar pe când îmi luam pălăria din cuier, se mai întoarse o dată.

— Toate detaliile, domnule Ono, spuse şi vocea lui căpătă iar un timbru ciudat. Este clar că nu cunoaşteţi toate detaliile. Altminteri cum aţi îndrăzni să veniţi astfel aici? De exemplu, domnule, presupun că n-aţi ştiut niciodată despre umărul domnului Kuroda. A avut dureri mari, dar gardienii au „uitat" să raporteze despre rană şi aceasta nu i-a fost îngrijită până la sfârşitul războiului. Dar, bineînţeles, îşi aduceau aminte de ea ori de câte ori se hotărau să-l bată. Trădător. Aşa îi spuneau. Trădător. În fiecare minut. Dar acum ştim cu toţii cine au fost adevăraţii trădători.

Am terminat să-mi leg şireturile la pantofi şi m-am îndreptat către uşă.

— Eşti prea tânăr, domnule Enchi, ca să înţelegi această lume şi complicaţiile ei.

— Ştim cu toţii acum cine au fost adevăraţii trădători. Şi mulţi dintre ei încă se plimbă liberi.

— Îi vei spune domnului Kuroda că am fost aici? Poate că va fi atât de amabil încât să îmi scrie. O zi bună, domnule Enchi.

Bineînţeles că nu am lăsat cuvintele tânărului să mă supere prea tare, dar din perspectiva tratativelor pentru căsătoria lui Noriko, posibilitatea ca amintirile lui Kuroda despre mine să fie aşa de ostile cum sugerase Enchi era într-adevăr neliniştitoare. În orice caz, ţinea de datoria mea de tată să stărui în această problemă, oricât de neplăcută ar fi fost, aşa că, întorcându-mă

acasă, am compus în acea după-amiază o scrisoare pentru Kuroda, în care mi-am exprimat dorința de a-l vedea din nou, mai ales că aveam de discutat cu el o problemă delicată și importantă. Tonul scrisorii mele fusese prietenos și conciliant, așa că am fost dezamăgit de răspunsul rece și ofensator de scurt pe care l-am primit după câteva zile:

Nu am nici un motiv să consider că o întâlnire între noi ar duce la vreun rezultat, mi-a scris fostul meu elev. *Vă mulțumesc pentru amabilitatea de a trece pe la mine acum câteva zile, dar cred că n-ar trebui să vă mai deranjez cu îndeplinirea unor asemenea obligații.*

Această problemă a aruncat, recunosc, o oarecare umbră peste buna mea dispoziție și a dăunat în mod cert optimismului meu legat de tratativele pentru Noriko. Și deși, după cum am spus, i-am ascuns fiicei mele detaliile încercărilor mele de a mă întâlni cu Kuroda, ea a simțit, fără îndoială, că problema nu fusese rezolvată satisfăcător, ceea ce i-a sporit în mod clar nervozitatea.

În ziua propriu-zisă de *miai*, fiica mea părea așa de încordată, încât a început să mă preocupe impresia pe care avea să o facă în acea seară în fața familiei Saito, care, în mod sigur, urmau să afișeze o siguranță calmă și relaxată. Către a doua parte a după-amiezii am simțit că ar fi nimerit să încerc să o destind pe Noriko în vreun fel și acesta a fost motivul pentru care i-am adresat o remarcă pe când trecea prin sufrageria unde tocmai citeam:

— E uimitor, Noriko, cum de poți petrece o zi întreagă fără să faci altceva decât să te aranjezi. Ai zice că este chiar ceremonia nupțială însăși.

— Stă în obiceiul tatei să ridiculizeze și apoi să nu fie gata el însuși, îmi aruncă ea un răspuns.

— Mie nu-mi trebuie decât foarte puțin timp ca să fiu gata, am spus râzând. Chiar e extraordinar: să-ți ocupi așa întreaga zi.

— Asta e problema tatei. Este prea mândru ca să se pregătească cum trebuie pentru asemenea lucruri.

M-am uitat la ea cu uimire.

— Cum adică „prea mândru"? Ce vrei să spui, Noriko?

Fiica mea se întoarse fără să-mi răspundă și-și aranjă agrafele din păr.

— Noriko, cum adică „prea mândru"? Ce vrei să spui?

— Dacă tata nu vrea să facă prea mare caz din ceva atât de neînsemnat ca viitorul meu, atunci este de înțeles. Tata nici măcar nu și-a terminat ziarul.

— Acum schimbi subiectul. Ziceai ceva cum că sunt „prea mândru". De ce nu îmi spui mai multe?

— Sper numai ca tata să fie prezentabil la momentul potrivit, spuse ea și ieși hotărâtă din cameră.

Cu acea ocazie, ca, de altfel, adeseori pe parcursul acelor zile dificile, m-am văzut silit să meditez asupra contrastului evident dintre atitudinea de acum a lui Noriko și cea afișată anul trecut, în timpul tratativelor cu familia Miyake. Atunci fusese atât de relaxată, încât se simțea sigură pe ea; dar, bineînțeles, îl cunoștea bine pe Jiro Miyake. Îndrăznesc să spun că fusese

convinsă că ei doi se vor căsători şi privise discuţiile dintre familii doar ca pe nişte formalităţi stânjenitoare. Nu încape îndoială că şocul pe care l-a primit ulterior a fost dureros, dar mi se pare că nu justifică insinuările din acea după-amiază. În orice caz, micul nostru schimb de replici nu ne-a ajutat prea mult să intrăm în starea de spirit potrivită pentru un *miai* şi foarte probabil că a contribuit la ceea ce avea să se întâmple în aceeaşi seară la hotelul Kasuga Park.

Hotelul Kasuga Park se numărase mult timp printre cele mai plăcute clădiri construite în stil occidental din oraş. Astăzi însă conducerea hotelului s-a apucat să decoreze încăperile într-un stil destul de vulgar – menit, fără îndoială, să impresioneze clienţii americani, în rândul cărora locul este foarte popular, fiind cunoscut ca încântător de „japonez". Cu toate acestea, încăperea pe care domnul Kyo o rezervase era destul de plăcută, întrucât se bucura în primul rând de perspectiva ce se deschidea larg de la ferestre spre panta vestică a colinei Kasuga şi spre luminile oraşului, ce se vedeau jos, în depărtare. În rest, camera era dominată de o masă mare, rotundă, înconjurată de scaune cu spătar înalt, ca şi de un tablou plasat pe unul dintre pereţi, în care am ghicit stilul lui Matsumoto, un artist pe care îl cunoscusem în treacăt înainte de război.

Se prea poate ca tensiunea întâlnirii să mă fi îndemnat să beau puţin mai repede decât avusesem de gând, pentru că amintirile acelei seri nu-mi sunt atât de clare pe cât ar trebui. Ceea ce îmi

amintesc limpede este că Taro Saito, tânărul pe care mi se cerea să îl am în vedere ca viitor ginere, mi-a făcut imediat o impresie favorabilă. Nu doar că părea a fi genul inteligent şi responsabil, dar avea întru totul stilul sigur şi manierele elegante pe care le-am admirat la tatăl lui. Într-adevăr, felul degajat şi totuşi atât de curtenitor în care Taro Saito ne-a întâmpinat, pe mine şi pe Noriko, la sosirea noastră mi-a reamintit de un alt tânăr care mă impresionase într-o situaţie similară, cu mulţi ani înainte, şi anume Suichi, cu ocazia întâlnirii de *miai* organizată la Hotelul Imperial de odinioară. Preţ de o clipă, mi-a trecut prin minte că şi politeţea şi naturaleţea afişate de Taro Saito ar putea păli cu timpul la fel de inevitabil ca şi în cazul lui Suichi. Dar, fireşte, nu putem decât spera că Taro Saito nu va fi silit să îndure experienţele umilitoare prin care se spune că ar fi trecut Suichi.

În ceea ce-l priveşte pe profesorul Saito, acesta era o prezenţă la fel de impunătoare ca întotdeauna. Cu toate că înaintea acelei seri nu făcuserăm prezentările într-un cadru oficial, în realitate profesorul Saito şi cu mine ne cunoşteam din vedere de câţiva ani, luând obiceiul de a ne saluta pe stradă, ca semn de recunoaştere reciprocă a reputaţiei celuilalt. Şi cu soţia lui, o femeie de vreo cincizeci de ani, cu o înfăţişare plăcută, schimbasem saluturi, dar nu mai mult decât atât. Am constatat că dădea dovadă – ca şi soţul ei – de calm şi siguranţă în rezolvarea oricărei situaţii stânjenitoare care ar fi putut apărea. Singurul membru al familiei Saito care nu mi-a

făcut vreo impresie deosebită a fost fiul mai mic – Mitsuo –, care cred că avea sub douăzeci de ani.

Acum, când mă gândesc la seara aceea, sunt convins că suspiciunile mele legate de tânărul Mitsuo s-au născut de cum l-am văzut. Nu sunt încă sigur ce anume a trezit în mine un semnal de alarmă – poate faptul că îmi amintea de tânărul Enchi, pe care îl întâlnisem în apartamentul lui Kuroda. Oricum, pe măsură ce am început să mâncăm, am simţit că aceste suspiciuni se adeveresc. Cu toate că la început Mitsuo s-a purtat cât se poate de politicos, în privirea pe care i-o surprindeam aţintită asupra mea sau în felul în care îmi întindea vreun bol peste masă era ceva care mă făcea să îi simt ostilitatea şi aerul acuzator.

Şi atunci, la câteva minute după ce începusem, m-a fulgerat un gând: dacă nu cumva atitudinea lui Mitsuo era de fapt împărtăşită de toţi ceilalţi din familie, doar că acesta nu se pricepea să o ascundă atât de bine ca ei. Din acel moment am început să-mi arunc mereu privirea spre Mitsuo, ca şi cum el era cel mai sigur indicator a ceea ce gândeau în realitate ceilalţi membri ai familiei Saito. Totuşi, pentru că stătea la oarecare distanţă, pe partea opusă a mesei, şi pentru că domnul Kyo, aflat lângă el, părea să se fi antrenat într-o discuţie prelungită cu acesta, nu am reuşit să schimb priviri semnificative cu Mitsuo în acea etapă a întâlnirii.

— Am înţeles că vă place mult să cântaţi la pian, domnişoară Noriko, remarcă la un moment dat doamna Saito – după câte îmi amintesc.

Noriko râse uşor şi răspunse:

— Nu atât de mult pe cât ar trebui.

— Şi eu cântam la pian când eram mai tânără, continuă doamna Saito. Dar acum mi-am ieşit din mână. Noi, femeile, avem atât de puţin timp la dispoziţie pentru asemenea îndeletniciri, nu crezi?

— Aşa este, răspunse fiica mea, care nu se simţea prea în largul ei.

— Eu, unul, nu apreciez muzica prea mult, interveni Taro Saito, privind drept în ochii lui Noriko. De fapt, mama mă acuză mereu că sunt afon. Aşa că mi-am pierdut încrederea în gustul meu personal şi sunt nevoit să o consult ca să ştiu ce compozitori să admir.

— Ce prostie! exclamă doamna Saito.

— Ştiţi, domnişoară Noriko, continuă Taro, o dată am cumpărat un set de discuri cu concertele pentru pian ale lui Bach. Mie mi-au plăcut foarte mult, dar mama nu a încetat să mă critice şi să mă certe pentru gusturile mele proaste. Fireşte, părerile mele nu au şanse prea mari în faţa preferinţelor mamei, aici de faţă. Drept urmare, acum abia dacă mai ascult muzică de Bach. Dar poate că îmi vii în ajutor, domnişoară Noriko. Nu-ţi place Bach?

— Bach?

Preţ de o clipă, fiica mea păru descumpănită. Apoi zâmbi şi spuse:

— Ba da. Chiar foarte mult.

— Aha! exclamă Taro Saito triumfător. Acum mama va trebui să-şi reconsidere punctul de vedere.

— Fiul meu debitează prostii, domnişoară Noriko. Nu l-am criticat niciodată pe Bach în ansamblu. Dar, spune-mi, nu eşti de acord că Chopin este mult mai elocvent în ceea ce priveşte muzica pentru pian?

— Ba da, spuse Noriko.

Astfel de răspunsuri au caracterizat prestaţia fiicei mele în aproape toată prima parte a serii. Dar aş putea spune că acest lucru nu este cu totul neaşteptat. Când se află în mijlocul familiei sau în compania prietenilor intimi, Noriko adoptă de obicei o atitudine mai dezinvoltă şi deseori reuşeşte să fie spirituală şi elocventă, pe când în situaţii mai oficiale am văzut-o de multe ori găsind cu greu tonul potrivit şi lăsând astfel impresia că este o tânără timidă. Dar faptul că tocmai acum se întâmpla aşa ceva era un motiv de îngrijorare, pentru că mi se părea foarte clar – şi degajarea doamnei Saito părea să o confirme – că familia Saito nu făcea parte din acele clanuri de modă veche care preferau să-şi vadă soţiile şi fiicele tăcute şi modeste. Anticipasem de fapt acest aspect şi, în timpul pregătirilor noastre pentru *miai*, îi repetasem lui Noriko ideea mea de a-şi scoate în evidenţă, cât se poate de cuviincios, latura ei inteligentă şi plină de viaţă. Fiica mea fusese întru totul de acord cu o asemenea strategie. Mai mult, îşi declarase cu atâta hotărâre intenţia de a se purta deschis şi firesc, încât chiar mă temusem că va merge prea departe şi îi va scandaliza pe toţi, periclitând astfel pregătirile. Aşa că, în timp ce o urmăream pe Noriko cum se chinuieşte să dea răspunsuri simple şi obediente la întrebările familiei Saito, fără să-şi

ridice privirea din bolul ei, îmi imaginam cu uşurinţă frustrarea pe care o resimţea.

Lăsând însă la o parte problemele lui Noriko, conversaţia decurgea cu uşurinţă în jurul mesei. În special profesorul Saito se dovedea a fi atât de expert în crearea unei atmosfere relaxate, încât, dacă n-aş fi fost aşa de conştient de privirea tânărului Mitsuo, îndreptată asupra mea, aş fi putut uita de importanţa acestei împrejurări şi aş fi coborât garda. La un moment dat, îmi amintesc că profesorul Saito s-a aşezat confortabil pe scaun şi-a spus:

— Mi se pare că azi au fost demonstraţii în centru. Ştiţi, domnule Ono, azi după-amiază eram în tramvai şi la un moment dat s-a urcat un bărbat cu o vânătaie mare pe frunte. S-a aşezat lângă mine, aşa că l-am întrebat, desigur, dacă se simte bine şi l-am sfătuit să meargă la spital. Dar, ştiţi, s-a dovedit că tocmai fusese la doctor şi acum era hotărât să se întoarcă la demonstraţie, lângă tovarăşii lui. Ce spuneţi de asta, domnule Ono?

Profesorul Saito vorbise pe un ton cât se poate de firesc, dar pentru o clipă am avut impresia că toţi cei de la masă – inclusiv Noriko – se opriseră din mâncat ca să-mi audă răspunsul. Desigur, este posibil să fi fost aşa doar în închipuirea mea, dar îmi amintesc foarte bine că, aruncându-mi ochii spre tânărul Mitsuo, i-am surprins privirea deosebit de intensă.

— Este într-adevăr regretabil că sunt răniţi oameni, am spus. Nu încape îndoială că s-au încins spiritele.

— Sunt sigură că aveţi dreptate, domnule Ono, interveni doamna Saito. Poate că spiritele s-au încins, dar acum oamenii parcă merg prea departe. Au fost aşa de mulţi răniţi! Dar soţul meu, aici de faţă, susţine că orice rău este spre bine. Chiar nu înţeleg ce vrea să spună.

M-am aşteptat ca profesorul Saito să răspundă. În schimb, s-a lăsat din nou tăcerea, timp în care atenţia tuturor păru să se îndrepte încă o dată asupra mea.

— După cum aţi spus, am intervenit, este mare păcat că au fost răniţi aşa de mulţi oameni.

— Soţia mea îmi răstălmăceşte vorbele, ca de obicei, domnule Ono, spuse profesorul Saito. N-am pretins niciodată că toate aceste ciocniri sunt un lucru bun. Dar am încercat s-o conving pe soţia mea că aici este mult mai mult decât o simplă confruntare în care sunt răniţi oameni. Fireşte, nimeni nu vrea să vadă oameni răniţi. Dar spiritul care îi animă, ideea că oamenii simt nevoia să-şi exprima opiniile deschis şi cu tărie este un lucru salutar. Nu credeţi, domnule Ono?

Poate că am ezitat eu o frântură de secundă; în orice caz, Taro Saito a intervenit înainte de a apuca eu să răspund.

— Da, tată, dar lucrurile încep să scape de sub control. Democraţia este un lucru minunat, dar ea nu presupune dreptul cetăţenilor de a tulbura liniştea ori de câte ori nu sunt de acord cu ceva. În această privinţă, noi, japonezii, am fost arătaţi cu degetul că ne purtăm ca nişte copii. Mai avem încă de învăţat cum să ne descurcăm cu responsabilitatea asumată în democraţie.

— Iată un caz interesant, spuse râzând profesorul Saito. Se pare că tatăl este mult mai liberal decât fiul, cel puţin în această problemă. Taro are oarecare dreptate. În acest moment ţara noastră este ca un băieţel care învaţă să meargă şi să fugă. Dar eu cred că spiritul care o animă este sănătos. Este ca şi cum ai privi un băiat cum aleargă şi îşi juleşte genunchii. Soluţia nu este să-l opreşti şi să-l închizi în casă. Nu credeţi, domnule Ono? Sau sunt eu prea liberal, aşa cum susţin soţia şi fiul meu?

Poate că mă înşel din nou – pentru că, aşa cum am spus, beam ceva mai repede decât intenţionasem –, dar am sesizat o nepotrivire ciudată în legătură cu aşa-zisa viziune diferită a lui Saito. Între timp, am observat că tânărul Mitsuo mă privea din nou.

— Într-adevăr, am spus. Sper să nu mai fie răniţi şi alţi oameni.

Cred că în acel moment Taro Saito a schimbat subiectul, cerându-i lui Noriko părerea despre un supermarket deschis recent în oraş, aşa că pentru o vreme conversaţia s-a învârtit în jurul unor teme mărunte.

Bineînţeles, aceste ocazii nu sunt deloc uşoare pentru o viitoare mireasă – şi ar fi nedrept să-i ceri unei tinere femei să ia hotărâri cruciale pentru fericirea ei de mai târziu în timp ce este studiată astfel –, dar recunosc că nu mă aşteptam ca Noriko să suporte aşa de greu tensiunea. Pe măsură ce seara înainta, încrederea ei părea că se risipeşte din ce în ce mai mult, până când nu a mai putut să rostească decât „da" sau „nu". Îmi

dădeam seama că Taro Saito făcea tot posibilul ca Noriko să se relaxeze, dar situația îi impunea să nu pară prea insistent și de fiecare dată strădaniile sale de a porni un schimb de vorbe sprințar se pierdeau într-o tăcere stingheritoare. Privind agonia fiicei mele, am fost izbit din nou de deosebirea față de întâlnirea de *miai* de anul trecut. Setsuko, aflată atunci în vizită, fusese de față pentru a o încuraja pe sora ei, dar Noriko nu păruse să aibă nevoie de așa ceva. Într-adevăr, îmi aduceam aminte de iritarea mea față de modul în care Noriko și Jiro Miyake continuaseră să schimbe ocheade ștrengărești peste masă, ca o sfidare adusă aerului protocolar al respectivei ocazii.

— Vă amintiți, domnule Ono, a spus profesorul Saito, că ultima dată când ne-am întâlnit am descoperit că avem o cunoștință comună. Un oarecare domn Kuroda.

În acel moment ne apropiam de sfârșitul mesei.

— A, da, într-adevăr, am spus.

— Fiul meu, aici de față – profesorul Saito îl arătă pe tânărul Mitsuo, cu care abia dacă schimbasem un cuvânt până atunci –, studiază în prezent la Colegiul Uemachi, unde, bineînțeles, predă acum domnul Kuroda.

— Într-adevăr? m-am întors eu către tânăr. Deci îl cunoști bine pe domnul Kuroda?

— Nu foarte bine, a spus tânărul. Din păcate, nu am nici un fel de aptitudini pentru artă, iar legăturile mele cu profesorii de artă sunt restrânse.

— Dar domnul Kuroda este foarte apreciat, nu-i așa, Mitsuo? interveni profesorul Saito.

— Da, într-adevăr.

— Domnul Ono l-a cunoscut odinioară foarte bine pe domnul Kuroda. Știai?

— Da, am auzit ceva, spuse Mitsuo.

În acel moment Taro Saito schimbă din nou subiectul, spunând:

— Știi, domnișoară Noriko, eu am avut întotdeauna o teorie despre urechea mea muzicală slabă. Pe când eram copil, părinții mei nu acordau niciodată pianul. În fiecare zi din anii mei de ucenicie eram obligat să o ascult pe mama exersând la un pian dezacordat. Este foarte posibil ca aici să se afle sursa tuturor problemelor mele, nu crezi?

— Da, răspunse Noriko și privi în jos, către mâncarea din fața ei.

— Vezi? Întotdeauna am zis că a fost vina mamei. Iar ea m-a dojenit mereu că nu am ureche muzicală. Am fost tratat incorect, nu crezi, domnișoară Noriko?

Noriko zâmbi, dar nu spuse nimic.

Evident, domnul Kyo, care stătuse până acum în umbră, începu în acest moment să ne povestească una dintre anecdotele sale. Cel puțin după cum își aduce aminte Noriko, povestirea era pe la jumătate când l-am întrerupt, întorcându-mă către tânărul Mitsuo Saito și spunându-i:

— Cu siguranță că domnul Kuroda v-a vorbit despre mine.

Mitsuo își ridică privirea, cu o expresie încurcată.

— Să-mi vorbească despre dumneavoastră, domnule? spuse el ezitant. Sunt sigur că amintește de dumneavoastră adeseori, dar mă tem că nu-l cunosc atât de bine pe domnul Kuroda și deci...

Se pierdu și privi spre părinții săi, căutându-le sprijinul.

— Sunt sigur, spuse profesorul Saito cu o voce care mi se păru studiată, că domnul Kuroda își aduce aminte destul de bine de domnul Ono.

— Nu cred, am spus, privindu-l din nou pe Mitsuo, că domnul Kuroda are o părere prea bună despre mine.

Tânărul se întoarse din nou, pierdut, către părinții săi. De data aceasta răspunse doamna Saito:

— Dimpotrivă, sunt sigură că are o părere foarte bună despre dumneavoastră, domnule Ono.

— Sunt unii, doamnă Saito, am răspuns – probabil puțin cam tare –, care consideră cariera mea ca având o influență negativă. O influență care ar fi mai bine să fie ștearsă acum cu buretele și uitată. Cunosc acest punct de vedere. Domnul Kuroda este, cred, unul dintre cei care îl susțin.

— Așa stau lucrurile?

Poate mă înșel, dar mi s-a părut că profesorul Saito mă privea ca un profesor ce așteaptă de la un elev să-și spună lecția învățată pe de rost.

— Da. Iar în ceea ce mă privește, sunt destul de pregătit să accept justețea unei asemenea opinii.

— Sunt sigur că sunteți nedrept cu dumneavoastră, domnule Ono, începu să spună Taro Saito, dar eu am continuat repede:

— Sunt unii care ar spune că, oameni, ca mine sunt răspunzători pentru lucrurile îngrozitoare care s-au întâmplat națiunii noastre. În ce mă privește, recunosc de bunăvoie că am făcut multe greșeli. Accept că multe dintre lucrurile pe care le-am făcut au fost până la urmă dăunătoare națiunii noastre și că o parte din influența care a dus la suferințe nemărturisite pentru propriul nostru popor îmi aparține. Recunosc asta. Vedeți, domnule profesor Saito, sunt gata să recunosc.

Profesorul Saito se aplecă în față, cu o expresie încurcată pe chip.

— Iertați-mă, domnule Ono, spuse el. Afirmați că sunteți nefericit în ceea ce privește munca pe care ați realizat-o? În ceea ce privește tablourile dumneavoastră?

— Da, tablourile mele. Învățătura pe care le-am dat-o. După cum vedeți, domnule profesor Saito, sunt gata să recunosc asta. Tot ce vă pot spune este că la momentul respectiv am acționat cu bună-credință. Am crezut cu toată sinceritatea că făceam un bine compatrioților mei. Dar, după cum vedeți, acum nu îmi este teamă să recunosc că m-am înșelat.

— Sunt sigur că sunteți prea sever cu dumneavoastră, domnule Ono, spuse Taro Saito înveselit.

Întorcându-se apoi către Noriko, o întrebă:

— Spune-mi, domnișoară Noriko, tatăl tău este întotdeauna așa de sever cu el însuși?

Noriko – mi-am dat seama – mă privise cu uimire. Probabil că datorită acestui fapt Taro a surprins-o pe picior greșit și obișnuita ei voioșie îi veni pe buze pentru prima dată în acea seară:

— Tata nu este sever deloc. Eu sunt cea care trebuie să fie severă cu el. Altfel nu s-ar trezi niciodată la timp pentru micul dejun.

— Chiar așa? spuse Taro Saito, încântat că a smuls un răspuns mai puțin protocolar de la Noriko. Și tatăl meu se trezește târziu. Se spune că oamenii în vârstă dorm mai puțin ca noi, dar, din experiența noastră, se pare că nu este corect.

Noriko râse și adăugă:

— Cred că este o problemă a taților. Sunt sigură că doamna Saito nu are nici o problemă cu trezitul devreme.

— Poftim, drăguț lucru, mi se adresă profesorul Saito. Râd de noi și nici măcar nu am ieșit din cameră.

N-aș vrea să pretind că întreaga logodnă fusese pusă sub semnul întrebării până în acea clipă, dar am sentimentul că acesta a fost punctul de cotitură, cel în care întâlnirea de *miai* s-a transformat dintr-o seară stânjenitoare, potențial dezastruoasă, într-una reușită. Am continuat să discutăm și să bem saké după masă și, până în momentul în care au fost chemate taxiurile, plutea sentimentul clar că ne înțeleseserăm cu toții bine. Cel mai important era că, deși păstraseră distanța cuvenită, se vedea limpede că Taro Saito și Noriko se plăcuseră.

Firește, nu pretind că unele momente din seara aceea nu au fost dureroase pentru mine, nici nu susțin că aș fi făcut atât de ușor declarațiile pe care le-am făcut despre trecut dacă circumstanțele nu mi-ar fi insuflat prudența de a proceda astfel. Spunând asta, trebuie să recunosc

că îmi vine greu să înțeleg cum cineva care ține la respectul de sine poate dori pe termen lung să-și decline responsabilitatea pentru faptele trecute. Poate că nu e un lucru ușor, dar recunoscându-ți greșelile săvârșite de-a lungul vieții, câștigi o anume satisfacție și demnitate. În orice caz, nu trebuie să-ți fie rușine de greșelile făcute cu bună-credință. Cu siguranță însă este mult mai rușinos să nu poți sau să nu vrei să le accepți.

Să luăm, de exemplu, cazul lui Shintaro – care, fiindcă veni vorba, se pare că a obținut postul de profesor pe care îl dorea atât de mult. Shintaro ar fi astăzi, după mine, un om mult mai fericit dacă ar avea curajul și onestitatea să accepte ce a făcut în trecut. Este posibil, cred, ca răceala cu care l-am primit în după-amiaza aceea, imediat după Anul Nou, să-l fi convins să-și schimbe tactica de abordare a comitetului în legătură cu afișele pe care le crease în timpul crizei din China. Dar bănuiala mea este că Shintaro a continuat să-și urmărească țelul în modul său ipocrit și meschin. Într-adevăr, acum am ajuns să cred că a existat dintotdeauna o latură vicleană, ascunsă, a firii lui Shintaro, pe care nu am observat-o în trecut.

— Știi, Obasan, i-am spus doamnei Kawakami când am trecut pe-acolo într-o seară, de curând, mi se pare că Shintaro nu a fost niciodată tipul naiv, așa cum ne-a lăsat să credem. Este doar felul său de a obține un avantaj în fața oamenilor și de a face lucrurile să meargă așa cum vrea el. Oamenii ca Shintaro, dacă nu vor să facă ceva, se prefac că sunt pierduți și neajutorați și li se iartă totul.

— Chiar aşa să fie, Sensei?

Doamna Kawakami mă privi dezaprobator, neputând, dintr-un motiv lesne de înţeles, să gândească rău despre cineva care fusese atâta timp cel mai bun client al său.

— Dar, Obasan, am continuat, gândeşte-te, de pildă, cu câtă abilitate a evitat el războiul. În timp ce unii au avut atât de mult de pierdut, Shintaro şi-a văzut mai departe de pictură în studioul lui, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Bine, Sensei, dar Shintaro-san are un picior bolnav...

— Cu picior bolnav sau nu, toată lumea a fost chemată să lupte. Până la urmă l-au descoperit, desigur, numai că războiul se terminase deja. Ştii, Obasan, Shintaro mi-a spus o dată că a pierdut două săptămâni de muncă din pricina războiului. Atâta l-a costat pe Shintaro războiul. Crede-mă, Obasan, multe se ascund în spatele aparenţei copilăreşti a prietenului nostru.

— Oricum, spuse obosită doamna Kawakami, se pare că de acum încolo nu îl mai vedem pe-aici.

— Într-adevăr, Obasan, se pare că l-ai pierdut pentru totdeauna.

Doamna Kawakami, cu o ţigară aprinsă în mână, se aplecă peste marginea tejghelei şi aruncă un ochi peste micul său bar. Eram, ca de obicei, singuri în acel loc. La apus, soarele aluneca peste plasele de ţânţari de la ferestre, făcând ca încăperea să pară şi mai prăfuită şi demodată decât atunci când se lasă noaptea şi este luminată de lămpile doamnei Kawakami. Afară oamenii încă lucrau. De o oră întreagă răsuna de

undeva zgomotul unui ciocănit, iar huruitul unui camion pornit sau al unui ciocan pneumatic făcea deseori să se zgâlţâie întregul loc. Iar când am urmărit privirea doamnei Kawakami de-a lungul barului, am fost izbit de cât de mic, deşelat şi demodat părea băruleţul ei printre clădirile mari din beton pe care corporaţia municipală le ridica chiar atunci împrejurul nostru. Şi i-am spus doamnei Kawakami:

— Ştii, Obasan, chiar trebuie să te gândeşti serios să le accepţi oferta şi să te muţi în altă parte. Este o ocazie excelentă.

— Dar sunt aici de atâta timp, spuse ea şi flutură mâna ca să alunge fumul de ţigară.

— Poţi să deschizi un alt local bun, Obasan, în districtul Kitabashi sau chiar în Honcho. Poţi să contezi pe mine că o să trec pe acolo ori de câte ori o să fiu în zonă.

Doamna Kawakami tăcu un moment, ca şi cum ar fi ascultat ceva printre zgomotele pe care le făceau muncitorii afară. Apoi un zâmbet i se întinse pe faţă şi spuse:

— Aici a fost un cartier aşa de minunat odinioară! Îţi aduci aminte, Sensei?

I-am întors zâmbetul, dar n-am spus nimic. Vechiul cartier fusese frumos, nu încape vorbă. Cu toţii ne-am simţit bine, iar spiritul care dominase glumele şi dezbaterile noastre nu fusese niciodată altfel decât sincer. Dar, pe de altă parte, poate că acel spirit nu fusese întotdeauna cel mai bun lucru. Ca multe alte lucruri azi, probabil că lumea aceea mică a trecut şi nu se va mai întoarce. Am simţit imboldul să-i spun asta doamnei

Kawakami în acea seară, dar am hotărât că ar fi lipsit de tact să o fac. Pentru că, în mod sigur, vechiul cartier era scump inimii ei – aici își consumase o mare parte din viață și din energie – și este ușor de înțeles că nu voia să accepte că acesta urma să dispară odată pentru totdeauna.

Noiembrie 1949

Prima mea întâlnire cu profesorul Saito mi-a rămas vie în amintire și de aceea sunt destul de sigur de amănuntele ei. Trebuie să fi avut loc acum șaisprezece ani, a doua zi după ce m-am mutat în casă. Îmi amintesc că era o zi luminoasă de vară și eu mă aflam în grădină, ca să întăresc gardul sau poate să repar ceva la poartă, răspunzând în același timp la saluturile vecinilor care treceau pe lângă mine. Apoi, la un moment dat, după ce stătusem mai mult timp cu spatele la potecă, am devenit conștient că îndărătul meu se oprise cineva, aparent ca să mă privească lucrând. Întorcându-mă, am văzut un bărbat cam de vârsta mea, care cerceta cu interes numele meu, abia înscris pe stâlpul porții.

— Așa deci, dumneavoastră sunteți domnul Ono, remarcă el. Ei, atunci este o adevărată onoare pentru mine. O adevărată onoare să avem aici, printre noi, o persoană de o asemenea valoare. Știți, și eu lucrez în domeniul artelor. Numele meu este Saito, de la Universitatea Orașului Imperial.

— Profesor Saito? Bine, dar este un mare privilegiu! Am auzit foarte multe despre dumneavoastră, domnule.

Îmi amintesc că am continuat să vorbim câteva clipe acolo, în fața porții mele, și nu cred că

memoria mă înşală, dar profesorul Saito a făcut cu acel prilej mai multe referiri la creaţia şi cariera mea. Şi, înainte de a-şi continua drumul la vale, îmi amintesc că a repetat de mai multe ori ceva de genul „o mare onoare să avem în cartierul nostru un artist de valoarea dumneavoastră, domnule Ono".

După acea întâlnire, profesorul Saito şi cu mine ne-am salutat întotdeauna cu respect de fiecare dată când ne-am întâlnit. Este adevărat că după acea primă întâlnire – până când evenimente de ultimă oră ne-au dat prilejul unei mai mari apropieri – nu ne-am oprit decât rareori pentru o conversaţie prelungită. Dar amintirea acelei prime întrevederi, ca şi faptul că profesorul Saito mi-a recunoscut numele scris pe poartă sunt suficient de clare pentru mine ca să pot afirma cu oarecare tărie că fiica mea cea mare, Setsuko, s-a înşelat cel puţin în privinţa câtorva dintre lucrurile pe care a încercat să le sugereze luna trecută. Este aproape imposibil, de exemplu, ca profesorul Saito să nu fi avut nici o idee cine sunt înainte ca discuţiile pentru căsătorie de anul trecut să-l fi obligat să afle.

Pentru că anul acesta vizita ei a fost atât de scurtă şi pentru că şi-a petrecut-o stând în noua locuinţă a lui Noriko şi Taro din cartierul Izumimachi, plimbarea pe care am făcut-o cu Setsuko în dimineaţa aceea prin parcul Kawabe a fost cu adevărat singura mea şansă de a vorbi cu ea pe îndelete. Aşadar, nu este nimic surprinzător în faptul că, mult timp după aceea, am tot răsucit în minte conversaţia pe care am avut-o

şi nici nu cred că este lipsit de temei faptul că acum mă simt tot mai iritat de unele lucruri pe care mi le-a spus atunci.

În momentele respective însă nu aveam cum să cuget prea adânc la cuvintele lui Setsuko, căci, după câte îmi amintesc, eram într-o dispoziţie destul de bună, fericit să mă aflu din nou alături de fiica mea şi bucurându-mă de plimbarea prin parcul Kawabe, lucru pe care nu-l mai făcusem de mult. Se întâmpla acum mai bine de o lună, când, după cum vă amintiţi, zilele erau încă însorite, cu toate că frunzele începuseră deja să cadă. Setsuko şi cu mine ne plimbam pe aleea principală, străjuită de copaci, care trecea prin mijlocul parcului şi, pentru că era mult prea devreme ca să ne întâlnim cu Noriko şi Ichiro lângă statuia împăratului Taisho, aşa cum stabiliserăm, ne-am plimbat agale, oprindu-ne când şi când să admirăm peisajul de toamnă.

O să fiţi, poate, de acord cu mine că parcul Kawabe este cel mai plăcut dintre toate grădinile oraşului. Mai ales după ce te-ai învârtit un timp pe străduţele aglomerate din cartierul Kawabe, este, fără îndoială, cât se poate de reconfortant să te trezeşti pe sub bolţile copacilor, de-a lungul aleilor sale largi. Dar dacă sunteţi nou-veniţi în oraş şi nu cunoaşteţi parcul Kawabe, ar trebui, cred, să vă explic acum de ce parcul acesta mi-a stârnit un interes aparte.

Vă amintiţi, desigur, de peticele de iarbă presărate peste tot, nu mai mari decât curtea unei şcoli, ce se zăresc printre copaci când vă plimbaţi pe aleile parcului. Ca şi cum, dintr-o dată, cei

care au proiectat parcul nu au mai ştiut ce vor şi au abandonat planurile la jumătate. Aceasta este de fapt şi realitatea – mai mult sau mai puţin. Acum mulţi ani, Akira Sugimura – una şi aceeaşi persoană cu proprietarul casei pe care o cumpărasem la scurt timp după moartea sa – a avut planuri foarte ambiţioase în privinţa parcului Kawabe. Sunt conştient că azi numele lui Akira Sugimura nu este amintit decât rareori, dar mă grăbesc să vă spun că până nu demult el era, fără discuţie, unul dintre cei mai influenţi oameni din oraş. La un moment dat, după câte se vorbea, avea patru case şi era practic imposibil să faci o plimbare mai lungă prin oraş fără să dai peste vreo întreprindere deţinută sau strâns legată, într-un fel sau altul, de Sugimura. Apoi, prin 1920 sau 1921, în culmea succesului, Sugimura a decis să pună la bătaie o mare parte din averea şi capitalul lui pentru a realiza un plan prin care urma să-şi pună definitiv amprenta asupra oraşului şi a locuitorilor săi. S-a gândit să transforme parcul Kawabe – pe atunci un teren viran destul de anost – într-un adevărat centru cultural al oraşului. Nu numai că terenul urma să fie lărgit, pentru a include mai multe zone naturale pentru promenadă, dar avea să adăpostească şi câteva instituţii de cultură deosebite : un muzeu de ştiinţe naturale, un nou teatru kabuki pentru şcoala Takahashi, al cărei sediu de pe strada Shirahama tocmai fusese mistuit de flăcări, o sală de concerte construită în stil european şi, pe deasupra – o idee destul de excentrică –, un cimitir pentru câinii şi pisicile oraşului. Nu mai ţin

minte ce alte intenţii avea, dar, oricum, nu se poate nega ambiţia grandioasă a planurilor sale. Sugimura spera să transforme nu doar cartierul Kawabe, ci şi întregul echilibru al oraşului, punând mai mult accent pe latura de nord a râului. După cum am spus, era pur şi simplu ambiţia unui om de a-şi lăsa pe veci urmele asupra înfăţişării oraşului.

Lucrările la parc mergeau bine, se pare, când, brusc, proiectul a întâmpinat nişte dificultăţi financiare uriaşe. Nu cunosc prea bine detaliile întregii afaceri, dar urmarea a fost că „aşezămintele culturale" ale lui Sugimura nu aveau să mai prindă niciodată viaţă. Sugimura a pierdut o grămadă de bani şi nu şi-a mai recâştigat influenţa de odinioară. După război, parcul Kawabe a fost preluat de autorităţile oraşului, care au construit aleile. Tot ce a rămas astăzi din planurile lui Sugimura sunt aceste locuri ciudat de goale, acoperite doar de ierburi, acolo unde ar fi trebuit să se înalţe muzeele şi teatrele sale.

Am mai spus, poate, mai înainte că tratativele mele cu familia lui Sugimura, purtate după moartea acestuia – când am cumpărat ultima dintre casele lui –, nu au avut darul să-mi lase o impresie prea favorabilă faţă de memoria sa. Totuşi acum, de fiecare dată când paşii mă duc pe aleile parcului Kawabe, mă gândesc la Sugimura şi la proiectele sale şi mărturisesc că încep să simt o oarecare admiraţie faţă de el. Pentru că un personaj care aspiră să se ridice deasupra mediocrităţii, să fie ceva mai mult decât un om de rând, merită cu prisosinţă admiraţia noastră,

chiar dacă în cele din urmă nu izbândeşte şi-şi pierde averea din pricina ambiţiilor sale. Mai mult, convingerea mea este că Sugimura nu a murit nefericit. Căci eşecul lui nu a fost o ratare măruntă, aşa cum se întâmplă cel mai adesea cu destinele noastre, şi o persoană ca Sugimura ştia cu siguranţă acest lucru. Dacă dai greş acolo unde ceilalţi nu au avut curajul ori voinţa de a încerca măcar, îţi rămâne totuşi consolarea – mai precis, satisfacţia adâncă – pe care o dobândeşti din această privire retrospectivă asupra vieţii tale.

Dar nu este în intenţia mea să zăbovesc prea mult asupra lui Sugimura. Cum spuneam, mă bucuram din plin de plimbarea cu Setsuko prin parcul Kawabe din acea zi, în ciuda unora dintre remarcele sale, al căror înţeles nu l-am desluşit decât mult mai târziu, după ce am reflectat asupra lor. În orice caz, discuţia noastră s-a întrerupt pentru că pe la mijlocul drumului, la mică distanţă înaintea noastră, se înălţa impunătoare statuia împăratului Taisho, unde stabiliserăm să ne întâlnim cu Noriko şi Ichiro. Mi-am aruncat privirea spre băncile din jurul statuii, când am auzit o voce de băiat strigând: „Uite-l pe Oji!"

Ichiro veni alergând spre mine, cu mâinile în lături, ca în aşteptarea unei îmbrăţişări. Când a ajuns lângă mine însă, păru că se controlează şi, compunându-şi o expresie solemnă, îmi întinse mâna să i-o strâng.

— Bună ziua, spuse el pe tonul unui om de afaceri.

— Bună, Ichiro. Dar ştiu că te-ai făcut bărbat. Câţi ani ai acum?

— Cred că aproape opt. Oji, vino, te rog, cu mine pe aici. Trebuie să stăm de vorbă.

L-am urmat împreună cu mama lui până la banca unde ne aştepta Noriko. Fiica mea cea mică purta o rochie în culori vii, pe care nu i-o mai văzusem până atunci.

— Ce vesel arăţi, Noriko, i-am spus. Cum îţi pleacă fata de acasă, cum n-o mai recunoşti.

— O femeie nu trebuie să se îmbrace în culori mohorâte doar pentru că s-a măritat, răspunse Noriko repede, dar nu mai puţin încântată de complimentul meu.

Îmi amintesc că ne-am aşezat puţin la umbra împăratului Taisho şi am stat o vreme la taifas. Motivul întâlnirii noastre din parc era că fiicele mele doriseră să petreacă împreună câteva ceasuri mergând să cumpere tot felul de pânzeturi şi eu fusesem de acord să-l duc pe Ichiro la restaurantul din magazinul universal, apoi să ne plimbăm prin centru. Ichiro era nerăbdător să plece şi îmi tot făcea semne cu cotul în timp ce stăteam de vorbă, spunându-mi:

— Oji, hai să lăsăm femeile să sporovăiască. Noi avem treabă.

Am ajuns cu nepotul meu la magazinul universal imediat după ora prânzului, când restaurantul de la etaj nu mai era aglomerat. Ichiro s-a uitat pe îndelete la nenumăratele feluri de mâncare din galantar, încercând să-şi aleagă ceva, şi la un moment dat s-a întors spre mine, spunându-mi:

— Oji, ghicește ce-mi place să mănânc acum cel mai mult.

— Hm. Nu știu, Ichiro. Clătite? Înghețată?

— Spanac! Spanacul îți dă putere! spuse el, cu pieptul scos înainte și încordându-și bicepșii.

— Înțeleg. Atunci uite, „Junior Lunch" de aici are spanac.

— „Junior Lunch" este pentru copii mici.

— Poate că așa este, dar arată grozav. Oji crede că o să comande unul pentru el.

— Bine. Atunci o să iau și eu „Junior Lunch". Ca să nu-l las singur pe Oji. Dar spune-i vânzătorului să-mi dea cât mai mult spanac.

— Foarte bine, Ichiro.

— Oji, trebuie să mănânci cât mai mult spanac. Asta-ți dă putere.

Ichiro alese pentru noi o masă lângă șirul de ferestre mari și, în timp ce așteptam să ni se aducă mâncarea, își ținu mereu fața lipită de geam, ca să privească bulevardul aglomerat aflat la patru etaje sub noi. Nu îl mai văzusem pe Ichiro de la vizita lui Setsuko la mine, acum mai bine de un an – la nunta lui Noriko nu fusese de față din pricina unui virus –, și mă izbise cât de mult crescuse între timp. Era nu doar mult mai înalt, dar și purtările lui deveniseră mai potolite și mai puțin copilărești. Mai ales ochii lui păreau să aibă o privire mult mai matură.

De fapt, pe când îl urmăream pe Ichiro stând cu obrajii lipiți de geam ca să vadă bulevardul de dedesubt, mi-am dat seama cât de mult începe să semene cu tatăl lui. Are și unele trăsături moștenite de la Setsuko, dar ele se ghicesc mai

ales în gesturile și micile ticuri ale feței. Și, firește, am fost surprins încă o dată de marea asemănare a lui Ichiro cu fiul meu, Kenji, la vârsta aceasta. Mărturisesc că am un sentiment ciudat de mulțumire să observ cum copiii moștenesc asemenea trăsături de la alți membri ai familiei și sper că nepotul meu le va păstra și mai târziu, la maturitate.

Desigur, nu numai în copilărie suntem predispuși să ne însușim și să ducem mai departe astfel de mici trăsături. Un învățător sau un profesor pe care îl admirăm profund în tinerețe își va lăsa amprenta asupra noastră și, cum e normal, mult timp după ce am ajuns să reevaluăm sau chiar să respingem mare parte din învățătura lui, câteva particularități tind să supraviețuiască și să ne însoțească toată viața, ca o umbră a trecutei sale influențe. Sunt conștient, de pildă, că unele dintre gesturile mele – felul cum îmi cumpănesc mâna când explic ceva, unele inflexiuni ale vocii când încerc să dau glas ironiei sau nerăbdării, chiar fraze întregi pe care îmi place să le folosesc atât de des, încât oamenii ajung să creadă că îmi aparțin –, sunt conștient, așadar, că toate acestea le-am preluat de la Mori-san, fostul meu profesor. Și poate că nu mă laud fără temei dacă presupun că, la rândul lor, mulți dintre elevii mei își vor fi însușit asemenea mici gesturi și expresii de la mine. Mai mult, sper că, dincolo de atitudinea critică pe care ar putea s-o aibă față de anii petrecuți sub îndrumarea mea, cei mai mulți îmi vor rămâne recunoscători pentru multe dintre învățăturile mele. În ce mă

privește, oricare ar fi fost neajunsurile izbitoare ale fostului meu profesor, Seiji Moriyama – sau „Mori-san“, cum îl numeam noi –, și indiferent de ce s-a întâmplat între noi în final, voi recunoaște întotdeauna că acei șapte ani petrecuți la vila familiei sale din ținuturile deluroase ale prefecturii Wakaba au fost cei mai hotărâtori pentru cariera mea.

Astăzi, când încerc să recompun din memorie imaginea vilei lui Mori-san, de obicei îmi revine în minte priveliștea ei deosebit de frumoasă, văzută de sus, de pe poteca muntoasă ce ducea la satul din apropiere. Când urcai poteca, în vale, în mijlocul cedrilor înalți, apărea deodată vila – un patrulater de lemn înnegrit de vreme. Aripile lungi ale vilei erau așezate în așa fel încât se întindeau pe trei laturi ale patrulaterului, înconjurând o curte interioară. A patra latură era formată de un gard și o poartă de cedru care închideau curtea cu totul și nu e greu să-ți imaginezi că în zilele de demult nu era deloc ușor pentru musafirii nepoftiți să pătrundă înăuntru după ce poarta grea era zăvorâtă.

Un intrus din zilele noastre ar întâmpina însă opreliști neînsemnate, căci vila lui Mori-san se afla într-o stare jalnică de degradare, deși de sus, de pe potecă, era imposibil să-ți dai seama. De acolo, de la înălțime, nu ai fi bănuit că pe dinăuntru mai toate încăperile avea pereții de hârtie sfâșiați, iar podelele de tatami erau atât de uzate, încât în mai multe locuri erai în pericol să cazi drept prin mijlocul lor dacă ai fi călcat fără băgare de seamă. De fapt, când încerc să-mi

trezesc iar în minte imaginea vilei văzute de aproape, disting numai țigle ciobite, grilaje de lemn sparte, verande știrbe și putrezite. În acoperișuri apăreau mereu găuri noi și, după o noapte de ploaie, mirosul de lemn ud și frunze mucegăite se răspândea în toate încăperile. Și mai erau și lunile în care gângăniile și moliile ne invadau în număr așa de mare, aninându-se de lemn peste tot și cuibărindu-se în fiece crăpătură, încât ne temeam că vor face vila să se prăbușească odată pentru totdeauna.

Dintre toate încăperile, doar două sau trei erau într-o stare care amintea de splendoarea de odinioară a vilei. Una din aceste odăi, scăldată în lumină mai tot timpul zilei, era rezervată ocaziilor speciale și îmi aduc aminte că Mori-san avea obiceiul să-și cheme acolo toți elevii – eram zece – ori de câte ori termina vreo nouă pictură. Îmi amintesc cum, înainte de a păși înăuntru, ne opream în prag și rămâneam cu gura căscată de admirație în fața tabloului așezat în mijlocul camerei. Între timp, Mori-san își făcea de lucru cu vreo plantă sau se uita pe fereastră, părând să nu bage de seamă sosirea noastră. În scurt timp eram cu toții așezați pe podea, arătându-ne unii altora câte un detaliu și rostind cu glas scăzut: „Uite cum a umplut Sensei colțul acela. Remarcabil!“ Dar nimeni nu spunea de-a dreptul „Sensei, ce pictură minunată!“, pentru că în asemenea împrejurări exista o înțelegere tacită între noi să ne comportăm ca și cum profesorul nostru nu era de față.

Câteodată lucrarea aducea o inovație îndrăzneață și atunci între noi se încingea o dezbatere

înflăcărată. O dată, de pildă, ţin minte că am intrat în încăpere pentru a ne trezi în faţa unei picturi ce înfăţişa o femeie îngenuncheată, văzută dintr-o perspectivă deosebit de joasă – atât de joasă încât aveam impresia că o privim de la nivelul podelei.

— Este cât se poate de limpede, îmi amintesc spusele cuiva, că perspectiva joasă îi împrumută femeii o demnitate pe care altfel n-ar fi avut-o. Este o realizare absolut uimitoare. Pentru că în toate celelalte privinţe pare genul de femeie care-şi plânge de milă. Tocmai această tensiune îi dă tabloului o forţă subtilă.

— Aşa o fi, spuse altul. O fi având femeia demnitate, dar asta nu reiese neapărat din perspectiva joasă. Mi se pare evident că Sensei ne spune ceva mult mai relevant. Ne arată că perspectiva pare joasă doar pentru că ne-am obişnuit atât de mult cu un anumit nivel al ochiului. Este clară dorinţa lui Sensei de a ne elibera de asemenea convenţii arbitrare şi restrictive. Ne spune în felul acesta că „nu trebuie să privim întotdeauna lucrurile din obişnuitele unghiuri obosite". De asta ne şi inspiră atât de mult pictura lui.

În foarte scurt timp ne trezeam strigând toţi deodată şi contrazicându-ne în teoriile noastre despre intenţiile lui Mori-san. Şi, cu toate că în acest timp aruncam mereu priviri furişe spre profesorul nostru, el nu ne lăsa să ghicim cu care dintre părerile noastre era de acord. Mi-l amintesc stând pur şi simplu cu braţele încrucişate, în celălalt capăt al încăperii, şi privind spre grădină prin grilajul de lemn de la fereastră, cu

un aer amuzat. Apoi, după ce ne asculta o vreme cum ne certam, se întorcea să ne spună „Vreţi să mă lăsaţi singur acum, vă rog? Mai am ceva de lucru". Atunci ne strecuram pe rând afară din încăpere, nu fără a murmura încă o dată cuvinte de admiraţie pentru noua operă de artă.

În timp ce descriu aceste lucruri, îmi dau seama că purtarea lui Mori-san vi se poate părea cumva arogantă. Dacă aţi fi tot timpul preţuiţi şi admiraţi, v-ar fi, pesemne, mai uşor să înţelegeţi aerul distant pe care îl afişa în astfel de împrejurări. Fireşte, este bine să-i îndrumi pe elevii tăi şi să le vorbeşti ; sunt însă multe situaţii în care este de preferat să rămâi tăcut, pentru a le da prilejul de a dezbate şi reflecta. După cum spuneam, cine are o mare influenţă asupra altora va înţelege acest lucru.

Oricum, urmarea era că disputa în jurul lucrării pictate de profesorul nostru continua săptămâni în şir. În absenţa permanentă a oricărei explicaţii din partea lui Mori-san, ne îndreptam de obicei spre unul dintre noi, un artist pe nume Sasaki, care în acel moment era elevul favorit al lui Mori-san. Chiar dacă discuţiile continuau mult timp, aşa cum am spus, o dată ce Sasaki se pronunţa în cele din urmă asupra unei chestiuni, disputa lua de obicei sfârşit. Sau, la fel, dacă Sasaki sugera că pictura unuia dintre noi era cumva „neloială" profesorului nostru, se ajungea aproape întotdeauna la capitularea neîntârziată din partea împricinatului, care ori abandona pictura, ori – în unele cazuri – o punea pe foc o dată cu gunoiul.

În asemenea împrejurări, după câte îmi amintesc, şi-a distrus Melcul lucrările de nenumărate ori în primele luni de la sosirea noastră la vilă. Căci în timp ce eu reuşeam să mă adaptez relativ repede la stilul de lucru de acolo, confratele meu dădea mereu la iveală picturi ce erau evident contrare principiilor profesorului nostru şi îmi amintesc multe situaţii când l-am apărat în faţa noilor mei colegi, explicându-le că nu o făcea în mod intenţionat. În acele zile de început Melcul se apropia adesea de mine cu un aer abătut şi mă ducea să văd vreo lucrare de-a lui pe jumătate terminată, întrebându-mă cu glas scăzut: „Ono-san, spune-mi, te rog, aşa ar picta-o profesorul nostru?"

Uneori mă exaspera până şi pe mine să descopăr că, fără să-şi dea seama, utilizase iarăşi vreun alt element evident deplasat. De parcă stilul lui Mori-san ar fi fost atât de greu de descifrat! În epoca aceea profesorului nostru i se aplica deseori eticheta de „modernul Utamaro" şi, deşi era o titulatură conferită pe atunci cu prea mare uşurinţă oricărui artist de valoare specializat în portrete de curtezane, ea tinde să sintetizeze destul de bine preocupările lui Mori-san. Căci el încerca în mod vădit să „modernizeze" tradiţia lui Utamaro. În multe dintre picturile lui cele mai remarcabile – „Legarea tobei de dans", să zicem, sau „După baie" – femeia este văzută din spate în maniera clasică a lui Utamaro. Multe alte motive clasice revin în creaţia lui – femeia care-şi duce prosopul la faţă, femeia care-şi piaptănă părul lung. Iar Mori-san recurgea în mare

măsură la procedeul tradiţional de exprimare a emoţiei prin ţesăturile pe care femeia le ţine sau le poartă mai degrabă decât prin expresia feţei. Dar, în acelaşi timp, opera lui este plină de influenţe europene pe care admiratorii mai fideli ai lui Utamaro le-ar considera iconoclaste. Astfel, el abandonase de mult folosirea tradiţională a liniei negre de contur pentru delimitarea formelor, preferând în schimb suprafeţele de culoare în stil occidental, cu umbre şi lumini care creau impresia de spaţialitate. Şi mai ales era limpede că preluase de la europeni ceea ce devenise principala sa preocupare: folosirea culorilor nesaturate. Intenţia lui Mori-san era de a evoca atmosfera de melancolie nocturnă din jurul femeilor sale şi în toţi anii cât am studiat sub îndrumarea sa a experimentat intens cu culorile, într-o încercare de a capta senzaţia luminii împrăştiate de lampioane. De aceea, un fel de marcă a lucrărilor lui Mori-san era prezenţa unui lampion undeva în tablou, dacă nu direct, atunci vizibil măcar prin efectele sale. Tipic pentru încetineala Melcului de a surprinde elementele esenţiale ale artei lui Mori-san era faptul că, după un an întreg petrecut la vilă, încă mai folosea culori ce creau efectul contrar, mirându-se apoi că era acuzat de infidelitate, când el ştia că nu uitase să includă lampionul în compoziţia tabloului.

În pofida tuturor pledoariilor mele, Sasaki şi ceilalţi manifestau prea puţină îngăduinţă faţă de problemele Melcului şi erau momente când atmosfera ameninţa să devină la fel de ostilă pentru colegul meu ca la atelierul maestrului

Takeda. Dar apoi – prin al doilea an pe care îl petreceam la vilă, cred – cu Sasaki s-a produs o schimbare în urma căreia avea să se confrunte cu o ostilitate mult mai mare şi mai dură decât tot ce pusese el la cale împotriva Melcului.

Toate grupurile de elevi au un şef – cel al cărui talent a fost identificat de maestru ca fiind un exemplu demn de urmat de către ceilalţi. Iar acest discipol va tinde, aşa cum a făcut Sasaki, să le tălmăcească acelora mai puţin capabili sau mai puţin experimentaţi ideile maestrului său, în virtutea faptului că el şi le-a însuşit cel mai bine. Pe deasupra însă, acelaşi discipol este mai predispus să vadă imperfecţiunile din creaţia profesorului sau să dezvolte idei proprii, divergente faţă de cele ale profesorului. În teorie, fireşte, un profesor bun ar trebui să accepte această evoluţie şi să o salute ca pe o dovadă că l-a condus pe elevul său până în pragul maturităţii. În practică, totuşi, emoţiile aflate în joc sunt foarte complicate. După ce ai cheltuit mult timp şi efort în îndrumarea unui elev dotat, este uneori greu să vezi în maturizarea talentului său altceva decât trădare, iar asemenea situaţii pot apărea oricând.

Ceea ce i-am făcut noi lui Sasaki în urma disputei pe care a avut-o cu profesorul nostru n-a avut în mod sigur nici un temei şi acum nu mai pot îndrepta nimic prin simpla rememorare a întâmplărilor de atunci. Păstrez însă vie în amintire noaptea aceea când Sasaki ne-a părăsit.

Intraserăm aproape cu toţii în casă. Eu, unul, mă întinsesem în întunericul uneia dintre

camerele părăginite, când am auzit glasul lui Sasaki strigând către cineva aflat puţin mai încolo, pe verandă. Se pare că nu primise nici un răspuns, aşa că în cele din urmă se auzi un panou închizându-se şi paşii lui Sasaki apropiindu-se. Am ascultat apoi cum s-a oprit într-o altă încăpere şi a rostit câteva cuvinte, dar iarăşi i-a răspuns doar tăcerea. Paşii lui se apropiară. Apoi am auzit cum deschide panoul despărţitor din încăperea vecină.

— Noi doi am fost prieteni buni atâţia ani de zile, l-am auzit spunând. Nu vrei nici măcar să vorbeşti cu mine?

Nu se auzi nici un răspuns de la cel căruia i se adresase. Atunci Sasaki întrebă:

— Nu vrei să-mi spui barem unde sunt picturile?

Iarăşi nici un răspuns. Dar cum stăteam aşa acolo, în întuneric, auzeam şobolanii mişunând pe sub podeaua de lemn din încăperea alăturată şi mi s-a părut că zgomotele făcute de ei răsunau ca un răspuns.

— Dacă vi se par atât de jignitoare, continuă vocea lui Sasaki, n-are nici un rost să le păstraţi. Dar, întâmplător, în clipa de faţă ele reprezintă foarte mult pentru mine. Vreau să le iau cu mine, oriunde o fi să merg. Altceva n-am ce să iau.

Drept răspuns, se auzi iarăşi doar tropăitul şobolanilor, după care se lăsă o tăcere grea. Tăcerea se prelungi de fapt aşa de mult, încât m-am gândit că poate Sasaki ieşise, dispărând în noapte, fără ca eu să-mi fi dat seama. Dar apoi l-am auzit spunând din nou:

— De câteva zile, toţi ceilalţi se poartă groaznic cu mine. Dar cel mai mult mă doare refuzul tău de a-mi spune măcar un cuvânt de mângâiere.

Din nou tăcere. Apoi Sasaki se rugă:

— Nu vrei nici măcar să te uiţi la mine şi să-mi urezi noroc?

În cele din urmă am auzit cum se închide panoul şi apoi paşii lui Sasaki coborând treptele verandei şi pierzându-se în curte.

După plecare, Sasaki n-a fost decât rareori pomenit în vilă şi atunci era numit pur şi simplu „trădătorul". Dacă rememorez cele întâmplate o dată sau de două ori în timpul întrecerilor de strigături cu care ne pierdeam deseori timpul, mă gândesc chiar că amintirea lui Sasaki tindea să ne ofenseze.

În zilele mai calde, când obişnuiam să lăsăm panourile de la camerele noastre larg deschise, noi, cei câţiva strânşi într-o încăpere, puteam să-i vedem pe cei adunaţi în acelaşi fel în aripa de vizavi. În această situaţie se ajungea repede la strigături de-a latul curţii, într-o confruntare amuzantă, şi nu trecea mult timp până când cele două tabere se regrupau fiecare pe veranda ei, aruncându-şi insulte una alteia. Acest comportament poate părea absurd acum, când îl povestesc, dar arhitectura vilei şi acustica ei, cu ecourile stârnite când strigai dintr-o parte în alta, ne încurajau să ne prindem în asemenea întreceri copilăreşti. Insultele puteau merge până departe – să faci haz de bărbăţia unuia, să zicem, sau de pictura pe care tocmai o terminase altul –, dar

în cea mai mare parte erau lipsite de intenţia de a răni şi îmi amintesc multe schimburi de replici extrem de caraghioase, care ne făceau să ne tăvălim de râs. Într-adevăr, în linii mari, amintirile mele legate de asemenea încrucişări de vorbe surprind destul de bine atmosfera de întrecere şi, în acelaşi timp, de intimitate familială de care ne bucuram în acei ani petrecuţi la vilă. Şi totuşi, când numele lui Sasaki a fost pomenit de vreo două ori în timpul acestor întreceri, lucrurile au scăpat brusc de sub control şi foştii lui colegi au depăşit orice limită, luându-se pur şi simplu la harţă. Nu ne-a trebuit mult timp să învăţăm că a numi pe cineva „trădător", chiar şi în glumă, nu era un lucru care să fie primit cu seninătate.

Din asemenea rememorări se poate vedea uşor că aveam pentru profesorul nostru şi principiile lui un devotament impetuos şi nemărginit. Privind în urmă – după ce neajunsurile unei anumite influenţe vor fi ieşit la iveală –, este uşor să fii critic la adresa profesorului care întreţine o astfel de atmosferă. Dar, iarăşi zic, cine a nutrit ambiţii mari, cine a fost în situaţia de a săvârşi un lucru ieşit din comun şi a simţit nevoia să-şi împărtăşească ideile pe deplin va simţi simpatie pentru maniera în care Mori-san dirija lucrurile. Deşi acum pare o nebunie prostească – judecând după ce s-a ales de cariera lui –, ambiţia de atunci a lui Mori-san era nici mai mult, nici mai puţin decât de a schimba fundamental natura picturii aşa cum se practica ea în oraşul nostru. Cu acest ţel în minte, a investit timp şi o adevărată avere

în formarea elevilor şi poate că merită să avem în vedere acest lucru când îl judecăm pe fostul meu profesor.

Influenţa pe care o exercita asupra noastră nu se limita, fireşte, doar la domeniul picturii. În toţi anii aceia am trăit aproape cu totul după valorile şi stilul lui de viaţă, ceea ce presupunea să petrecem mult timp explorând „lumea trecătoare" a oraşului – lumea vieţii de noapte, plină de plăceri, distracţie şi băutură, care alcătuia fundalul întregii noastre picturi. De fiecare dată când îmi amintesc centrul oraşului din acele vremuri, mă cuprinde nostalgia. Străzile nu răsunau de zgomotul maşinilor, iar fabricile nu înghiţiseră încă parfumul florilor, ce îmbălsăma aerul nopţii. Locul nostru favorit era o mică ceainărie aflată în apropierea canalului de pe strada Kojima, numită „Lampioanele pe apă", pentru că, într-adevăr, lampioanele stabilimentului se zăreau reflectate în apă pe măsură ce te apropiai. Proprietăreasa era o veche prietenă de-a lui Mori-san, motiv pentru care ne bucuram de fiecare dată de o primire călduroasă, şi îmi amintesc multe nopţi memorabile petrecute acolo, cu cântece şi băutură, alături de însoţitoarele noastre. O altă gazdă primitoare era salonul de tir cu arcul de pe strada Nagata, a cărui proprietăreasă nu contenea să ne spună cum demult, pe vremea când lucra ca gheişă în Akihara, Mori-san o alesese drept model pentru seria lui de stampe care se bucurase de un succes imens. În acel salon lucrau şase sau şapte femei şi în scurt timp fiecare dintre noi am avut favoritele noastre, cu care fumam pe rând din pipă şi ne petreceam noaptea.

Distracţiile noastre nu se limitau doar la astfel de expediţii în oraş. Mori-san părea a avea un şir nesfârşit de cunoştinţe din lumea divertismentului, aşa că nenumărate trupe de actori ambulanţi, saltimbanci şi muzicanţi aflaţi la strâmtoare soseau întruna la vilă, unde erau întâmpinaţi ca nişte prieteni vechi. Cu acele prilejuri se puneau la bătaie cantităţi impresionante de băutură, musafirii noştri cântau şi dansau toată noaptea şi foarte curând trebuia să trimitem pe cineva să-l trezească pe cârciumarul din satul apropiat pentru completarea rezervelor. Unul dintre vizitatorii obişnuiţi ai casei era un povestaş pe nume Maki, un bărbat rotofei şi chefliu care ne făcea să ne prăpădim de râs, pentru ca în clipa următoare să ne aducă în ochi lacrimi de tristeţe, recitând balade vechi. Mulţi ani după aceea, mi-am încrucişat paşii cu Maki la Migi-Hidari, unde am depănat, minunându-ne, amintiri despre nopţile de la vilă. Maki era convins că multe dintre petrecerile pe care le ţinea minte se întindeau toată noaptea şi durau încă o zi şi o noapte. Cu toate că nu eram prea sigur de asta, eram totuşi de acord cu el când îşi amintea cum arăta vila lui Mori-san a doua zi – presărată prin toate ungherele cu trupuri adormite sau epuizate, unele dintre ele lungite prin curte, drept în bătaia soarelui.

Păstrez însă o amintire mult mai vie a unei anume nopţi. Mă văd plimbându-mă prin curtea interioară, recunoscător pentru aerul proaspăt al nopţii, după ce scăpasem de la chef. Îmi amintesc că m-am dus agale spre intrarea în magazie şi că, înainte de a intra, m-am uitat în urmă,

spre odaia unde tovarăşii mei se distrau împreună cu musafirii. Vedeam o mulţime de siluete dansând în spatele pereţilor de hârtie, în timp ce un glas răsuna în noapte, plutind spre mine.

Mă îndreptasem spre magazie, pentru că era unul dintre puţinele locuri din vilă unde puteai sta oricât de mult fără să fii tulburat. Îmi imaginez că în vremurile de odinioară, când clădirea adăpostea gărzi şi slugi bătrâne, încăperea slujea la păstrarea armelor şi a armurilor. Dar în noaptea aceea, când am păşit înăuntru şi am aprins felinarul atârnat deasupra uşii, podeaua era atât de înţesată cu tot soiul de lucruri, încât era imposibil să o traversezi fără să ţopăi dintr-un loc în altul. Peste tot erau maldăre de pânze vechi, legate cu sfoară, şevalete şchioape şi tot felul de oale şi ulcele din care ieşeau pensule sau beţişoare. Mi-am croit cu greu drum spre un loc mai liber de pe podea şi m-am aşezat pe jos. La lumina felinarului agăţat deasupra uşii, obiectele din jurul meu aruncau umbre enorme. Efectul era înfricoşător, de parcă mă aflam într-un grotesc cimitir în miniatură.

Trebuie să fi stat acolo destul de mult, pierdut în gânduri, pentru că îmi amintesc că am tresărit foarte tare la zgomotul uşii care s-a deschis. Când mi-am ridicat privirile, l-am văzut în uşă pe Mori-san şi m-am grăbit să-l salut:

— Bună seara, Sensei.

Poate că felinarul de deasupra uşii nu arunca destulă lumină în colţul de încăpere unde mă aflam sau poate că faţa mea era pur şi simplu

ascunsă în întuneric. Oricum, Mori-san scrută bezna din faţa lui şi întrebă:

— Cine-i acolo? Tu eşti, Ono?

— Da, eu sunt, Sensei.

Mori-san mai încercă să străpungă întunericul cu privirea câteva clipe. Apoi, luând felinarul de pe grinda uşii şi ţinându-l drept în faţă, începu să-şi facă drum spre mine, păşind cu băgare de seamă printre obiectele de pe podea. Felinarul astfel legănat arunca umbre mişcătoare de jur împrejurul nostru. M-am grăbit să-i fac loc printre lucruri, dar, până să isprăvesc, Mori-san se şi aşezase ceva mai departe, pe un vechi cufăr de lemn. Scoase un oftat şi începu să vorbească:

— Am ieşit să iau puţin aer şi am văzut lumina. Întuneric peste tot, iar aici lumină. Mi-am zis că magazia nu este tocmai locul potrivit unde să se ascundă o pereche de îndrăgostiţi. Aşadar, cine stă aici trebuie să se simtă tare singur.

— Cred că m-au furat gândurile, Sensei. N-aveam de gând să stau aici atât de mult.

Îşi aşeză felinarul lângă el, pe podea, astfel încât din locul unde stăteam îi vedeam doar silueta.

— Ceva mai devreme, una dintre dansatoare părea foarte atrasă de tine, spuse el. O să fie dezamăgită să vadă că ai dispărut de cum s-a lăsat noaptea.

— N-am vrut să par nepoliticos faţă de musafirii noştri, Sensei. Ca şi dumneavoastră, am venit aici să iau aer.

Tăcurăm amândoi o clipă. În capătul celălalt al curţii, tovarăşii noştri se auzeau cântând şi bătând din palme pe ritmul muzicii.

— Ei, Ono, mă întrebă în cele din urmă Mori-san, ce spui de vechiul meu prieten Gisaburo? E o figură.

— Într-adevăr, Sensei. Este o persoană cât se poate de plăcută.

— Acum îl vezi umblând în zdrențe, dar să știi că la vremea lui a fost foarte vestit. Și, după cum ne-a arătat în seara asta, nu și-a pierdut de tot talentul.

— Da, așa este.

— Ei, și acum, Ono, spune-mi ce te frământă.

— Să mă frământe, Sensei? Absolut nimic.

— Nu cumva purtarea bătrânului Gisaburo ți se pare prea deplasată?

— Câtuși de puțin, Sensei, am râs stingherit. Zău, câtuși de puțin. Este o persoană cât se poate de încântătoare.

Am mai vorbit un timp de altele, adică tot ce ne venea în minte. Dar când Mori-san aduse din nou vorba de „frământările" mele, când deveni limpede că era pregătit să aștepte acolo până când îmi voi fi descărcat sufletul, i-am spus în cele din urmă:

— Gisaburo-san mi se pare într-adevăr un om cu suflet mare. A fost atât de bun să ne înveselească alături de dansatorii săi... Dar nu-mi iese din minte un lucru, Sensei – de câteva luni vin întruna pe la noi oameni de soiul lor.

Mori-san nu răspunse, așa că am continuat:

— Iertați-mi îndrăzneala, Sensei. Nu vreau să par lipsit de respect față de Gisaburo-san și prietenii săi. Dar uneori mă simt puțin nedumerit. Sunt nedumerit că noi, artiștii, trebuie să

ne petrecem atâta timp în compania celor ca Gisaburo-san.

Cred că la aceste ultime cuvinte profesorul meu s-a ridicat în picioare și, ținând felinarul în mână, s-a îndreptat anevoie spre peretele din fund al magaziei. Sub lumina felinarului pe care maestrul îl ridicase deasupra capului, peretele apăru din întuneric, dând la iveală trei stampe agățate una sub cealaltă. Toate trei înfățișau câte o gheișă întoarsă cu spatele, așezată pe podea și aranjându-și părul. Mori-san studie gravurile câteva clipe, mutând felinarul de la una la alta. Apoi clătină din cap și murmură pentru sine: „Iremediabil ratate. Iremediabil ratate din pricina unor îngrijorări mărunte". Câteva secunde mai târziu adăugă, fără să-și întoarcă privirea de la gravuri:

— Cu toate astea, lucrările din tinerețe îți rămân mereu dragi. Cândva poate o să simți și tu același lucru pentru lucrările făcute aici.

Apoi clătină iar din cap, spunând:

— Dar astea trei de aici sunt iremediabil ratate, Ono.

— Nu sunt de aceeași părere, Sensei, i-am răspuns. Cred că aceste stampe sunt un exemplu minunat pentru felul în care un artist poate trece dincolo de limitele unui stil anume. De multe ori m-am gândit că este mare păcat ca lucrările de tinerețe ale lui Sensei să fie închise într-o încăpere ca asta. Negreșit, trebuie expuse laolaltă cu toate picturile sale.

Mori-san rămase absorbit în contemplarea gravurilor.

— Iremediabil ratate, repetă el. Dar eram atât de tânăr...

Mişcă din nou felinarul, făcând ca lucrările să dispară pe rând, înghiţite de întuneric, şi apoi să apară iarăşi în lumină. După aceea reluă:

— Toate trei sunt scene dintr-o casă cu gheişe din Honcho, una foarte respectabilă în vremea tinereţii mele. Gisaburo şi cu mine eram obişnuiţii acestor localuri, în care ne duceam împreună.

După câteva clipe, adăugă din nou:

— Iremediabil ratate.

— Dar, Sensei, nici cel mai avizat ochi n-ar putea găsi vreo greşeală în aceste stampe.

Rămase nemişcat, studiind lucrările preţ de câteva clipe, apoi se îndreptă spre uşă. Mi s-a părut că a durat o veşnicie până să-şi facă drum printre lucrurile îngrămădite pe podea. Din când în când îl auzeam mormăind ca pentru sine şi dând cu piciorul în vreo oală sau cutie. La un moment dat chiar mi-a trecut prin minte că Mori-san caută de fapt ceva în mijlocul grămezilor în neorânduială – poate alte gravuri din tinereţe –, dar în cele din urmă se aşeză la loc pe cufărul de lemn şi oftă. După o scurtă tăcere, spuse:

— Gisaburo este un om nefericit. Are o viaţă tristă. Talentul l-a dus la pierzanie. Cei pe care i-a iubit cândva au pierit sau l-au părăsit. Încă de-atunci, în tinereţea noastră, era o fiinţă singură şi tristă.

Mori-san se opri o clipă. Apoi continuă:

— Şi atunci ne apucam să bem şi să ne distrăm cu femeile din cartierele vesele, iar Gisaburo era

din nou fericit. Femeile îi spuneau tot ce voia să audă şi, cel puţin pentru o noapte, era în stare să le creadă. Când veneau zorile, desigur că era destul de inteligent ca să nu le mai dea crezare. Dar asta nu-l făcea pe Gisaburo să preţuiască mai puţin nopţile. Cele mai bune lucruri, spunea el, se nasc din noapte şi dispar în zori. Gisaburo a ştiut să preţuiască lumea pe care oamenii o numesc lumea trecătoare, Ono.

Mori-san tăcu din nou. Ca şi mai înainte, nu îi vedeam decât conturul trupului, dar bănuiam că ascultă zgomotele veseliei din curte. Apoi spuse:

— Acum este mai bătrân, fireşte, şi mai trist, dar în alte privinţe nu s-a schimbat prea mult. În seara asta, de pildă, este la fel de fericit ca şi în casele plăcerii.

Trase adânc aer în piept, de parcă ar fi fumat o ţigară. Apoi continuă:

— Frumuseţea cea mai desăvârşită şi cea mai fragilă pe care un artist poate spera să o surprindă pluteşte înăuntrul acelor case după lăsarea întunericului. Şi, în nopţi ca aceasta, un strop de frumuseţe rătăceşte şi în încăperile noastre de aici, Ono. Cât priveşte stampele de pe perete, ele nici măcar nu lasă să se întrevadă aceste însuşiri trecătoare şi iluzorii. Sunt iremediabil ratate, Ono.

— Dar mie mi se pare, Sensei, că tocmai acele lucruri le sugerează stampele cât se poate de grăitor.

— Eram foarte tânăr când am lucrat la ele. Bănuiesc că nu am putut să omagiez cum se cuvine lumea trecătoare, pentru că nu am reuşit

să mă conving că merită. În fața plăcerii, tinerii au cel mai adesea sentimentul vinovăției și presupun că eu nu am făcut excepție. Mi se părea, cred, că a-mi petrece timpul în asemenea locuri, a-mi irosi talentul celebrând lucruri atât de inefabile și efemere, era un lucru fără rost și atât de decadent... E greu să prețuiești frumusețea unei lumi în care nu crezi.

Am reflectat la cuvintele sale, apoi am răspuns:

— Așa este, Sensei, dar recunosc că vorbele dumneavoastră se potrivesc la fel de bine și lucrărilor mele. O să-mi dau toată silința să îndrept lucrurile.

Mori-san păru că nu mă aude.

— Am renunțat de mult la toate acele îndoieli, Ono, continuă el. La bătrânețe, când voi privi în urmă la viața mea și voi vedea că mi-am închinat-o menirii de a surprinde frumusețea acestei lumi, cred că o să fiu mulțumit. Și nimeni nu mă va convinge că mi-am irosit timpul.

Firește, se prea poate ca Mori-san să nu fi vorbit exact așa. Dacă mă gândesc bine, asemenea cuvinte sunt mai aproape de genul de fraze pe care, la rândul meu, aveam să le rostesc în fața elevilor mei după câteva pahare la Migi-Hidari. „Voi sunteți noua generație de artiști japonezi și, în această calitate, aveți o mare răspundere față de cultura națiunii noastre. Sunt mândru să vă număr printre elevii mei. Și dacă pentru picturile mele merit cele mai neînsemnate laude, atunci când voi privi în urmă la viața mea și îmi voi aminti că v-am îndrumat carierele, ale tuturor

celor aici de față, ei bine, atunci nimeni nu mă va convinge că mi-am irosit timpul." De fiecare dată când rosteam o asemenea declarație, tinerii adunați în jurul mesei se întreceau cu toții să protesteze care mai de care față de felul în care îmi subestimam picturile – niște opere mărețe, fără îndoială, decretau ei, vociferând, care își aveau locul asigurat în posteritate. Dar iarăși, așa cum am mai spus, multe dintre frazele și expresiile care au ajuns să mă caracterizeze cel mai bine sunt moștenite de fapt de la Mori-san, așa încât este posibil să fi fost chiar cuvintele rostite de profesorul meu și întipărite în mintea mea de impresia puternică pe care au făcut-o asupră-mi în acea noapte.

Dar iarăși am divagat. Încercam să-mi amintesc de prânzul pe care l-am luat la magazinul universal cu nepotul meu luna trecută, după conversația supărătoare avută cu Setsuko în parcul Kawabe. De fapt, cred că îmi vin în minte mai ales laudele aduse de Ichiro spanacului.

Când ne-a fost adusă mâncarea, îmi amintesc că Ichiro a început să fie foarte preocupat de spanacul din farfurie, înfigându-și din când în când lingura în el. Atunci își ridica ochii spre mine și striga: „Oji, uită-te!"

În continuare, nepotul meu își umplu lingura cu cât mai mult spanac, o ridică și de acolo, de sus, începu s-o încline spre gură. Metoda lui semăna cu a cuiva care soarbe și ultimele picături din sticlă.

— Ichiro, i-am spus, nu cred că-i frumos să mănânci așa la masă.

Dar nepotul meu continuă să-și vâre și mai mult spanac în gură, mestecând viguros. Lăsa lingura jos doar când era goală și obrajii lui erau plini, gata să plesnească. Apoi, încă mestecând, își împingea pieptul înainte și începea să boxeze aerul din jur.

— Ce faci, Ichiro? Trebuie să-mi spui imediat ce vrei să faci.

— Ghicește, Oji! spuse el prin spanac.

— Hm. Nu știu, Ichiro. Un bărbat care bea saké și se luptă. Nu? Atunci spune-mi tu. Oji nu e în stare să ghicească.

— Popeye Marinarul!

— Cine mai e și ăsta, Ichiro? Alt erou de-al tău?

— Popeye Marinarul mănâncă spanac. Spanacul îl face puternic.

Își umflă din nou pieptul și lovi și mai tare aerul cu pumnii.

— Acum pricep, Ichiro, i-am spus râzând. Spanacul este într-adevăr o mâncare grozavă.

— Saké-ul te face puternic?

Am zâmbit și am clătinat din cap.

— Saké-ul te face doar să crezi că ești puternic. Dar de fapt, Ichiro, nu te face mai puternic decât erai înainte să-l bei.

— Atunci de ce beau bărbații saké?

— Nu știu, Ichiro. Poate fiindcă pentru scurt timp au impresia că sunt mai puternici. Dar saké-ul nu te face cu adevărat un bărbat mai puternic.

— Spanacul te face puternic de-adevăratelea.

— Atunci spanacul este mult mai bun decât saké-ul. Să mănânci spanac și de acum încolo,

Ichiro. Dar ascultă, de ce nu mănânci și celelalte lucruri din farfurie?

— Și mie îmi place să beau saké. Și whisky. Acasă avem un bar de unde-mi place să beau.

— Chiar așa, Ichiro? Cred că totuși cel mai bine e să mănânci doar spanac și de acum încolo. Așa cum spui, el te face puternic de-adevăratelea.

— Mie cel mai mult îmi place saké-ul. Beau zece căni în fiecare seară. Apoi beau zece sticle de whisky.

— Chiar așa, Ichiro? Ei, asta zic și eu să bei pe cinste. Cred că mama ta are multă bătaie de cap cu tine.

— Femeile nu ne înțeleg niciodată pe noi, bărbații, când bem, răspunse Ichiro și-și întoarse atenția spre mâncarea din fața lui.

Dar nu trecu mult timp și mă privi iar, spunând:

— Diseară Oji vine la noi la masă.

— Așa este, Ichiro. Cred că mătușa Noriko o să pregătească niște mâncare foarte bună.

— Mătușa Noriko a cumpărat niște saké. Zice că Oji și unchiul Taro or să-l bea pe tot.

— Păi, poate că da. Sunt sigur că și femeile or să vrea un pic. Dar mătușa ta are dreptate. Saké-ul este mai ales pentru bărbați.

— Oji, ce se întâmplă dacă femeile beau saké?

— Hm. Habar n-am. Femeile nu sunt la fel de puternice ca noi, bărbații, Ichiro. Așa că poate or să se îmbete foarte repede.

— Mătușa Noriko o să se îmbete! Poate că ia o ceșcuță și se îmbată de tot.

Am râs.

— Da, tot ce se poate.

— Mătuşa Noriko o să se îmbete de tot! O să cânte şi apoi o să adoarmă la masă!

— Ichiro, i-am spus, încă râzând, atunci noi, bărbaţii, am face mai bine să ţinem saké-ul doar pentru noi, nu-i aşa?

— Bărbaţii sunt mai puternici, aşa că noi putem să bem mai mult.

— Aşa e, Ichiro. Cel mai bine e să păstrăm saké-ul doar pentru noi.

Apoi, după ce m-am gândit câteva clipe, am adăugat:

— Ai împlinit deja opt ani, Ichiro, nu-i aşa? O să te faci om mare. Cine ştie? Poate că Oji o să aibă grijă să primeşti nişte saké diseară.

Nepotul meu mă privi puţin speriat, fără să spună nimic. I-am zâmbit, apoi am privit cerul de un cenuşiu deschis prin fereastra largă de lângă noi.

— Ichiro, nu l-ai cunoscut niciodată pe unchiul tău Kenji. Când era de vârsta ta, era la fel de mare şi de puternic ca şi tine acum. Ţin minte că a gustat prima oară din saké cam la aceeaşi vârstă. O să am grijă, Ichiro, să guşti şi tu un pic de saké diseară.

Ichiro păru că stă pe gânduri o clipă, apoi spuse:

— Mama s-ar putea să ne facă probleme.

— Fii fără grijă, Ichiro. Oji al tău o să se descurce cu mama ta.

Ichiro clătină din cap neîncrezător.

— Femeile nu-i înţeleg niciodată pe bărbaţi când beau, observă el.

— Ei, e timpul ca un bărbat ca tine să guste un pic de saké. Ichiro, nu-ţi face griji! Las-o pe mama ta în seama lui Oji. Nu putem să le lăsăm pe femei să ne conducă, nu-i aşa?

Nepotul meu rămase pe gânduri o clipă. Apoi spuse deodată foarte tare:

— Mătuşa Noriko o să se îmbete!

Am râs.

— O să vedem, Ichiro, i-am spus.

— Mătuşa Noriko o să se îmbete de tot.

Un sfert de oră mai târziu, cred, în timp ce aşteptam îngheţata, Ichiro mă întrebă cu un aer preocupat:

— Oji, îl ştii pe Yujiro Naguchi?

— Vrei să spui Yukio Naguchi. Nu, nu l-am cunoscut.

Nepotul meu nu răspunse, aparent absorbit de imaginea sa, reflectată în geamul de lângă el.

— Se pare, am continuat eu, că şi mama ta se gândea la domnul Naguchi când am stat de vorbă cu ea în parc, azi-dimineaţă. Înţeleg că oamenii mari au vorbit despre el aseară la cină, aşa e?

Ichiro continuă să se privească în geam. După câteva clipe se întoarse şi mă întrebă:

— Domnul Naguchi a fost ca Oji?

— Dacă domnul Naguchi a fost ca mine? Ştiu eu? În ce-o priveşte pe mama ta, ea are altă părere. Sunt nişte vorbe pe care i le-am spus mai demult într-o doară unchiului tău Taro, Ichiro. Cred că mama ta le-a luat mult prea în serios. Nu-mi amintesc exact ce am vorbit cu unchiul Taro atunci, dar Oji a lăsat să se înţeleagă că ar avea ceva în comun cu oameni ca domnul

Naguchi. Spune-mi acuma, Ichiro, ce-au vorbit oamenii mari aseară?

— Oji, de ce s-a omorât domnul Naguchi?

— N-am cum să știu, Ichiro. Nu l-am cunoscut personal pe domnul Naguchi.

— Dar a fost un om rău?

— Nu. N-a fost un om rău. A fost un om care a muncit mult și a făcut ce credea el că e mai bine. Dar vezi tu, Ichiro, când s-a sfârșit războiul, lucrurile au stat cu totul altfel. Cântecele pe care le-a scris domnul Naguchi ajunseseră foarte cunoscute nu doar în orașul nostru, ci și în toată Japonia. Erau cântate la radio și prin baruri. Iar unchiul tău Kenji și alții ca el le cântau în timpul marșului sau înainte de luptă. Dar după război domnul Naguchi a socotit că toate cântecele lui fuseseră... hm... o greșeală, să zicem. S-a gândit la toți oamenii care au fost omorâți, la toți băieții de vârsta ta, Ichiro, rămași fără părinți, s-a gândit la toate astea și a socotit că poate cântecele lui au fost o greșeală. Și a simțit nevoia să-și ceară iertare. De la toți cei în viață. De la băieții rămași fără părinți. Și de la părinții care-și pierduseră băieții de vârsta ta. La toți acești oameni a vrut să le spună „Iertare". Cred că de asta s-a omorât. Domnul Naguchi nu a fost deloc un om rău, Ichiro. A avut curajul să recunoască greșelile pe care le-a făcut. A fost un om curajos și cinstit.

Ichiro mă urmărea cu un aer preocupat. Am râs și l-am întrebat:

— Ei, ce problemă mai ai acum, Ichiro?

Nepotul meu păru gata să răspundă, dar se întoarse din nou să-și studieze chipul reflectat în geam.

— Oji al tău nu a vorbit serios când a zis că e ca domnul Naguchi, i-am spus. A făcut doar o glumă, atâta tot. Să-i spui asta mamei tale când o s-o mai auzi vorbind despre domnul Naguchi. Pentru că, din câte mi-a spus azi-dimineață, a înțeles toate lucrurile astea pe dos. Care-i treaba, Ichiro? Ești dintr-o dată așa de tăcut.

După prânz ne-am pierdut timpul colindând prin magazinele din centru și uitându-ne la cărți și jucării. Apoi, după-amiaza târziu, l-am tratat pe Ichiro cu încă o porție de înghețată într-unul dintre saloanele la modă de pe strada Sakurabashi înainte de a ne îndrepta spre apartamentul cel nou din Izumimachi al lui Taro și Noriko.

După cum poate știți, cartierul Izumimachi a ajuns foarte popular în rândul familiilor tinere mai înstărite, așa că zona este acum cu siguranță mult mai îngrijită și mai respectabilă. Mie însă cele mai multe dintre blocurile noi, preferate de aceste familii tinere, mi se par lipsite de imaginație și apăsătoare. Apartamentul lui Taro și Noriko, de exemplu, este ceva mic, de două camere, la etajul al treilea. Tavanele sunt joase, zgomotele de la apartamentele vecine se aud foarte tare, iar de la fereastră îți sar în ochi geamurile de la blocul de peste drum. Faptul că sunt obișnuit cu locuința mea tradițională și mult mai spațioasă nu este singurul motiv pentru care aici încep să sufăr foarte repede de claustrofobie – sunt convins de asta. Totuși Noriko pare foarte mândră de apartamentul ei și îi ridică mereu în slăvi calitățile „moderne". Aparent, se întreține

extrem de uşor, iar sistemul de aerisire este foarte eficient. După cum mă asigură fiica mea, îndeosebi bucătăriile şi băile de la bloc, construite după model occidental, sunt infinit mai practice decât instalaţiile din casa mea – să zicem.

Oricât de comodă ar fi, bucătăria este totuşi foarte mică şi când m-am dus acolo ca să văd cum se descurcă fiicele mele cu pregătirea mesei, nu am avut unde să stau. Din acest motiv şi pentru că amândouă erau foarte ocupate, n-am stat prea mult la taifas cu ele. Dar am ţinut să arunc la un moment dat o vorbă:

— Ştiţi, Ichiro mi-a spus mai devreme că are poftă să guste puţin saké.

Setsuko şi Noriko, care stăteau una lângă alta şi tăiau legumele, s-au oprit amândouă şi s-au uitat la mine surprinse.

— M-am gândit bine şi am hotărât să-l lăsăm să guste puţin, am continuat. Dar poate că ar trebui să-l îndoim cu apă.

— Îmi pare rău, tată, spuse Setsuko. Vrei cumva să spui să-i dăm lui Ichiro saké diseară?

— Doar un strop. La urma urmei, este băiat mare. Dar, după cum spuneam, ar fi mai bine să-l îndoim cu apă.

Fiicele mele schimbară priviri între ele. Apoi Noriko spuse:

— Bine, tată, dar are doar opt ani.

— Nu-i face nici un rău atâta timp cât puneţi apă în el. Voi, femeile, nu pricepeţi, dar asemenea lucruri înseamnă enorm pentru un băiat de vârsta lui Ichiro. Este o chestiune de mândrie. O să-şi amintească de ea tot restul vieţii.

— Dar e o prostie, tată, spuse Noriko. Lui Ichiro ar putea să i se facă rău.

— Prostie sau nu, m-am gândit bine. Uneori voi, femeile, nu aveţi destulă înţelegere pentru mândria unui băiat.

Am arătat apoi spre vasul de saké aşezat pe raftul de sus.

— Doar o picătură.

Cu aceste cuvinte, am dat să plec. Dar am auzit-o pe Noriko spunând:

— Setsuko, nici nu încape discuţie. Nu ştiu ce i-a venit tatei.

— De ce faceţi atâta caz? am întrebat, întorcându-mă din uşă.

În spatele meu, în sufragerie, îi auzeam pe Taro şi pe nepotul meu râzând de ceva. Am coborât glasul şi am continuat:

— Oricum, i-am promis deja şi acum e nerăbdător. Uneori voi, femeile, nu înţelegeţi ce este mândria.

Când să plec din nou, Setsuko deschise şi ea gura:

— Este foarte frumos că tata are atâta grijă de sentimentele lui Ichiro. Dar mă întreb dacă n-ar fi totuşi mai bine să aşteptăm până când Ichiro mai creşte puţin?

Am râs uşor.

— Ştii, îmi aduceţi aminte de mama voastră, care a protestat exact în acelaşi fel când am hotărât să-l las pe Kenji să guste din saké la vârsta lui Ichiro. Asta nu i-a făcut rău fratelui vostru, fără-ndoială.

Am regretat imediat că l-am amestecat pe Kenji într-o discuţie atât de banală. Cred că pe

moment am fost foarte supărat pe mine însumi şi nu am dat prea multă atenţie vorbelor lui Setsuko care au urmat. În orice caz, mi se pare că a spus ceva de genul:

— Nu mă îndoiesc că tata a urmărit cu cea mai mare grijă educaţia fratelui meu. Dar, ţinând seama de cele întâmplate mai târziu, s-ar zice că mama a avut de fapt dreptate, cel puţin în câteva privinţe.

Ca să fiu sincer, nu sunt sigur că a zis ceva atât de neplăcut. Este posibil ca eu să fi înţeles complet anapoda ce-mi spusese, fiindcă îmi amintesc perfect că Noriko nu a reacţionat în nici un fel la spusele surorii sale şi s-a întors obosită spre zarzavaturile ei. În afară de asta, n-aş crede-o pe Setsuko în stare să introducă atât de gratuit o asemenea notă în conversaţia noastră. Totuşi, dacă iau în consideraţie genul de insinuări pe care le făcuse în parcul Kawabe în dimineaţa acelei zile, sunt nevoit să admit posibilitatea să fi zis ceva în sensul acesta. Oricum ar fi stat lucrurile, îmi amintesc că Setsuko a încheiat spunând:

— În afară de asta, nu cred că Suichi doreşte ca Ichiro să bea saké înainte să mai crească puţin. Dar este foarte frumos din partea tatei că s-a gândit la sentimentele lui Ichiro.

Conştient că Ichiro ar putea să ne audă vorbind şi nedorind să stric acea reuniune de familie deosebită, am lăsat discuţia în aer şi am plecat din bucătărie. Apoi îmi amintesc că am stat în sufragerie împreună cu Taro şi Ichiro, trecându-ne timpul cu glume şi discuţii lejere, în aşteptarea mesei.

În sfârşit, după vreo două ore, ne-am aşezat să mâncăm. Atunci Ichiro s-a întins peste masă după vasul cu saké, lovindu-l uşor cu degetele şi privindu-mă cu subînţeles. I-am zâmbit, dar n-am zis nimic.

Femeile pregătiseră o masă excelentă şi conversaţia curgea de la sine. La un moment dat, Taro ne-a făcut pe toţi să râdem povestind despre un coleg de-al lui de la serviciu care, dintr-un amestec de prostie comică şi neşansă, ajunsese de pomină fiindcă nu-şi respecta niciodată termenele. Vorbind despre el, Taro spuse:

— Lucrurile au ajuns până într-acolo încât se pare că şefii noştri au început să-l poreclească „Melcul". De curând, la una dintre şedinţe, pe domnul Hayasaka l-a luat gura pe dinainte şi a spus de-a dreptul: „În continuare, vom asculta raportul Melcului, apoi luăm pauza de prânz".

— Chiar aşa? am exclamat, oarecum surprins. Ce curios! Şi eu am avut un coleg cu porecla asta. Aparent din aceleaşi motive.

Taro nu păru foarte impresionat de coincidenţă. Încuviinţă din cap politicos şi adăugă:

— Şi la şcoală ţin minte că aveam un coleg pe care îl numeam „Melcul". De fapt, cred că aşa cum fiecare grup are un lider natural, tot aşa are şi un „Melc".

Zicând acestea, Taro continuă să ne povestească anecdota. Acum, când mă gândesc la asta, presupun că ginerele meu avea dreptate: majoritatea grupurilor îşi au „Melcul" lor, chiar dacă numele însuşi nu este folosit ca atare. Dintre elevii mei, de pildă, Shintaro îndeplinea acest rol. Nu

înseamnă că îi neg lui Shintaro talentul primar, dar când îl aşez lângă un Kuroda, este ca şi cum talentului său i-ar lipsi o dimensiune esenţială.

Nu cred că îi admir pe „Melcii" acestei lumi. Deşi le apreciem stăruinţa greoaie şi abilitatea de a supravieţui, îi putem bănui de un deficit de franchețe, ca şi de înclinarea spre trădare. Şi cred că, în cele din urmă, îi dispreţuim pentru reticenţa de a risca din pură ambiţie sau de dragul unui principiu în care altfel pretind că ar crede. Cei de teapa lor nu vor cădea niciodată victime eşecului răsunător pe care l-a trăit, de pildă, Akira Sugimura cu parcul său Kawabe. Tocmai de aceea, cu toată măruntа respectabilitate pe care pot să o dobândească uneori ca profesori de şcoală sau altceva de genul ăsta, ei nu vor reuşi niciodată să se ridice deasupra mediocrităţii.

Ce-i drept, mă ataşasem de Melc pe parcursul anilor petrecuţi la vila lui Mori-san, dar nu cred că l-am respectat vreodată ca pe un egal. Acest fapt se datorează naturii înseşi a prieteniei noastre, care se născuse în vremea când Melcul era năpăstuit la atelierul maestrului Takeda, iar apoi greutăţilor prin care am trecut în primele luni la vilă. După un timp, între noi s-a cimentat cumva o prietenie în care el îmi era veşnic îndatorat pentru „sprijinul" destul de nedefinit pe care i-l acordam. Mult după ce pricepuse în sfârşit cum trebuie să picteze fără să trezească ostilitatea celorlalţi ucenici din vilă, mult după ce ajunsese să fie îndrăgit de toţi pentru firea lui plăcută şi săritoare, încă îmi mai spunea cam aşa:

— Îţi sunt atât de recunoscător, Ono-san! Mulţumită ţie se poartă toţi aşa de frumos cu mine aici.

Într-un anume fel, Melcul *îmi era dator*, fireşte, pentru că, fără spiritul meu de iniţiativă, era clar că nu s-ar fi gândit să plece de la atelierul maestrului Takeda ca să ajungă elevul lui Mori-san. Şovăise foarte mult să facă un pas atât de riscant, dar după ce a fost constrâns să-l facă, toate îndoielile i s-au risipit. Într-adevăr, Melcul nutrea un respect atât de profund pentru Mori-san, încât – cel puţin în primii doi ani – îmi amintesc că era incapabil să poarte o conversaţie cu profesorul nostru altfel decât şoptind invariabil „Da, Sensei" sau „Nu, Sensei".

În toţi acei ani, Melcul a continuat să picteze la fel de încet, dar nimeni nu s-a gândit să i-o reproşeze. Adevărul este că şi alţii lucrau la fel de lent, iar această tabără simţea nevoia să ne ia peste picior pe noi, ceilalţi, care aveam un ritm de lucru mai rapid. Îmi amintesc că ne porecliseră „mecanicii", comparând maniera noastră de a lucra intens şi frenetic de îndată ce ne venea vreo idee cu un mecanic de locomotivă care aruncă întruna cărbuni pe foc, de teamă să nu se isprăvească aburul. La rândul nostru, îi numeam pe cei lenţi „înapoiaţii". Un „înapoiat" era la origine un cuvânt folosit la vilă pentru cel care, într-o încăpere plină de colegi care pictau la şevalet, ţinea morţiş să facă un pas sau doi înapoi la fiecare cinci minute, pentru a-şi admira pânza, şi dădea mereu peste cei aflaţi în spatele său. Desigur, era nedrept să dai de înţeles că un artist

care nu se grăbește la un tablou – dându-se înapoi, cum se și întâmpla, metaforic, în acest caz – se face vinovat de un asemenea obicei antisocial, dar ne plăcea pur și simplu caracterul provocator al etichetei. Îmi amintesc destule momente vesele când făceam haz de „mecanici" și „înapoiați".

Ca să fiu totuși sincer, aproape toți ne făceam vinovați de „înapoiere" și din acest motiv evitam pe cât posibil să lucrăm înghesuiți. În lunile de vară mulți dintre colegii mei își luaseră obiceiul de a-și așeza șevaletul în locuri cât mai depărtate, pe verandă sau prin curte, pe când alții țineau să aibă la dispoziție un număr mare de camere, prin care le plăcea să circule în funcție de lumină. Melcul și cu mine obișnuiam să lucrăm în fosta bucătărie – o anexă spațioasă, cât un hambar, aflată în dosul uneia dintre aripile vilei.

La intrare podeaua era din pământ bătătorit, dar în fund se înălța un podium din scânduri suficient de larg pentru a ne instala cele două șevalete. Grinzile joase, cu numeroase cârlige – în care cândva se agățau oalele și celelalte ustensile din bucătărie –, și polițele din bambus de pe pereți se dovedeau extrem de utile pentru pensulele, cârpele sau vopselele noastre. Și-mi amintesc acum că Melcul și cu mine umpleam cu apă un cazan mare, înnegrit de vreme, îl căram până la podium și îl agățam de vechii scripeți la înălțimea umerilor, astfel încât să stea atârnat între noi în timp ce pictam.

Îmi vine în minte o după-amiază anume. Pictam în vechea bucătărie, ca de obicei, când Melcul îmi spuse:

— Sunt foarte curios, Ono-san, să știu la ce lucrezi acum. Trebuie să fie ceva special.

I-am zâmbit fără să-mi iau ochii de pe pânză.

— De ce spui asta? E doar un mic experiment și nimic mai mult.

— Pentru că de mult nu te-am văzut lucrând așa de absorbit, Ono-san. Și ne-ai rugat să nu te deranjeze nimeni. N-ai mai cerut asta de cel puțin doi ani. De când ai lucrat la „Dansul leului" pentru prima ta expoziție.

S-ar cuveni să explic aici că ori de câte ori un artist simțea că ar putea fi stânjenit de comentariile celorlalți înainte de a termina o anumită lucrare, „ruga să nu fie deranjat" și atunci se știa că nimeni nu avea voie să privească pictura până când artistul nu-și retrăgea rugămintea. Așa înghesuiți cum trăiam și lucram noi, era o înțelegere de bun-simț și ne lăsa suficient spațiu să încercăm tot felul de soluții fără teama de a ne face de râs.

— E chiar așa de evident? l-am întrebat. Credeam că mi-am ascuns destul de bine entuziasmul.

— Uiți, Ono-san, că pictăm cot la cot de aproape opt ani. O, da, îmi dau seama că lucrarea asta este specială pentru tine.

— Opt ani... am remarcat. Cred că ai dreptate.

— Cum să nu, Ono-san. Este o mare onoare pentru mine să fiu îngăduit să lucrez așa de aproape de o persoană atât de talentată. Uneori mă face să mă simt prea neînsemnat, dar, oricum, e o mare onoare.

— Exagerezi, i-am răspuns zâmbind, fără să mă întrerup din lucru.

— Ba nu, Ono-san. Simt că n-aş fi progresat deloc în toţi anii ăştia dacă nu m-ar fi inspirat picturile tale, pe care le-am văzut prinzând viaţă sub ochii mei. Sigur că ai băgat de seamă cât îi datorează modesta mea lucrare „Fată toamna" splendidei tale „Fată la apusul soarelui". E doar una dintre multele încercări din partea mea, Ono-san, să caut inspiraţia în talentul tău strălucit. Îmi dau seama că e o încercare fără prea mare valoare, dar Mori-san a fost atât de bun să o laude ca pe un mare pas înainte pentru mine.

— Mă întreb....

M-am oprit din pictat o clipă, studiind lucrarea.

— Mă întreb dacă şi lucrarea de aici te va inspira.

M-am mai uitat o dată la pictura mea pe jumătate terminată, apoi i-am aruncat o privire prietenului meu pe deasupra vechiului cazan atârnat între noi. Melcul picta vesel, fără să-şi dea seama că îl privesc. Pusese pe el ceva mai multă carne decât în zilele când îl cunoscusem la atelierul maestrului Takeda şi privirea hăituită şi temătoare din trecut lăsase loc unui aer de mulţumire copilăroasă. De fapt, îmi vin în minte cuvintele unuia dintre noi, care spunea atunci despre Melc că seamănă cu un căţeluş care tocmai a fost mângâiat, şi zău că descrierea nu pare deplasată când mă gândesc la impresia pe care am avut-o în acea după-amiază, urmărindu-l cum pictează în vechea bucătărie.

— Spune-mi, Melcule, l-am întrebat, eşti încântat de ce faci acuma, nu-i aşa?

— Foarte încântat, Ono-san, mulţumesc de întrebare, veni imediat răspunsul lui.

Apoi, ridicându-şi privirile, adăugă repede, cu un zâmbet larg:

— Dar sigur că mai e mult până când o să poată sta alături de lucrarea ta, Ono-san.

Şi-a întors privirea spre pânză şi l-am urmărit lucrând câteva clipe. Apoi l-am întrebat:

— Te-ai gândit vreodată să încerci ceva... ceva nou?

— Ceva nou, Ono-san? mă întrebă el, cu privirile aţintite mai departe pe lucrarea lui.

— Spune-mi, Melcule, n-ai nici o ambiţie să ajungi într-o bună zi să creezi picturi cu adevărat importante? Nu mă refer la lucrările pe care să le admirăm şi lăudăm între noi aici, la vilă. Mă refer la lucrări de importanţă deosebită. Lucrări care să însemne ceva pentru oamenii din ţara asta. La asta mă refer când îţi vorbesc despre nevoia unei noi abordări, Melcule.

În timp ce îi vorbeam astfel, l-am urmărit cu atenţie, dar Melcul nu se opri din lucru.

— Să-ţi spun drept, Ono-san, zise el, cineva aflat în situaţia mea neînsemnată încearcă mereu ceva nou. Dar de un an de zile simt că am început în sfârşit să-mi găsesc drumul. Ştii, Ono-san, am observat că în ultimul an Mori-san se uită la lucrările mele cu tot mai multă atenţie. Îmi dau seama că este mulţumit de mine. Cine ştie, poate că mai târziu o să mi se îngăduie şi mie să expun alături de tine şi de Mori-san.

Se uită apoi la mine şi râse ruşinat:

— Iartă-mă, Ono-san. Visez şi eu cu ochii deschişi, ca să pot merge mai departe.

Am hotărât să o las baltă. Avusesem de gând ca mai încolo să încerc din nou să-i câştig încrederea prietenului meu, dar, după cum s-a dovedit, evenimentele mi-au luat-o înainte.

Era o dimineaţă însorită, la câteva zile după conversaţia pe care tocmai am relatat-o. Când am intrat în bucătăria cea veche, l-am găsit acolo pe Melc cocoţat pe podium, în fundul încăperii, holbându-se la mine. După strălucirea dimineţii de afară, mi-au trebuit câteva secunde ca ochii să mi se obişnuiască la umbră şi să pot observa expresia temătoare, aproape alarmată, pe care o avea. Într-adevăr, după felul în care îşi dusese cu stângăcie braţul la piept înainte de a-l lăsa să cadă din nou, am înţeles că se aştepta să mă reped la el. Nici nu încercase să-şi aşeze şevaletul sau să se pregătească pentru lucrul de peste zi, iar când i-am dat bună dimineaţa, nu mi-a răspuns. M-am apropiat şi l-am întrebat:

— S-a-ntâmplat ceva?

— Ono-san... bâigui el şi se opri.

Apoi, în timp ce mă apropiam de podium, se uită nervos spre stânga. I-am urmărit privirea, îndreptată în direcţia picturii mele neterminate, care era acoperită şi rezemată cu faţa spre perete. Melcul arătă spre ea cu un gest nervos şi mă întrebă:

— Ono-san, asta e o glumă de-a ta?

— Nu, Melcule, i-am răspuns, urcându-mă pe podium. Nu-i nici o glumă.

M-am dus la tablou, am tras pânza şi l-am întors cu faţa spre noi. Melcul îşi feri imediat privirea.

— Prietene, i-am spus, cândva ai avut curajul să mă asculţi şi împreună am făcut un pas hotărâtor pentru cariera noastră. Aş vrea să te rog acum să te gândeşti dacă mai faci un pas înainte alături de mine.

Melcul mă întrebă, fără să-şi întoarcă faţa:

— Ono-san, profesorul nostru ştie de pictura asta?

— Nu, încă nu. Dar o să i-o arăt, de ce nu? De acum încolo am de gând să pictez numai aşa. Melcule, uită-te la lucrarea mea. Lasă-mă să-ţi explic unde vreau să ajung, apoi poate o să facem din nou un pas mare înainte.

Într-un târziu se întoarse spre mine.

— Ono-san, rosti el aproape în şoaptă, eşti un trădător. Acum te rog să mă ierţi.

Cu aceste vorbe, ieşi în grabă din clădire.

Lucrarea care l-a tulburat aşa de tare pe Melc se intitula „Suficienţă" şi, cu toate că nu am păstrat-o mult timp, am investit sufleteşte în ea atât de mult, încât detaliile ei mi-au rămas întipărite în minte. Astfel, dacă aş dori, m-aş simţi în stare şi azi s-o reproduc în amănunţime. Sursa mea de inspiraţie în realizarea acelei picturi a fost o scenă pe care o surprinsesem cu câteva săptămâni înainte, în timp ce mă plimbam cu Matsuda.

Eram, ţin minte, în drum spre unul dintre colegii lui Matsuda de la Societatea Okada-Shingen, căruia dorea să mă prezinte. Vara era pe sfârşite. Zilele toride trecuseră, dar îmi amintesc că îmi ştergeam faţa de transpiraţie, abia ţinându-mă de Matsuda, care păşea întins pe podul de oţel

de la Nishizuru, şi rugându-mă în gând ca tovarăşul meu să meargă mai încet. Matsuda purta în ziua aceea o jachetă de vară albă, la modă, şi îşi ţinea pălăria într-o parte cu eleganţă, ca întotdeauna. În ciuda ritmului său, păşea uşor şi fără să lase impresia că se grăbeşte. Când s-a oprit pe la mijlocul podului, am remarcat că nu părea să sufere deloc de căldură.

— De aici se vede o panoramă interesantă, remarcă el. Nu-i aşa, Ono?

Sub noi, priveliştea era încadrată de două fabrici, una la dreapta şi cealaltă la stânga. Între ele se zăreau îngrămădite o puzderie de acoperişuri, unele învelite cu şindrilă ieftină, altele improvizate din tablă ondulată şi ruginită. Nishizuru îşi păstrează şi astăzi renumele de cartier al săracilor, dar pe atunci lucrurile stăteau infinit mai rău. Văzut de pe pod de un străin, sălaşul de jos ar fi părut un loc părăsit, pe jumătate demolat, dacă nu ar fi fost nenumăratele siluete minuscule care, la o privire mai atentă, se zăreau agitându-se cu treburi în jurul casei, ca nişte furnici care mişună pe lângă pietre.

— Priveşte, Ono. În oraş se înmulţesc cartierele de felul ăsta. Acum doi sau trei ani aici nu era atât de rău, dar acum e o adunătură de cocioabe. Oamenii sărăcesc văzând cu ochii, Ono, şi atunci sunt nevoiţi să-şi părăsească satele ca să vină aici, alături de tovarăşii lor de suferinţă.

— Îngrozitor, i-am spus. Simţi că trebuie să faci ceva pentru ei.

Matsuda îmi zâmbi superior. Era unul dintre zâmbetele lui care de fiecare dată mă făceau să mă simt ridicol şi stupid.

— Ce sentimente bine intenţionate, spuse el, întorcându-se cu spatele la peisaj. Toată lumea le dă glas. La toate nivelurile societăţii. Între timp, locuri dintr-astea se întind mereu ca o pecingine. Respiră adânc, Ono! Chiar şi de aici se simte duhoarea de la canal.

— Am simţit eu un miros groaznic. De acolo vine, de jos?

Matsuda nu răspunse, ci continuă să privească maghernitele, cu un zâmbet ciudat pe faţă. Apoi spuse:

— Politicienii şi afaceriştii rareori se aventurează prin aceste locuri. Sau, dacă o fac, se ţin departe, în siguranţă, aşa ca noi acum. Mă întreb dacă oamenii politici şi afaceriştii au fost vreodată acolo jos. Şi, fiindcă tot am ajuns la asta, mă întreb câţi artişti au ajuns şi ei pe-aici.

Simţind provocarea din glasul lui, i-am răspuns:

— N-am nimic împotrivă, atâta timp cât nu întârziem la întâlnire.

— Din contră – dacă o luăm pe aici, scurtăm drumul cu un kilometru sau doi.

Matsuda avusese dreptate: mirosurile pestilenţiale veneau de la canalizarea mizerabilă. Pe măsură ce coboram de pe pod şi începeam să pătrundem pe străduţele înguste, duhoarea tot mai puternică îţi întorcea stomacul pe dos. Nici o adiere de vânt nu alunga zăpuşeala. Aerul era tulburat doar de bâzâitul muştelor. A trebuit să fug iar după Matsuda, dar de data asta nu-mi doream să încetinească pasul.

De-o parte şi de alta păreau că se înşiră nişte dughene închise peste zi, dar, la o privire mai

atentă, se dovedeau a fi de fapt nişte cămăruțe, multe dintre ele despărțite de stradă doar printr-o perdea de pânză. Bătrânii care stăteau în pragul uşii ne urmăreau cu priviri curioase, dar nu duşmănoase, țâncii țâşneau din toate direcțiile, iar pisicile se încurcau fără încetare printre picioarele noastre. Am mers mai departe, ocolind păturile şi rufele întinse la uscat pe frânghii, de-a curmezişul, pe lângă prunci care urlau, câini care lătrau şi cumetre care sporovăiau peste drum, din spatele perdelelor trase. După un timp mă deranjară tot mai tare şanțurile cu lături, săpate pe marginea ulicioarei pe care mergeam. Nesfârşite roiuri de muşte se învârteau deasupra lor de la un capăt la altul şi, în timp ce mă țineam după Matsuda, am avut senzația că şanțurile se apropie tot mai mult, până când mi s-a părut că trebuie să ne păstrăm echilibrul ca şi cum am merge pe un trunchi de copac doborât la pământ.

În cele din urmă am ajuns la un soi de curte înconjurată de o grămadă de cocioabe, care închideau drumul. Matsuda îmi arătă însă un loc de trecere între două maghernițe, prin care se zărea un maidan.

— Dacă o luăm pe acolo, ieşim în spatele străzii Kogane.

La intrarea în pasajul arătat de Matsuda am văzut trei băieți aplecați, care împungeau cu bețele ceva pe pământ. Când am ajuns lângă ei, s-au împrăştiat care încotro, uitându-se chiorâş la noi, şi, deşi n-am văzut nimic, ceva îmi spunea că tocmai chinuiseră un animal. Matsuda ajunsese, probabil, la aceeaşi concluzie, pentru că mi-a spus în timp ce treceam mai departe:

— Ce să-i faci, pe aici nu sunt alte distracții.

Atunci nu m-am gândit prea mult la băieții aceia. Câteva zile mai târziu însă, chipurile celor trei, aruncând priviri posace spre noi în timp ce-şi fluturau bețele în mijlocul acelei mizerii, mi-au revenit vii în memorie, aşa că le-am folosit ca imagine centrală pentru „Suficiență". Ar trebui să adaug că în dimineața aceea, în momentul în care Melcul se uitase pe furiş la tabloul meu neterminat, cei trei băieți pe care i-a văzut arătau diferit de modelele lor în câteva puncte esențiale. Deşi se aflau în fața unei cocioabe şi purtau aceleaşi zdrențe ca şi cei din realitate, privirile lor nu erau vinovate şi speriate, ca ale unor mici delincvenți prinşi asupra faptului. Erau mai curând privirile războinice ale unor samurai în floarea vârstei, gata de luptă. De aceea nu este o coincidență că băieții din pictura mea îşi țineau bețele în pozițiile clasice de luptă kendo.

Deasupra capetelor lor, Melcul văzuse imaginea estompându-se într-o a doua reprezentare – trei bărbați îmbuibați, bine îmbrăcați, aşezați confortabil într-un bar şi râzând împreună. Aveau priviri lubrice – poate făceau glume pe seama amantelor lor sau ceva asemănător. Cele două imagini contrastante erau mărginite de conturul insulelor japoneze. În colțul din dreapta jos, cu caractere mari, roşii, scria „Suficiență"; jos, în partea din stânga, cu caractere mai mici, se citea următoarea declarație: „Dar tinerii sunt gata să lupte pentru demnitatea lor".

Când vă descriu această lucrare timpurie şi, desigur, cam lipsită de rafinament, este posibil

ca unele dintre elementele ei să vi se pară cunoscute. Poate că ați văzut tabloul meu „Cu ochii ațintiți în zare", care, transpus în gravură în anii '30, a dobândit oarecare faimă și influență în tot orașul. „Cu ochii ațintiți în zare" era, într-adevăr, o prelucrare a tabloului „Suficiență" – desigur, cu unele diferențe, ce apar inevitabil între versiuni o dată cu trecerea timpului. Varianta mai târzie folosea, dacă vă amintiți, tot două imagini contrastante, care se contopeau în interiorul liniei ce contura țărmurile Japoniei. Imaginea de deasupra îi înfățișa pe aceiași trei bărbați eleganți ce stăteau de vorbă, dar de data asta pe fețele lor se citea nervozitatea, ca și cum se uitau unii la alții în căutarea unei soluții. Bărbații, nu este nevoie să vă reamintesc, semănau cu trei politicieni de frunte ai țării. În ce privește imaginea de dedesubt, mai pregnantă, cei trei copii nevoiași deveniseră soldați cu chipuri aspre. Doi dintre ei, strângând în mâini puștile cu baionetă, flancau un ofițer care arăta cu sabia întinsă înainte, spre țările din Asia. În spatele lor dispăruse fundalul sărăciei ; se vedea doar stindardul militar al Țării Soarelui-Răsare. Cuvântul „Suficiență" din dreapta jos fusese înlocuit de cuvintele „Cu ochii ațintiți în zare!", în timp ce în stânga se citea mesajul „Nu mai e timp pentru discuții lașe. Japonia trebuie să meargă înainte".

Bineînțeles, dacă nu sunteți de mult timp în oraș, atunci se prea poate să nu fi văzut această lucrare. Dar nu cred că exagerez dacă afirm că foarte mulți dintre cei care locuiau aici înainte de război o cunosc bine, pentru că la vremea ei a fost deosebit de apreciată pentru tușele viguroase și mai ales pentru culorile sale intense. Sunt însă pe de-a-ntregul conștient că, indiferent de meritele ei artistice, „Cu ochii ațintiți în zare" este o lucrare ale cărei sentimente sunt astăzi depășite. Eu sunt primul care e gata să admită că acele sentimente sunt, poate, condamnabile. Nu mă număr printre cei cărora le este teamă să recunoască erorile realizărilor trecute.

Dar nu aveam de gând să discut „Cu ochii ațintiți în zare". Am amintit-o aici doar pentru legătura ei evidentă cu acea pictură de tinerețe și, cred, pentru a ilustra impactul pe care întâlnirea cu Matsuda l-a avut asupra carierei mele de mai târziu. Începusem să mă întâlnesc des cu Matsuda încă înainte de acea întâmplare din bucătărie, când Melcul a descoperit pictura. Faptul că am continuat să mă întâlnesc cu Matsuda cred că este o dovadă a atracției pe care ideile sale o exercitau asupra mea, deși la început, după cât îmi amintesc, nu mi-a plăcut prea mult de el. La primele noastre întâlniri sfârșeam într-adevăr pe poziții diametral opuse. Îmi aduc aminte că într-o seară, curând după ce îl urmasem în infernul sărăciei din Nishizuru, ne-am dus la un bar din centru. Am uitat numele barului sau strada pe care se afla, dar îi revăd foarte clar imaginea : un local întunecos, murdar, frecventat – din câte mi-am dat seama – de lume de condiție joasă. De cum am pășit acolo, am avut o stare de neliniște, dar Matsuda părea în largul lui în acel loc. A salutat câțiva bărbați care jucau cărți în jurul unei mese înainte de a mă conduce la un mic separeu.

Sentimentul de teamă mi-a fost întărit de apariția a doi bărbați cu înfățișare grosolană și cam băuți, care au intrat clătinându-se în separeu aproape imediat după ce ne-am așezat, dornici să intre în vorbă cu noi. Matsuda le-a spus pe un ton calm să plece, iar eu m-am temut că o să iasă scandal, dar ceva din purtarea însoțitorului meu păru să-i potolească și cei doi ieșiră fără comentarii.

După acest incident am stat de vorbă la un pahar, dar în foarte scurtă vreme schimburile de replici dintre noi deveniră tăioase. La un moment dat țin minte că i-am spus:

— Știu că noi, artiștii, merităm din când în când să fim ironizați de cei ca tine. Dar mi-e teamă că greșești când presupui că suntem cu toții naivi în privința mersului lumii.

Matsuda râse și spuse:

— Ono, știi doar câți artiști cunosc. Luați în ansamblu, sunteți o adunătură uluitor de iresponsabilă. Până și un copil știe adesea mai bine pe ce lume se află.

Eram gata să protestez, dar Matsuda continuă:

— Uite, de pildă, planul tău. Cel pe care l-ai propus chiar tu, Ono, cu atâta sinceritate. Este absolut înduioșător, dar dă-mi voie să-ți spun că dovedește toată naivitatea tipică vouă, artiștilor.

— Nu înțeleg de ce ideea mea merită să fie luată peste picior. Dar văd că am greșit când mi-am închipuit că-ți pasă de săracii orașului ăsta.

— Nu-i locul aici pentru asemenea zeflemele copilărești. Știi foarte bine de ce îmi pasă mie.

Dar hai să analizăm planul tău pentru câteva clipe. Să presupunem că se întâmplă imposibilul și că profesorul este înțelegător. Așadar, voi, toți elevii de la vilă, veți petrece o săptămână, poate două, pentru a realiza... ce? Douăzeci de picturi? Să zicem treizeci. Dar n-are nici un rost să faceți mai multe, pentru că n-o să vindeți decât zece sau unsprezece – în cel mai bun caz. Și pe urmă ce-o să mai faceți, Ono? O să colindați cartierele sărace ale orașului cu punguța cu bani obținuți din toată munca asta grea? O să dați câte un *sen* fiecărui sărac întâlnit pe drum?

— Iartă-mă, Matsuda, dar îți spun încă o dată: greșești dacă mă crezi așa naiv. Nu m-am gândit nici o clipă că expoziția se va limita numai la grupul de elevi al lui Mori-san. Sunt perfect conștient de adevărata dimensiune a sărăciei, pe care încercăm să o facem mai suportabilă, și de aceea vin la tine cu această propunere. Societatea Okada-Shingen este în măsură să pună în aplicare un astfel de plan. Câteva expoziții mari, organizate cu regularitate în oraș, care să atragă tot mai mulți artiști, vor ușura considerabil soarta acestor oameni.

— Îmi pare rău, Ono, spuse Matsuda, zâmbind și clătinând din cap, dar mă tem că am avut dreptate în presupunerile mele. Ca tagmă, voi, artiștii, sunteți copleșitor de naivi.

Se lăsă pe spătarul scaunului și oftă. Tăblia mesei era acoperită cu scrum de țigară și Matsuda trasa preocupat linii prin el cu marginea unei cutii goale de chibrituri, lăsată de clienții de dinainte.

— În zilele noastre, continuă el, există o anumită categorie de artişti al căror talent constă în principal în fuga de realitate. Din păcate, aceşti artişti sunt astăzi peste tot, iar tu, Ono, ai căzut sub influenţa unuia dintre ei. Nu te supăra, ăsta-i adevărul. Cunoşti lumea la fel de puţin ca şi un copil. De exemplu, eu mă îndoiesc că ai şti să-mi spui cine a fost Karl Marx.

I-am aruncat o privire care se voia ofensată, dar nu i-am răspuns. Atunci îmi spuse râzând:

— Vezi? Dar nu te necăji prea tare. Nici ceilalţi colegi ai tăi nu ştiu mai mult.

— Nu fi ridicol. Sigur că am auzit de Karl Marx.

— Atunci îmi cer scuze, Ono. Poate că te-am subestimat. Vorbeşte-mi, te rog, despre Marx.

Am înălţat din umeri şi am spus:

— Cred că a condus revoluţia din Rusia.

— Dar Lenin ce-a făcut, Ono? A fost mâna lui dreaptă?

— Un coleg.

L-am văzut pe Matsuda zâmbind iar, aşa că i-am spus repede:

— În orice caz, eşti absurd. Asta e problema unei ţări îndepărtate. Eu vorbesc despre săracii de aici, din oraşul nostru.

— Aşa e, Ono, aşa e. Dar, vezi, iar ştii câte puţin din toate. Ai avut dreptate să presupui că Societatea Okada-Shingen se preocupă doar să-i trezească pe artişti la realitate. Dar te-am indus în eroare dacă te-am lăsat să crezi că societatea noastră şi-a propus să se transforme într-o mare cutie a milei. Actele caritabile nu ne interesează.

— Nu văd ce-ar fi atât de rău într-un strop de caritate. Şi dacă în acelaşi timp ne deschide ochii nouă, artiştilor decadenţi, cu atât mai bine. Eu aşa m-am gândit.

— Ai dreptate. Ochii tăi nu sunt încă larg deschişi, Ono, dacă îţi închipui că puţină filantropie, chiar bine intenţionată, îi poate ajuta pe săracii acestei ţări. Adevărul e că Japonia se îndreaptă spre o criză. Am intrat pe mâinile afaceriştilor veroşi şi ale politicienilor slabi. Asemenea oameni vor avea grijă ca sărăcia să sporească pe zi ce trece. Asta în cazul în care noi, tânăra generaţie, nu vom trece la fapte. Eu însă nu sunt agitator politic, Ono. Pe mine mă preocupă arta. Şi artiştii ca tine. Artiştii tineri, talentaţi, nu orbiţi definitiv de acea lume mică în care v-aţi închis. Okada-Shingen există pentru a-i ajuta pe cei asemenea ţie să-şi deschidă ochii şi să creeze opere de adevărată valoare în aceste vremuri grele.

— Iartă-mă, Matsuda, dar îmi dau seama că adevăratul naiv eşti tu. Preocuparea artistului este să surprindă frumuseţea oriunde o găseşte. Dar, oricât de priceput ar fi în această privinţă, influenţa lui asupra chestiunilor despre care vorbeşti va fi prea mică. Dacă Okada-Shingen este aşa cum spui, atunci mi se pare prost gândită. Pare a se întemeia pe o greşeală naivă în ceea ce priveşte rolul artei, adică tot ce poate şi ce nu poate ea să facă.

— Ştii foarte bine, Ono, că nu vedem lucrurile atât de simplu. În realitate, Okada-Shingen nu acţionează izolat. Tineri ca noi există în toate

păturile sociale – în politică, în armată. Și ei gândesc în același fel. Noi suntem noua generație. Împreună, stă în puterea noastră să realizăm ceva cu adevărat important. Întâmplarea face ca unii dintre noi să fim adânc preocupați de artă și să ne dorim s-o vedem reacționând la prezent. Adevărul e, Ono, că în vremuri ca astea, când oamenii sărăcesc, iar copiii sunt tot mai flămânzi și mai bolnavi, nu mai este de ajuns ca artistul să se retragă undeva, perfecționând în neștire imagini de curtezane. Îmi dau seama că ești supărat pe mine și chiar în clipa asta te gândești cum să ripostezi. Dar îți vreau binele, Ono. Sper că mai târziu o să te gândești mult la ce ți-am spus. Căci, mai presus de toate, ești o persoană extrem de talentată.

— Bine, atunci spune-mi, Matsuda, cum am putea noi, niște artiști decadenți și stupizi, să dăm o mână de ajutor la declanșarea revoluției voastre politice?

Spre nemulțumirea mea, Matsuda îmi aruncă din nou un zâmbet jignitor.

— Revoluție? Zău, Ono! Comuniștii vor revoluție. Noi nu vrem așa ceva. Dimpotrivă, noi dorim restaurație. Noi cerem doar ca Maiestatea Sa Imperială, Împăratul, să fie repus la locul său în fruntea statului.

— Dar Împăratul este deja acolo.

— Zău, Ono! Cât de naiv și dezorientat ești!

Glasul lui, deși rămăsese la fel de calm ca de obicei, căpătă acum o notă de asprime.

— Împăratul este conducătorul nostru de drept, dar ce se întâmplă în realitate? Puterea a fost

acaparată de toți afaceriștii și politicienii ăștia. Ascultă-mă, Ono, Japonia nu mai este o țară agrară înapoiată. Acum suntem o națiune puternică, pe măsura națiunilor occidentale. În emisfera estică, Japonia se înalță ca un uriaș printre schilozi și pitici. Și, cu toate astea, îi lăsăm pe ai noștri să cadă pradă deznădejdii, ne lăsăm copiii să moară de foame. Între timp, bogătașii se îmbogățesc și mai mult, iar politicienii se pierd veșnic în scuze și pălăvrăgeli. Îți închipui că vreuna dintre puterile occidentale ar tolera asemenea situații? Ar fi trecut de mult la fapte, te asigur.

— Fapte? Ce fel de fapte, Matsuda?

— E timpul să făurim un imperiu la fel de puternic și bogat ca și cel britanic sau francez. Trebuie să ne folosim energia ca să ne extindem peste hotare. A sosit ceasul ca Japonia să-și ocupe locul cuvenit printre puterile lumii. Crede-mă, Ono, avem mijloacele s-o facem, dar trebuie să găsim și voința necesară. Și mai trebuie să scăpăm de clica asta de bogătași și politicieni. Atunci armata va răspunde doar în fața Maiestății Sale Imperiale, Împăratul.

Râse ușor și își întoarse privirile spre liniile pe care le desena în scrumul de țigară.

— Dar asta e treaba altora, spuse. Noi trebuie să ne ocupăm de artă.

Cred că supărarea Melcului din bucătăria dezafectată, două sau trei săptămâni mai târziu, nu avea totuși prea multă legătură cu chestiunile pe care le-am discutat cu Matsuda în noaptea aceea. Melcul nu avea puterea de a vedea atât de departe în tabloul meu neterminat. Ar fi înțeles

doar că reprezenta o abatere strigătoare la cer de la preocupările lui Mori-san. Lipsea din el strădania întregii sale școli de a capta lumina pâlpâitoare a lampioanelor din lumea curtezanelor, introdusesem caligrafia îndrăzneață pentru a completa impactul vizual și mai ales – după cum Melcul a fost cu siguranță șocat să observe – tehnica mea recurgea din plin la contururile apăsate, de altfel o metodă destul de tradițională, după cum bine știți, eliminată însă categoric de Mori-san dintre preceptele fundamentale ale învățăturii sale.

Oricare ar fi fost însă motivele reacției ofensate a Melcului, din ziua aceea mi-am dat seama că nu mai puteam să-mi ascund noile mele idei față de cei din jurul meu și că era doar o chestiune de timp până când profesorul o să afle despre ele. Așa că până la momentul acelei discuții pe care am avut-o cu Mori-san în pavilionul din grădina Takami, am răsucit de multe ori în minte cuvintele pe care să i le spun și eram foarte hotărât să nu mă las.

S-a întâmplat la o săptămână sau două după dimineața aceea din bucătărie. Mori-san și cu mine fuseserăm după-amiaza în oraș cu treburi – poate ca să alegem și să comandăm materiale, nu mai știu exact. Îmi amintesc însă că Mori-san nu s-a purtat cu mine altfel decât de obicei cât timp am umblat prin magazine. Apoi, când se lăsă seara, pentru că mai aveam ceva timp până să plece trenul nostru, am urcat treptele abrupte din spatele gării Yotsugawa, spre parcul Takami.

Pe vremea aceea în parc se găsea un pavilion încântător, plasat chiar la marginea colinei care

domina împrejurimile, nu departe de locul unde se înalță astăzi monumentul păcii. Pavilionul se remarca prin felul atrăgător în care marginile acoperișului său elegant erau pavoazate de jur împrejur cu lampioane – cu toate că în seara aceea îmi amintesc că nu erau aprinse în momentul în care ne-am apropiat. Când pășeai înăuntru, pavilionul părea mare cât o sală, dar pentru că nu era închis cu panouri, doar stâlpii ce susțineau arcadele întrerupeau priveliștea asupra cartierului întins la poalele colinei.

Este posibil să fi descoperit pavilionul în seara aceea petrecută cu Mori-san. De atunci a rămas unul dintre locurile mele preferate până să fie distrus în timpul războiului și deseori mi-am dus elevii acolo de fiecare dată când treceam prin preajmă. Și cred că tot acolo am stat ultima dată de vorbă cu elevul meu cel mai talentat, Kuroda, cu puțin timp înainte de izbucnirea războiului.

În orice caz, în acea primă seară, când l-am urmat pe Mori-san înăuntrul pavilionului, cerul căpătase o culoare purpurie și luminile începură să se aprindă în marea de acoperișuri încă vizibile în amurg. Mori-san făcu câțiva pași, ca să admire mai bine peisajul, apoi, sprijinindu-și umărul de un stâlp, privi cu încântare în sus, spre cer, și spuse, fără să se întoarcă spre mine:

— Ono, vezi că în șervet sunt niște chibrituri și lumânări. Aprinde lampioanele, te rog. Cred că va fi un efect foarte interesant.

În timp ce făceam înconjurul pavilionului, aprinzând lampion după lampion, grădina se scufundă treptat în întuneric, tot mai tăcută. În

tot acest timp, nu scăpam din vedere silueta profilată pe cer a lui Mori-san, care contempla panorama. Aprinsesem, cred, jumătate din lampioane când l-am auzit spunând:

— Așadar, Ono, spune ce te frământă atât de mult?

— Poftim, Sensei?

— Azi, ceva mai devreme, mi-ai spus că ai o problemă.

Am râs în timp ce mă întindeam să mai aprind un lampion.

— O chestiune neînsemnată, Sensei. Nu vreau să-l deranjez pe Sensei cu atâta lucru, dar nu știu ce să fac. Adevărul este că acum două zile am descoperit că două dintre tablourile mele au fost luate din locul unde le țineam, în vechea bucătărie.

Mori-san păstră tăcerea câteva clipe. Apoi spuse:

— Și ceilalți ce-au avut de spus în legătură cu asta?

— I-am întrebat, dar nimeni nu pare să știe nimic. Sau cel puțin nimeni nu pare dispus să-mi spună.

— Și tu ce crezi, Ono? Este o conspirație împotriva ta?

— Să spun drept, Sensei, am impresia că toată lumea se ferește din calea mea. Mai precis, de câteva zile n-am reușit de fapt să stau de vorbă cu nimeni. Când intru undeva, colegii mei amuțesc sau părăsesc încăperea.

Profesorul nu comentă nimic și, când m-am uitat la el, păru absorbit în continuare de cerul

în amurg. Mă pregăteam să aprind următorul lampion când a început să-mi spună:

— Picturile tale se află acum la mine. Îmi pare rău dacă te-am pus pe jar luându-le. Zilele trecute s-a întâmplat să am puțin timp liber și m-am gândit că n-ar fi rău să văd ce ai mai lucrat în ultima vreme. Erai plecat atunci nu știu pe unde. Dar cred că ar fi trebuit să-ți spun când te-ai întors, Ono. Îmi cer iertare.

— Nu trebuie, Sensei. Sunt onorat că lucrările mele vă interesează.

— Este cât se poate de firesc să mă intereseze. Ești elevul meu cel mai merituos. Am investit ani de zile să-ți cultiv talentul.

— Desigur, Sensei. Nici n-am cuvinte să vă spun cât vă datorez.

Rămaserăm amândoi tăcuți, în vreme ce eu mi-am văzut mai departe de aprinsul lampioanelor. După un timp, m-am oprit și am spus:

— Mi s-a luat o piatră de pe suflet să știu că picturile mele n-au pățit nimic. Trebuia să-mi închipui că există o explicație simplă. Acum m-am liniștit.

Mori-san nu răspunse și, din câte distingeam, nu-și luase ochii de la peisaj. Mi-a trecut prin minte că poate nu m-a auzit, așa că am repetat mai tare:

— Sunt bucuros că pot să-mi iau o piatră de pe suflet în privința picturilor mele, aflate acum în siguranță.

— Da, Ono, spuse Mori-san, tresărind, de parcă fusese dus departe cu gândul. Am avut ceva timp la dispoziție, așa că am rugat pe cineva să-mi aducă ultimele tale lucrări.

— A fost o prostie din partea mea să-mi fac griji. Sunt bucuros că lucrările sunt la loc sigur.

A rămas tăcut o vreme și m-am gândit iar că nu mă auzise. Dar apoi a spus:

— Am fost puțin surprins de ce-am văzut. Din câte se pare, explorezi niște drumuri ciudate.

Desigur, nu a rostit exact aceste cuvinte – „explorezi niște drumuri ciudate“ –, pentru că îmi dau seama că este o expresie pe care eu însumi am folosit-o frecvent în anii din urmă și poate că de fapt îmi vin în minte propriile mele vorbe, spuse lui Kuroda în acea împrejurare de mai târziu, în același pavilion. Și totuși cred că Mori-san s-a referit la „niște drumuri ciudate“ în alte ocazii; este, probabil, încă un exemplu pentru ceea ce am preluat de la fostul meu profesor. Oricum ar fi, îmi amintesc că, în loc de răspuns, am râs stingherit și m-am întins după un alt lampion. Atunci l-am auzit spunând:

— Nu e rău ca un artist tânăr să experimenteze puțin. În felul acesta reușește, printre altele, să elimine din maniera sa personală preocupările mai superficiale. Apoi poate să se întoarcă la lucruri mai serioase, cu și mai multă râvnă.

După o pauză, murmură ca pentru sine:

— Nu, nu e rău să experimentezi. Este apanajul tinereții. Nu, nu e rău deloc.

— Sensei, i-am spus, cred cu tărie că aceste ultime lucrări sunt cele mai bune pe care le-am făcut până acum.

— Nu, nu e rău, nu e rău deloc. Dar, încă o dată, nu trebuie să pierzi prea mult timp cu astfel de încercări. Ajungi să te îndepărtezi prea

mult. Mai bine să te-ntorci cât mai curând la lucrurile serioase.

Am așteptat să văd dacă mai adaugă ceva. După câteva clipe, am spus:

— A fost, desigur, o prostie să-mi fac sânge rău pentru siguranța picturilor, dar să știți, Sensei, că sunt mândru de ele – mai mult decât de toate celelalte. Și, cu toate astea, ar fi trebuit să-mi dau seama că există o explicație așa de simplă.

Mori-san rămase tăcut. Când m-am uitat la el pe lângă lampionul pe care îl aprindeam, mi-a fost greu să-mi dau seama dacă răsucește în minte cuvintele mele sau se gândește la cu totul altceva. În pavilion, pe măsură ce se însera, se crease un amestec ciudat de umbră și lumină, iar eu aprindeam tot mai multe lampioane. Figura lui Mori-san rămânea însă în penumbră – o siluetă sprijinită de un stâlp, cu spatele la mine.

— Întâmplător, Ono, rosti el în cele din urmă, am aflat de alte două picturi pe care le-ai terminat de curând și care nu se numără printre cele aflate acum la mine.

— Tot ce se poate. Mai sunt vreo două pe care nu le țin la un loc cu celelalte.

— Ah, și bineînțeles că sunt tocmai picturile de care ești cel mai atașat.

N-am răspuns, iar atunci Mori-san continuă:

— Când ne întoarcem, poate că mi le aduci și pe astea două, Ono. M-ar interesa foarte mult să le văd.

M-am gândit câteva clipe, apoi am spus:

— Voi fi foarte onorat, firește, să aflu părerile lui Sensei despre ele. Din păcate însă, nu știu sigur unde le-am pus.

— Sunt convins că o să te străduiești să le găsești.

— Da, Sensei. Între timp, am să-l despovărez pe Sensei de celelalte lucrări pe care a fost atât de bun să le studieze. Cred că îi aglomerează inutil încăperile, așa că o să le iau de acolo la întoarcere.

— Nu-i nevoie să te deranjezi cu ele, Ono. E destul să găsești și cele două tablouri lipsă și să mi le aduci.

— Îmi pare rău, Sensei, dacă nu voi fi în stare să le găsesc.

— Înțeleg, Ono, oftă el obosit și privi din nou cerul. Deci nu crezi că o să reușești să-mi aduci picturile acelea ale tale.

— Nu, Sensei. Mă tem că nu.

— Înțeleg. Sunt sigur că te-ai gândit la viitor în eventualitatea că vei renunța la patronajul meu.

— Sperasem că Sensei va înțelege punctul meu de vedere și va continua să mă sprijine și pe mai departe în carieră.

Rămase tăcut, așa că în cele din urmă am continuat:

— Sensei, ar fi extrem de dureros pentru mine să plec din școala de la vilă. Acești ultimi ani au fost cei mai fericiți și mai prețioși din viața mea. Colegii mei sunt ca niște frați pentru mine. Cât despre Sensei, nu am cuvinte să exprim cât îi datorez. Vă rog din tot sufletul să vă mai uitați o dată la noile mele tablouri și să le reevaluați. La întoarcere, poate că Sensei îmi va îngădui să-i explic viziunea mea pentru fiecare tablou.

Din nou Mori-san nu dădu nici un semn că m-ar fi auzit. Atunci am continuat:

— Am învățat multe lucruri în toți acești ani. Am învățat multe contemplând lumea plăcerii, am învățat să-i surprind frumusețea fragilă, dar acum simt că este timpul să mă îndrept spre alte lucruri. Sensei, cred că în vremuri tulburi ca ale noastre artiștii trebuie să învețe să aprecieze mai degrabă lucrurile palpabile decât acele lucruri încântătoare care dispar în lumina dimineții. Artiștii nu trebuie să rămână la nesfârșit într-o lume închisă, decadentă. Sensei, conștiința mea îmi spune să nu mai rămân veșnic un artist al lumii trecătoare.

Zicând acestea, m-am întors către lampioane. După câteva clipe, Mori-san spuse:

— De câtva timp te consider elevul meu cel mai bun. Voi suferi să te văd plecând. Uite, să spunem că ai trei zile la dispoziție să-mi aduci și restul picturilor. După ce mi le aduci, poți să-ți vezi mai departe de lucrurile cu adevărat serioase.

— Așa cum am spus, Sensei, îmi pare extrem de rău că nu o să pot aduce lucrările acelea.

Mori-san scoase un râset înfundat. Apoi spuse:

— Cum ziceai chiar tu, Ono, trăim vremuri grele. Cu atât mai mult când e vorba de un artist tânăr, practic necunoscut și fără mijloace. Dacă ai fi mai puțin talentat, mi-aș face griji pentru tine după ce pleci. Dar ești un băiat deștept. Nu mă îndoiesc că ți-ai pregătit deja terenul.

— Drept să vă spun, nu mi-am aranjat absolut nimic. Vila este de atâta timp casa mea, încât

nici nu mi-am imaginat vreodată că nu va mai fi așa.

— Chiar așa? Bine, Ono. Repet, dacă erai mai puțin talentat, aveam motive de îngrijorare. Dar cum ești un tânăr isteț, spuse Mori-san, întorcându-se spre mine în penumbră, sunt sigur că o să-ți găsești de lucru făcând ilustrații pentru reviste și cărți de benzi desenate. Poate chiar o să reușești să intri la o firmă, ca aceea unde lucrai când ai venit prima dată la mine. Bineînțeles, asta va însemna sfârșitul formării tale ca artist serios, dar nu mă îndoiesc că ai luat în calcul toate astea.

Cuvintele acestea, venite de la un profesor către elevul de a cărui admirație știe că încă se bucură, poate sună cam revanșarde și inutile. Dar, cum am mai spus, când un maestru i-a dăruit elevului din timpul și resursele sale, când, mai mult, a consimțit ca numele elevului să fie asociat în public cu al său, atunci este de înțeles – poate chiar complet scuzabil – că profesorul își pierde pentru un moment cumpătul și reacționează într-un mod pe care mai târziu îl va regreta. Și chiar dacă manevrele privind reținerea picturilor vor părea, neîndoielnic, meschine, se înțelege de la sine că profesorul care a asigurat de fapt vopselele și celelalte materiale uită pentru o clipă că elevul își păstrează toate drepturile asupra lucrărilor proprii.

Și totuși este limpede că atâta aroganță și meschinărie din partea profesorului – indiferent de faima lui – sunt regretabile. Din timp în timp, îmi revine în minte dimineața aceea rece de iarnă

și mirosul de ars care îmi invada nările. Era ultima iarnă de dinainte de război și eu stăteam nerăbdător la ușa casei lui Kuroda – o căsuță modestă pe care o închiriase în cartierul Nakamachi. Îmi dădeam seama că mirosul de ars venea de undeva din casă, de unde se auzeau și hohotele de plâns ale unei femei. Am tras de mai multe ori cordonul de la sonerie și am strigat să vină cineva și să-mi deschidă. Până la urmă m-am hotărât să intru, dar când am deschis ușa de la intrare, în cadrul ei apăru un polițist în uniformă.

— Ce doriți? m-a întrebat.

— Îl caut pe domnul Kuroda. Este acasă?

— Locatarul a fost dus la sediul poliției, pentru interogatoriu.

— Interogatoriu?

— Vă sfătuiesc să mergeți acasă, mi-a spus ofițerul. Altfel vom fi nevoiți să începem să vă verificăm și pe dumneavoastră. Pentru moment cercetăm toate legăturile locatarului.

— Dar de ce? Domnul Kuroda a comis vreo crimă?

— Cei de teapa lui sunt o pacoste și nu îi vrem printre noi. Și dacă nu vă vedeți de drum, vă luăm și pe dumneavoastră la întrebări.

Femeia din casă – probabil mama lui Kuroda – plângea în hohote. Am auzit pe cineva strigând la ea.

— Cine este șeful aici?

— Haide, dați-i drumul odată! Vreți să vă arestăm?

— Înainte de a pleca, am insistat, dați-mi voie să vă spun că numele meu este Ono.

Ofiţerul nu dădu nici un semn de recunoaştere, aşa că am continuat cam nesigur:

— Eu sunt persoana care v-a dat informaţiile pe baza cărora aţi venit aici. Sunt Masuji Ono, artist şi membru al Comitetului Cultural de la Departamentul de Interne. Sunt consilier oficial al Comitetului Activităţilor Antipatriotice. Cred că aici este o greşeală şi aş dori să vorbesc cu cel care răspunde de acţiune.

Ofiţerul mă studie bănuitor câteva clipe, apoi se întoarse şi dispăru în casă. Reapăru repede şi îmi făcu semn cu mâna să intru.

În timp ce îl urmam prin casă, am văzut peste tot dulapurile şi sertarele golite şi conţinutul lor azvârlit pe podea. Am băgat de seamă că unele cărţi fuseseră aşezate una peste alta şi legate în teancuri, în timp ce în camera de zi rogojinile de tatami fuseseră date la o parte şi un ofiţer cerceta cu o lanternă scândurile podelei de dedesubt. Din spatele unui paravan o auzeam pe mama lui Kuroda plângând şi un ofiţer punându-i întrebări cu un glas răstit.

Am fost condus la veranda din spatele casei. În mijlocul curţii, un alt ofiţer în uniformă şi un bărbat în haine civile stăteau în jurul unui rug aprins. Agentul în civil se întoarse şi făcu câţiva paşi spre mine.

— Domnul Ono? mă întrebă foarte respectuos.

Ofiţerul care mă condusese realiză probabil că mai devreme dăduse greş cu grosolănia lui şi dispăru repede în casă.

— Ce s-a întâmplat cu domnul Kuroda?

— A fost dus la interogatoriu, domnule Ono. Vom avea grijă de el, nu vă faceţi probleme.

M-am uitat la rugul care aproape se stinsese în spatele lui. Ofiţerul scormonea jarul cu un băţ.

— Aveţi autorizaţie să ardeţi tablourile? l-am întrebat.

— Politica noastră este să distrugem toate materialele ofensatoare de care n-avem nevoie ca probe în anchetă. Până acum am adunat suficient material. Ce mai rămâne din acest gunoi e pur şi simplu pus pe foc.

— Nici nu mi-a trecut prin minte că se va întâmpla aşa ceva, am spus. Eu i-am propus comitetului doar să trimită pe cineva să stea de vorbă serios cu domnul Kuroda, spre binele lui.

M-am uitat lung la grămada fumegândă din mijlocul curţii.

— De ce a fost nevoie să ardeţi lucrurile astea? Nu trebuia să daţi foc la tablouri. Printre ele erau multe opere de valoare.

— Domnule Ono, vă mulţumim pentru ajutorul dumneavoastră. Dar acum, că am demarat investigaţiile, trebuie să lăsaţi autorităţile în drept să-şi facă datoria. Vom avea grijă ca domnul Kuroda să fie tratat corect.

A zâmbit, apoi s-a întors la foc, spunându-i ceva ofiţerului în uniformă. Acesta scormoni din nou în jar şi mormăi cu glas scăzut „Gunoi nepatriotic“ sau cam aşa ceva.

Am rămas pe verandă, privind, fără să-mi cred ochilor. Până la urmă agentul în civil se întoarse iarăşi spre mine şi spuse:

— Domnule Ono, vă propun să mergeţi acum acasă.

— Lucrurile au mers mult prea departe, i-am răspuns. Şi pentru ce o interogaţi pe doamna Kuroda, mă rog? Ce are de-a face cu toate astea?

— Acum este treaba poliţiei, domnule Ono. De acum încolo pe dumneavoastră nu vă mai priveşte.

— Lucrurile au mers mult prea departe. Intenţionez să discut cu domnul Ubukata. Sau poate o să mă duc direct la domnul Saburi în persoană.

Bărbatul în civil strigă spre cineva din casă şi ofiţerul care îmi deschisese uşa se postă lângă mine.

— Mulţumeşte-i domnului Ono pentru ajutorul său şi condu-l afară, spuse agentul în civil.

Apoi, pentru că tocmai se întorsese de la foc, începu să tuşească.

— Tablourile proaste scot fum prost, zise el cu un rânjet, făcându-şi vânt cu mâna.

Dar toate astea nu-şi au rostul aici. Cred că începusem să-mi amintesc evenimentele de luna trecută, din ziua când Setsuko a venit la noi într-o scurtă vizită. De fapt, tocmai povesteam cum Taro ne făcuse pe toţi să râdem în timpul cinei cu glumele sale despre colegi.

Cina îmi amintesc că s-a desfăşurat într-un mod absolut agreabil. N-am putut evita însă senzaţia de stingherealǎ văzând cum se uita Ichiro de fiecare dată când Noriko turna saké. La început, Ichiro mi-arunca priviri peste masă, cu un zâmbet conspirativ pe care am încercat din răsputeri

să i-l întorc într-un mod cât mai neutru posibil. Dar mai târziu, în timpul mesei, pe măsură ce se turna saké, a încetat să se mai uite la mine, privind încruntat spre mătuşa lui de fiecare dată când ne umplea ceştile.

Taro ne povestise mai multe întâmplări amuzante despre colegii lui, când Setsuko i-a spus:

— Eşti aşa de amuzant, Taro-san. Dar de la Noriko am aflat că acum aveţi la firmă un moral foarte ridicat. Cred că te stimulează foarte mult să lucrezi într-o asemenea atmosferă.

La aceste cuvinte, Taro deveni dintr-o dată foarte serios.

— Corect, Setsuko-san, încuviinţă el, dând din cap aprobator. Schimbările pe care le-am făcut după război au început să dea roade la toate nivelurile companiei noastre. Suntem foarte optimişti în privinţa viitorului. În următorii zece ani, dacă ne străduim, KNC va fi un nume recunoscut nu numai în Japonia, ci şi în toată lumea.

— Minunat! Noriko mi-a mai spus că directorul tău de filială este un om foarte bun. Şi asta contează extrem de mult pentru moralul oamenilor.

— Ai perfectă dreptate. Domnul Hayasaka este mai mult decât o persoană amabilă – are o foarte mare capacitate de muncă şi o viziune amplă. Te asigur, Setsuko-san, că este foarte demoralizant să lucrezi cu un şef incompetent, oricât de cumsecade ar fi el. Este un mare noroc pentru noi să-l avem pe domnul Hayasaka în fruntea noastră.

— Aşa este. Şi Suichi are noroc de un şef capabil.

— Adevărat, Setsuko-san? Dar nici nu mă aşteptam la altceva de la o companie ca Nippon Electrics. Într-o firmă ca asta, doar cei mai buni ajung în posturi de conducere.

— Suntem extrem de mulţumiţi că lucrurile stau aşa. Dar sunt sigură că este la fel şi la KNC, Taro-san. Suichi are numai cuvinte de laudă pentru KNC.

— Scuză-mă, Taro, am intervenit eu în discuţie. Bineînţeles, sunt sigur că ai toate motivele să fii optimist la KNC. Dar voiam să te întreb dacă, după părerea ta, atâtea restructurări făcute după război sunt doar spre binele firmei? Aud că n-a mai rămas nimeni din vechea conducere.

Ginerele meu zâmbi cu un aer reţinut, apoi răspunse:

— Apreciez foarte mult grija tatei. Singure, tinereţea şi vigoarea nu dau întotdeauna cele mai bune rezultate. Dar, tată, cu toată sinceritatea, se cerea o curăţenie generală. Aveam nevoie de conducători noi, cu o abordare nouă, pe măsura lumii de azi.

— Fireşte, fireşte. Şi nu mă îndoiesc că noii tăi şefi sunt extrem de capabili. Dar spune-mi, Taro, nu te îngrijorează că uneori suntem poate prea grăbiţi să-i copiem pe americani? Aş fi primul care să susţină că multe dintre lucrurile vechi trebuie să dispară pentru totdeauna, dar nu găseşti că şi unele lucruri bune sunt aruncate la grămadă cu cele rele? Japonia a ajuns în unele privinţe să semene cu un copil care învaţă de la un profesor străin.

— Tata are foarte multă dreptate. Sunt de acord, ne-am cam grăbit, dar în general avem imens de multe de învăţat de la americani. Doar în câţiva ani, noi, japonezii, am străbătut deja un drum lung spre înţelegerea democraţiei, a drepturilor individului şi altele asemenea. Tată, am sentimentul că Japonia a pus în sfârşit bazele unui viitor strălucit. De aceea firme ca ale noastre pot privi înainte cu deplină încredere.

— Aşa e, Taro-san, spuse Setsuko. Suichi are exact acelaşi sentiment. În ultima vreme şi-a exprimat în mai multe rânduri convingerea că, după patru ani de confuzie, ţara noastră şi-a fixat în sfârşit obiectivele de viitor.

Cu toate că fiica mea i se adresase lui Taro, am avut impresia clară că remarca ei îmi fusese destinată. Taro păru că a luat-o şi el în acelaşi fel, pentru că, în loc să-i răspundă lui Setsuko, adăugă:

— Într-adevăr, tată, nu mai departe de săptămâna trecută am fost la o agapă a promoţiei mele şi, pentru prima dată de la capitulare, toţi cei de faţă, de toate condiţiile, şi-au manifestat optimismul faţă de viitor. De aceea KNC nu e defel singurul loc unde există sentimentul că lucrurile sunt pe drumul cel bun. Şi, dacă înţeleg îngrijorările tatei, sunt sigur că, în linii mari, lecţiile acestor ultimi ani au fost folositoare şi ne vor conduce spre un viitor minunat. Dacă e nevoie, tată, vă rog să mă corectaţi.

— Nici vorbă, nici vorbă, am spus şi i-am zâmbit. Aşa cum spuneai, generaţia voastră va avea în mod sigur un viitor strălucit. Sunteţi cu toţii

atât de încrezători, iar eu nu pot decât să vă doresc tot binele.

Ginerele meu tocmai se pregătea să-mi răspundă, când Ichiro se întinse peste masă și bătu cu degetul în vasul cu saké, așa cum mai făcuse o dată. Taro se întoarse spre el, spunându-i:

— Ah, Ichiro-san. Exact ce ne trebuia pentru discuțiile noastre. Ia spune-ne, ce vrei să te faci când o să fii mare?

Nepotul meu continuă să fixeze vasul cu saké câteva clipe, apoi aruncă spre mine o privire îmbufnată. Mama lui îi atinse brațul, șoptindu-i:

— Ichiro, unchiul Taro te-a întrebat ceva. Spune-i ce vrei să te faci.

— Președinte la Nippon Electrics, declară el tare.

Toată lumea râse.

— Ești sigur, Ichiro-san? întrebă Taro. N-ai vrea mai bine să fii șeful nostru la KNC?

— Nippon Electrics este cea mai bună firmă.

Am râs iarăși cu toții.

— Ce păcat pentru noi! remarcă Taro. Ichiro-san este exact ce ne trebuie la KNC peste câțiva ani.

După aceste schimburi de replici, lui Ichiro nu i-a mai stat gândul la saké și a început să se simtă în largul lui, râzând cu voce tare alături de noi, cei mari, la fiecare glumă. Abia spre sfârșitul mesei a întrebat, cu un glas aparent dezinteresat:

— S-a terminat tot saké-ul?

— Tot, răspunse Noriko. Ichiro-san mai vrea niște suc de portocale?

Ichiro declină oferta pe un ton politicos, apoi se întoarse spre Taro, care începuse să-i explice ceva. Cu toate acestea, îmi imaginam dezamăgirea lui și am simțit că mă cuprinde iritarea la gândul că Setsuko s-ar fi putut dovedi mai înțelegătoare față de sentimentele băiatului ei.

Am avut prilejul să stau de vorbă singur cu Ichiro o oră sau două mai târziu, când am intrat în camera liberă a apartamentului ca să-i urez noapte bună. Lumina era încă aprinsă, dar Ichiro se vârâse sub pătură, stând pe burtă și cu obrazul lipit de pernă. Când am stins lumina, am constatat că jaluzelele nu împiedicau luminile de la blocul de peste drum să arunce dâre lungi pe pereți și tavan. Din camera de alături se auzeau hohotele de râs ale fiicelor mele și când am îngenuncheat lângă el, Ichiro m-a întrebat șoptit:

— Oji, mătușa Noriko s-a îmbătat?

— Nu cred, Ichiro. Pur și simplu o amuză ceva.

— Poate că s-a îmbătat un pic. Ce zici, Oji?

— Hm, poate. Doar un pic. Dar nu-i nimic rău în asta.

— Femeile nu țin la saké, nu-i așa, Oji? spuse el, chicotind în pernă.

Am râs, apoi i-am spus:

— Înțelege, Ichiro, nu trebuie să fii supărat că n-ai primit saké în seara asta. Zău că n-ai de ce. În curând o să crești mare și atunci o să ai voie să bei saké cât poftești.

M-am ridicat și m-am dus la fereastră să văd dacă nu pot aranja mai bine jaluzelele. Le-am

tras de câteva ori, dar spaţiul dintre ele rămânea în continuare prea larg, aşa că vedeam de fiecare dată ferestrele luminate de la blocul din faţă.

— Nu, Ichiro, n-ai de ce să fii supărat.

Nepotul meu nu răspunse imediat. Apoi i-am auzit glasul în spatele meu:

— Oji nu trebuie să fie necăjit.

— Nu? Ce vrei să spui, Ichiro?

— Oji nu trebuie să fie necăjit. Pentru că altfel nu poate să doarmă. Şi dacă nu dorm, oamenii în vârstă se îmbolnăvesc.

— Aha. Atunci e-n ordine, Ichiro. Oji promite că n-o să fie necăjit. Dar nici tu. Pentru că, zău, n-ai de ce să fii supărat.

Ichiro rămase tăcut. Am tras iar jaluzelele de mai multe ori.

— Îţi repet încă o dată, i-am spus, dacă Ichiro insista în seara asta, Oji era gata să intervină ca Ichiro să primească nişte saké. Dar după cum au stat lucrurile, cred că am făcut bine să lăsăm femeile să aibă dreptate de data asta. Nu are rost ca ele să se necăjească pentru atâta lucru.

— Când suntem acasă, zise Ichiro, tata vrea uneori ceva şi mama îi spune că n-are voie. Uneori nici tata nu poate să-i ţină piept mamei.

— Nu mai spune, i-am zis râzând.

— Aşa că Oji nu trebuie să fie necăjit.

— Nici tu, nici eu nu trebuie să fim necăjiţi, Ichiro.

Am plecat de la fereastră şi am îngenuncheat din nou lângă Ichiro.

— Acum încearcă să dormi.

— Oji doarme aici noaptea asta?

— Nu, Oji se duce foarte curând la casa lui.

— De ce nu rămâne Oji aici?

— Fiindcă nu este destul loc, Ichiro. Oji are o casă mare, doar pentru el. Ştii doar.

— Oji o să vină mâine la gară să-şi ia la revedere?

— Cum să nu, Ichiro! Şi apoi o să mai vii aici, în vizită, cât de curând.

— Oji nu trebuie să fie necăjit că n-a convins-o pe mama să-mi dea saké.

— Se vede că ai început să creşti foarte repede, Ichiro, i-am răspuns râzând. Când o să creşti mare, o să fii un bărbat de toată isprava. Poate, cine ştie, o să ajungi chiar preşedinte la Nippon Electrics. Sau ceva la fel de mare. Acum să tăcem puţin şi să vedem dacă poţi să adormi.

Am mai stat lângă el ceva vreme, răspunzându-i în şoaptă la câteva întrebări. Şi cred că în timp ce aşteptam în întuneric ca nepotul meu să adoarmă, auzind din când în când râsetele din camera de alături, am început să mă gândesc la conversaţia pe care o avusesem de dimineaţă cu Setsuko în parcul Kawabe. Până atunci nu găsisem răgazul să o fac şi cuvintele lui Setsuko n-avuseseră cum să mă irite atât de mult. Dar când l-am lăsat pe nepotul meu să doarmă şi m-am dus în camera de zi, la ceilalţi, eram deja supărat pe fiica mea cea mare şi cred că asta m-a făcut să-i spun lui Taro după ce m-am aşezat lângă ei:

— Ştii, e ciudat când te gândeşti că tatăl tău şi cu mine ne cunoaştem de peste şaisprezece ani şi, cu toate astea, abia anul trecut am devenit buni prieteni.

— Într-adevăr, spuse ginerele meu, dar cred că nu e un caz izolat. Fiecare dintre noi avem atâția vecini cu care doar ne salutăm. E păcat, dacă stai să te gândești.

— Da, dar în ce ne privește pe profesorul Saito și pe mine, i-am spus, noi nu am fost doar simpli vecini. Fiind amândoi legați de mediul artistic, ne cunoșteam foarte bine după renume. De aceea a fost mare păcat că nu am făcut nici unul efortul de a ne împrieteni de la bun început. Nu crezi, Taro?

În timp ce vorbeam, am aruncat o scurtă privire spre Setsuko, să văd dacă era atentă.

— Mare păcat, într-adevăr, spuse Taro. Dar cel puțin ați avut în cele din urmă ocazia să vă împrieteniți.

— Da, însă vreau să spun că a fost un păcat cu atât mai mare, cu cât în tot acest timp eram conștienți fiecare de valoarea celuilalt în domeniul artei.

— Da, mare păcat, într-adevăr. Când știi că vecinul tău este un distins coleg, ești înclinat să crezi că se va ajunge la relații mai apropiate. Dar presupun că, din pricina programului încărcat, constatați că asta nu se întâmplă prea des.

M-am uitat cu satisfacție la Setsuko, dar fiica mea nu dădea semne că înregistrase însemnătatea cuvintelor lui Taro. Se poate, firește, să nu fi fost foarte atentă. Părerea mea este totuși că Setsuko înțelesese, dar era prea mândră să-mi întoarcă privirea după ce primise dovada că se înșelase în insinuările făcute de ea în dimineața aceea, în parcul Kawabe.

Ne plimbaserăm agale pe aleea centrală a parcului, admirând copacii tomnatici înșiruiți de-o parte și de alta. Schimbaserăm impresii despre cum se descurca Noriko în noua ei viață, fiind de acord că, după toate aparențele, era într-adevăr foarte fericită.

— Sunt foarte mulțumit, spusesem eu. Viitorul ei începea să mă îngrijoreze, dar acum se pare că toate s-au aranjat de minune. Taro este un om admirabil. Nu puteam spera la ceva mai bun pentru căsătoria ei.

— E ciudat când te gândești că acum un an ne făceam atâtea griji pentru ea, spuse Setsuko cu un zâmbet.

— Este o mare mulțumire. Și, știi, Setsuko, îți sunt recunoscător pentru tot ce ai făcut. Ai fost un mare sprijin pentru sora ta când lucrurile nu mergeau prea bine.

— Dimpotrivă, fiind așa departe, am făcut prea puțin.

— Doar tu ai fost aceea care m-a avertizat anul trecut, am spus râzând. „Măsuri de precauție" – ții minte, Setsuko? După cum vezi, ți-am urmat sfatul.

— Scuză-mă, tată, dar despre ce sfat vorbești?

— Ei, Setsuko, nu-i nevoie să fii așa de diplomată. Acum mă simt pregătit să recunosc că în cariera mea sunt unele aspecte de care nu am motiv să fiu mândru. Am știut că trebuie să recunosc asta la *miai*, exact cum mi-ai sugerat.

— Regret, dar nu-mi este limpede ce vrea să spună tata.

— Cum, nu ţi-a spus Noriko despre *miai*? Ei bine, am avut grijă să nu rămână nici o piedică în calea fericirii ei din pricina carierei mele. Îndrăznesc să spun că aş fi făcut-o oricum, dar îţi rămân totuşi recunoscător pentru sfatul tău de acum un an.

— Iartă-mă, tată, dar nu ţin minte să-ţi fi dat vreun sfat anul trecut. Cât despre *miai*, într-adevăr, Noriko s-a referit de mai multe ori la asta. Mi-a scris imediat după *miai*, arătându-se surprinsă „...de cuvintele tatei despre sine".

— Cred şi eu că a fost surprinsă. Noriko l-a subestimat întotdeauna pe bătrânul ei tată. Dar nu e genul meu să-mi las fiica să sufere doar pentru că eu sunt prea mândru să accept unele lucruri.

— Noriko mi-a spus că s-a minunat de purtarea tatei din seara aceea. Se pare că şi familia Saito a fost la fel de surprinsă. Nimeni n-a priceput prea bine ce a vrut să zică tata. Şi Suichi a fost la fel de uluit când a citit scrisoarea lui Noriko.

— Bine, dar ştii că ai haz? am spus râzând. Tu m-ai împins la asta anul trecut. Tu mi-ai sugerat să iau „măsuri de precauţie", ca să nu dăm greş cu familia Saito aşa cum am făcut cu familia Miyake. Nu-ţi aduci aminte?

— Cred că sunt foarte uitucă, dar mi-e teamă că nu-mi amintesc vorbele tatei.

— Bine, Setsuko, dar asta-i culmea!

Setsuko se opri deodată din mers şi exclamă:

— Ce minunat arată arţarii la vremea asta!

— Într-adevăr! Cred că mai încolo or să arate şi mai bine.

— E atât de minunat, spuse fiica mea, zâmbind, şi ne reluarăm plimbarea.

Apoi Setsuko zise:

— Să-ţi spun drept, tată, aseară, când discutam de una, de alta, Taro-san a amintit din întâmplare de o discuţie pe care a avut-o cu dumneata nu mai departe de săptămâna trecută. Despre compozitorul acela care s-a sinucis de curând.

— Yukio Naguchi? A, da, îmi amintesc discuţia. Din câte mi se pare, Taro sugera că sinuciderea lui a fost inutilă.

— Taro-san era cam îngrijorat că tata se interesează aşa de mult de moartea domnului Naguchi. I se părea că tata făcea o paralelă între cariera domnului Naguchi şi a sa. Vestea ne-a tulburat pe toţi. Mai bine zis, în ultima vreme suntem cu toţii îngrijoraţi ca tata să nu se simtă abătut după pensionare.

Am râs şi i-am spus:

— Poţi să stai liniştită, Setsuko. Nu mi-a trecut nici o clipă prin cap ideea să fac ce a făcut domnul Naguchi.

— Din câte înţeleg, continuă ea, cântecele domnului Naguchi au avut o pondere mare în cadrul efortului de război. De aici pare să se fi născut dorinţa lui de a-şi asuma răspunderea, alături de oamenii politici şi de generali. Dar tata greşeşte, fie şi numai dacă se gândeşte la el în asemenea termeni. La urma urmei, tata a fost pictor.

— Dă-mi voie să te asigur, Setsuko, că nu m-aş gândi nici o clipă să fac ce a făcut domnul Naguchi. Dar nici nu sunt prea mândru să văd

că și eu am avut o oarecare influență, pe care am folosit-o cu urmări dezastruoase.

Fiica mea păru să reflecteze câteva clipe. Apoi spuse:

— Iartă-mă, dar poate e bine să privim lucrurile dintr-o perspectivă corectă. Tata a realizat câteva picturi splendide și a fost categoric cel mai influent dintre pictori. Dar munca tatei n-a avut legătură cu acele chestiuni de amploare despre care vorbim acum. Tata a fost doar pictor. Nu trebuie să mai creadă că a făcut nu știu ce mare rău.

— Ei, Setsuko, ăsta e un sfat cu totul diferit față de anul trecut. Atunci cariera mea părea o mare povară.

— Iartă-mă, tată, dar nu pot decât să repet că nu înțeleg referirile astea la tratativele de căsătorie de acum un an. E un mister pentru mine de ce cariera tatei putea să aibă o însemnătate anume în tratative. Din câte se pare, pe familia Saito nu a interesat-o și, așa cum am spus, au fost consternați de purtarea tatei la *miai*.

— Mă uimești, Setsuko. Adevărul e că profesorul Saito și cu mine ne cunoșteam de mult timp. Fiind unul dintre eminenții critici de artă din oraș, presupun că mi-a urmărit cariera de-a lungul anilor și a fost tot timpul la curent cu aspectele ei regretabile. De aceea era corect și cinstit să-mi fac cunoscută atitudinea în acel moment al discuției. De altfel, profesorul Saito a apreciat, sunt foarte sigur, faptul că am procedat așa.

— Iartă-mă, dar din ce spune Taro-san reiese că profesorul Saito nu a fost chiar la curent cu

cariera tatei. Sigur, îl știe pe tata ca vecin, dar s-ar părea că nu știa că tata avea legătură cu lumea artistică până anul trecut, când au început tratativele de căsătorie.

— Și aici greșești, Setsuko, i-am spus râzând. Profesorul Saito și cu mine ne cunoaștem de mulți ani. Ne opream des pe stradă ca să schimbăm informații din domeniul artei.

— Atunci e limpede că mă înșel. Iartă-mă. Totuși, țin neapărat să spun că trecutul tatei nu a fost niciodată pus sub acuzație. Să sperăm că tata nu va mai face o apropiere între el și nefericitul acela de compozitor.

Dacă țin bine minte, n-am mai continuat disputa cu Setsuko și am trecut la alte subiecte, mai ușoare. Totuși este cert că fiica mea se înșela în privința multor lucruri pe care le afirmase în acea dimineață. În primul rând, este imposibil ca profesorul Saito să fi ignorat atâția ani reputația mea de pictor. Și după masa din seara aceea, când am izbutit să-l determin pe Taro să confirme acest lucru, am făcut-o doar ca să-i fac o demonstrație lui Setsuko, pentru că, în ce mă privește, nu aveam nici cea mai mică îndoială. Păstrez, de pildă, foarte vie imaginea zilei însorite de acum șaisprezece ani, când profesorul Saito mi s-a adresat prima oară, pe când reparam gardul din fața casei. „E o mare onoare să avem în cartierul nostru un artist de valoarea dumneavoastră", spusese el atunci, recunoscându-mi numele pe stâlpul porții. Îmi amintesc acea dimineață foarte clar, deci nu există nici măcar o umbră de îndoială că Setsuko se înșală.

Iunie 1950

Ieri-dimineaţa târziu, după ce am primit vestea morţii lui Matsuda, mi-am pregătit un dejun uşor şi apoi am ieşit să fac puţină mişcare.

Era o zi caldă şi plăcută când am coborât dealul. Ajungând la râu, am păşit pe Puntea Şovăielilor şi am privit în jurul meu. Cerul era senin, iar pe râu în jos, unde începeau noile blocuri, se vedeau doi băieţi jucându-se cu undiţele la mal. I-am urmărit o vreme în timp ce mă gândeam la vestea morţii lui Matsuda.

Avusesem mereu de gând să-i fac o vizită lui Matsuda după ce reînnodasem legăturile cu el, în timpul tratativelor prilejuite de căsătoria lui Noriko, dar nu am mai reuşit să ajung în Arakawa decât acum o lună sau două. Mă dusesem mânat de un impuls puternic, fără să ştiu atunci că sfârşitul îi era atât de aproape. Poate că Matsuda a murit mai fericit după ce şi-a împărtăşit gândurile în după-amiaza aceea.

Când am ajuns acasă la el, domnişoara Suzuki m-a recunoscut imediat şi m-a condus înăuntru cu destulă bucurie, ceea ce sugera că de la ultima mea vizită, cu un an şi jumătate în urmă, Matsuda nu avusese prea mulţi musafiri.

— Este mult mai în putere acum decât data trecută, mi-a spus ea încântată.

Am fost condus în camera de primire şi, după câteva momente, Matsuda intră singur, fără ajutor,

îmbrăcat într-un chimonou larg. Se vedea că era fericit să mă revadă şi pentru început am discutat lucruri banale şi noutăţi despre cunoştinţele comune. Cred că abia după ce domnişoara Suzuki ne-a adus ceaiul şi s-a retras, mi-am amintit să-i mulţumesc lui Matsuda pentru scrisoarea lui de încurajare pe care o primisem în timpul bolii mele recente.

— Arăţi bine, Ono. Se pare că ţi-ai revenit, a remarcat el. Cine se uită la tine nici n-ar zice că ai fost bolnav de curând.

— Într-adevăr, acum mă simt mult mai bine, i-am spus. Am avut grijă să nu mă obosesc prea tare. Doar că trebuie să car bastonul ăsta cu mine. Altfel, mă simt ca întotdeauna.

— Mă dezamăgeşti, Ono. Credeam că o să fim doi moşnegi care se vaită împreună de beteşugurile lor. Dar iată-te aici, neschimbat de la ultima ta vizită. Şi eu trebuie să stau şi să te invidiez pentru sănătatea ta.

— Prostii, Matsuda. Arăţi foarte bine.

— N-o să mă convingi de asta, Ono, zise el râzând, dar e adevărat că am mai luat în greutate în ultimul an. Dar spune-mi, Noriko-san e fericită? Am auzit că a mers bine treaba cu căsătoria ei. Când ai venit aici, erai foarte preocupat de viitorul fetei.

— Într-adevăr, lucrurile au ieşit foarte bine. Acum aşteaptă un copil în toamnă. După toate grijile de atunci, lucrurile merg aşa cum mi-am dorit dintotdeauna pentru Noriko.

— Un nepot la toamnă... Chiar că e un eveniment la care să te gândeşti cu bucurie.

— Mai mult, fiica mea cea mare aşteaptă al doilea copil luna viitoare. Şi-a dorit dintotdeauna încă unul, aşa că e o veste minunată.

— Într-adevăr, într-adevăr. Doi nepoţi pe care să-i aştepţi cu nerăbdare.

Rămase o clipă tăcut, zâmbind şi încuviinţând din cap ca pentru sine. Apoi spuse:

— Îţi aminteşti, cred, Ono, că tot timpul am fost prea ocupat să fac lumea mai bună ca să mai am timp să mă gândesc şi la căsătorie. Ţii minte discuţiile pe care le-am avut înainte să te însori cu Michiko-san?

Am râs amândoi.

— Doi nepoţi... repetă Matsuda. Da, iată un eveniment la care să te gândeşti cu bucurie.

— Aşa este. Sunt cel mai fericit tată în privinţa fetelor mele.

— Dar spune-mi, Ono, în ultima vreme mai pictezi?

— Câteva acuarele, ca să treacă timpul. Mai mult plante şi flori. Pentru plăcerea mea.

— Mă bucur oricum să aud că pictezi din nou. Când ai venit să mă vezi ultima oară, lăsai impresia că ai renunţat definitiv la pictură. Erai foarte dezamăgit.

— Cred şi eu. Mult timp nu m-am mai atins de vopsele.

— Da, Ono, arătai foarte abătut...

Mă privi apoi cu un zâmbet şi spuse:

— Şi când mă gândesc că-ţi doreai atât de mult să faci lucruri măreţe!

I-am întors zâmbetul, spunând:

— Ca şi tine, Matsuda. Ţelurile tale nu au fost mai prejos. La urma urmei, n-ai compus tu

manifestul pentru campania noastră din timpul crizei din China? Cu greu pot fi numite astea „aspirații modeste".

Am izbucnit amândoi în râs. Apoi Matsuda spuse:

— Nu cred că ai uitat, Ono, când îți spuneam cât ești de naiv. Când te mustram pentru perspectiva ta îngustă de artist. Te supărai pe mine de fiecare dată. Dar în final s-a dovedit că nici unul din noi nu a avut o perspectivă destul de largă.

— Cred că ai dreptate. Dar dacă am fi văzut lucrurile ceva mai clar, atunci cei ca tine și ca mine, Matsuda, poate că am fi făcut ceva cu adevărat bun. Cine știe? Atunci aveam energie și curaj. Trebuie că am avut suficient din amândouă ca să organizăm campania „Noua Japonie". Ți-aduci aminte?

— Cum să nu. A trebuit să înfruntăm atunci forțe extrem de puternice. Era atât de ușor să ne pierdem curajul. Cred că am fost foarte motivați, Ono.

— Da, dar cel puțin eu n-am văzut lucrurile limpede în momentele de atunci – perspectivă îngustă de artist, cum o numeai tu. Ah, chiar și astăzi mi-e greu să mă gândesc la lumea care se întinde dincolo de marginile orașului nostru.

— Astăzi mie mi-e greu să mă gândesc la lumea care se întinde dincolo de marginile grădinii mele. Așa că până la urmă, Ono, tu ai acum perspectiva cea mai largă.

Am râs amândoi, apoi Matsuda sorbi o înghițitură din ceașca de ceai.

— Dar n-are nici un rost să ne învinovățim singuri pe nedrept, spuse el. Noi cel puțin am

crezut în ceea ce făceam și am dat tot ce-aveam mai bun în noi. Doar că până la urmă s-a dovedit că am fost niște oameni de rând. Niște oameni obișnuiți, lipsiți de darul de a înțelege lucrurile în profunzime. Am avut ghinionul să fim niște oameni obișnuiți în vremuri ca acelea.

Aluzia lui Matsuda la grădină mi-a atras atenția într-acolo. Era o după-amiază blândă de primăvară și domnișoara Suzuki lăsase un panou întredeschis, așa că, de unde stăteam, vedeam soarele reflectându-se în scândurile lucioase ale verandei. O adiere ușoară pătrundea în cameră, aducând un miros slab de fum. M-am sculat în picioare și m-am dus până acolo.

— Mirosul de ars încă mă mai tulbură, am remarcat. Nu cu mult timp în urmă însemna bombe și foc.

Am continuat să privesc grădina câteva clipe, apoi am adăugat:

— Luna viitoare se împlinesc cinci ani de la moartea lui Michiko.

Matsuda rămase tăcut. Apoi l-am auzit spunând în spatele meu:

— Astăzi mirosul de ars înseamnă de obicei că un vecin își curăță grădina.

Undeva în casă începu să bată o pendulă.

— E ora când dau de mâncare la pești, spuse Matsuda. Știi, a trebuit să mă cert mult timp cu domnișoara Suzuki ca să mă lase să hrănesc din nou crapii. Înainte mă duceam în fiecare zi, dar acum câteva luni m-am împiedicat de una dintre dalele de piatră și după asta a trebuit să mă cert mult timp cu ea.

Matsuda se ridică în picioare, își puse niște sandale de pai aflate pe verandă și apoi coborârăm împreună în grădină. Heleșteul se afla tocmai în fundul grădinii, în plin soare, și până la el am mers încet, pășind cu grijă pe pietrele ce se înșirau printre movilițele acoperite cu mușchi neted.

Pe când stăteam lângă heleșteu, privind în apa de un verde închis, un zgomot ne făcu să ne ridicăm privirea. Nu departe de noi, un băiețel de vreo patru-cinci ani se uita peste gardul grădinii, ținându-se cu mâinile de creanga unui copac. Matsuda zâmbi și îl salută:

— Bună ziua, Botchan!

Băiețelul ne privi o clipă, apoi dispăru. Matsuda zâmbi din nou și începu să arunce în apă mâncarea pentru pești.

— Băiețelul vecinilor, spuse el. În fiecare zi, la ora asta, se cațără pe trunchiul copacului de acolo și mă urmărește cum vin și hrănesc peștii. Dar e timid și dacă încerc să intru în vorbă cu el, fuge imediat, adăugă el, râzând ușor. Mă întreb de ce se mai obosește să vină în fiecare zi. N-are ce să vadă. Un bătrân în baston, care stă lângă heleșteu ca să dea de mâncare la crapi. Mă întreb ce găsește așa de fascinant în treaba asta.

M-am uitat încă o dată peste gard, acolo unde văzusem fețișoara copilului, și am spus:

— Ei, astăzi a avut parte de o surpriză. A văzut doi bătrâni stând în baston lângă heleșteu.

Matsuda râse din toată inima și continuă să arunce mâncarea peștilor în apă. Doi sau trei crapi splendizi ieșiră la suprafață, cu solzii strălucind în soare.

— Ofițerii, politicienii, industriașii, spuse Matsuda pe neașteptate, toți au fost acuzați de soarta țării. Cât despre noi, Ono, contribuția noastră a fost întotdeauna marginală. Nimănui nu-i mai pasă astăzi de ce am făcut – tu, eu sau alții ca noi. Se uită la noi și văd doar doi bătrâni în baston.

Îmi zâmbi, apoi aruncă iar mâncare în apă.

— Noi suntem singurii care își mai fac griji în ziua de azi, continuă el. Când privesc în urmă și văd că viața lor a fost plină de greșeli, cei ca tine și ca mine, Ono, sunt singurii care își mai fac probleme.

Dar chiar în timp ce rostea aceste cuvinte, ceva din atitudinea lui Matsuda din după-amiaza aceea sugera că nu era decât un om dezamăgit. Și mi-era clar că nu exista nici un motiv să moară dezamăgit. Poate că s-a uitat într-adevăr în urmă, la viața lui, și și-a văzut greșelile, dar sunt sigur că a văzut și fapte de care să se simtă mândru. Căci, așa cum a spus-o chiar el, noi și cei de seama noastră avem satisfacția de a ști că tot ce am făcut am făcut cu bună-credință. Firește, am acționat cu multă îndrăzneală și cel mai adesea cu foarte multă hotărâre, dar nu încape nici o îndoială că este de preferat așa decât să nu-ți pui credința la încercare din lipsă de voință sau de curaj. Când ai convingeri suficient de puternice, vine și momentul în care, dacă te eschivezi, ești vrednic de dispreț. Sunt sigur că și Matsuda a simțit la fel când s-a gândit la trecut.

Există un moment anume care îmi vine mereu în minte – în mai 1938, imediat după ce mi se

decernase Premiul Fundaţiei Shigeta. Până atunci primisem multe distincţii şi onoruri pentru activitatea mea, dar Premiul Fundaţiei Shigeta era în ochii multora adevărata consacrare. Mai mult, în aceeaşi săptămână încheiasem campania noastră „Noua Japonie“, care avusese un larg răsunet. În seara de după premiere am avut, aşadar, destule motive să sărbătorim din plin. Îmi amintesc că stăteam la Migi-Hidari, înconjurat de elevi şi colegi, copleşit de băutură şi de nesfârşitele toasturi în onoarea mea. În seara aceea veniseră la Migi-Hidari tot soiul de cunoştinţe dornice să mă felicite. Am în minte figura unui şef de poliţie pe care nu-l mai întâlnisem până atunci, venit să-şi prezinte omagiile. Dar, curios lucru, în ciuda faptului că eram mulţumit, îmi lipsea sentimentul de triumf şi de împlinire profundă pe care ar fi trebuit să mi-l trezească premiul. Am trăit acest sentiment abia câteva zile mai târziu, în timp ce mă plimbam prin ţinutul deluros al provinciei Wakaba.

Nu mai fusesem în Wakaba de şaisprezece ani – din ziua în care părăsisem vila lui Mori-san, foarte hotărât, dar şi cu temerea că nu mă aştepta nimic bun în viitor. Peste ani, cu toate că nu mai ţinusem legătura cu Mori-san, am urmărit totuşi cu interes veştile despre vechiul meu profesor, aşa că eram la curent cu declinul pe care faima sa îl cunoscuse în oraş. Preocupările sale de a aduce influenţe europene în tradiţia lui Utamaro ajunseseră să fie privite ca total lipsite de patriotism şi din când în când auzeam că se zbătea să-şi organizeze expoziţiile în locuri din ce în ce

mai puţin prestigioase. Aflasem din mai multe surse că începuse chiar să facă ilustraţii pentru reviste ieftine ca să-şi rotunjească veniturile. În acelaşi timp, eram convins că Mori-san urmărea evoluţia carierei mele şi mai mult ca sigur că aflase de Premiul Fundaţiei Shigeta. Cu acel sentiment acut al schimbărilor aduse de noile vremuri, am coborât în ziua aceea din tren în gara din sat.

Când am pornit spre vila lui Mori-san pe potecile abrupte din pădure, după-amiaza de primăvară era caldă şi însorită. Am mers încet, bucurându-mă de acel drum, pe care cândva trecusem de atâtea ori. Şi tot timpul m-am gândit cum o să fie când o să stau din nou în faţa lui Mori-san. Poate că avea să mă întâmpine ca pe un oaspete de onoare, poate că urma să fie la fel de rece şi distant ca în ultimele zile pe care le petrecusem la vilă sau poate, de ce nu?, avea să se poarte cu mine la fel ca odinioară, când fusesem elevul lui preferat, de parcă nimic nu s-ar fi schimbat în carierele noastre. Ultima eventualitate mi se părea cea mai probabilă şi îmi amintesc că mă gândeam cum să mă port în acest caz. Mă hotărâsem să renunţ la vechile uzanţe de a-i spune „Sensei“; dimpotrivă, aveam de gând să vorbesc cu el ca şi cum mi-ar fi fost coleg. Şi dacă nu ar fi dat semne că acceptă noul meu statut, aveam să-i spun, cu un râs prietenesc, ceva în genul: „După cum vedeţi, Mori-san, sunt departe de a fi nevoit să-mi pierd timpul ilustrând benzi desenate, aşa cum vă temeaţi cândva“.

După un timp, poteca m-a dus în locul de pe vârful muntelui de unde se zărea vila ascunsă

printre copacii din vale. M-am oprit câteva clipe să admir panorama, ca de atâtea ori în anii trecuți. Bătea o adiere proaspătă și jos, în vale, vedeam copacii legănându-se ușor. Mă întrebam dacă vila fusese renovată, dar de la distanța aceea era greu să-mi dau seama.

Puțin mai târziu m-am așezat în iarba sălbatică răsărită pe culme și am continuat să privesc vila lui Mori-san. Cumpărasem niște portocale de la un chioșc din gară. Le-am scos din șervet și am început să le mănânc una câte una. Și abia acolo, în timp ce priveam în jos, la vilă, și savuram gustul portocalelor proaspete, am început să simt cum crește în mine o profundă senzație de triumf și satisfacție. Mi-e greu să descriu acel sentiment, total diferit de exaltarea pe care o creează micile triumfuri, și, cum am mai spus, diferit de tot ce simțisem la Migi-Hidari. Era o senzație de fericire profundă ce izvora din încredințarea că eforturile mele nu fuseseră zadarnice, că toată munca dificilă, toate îndoielile pe care le-am învins au meritat osteneala, că realizasem ceva cu adevărat valoros și original. În ziua aceea nu m-am mai dus până la vilă – nu mai avea nici un sens. Pur și simplu am stat acolo, în iarbă, mai bine de o oră, jubilând și mâncând portocale.

Îmi imaginez că este un sentiment pe care puțini ajung să-l trăiască. Cei de-o seamă cu Melcul – de-o seamă cu Shintaro – își duc viața târându-se anevoios, destoinici și inofensivi, dar fără să cunoască vreodată sentimentul de imensă fericire care m-a încercat pe mine în ziua aceea.

Pentru că ei nu știu ce înseamnă să riști totul din ambiția de a te ridica deasupra mediocrității.

Cu Matsuda fusese altceva. Deși ne certam aproape tot timpul, ne trăiam viața în același fel și sunt convins că și în trecutul lui au fost clipe la fel de înălțătoare. Sunt sigur că și el gândea ca mine când, la ultima noastră întâlnire, mi-a spus, cu un zâmbet blând pe față: „Noi cel puțin am crezut în ceea ce făceam și am dat tot ce-aveam mai bun în noi". Fiindcă la bătrânețe, oricum ți-ai judeca împlinirile, este întotdeauna o consolare să știi că viața ta a cunoscut o clipă sau două de maximă satisfacție, așa cum am trăit eu în ziua aceea sus, în vârful muntelui.

Ieri-dimineață, după ce am stat câteva clipe pe Puntea Șovăielilor, gândindu-mă la Matsuda, m-am îndreptat spre locul unde se întindea odinioară cartierul nostru de distracții. Zona s-a reconstruit și este de nerecunoscut. Strădușa care trecea prin mijlocul cartierului, înțesată de oameni și de steagurile de pânză ale diverselor localuri, este acum înlocuită de o șosea de beton pe care camioanele grele trec toată ziua încoace și încolo. Pe locul unde se afla barul doamnei Kawakami se ridică un sediu de birouri înalt de patru etaje, cu fațada de sticlă. Alături sunt și alte clădiri de genul acesta, iar peste zi este un du-te-vino de funcționari, comisionari și mesageri, toți grăbiți. De aici și până la Furukawa nu mai vezi un bar, dar din loc în loc recunoști o bucată de gard sau câte un copac rămas din anii trecuți, arătând ciudat de stingher în noul peisaj.

Acolo unde cândva se înălțase Migi-Hidari se află curtea unui grup de birouri mult retrase de

la stradă. Cei din conducere îşi lasă maşinile aici, dar în cea mai mare parte curtea este o întindere de beton presărată ici şi colo cu câţiva copăcei. În faţa curţii, la drum, a fost aşezată o bancă din cele aflate în parcuri. Nu ştiu pentru cine a fost pusă acolo, pentru că nu am văzut pe nimeni dintre oamenii aceştia grăbiţi oprindu-se vreodată să se odihnească pe ea. Îmi place să-mi închipui însă că banca se află chiar pe locul vechii noastre mese de la Migi-Hidari, aşa că uneori iau loc acolo. Poate că nu este rezervată publicului, dar este atât de aproape de trotuar şi nimeni nu a avut ceva de obiectat că am stat în acel loc. Ieri-dimineaţă, pe un soare blând, m-am aşezat din nou pe bancă şi am rămas acolo o vreme, urmărind mişcarea din jurul meu.

Cred că se apropia ora prânzului, pentru că peste drum vedeam grupuri-grupuri de funcţionari, în cămăşile lor de un alb strălucitor, ieşind din clădirea cu faţadă de sticlă înălţată pe locul unde a fost cândva barul doamnei Kawakami. Şi cum îi priveam aşa, am realizat brusc cât de optimişti şi de entuziaşti arătau aceşti oameni aflaţi la vârsta tinereţii. La un moment dat, doi tineri care tocmai ieşiseră din clădire s-au oprit să stea de vorbă cu un al treilea, care dorea să intre. Au rămas pe treptele clădirii cu faţada de sticlă, râzând laolaltă în lumina soarelui. Unul îndeosebi, a cărui faţă o distingeam cel mai bine, râdea cu foarte multă voioşie, cu inocenţa senină a unui copil. Apoi, cu un gest scurt, cei trei se despărţiră, mergând fiecare la treburile lui.

Am zâmbit, privindu-i de pe banca mea pe aceşti tineri. Fireşte, sunt momente când îmi

amintesc băruleţele puternic luminate şi oamenii adunaţi sub lumina lampioanelor, râzând poate puţin mai zgomotos decât tinerii de ieri, dar cu aceeaşi bună dispoziţie, şi atunci simt o oarecare nostalgie pentru trecut şi pentru vechiul cartier. Sufletul mi se umple însă cu adevărat de bucurie când văd cum renaşte oraşul, cum, în aceşti câţiva ani, lucrurile au revenit atât de repede la normal. Se pare că naţiunea noastră, oricâte greşeli va fi făcut în trecut, are acum o nouă şansă de a face lucrurile mai bine. Nu putem decât să le dorim acestor tineri să izbândească.

BIBLIOTECA POLIROM

PROZĂ XX

Kazuo Ishiguro este autorul bestsellerurilor *Rămăşiţele zilei* şi *Pe când eram orfani*. În anul 1986, romanul *Un artist al lumii trecătoare* a fost distins cu prestigiosul Whitbread Book of the Year Award.

„Unul dintre cele mai bune romane ale anilor '80."

Malcolm Bradbury

„Romancierii cu adevărat foarte buni sunt rari. Kazuo Ishiguro reprezintă o asemenea raritate. ***Un artist al lumii trecătoare*** va face să vibreze o coardă sensibilă din sufletul fiecărui cititor."

The New York Times Book Review

„Un exemplu de rafinament şi precizie… Pe măsură ce povestea se desfăşoară, cititorul devine prizonierul lumii pe cale de dispariţie a artistului, învăţând să-i admire structura splendid elaborată."

Los Angeles Times

„***Un artist al lumii trecătoare*** reuşeşte să transpună cu un acut simţ al realităţii virtuţile istoriei personale a unui bătrân artist..."

Daily Telegraph

„O operă de artă de o eleganţă sobră, subtilă şi concisă."

Sunday Times

EDITURA POLIROM

ISBN 973-681-876-4

9 799736 818768

www.polirom.ro

Pe copertă: stampă de Kitagawa Utamaro (detaliu)